

sanctæ ac uenerabiles filia tuæ simpliciter te salutant. Fratres tuos dominū meū, Alipiū & dominū meū Euo / diū ut meo nomine salutes: præcor coronā tuā. Capta Hierusalē tenet a Nabuchodonosor: nec Hieremia uult audire consilia: quin potius ægyptū desiderat ut moriatur in taphnes: & ibi seruitute pereat sempiterna.

h Actenus de hæreticis eorūq; dogmatibus & apologiæ contra eorum calūnias scripta sunt præmissa. Nunc incipit quartus tractatus primæ partis principalis: & primo de origine animæ quæstio præter mittitur: quæ ad fidē pertinet: & ex Origenis errore descendit.

Beati Hieronymi ad Marcellinum & Anapsychiam de origine animæ catholicorum atq; hæreticorum sententias referentis.

Epistola. LIII.

d Omnis uere sanctis atq; omni officiorū charitate uenerādis filius Marcellino & Anapsychiæ Hieronymus in christo salutē. Tandē ex Africa uestræ litteras unanimatis accepi: & non me penitet impudentiæ: qua tacētib; uobis epistolas meas frequenter ingessi: ut rescriptū mererer: & uos esse sospites nō aliis nūciantibus: sed uestro potissimū sermōe cognoscerē. Super animæ statu memini uestræ quæstionis: imo maxime ecclesiasticæ quæstionis: Vtrū lapsa de cælo sit ut Pythagoras philosophus: omnesq; Platonici & Origenes putant aia. An a propria dei substantiā: ut Stoici Manichæus & Hispaniæ priscilliani hæreses suspicant. An in thesauro habeant dei olim cōditæ: ut quidā ecclesiastici stulta persuasione cōfidunt. An quotidie a deo fiant: & mittant in corpora: secundū illud quod in euangelio scriptū est. Pater meus usq; modo operat: & ego operor. An certe ex traduce: ut Tertullianus Apollinaris & maxima pars occidentaliū autumat ut quomodo corpus ex corpore: sic aia nascat ex anima: & simili cū brutis animātib; conditione subsistat. Super quo quid mihi uideatur in opusculis contra Ruffinū scripsisse me noui: aduersus eū libellū: quē sanctæ memoriæ Anastasio episcopo romanæ ecclesiæ edidit: in quo lubrica & subdola: imo stulta cōfessione: dū auditorū simplicitati illudere nitit: suæ fidei: imo perfidiæ illulit quos libros reor sanctū parentē uestrū habere Oceanū: olim enī editi sunt multis Ruffini libris aduersus calūnias respondēt. Certe habes ibi uirū sanctū & eruditū Augustinū episcopū: qui uiua ut aiunt uoce docere te poterit: & suā: imo per se nostrā explicare sententiā: & Ezechielis uolumē oli aggredi uoluit: & sponsonē creberrimā studiosis lectoribus reddere: sed in ipso dictandī exordio: ita animus meus occidentalium prouinciæ: & maxime urbis romanæ uastatione cōfusus est: ut iuxta uulgare prouerbiū: propriū quoq; ignorare uocabulū: diuq; tacui sciens tēpus esse lachrymarū. Hoc autē āno cū tres explicasse libros: subitus impetus barbarorū: de quibus tuus dicit Virgilius. Lateq; uagantes Barchæi: & sancta scriptura de Ismahel contra faciē oīum fratru suorū habitabit: sic ægypti limitē: palæstinæ: phœnicis: Syriæ percurrit inlar torrentis cuncta secū trahens: ut uix manus eorū misericordia christi potuerimus euadere. Quod si iuxta inelytū oratorē silent iter arma leges: q̄to magis studia scripturarū: quæ & librorū multitudinē & silētiū: ac librariorū sedulitate quodq; propriū est securitate & ocio dictantiū idigent: Duos itaq; libros mihi sanctæ filia meæ Fabiolæ: quorū exēpla si uolueris: ab ipsa poteris mutuari. Pro angustia q̄ppe tēporis alios describere non potui: quos cū legeris & uestibula uideris: facilis cōiectura erit: qualis ipsa sit futura domus. Sed credo i dei misericordia: qui nos audiuit in difficillimo principio supradicti operis: q̄ ipse adiuuet & in penulimis pphetæ partibus in quibus Gog & Magog bella narrantur: & in extremis in quibus sacratissimi & inexplicabilis tēpli ædificatio: uarietas mensurāq; describitur. Sanctus frater noster Oceanus: cui uos cupitis cōmendari: tātus & talis est: & sic eruditus in lege domini: ut absq; nostro rogatu instruere uos possit: & nostrā super cūctis quæstionibus scripturarū: pro modulo comunis ingenii explicare sententiā. Incolumes uos & proluxa ætate florētes: christus deus noster tueatur omnipotens domini uere sancti.

Beati Augustini hipponiēsi episcopi ad Hieronymū de origine aia: ubi sciscitat ab illo: si illa snia seq̄nda sit: q̄ nascētib; singulis aia de nouo creatæ ifundant: quomodo sit satisfaciendū q̄renti: ubi cōtraxerit aia reatū quo trahat in condēnationē: nisi p sacramentū baptismi illi gratia christi subuenerit. Epistola. LIIII.

d Eum nostrū qui nos uocauit in suū regnū & gloriā: & rogauit: & rogo: ut hoc quod ad te scribo sanctæ frater Hieronymus: cōsulēs te de his quæ nescio fructuosū esse nobis uelit. Quāq; enī te multo q̄ ego sum ætate maiore: tamen etiā ipse iam senex cōsulo. Sed ad discendū quod opus est: nulla mihi ætas fera uideri potest: quia & si senes magis decet docere q̄ discere: magis tamen discere q̄ quid doceant ignorare. Nihil equidē molestius fero in omnibus angustiis meis: quas patior in difficillimis quæstionibus q̄ in tam longinquo tuæ charitatis absentia: ut uix possim meas dare uel recipere litteras tuas: per interualla non dieq; non mensū sed aliquot annorū: cū si fieri posset: quotidie te presentē habere uellē: cū quo loquerer quicquid uellē. Nec ideo tamen non debui facere quod potui: si nō potui totū quod uolui. Ecce uenit ad me iuuenis religiosus: catholica pace frater: ætate filius: honore cōpresbyter noster Orosius uigil ingenio: paratus eloquio: flagrans studio: utile uas in domo domini esse desiderans: ad refellendas falsas perniciosasq; doctrinas: quæ animos hispanorū multo infelicius q̄ corpora barbaricis gladiis trucidarūt. Nā inde ad nos usq; ad Occani littore properauit: fama excitus: q̄ a me posset de his quæ scire uellet: quicquid uellet audire. Neq; nullū cepit aduentus sui fructū: primo ne de me multum famæ crederet: deinde docui hominē: quod potui: quod autē non potui: unde discere posset admonui: atq; ut ad te iret hortatus sum. Quā in re cōsiliū uel præceptū meū cū libenter & obediēter acciperet: rogauit eū: ut abs te ueniens per nos ad propria remaneret. Quā eius sollicitationē tenēs occasionē mihi credidi a domino esse cōcessā: qua tibi scriberē de his quæ p te scire cupio. Querebā enim quem ad te mitterem: nec mihi facile occurrebat idoneus & fide agendi & alacritate obediēdi & exercitatione peregrinandi. Vbi ergo istum iuuenem expertus sum: eū ipsum esse qualē a domino petebā: dubita

.CXVIIII.

Virg.

Silentiū uel arma leges.

*Nulla ætas eredo
ad discendum.*

re non potui. Accipe igitur quæ mihi peto aperiri: ac differere: non graueris. **Q**uæstio de anima multos mouet in quibus & me esse confiteor. Nā quid de anima firmissime teneā: non tacebo: deinde subiungam: quid mihi adhuc expediri uelim. Anima hominis immortalis est: secundū quēdam modū suū. Non enim omnimodo sicut peus: de quo dictū est: quia solus habeat immortalitē. Nā de animæ mortibus sãcta scriptura multa cōmémorat. Vnde est illud: Sine mortuos sepelire mortuos suos. Sed quod ita moritur alienata a uita dei: ut tamen in natura sua uiuere nō omnino desistat. Ita mortalis ex aliqua causa iuenitur: ut etiā immortalis non sine ratione dicatur. Non est enim pars dei anima. Si enī hoc esset: omnimodo incōmutabilis atq; incorruptibilis esset. **Q**uod si esset: nec deficeret in deterius: nec proficeret in melius: nec aliquid in semetipsa uel iciperet habere quod nō habebat: uel desineret habere quod habebat: quantū ad eius ipsius affectiones pertinet. **Q**uā uero aliter se habeat: non opus est extrinsecus testimonio: quisquis seipsū aduertit: agnoscit. Frustra autē dicitur ab eis: qui aiām dei partē esse uolunt: hanc eius labem ac turpitudinē: quā uidemus in nequissimis hoibus: hanc deniq; infirmitatē & ægritudinē: quā sentimus in oibus hoibus: non ex ipsa illi esse: sed ex corpore: quid interest unde ægrotet: quæ si esset incōmutabilis: aliquo modo unde libet ægrotare nō posset. Nā quod uere incōmutabile & incorruptibile est: nullius rei accessu cōmutari uel corrūpi potest. Alioquin non achillea tantū: sicut fabulæ ferunt: sed omnis caro esset iuulnerabilis: si nullus ei casus accidisset. Nō est itaq; natura incōmutabilis: quæ aliquo modo: aliqua causa: aliqua parte mutabilis est. Deū autē nefas est nisi uere sūmeq; incōmutabile credere. Nō est igitur anima pars dei. Incorporeā quoq; esse animā & si difficile tardioribus psuaderi potest: mihi tamen psuasum esse fateor. Sed ne uerbi controuersia uel supfluo faciā uel merito patiar: quoniā cū de re constat: nō est opus certare de nomine: si corpus est: omnis substantia uel essentia: uel si quid aptius nūcupat id quod aliquo modo est in seipso corpus est aīa. Itē si eam solā incorporeā placet appellare naturā: quæ sūme incōmutabilis: & ubiq; tota est: corpus est anima: quoniā tale aliquid ipsa nō est. Porro si corpus nō est: nisi quod per loci spatium aliqua longitudine latitudine & altitudine ita sistit uel mouet: ut maiore sui parte maiore locū occupet: & breuiore breuiore: minusq; sit in parte q̄ in toto: nō est corpus aīa. Per totū quippe corpus quod animat: nō locali diffusionē sed quadā uitali itentione porrigit. Nā p omnes eius particulas tota simul adest: nec minor in minoribus est: in maioribus maior: sed alicubi itensius: alicubi remissius: & in oibus tota: & in singulis tota est. Neq; enī aliter q̄ in corpore etiā non toto sentit: tamē tota sentit. Nā cū exiguo puncto in carne uiua aliquid tangit: quis locus ille non solū totius corporis nō sit: sed uix in corpore uideat: aiām tamē totā non latet. Neq; id quod sentit: per corporis cuncta discurrit: sed ibi tantū sentit: ubi sit. Vnde ergo ad totā mox puenit: quod nō in toto sit: nisi quia & ibi tota est: ubi sit. Nec ut tota ibi sit cætera deserit. Viuunt enī & illa ea presente: ubi nihil tale factū est. **Q**uod si fieret: & utrūq; simul fieret: simul utrūq; totā pariter non lateret: pro inde & in oibus simul: & in singulis particulis corporis sui tota simul esse nō posset: si per illas ita diffunderet: ut uidemus corpora diffusa per spatia locorū minoribus suis partibus minora occupare: & amplioribus ampliora. **Q**ua propter si corpus aīa esse dicēda est: nō est certe corpus: quale terrenū est: nec quale humidū: aut aerū: aut æthereū. Omnia quippe talia maiora sunt in maioribus locis: & minora in minoribus: & nihil eorū in aliqua sui parte totū adest: sed ut sunt partes locorum: ita occupant partibus corporū. Vnde intelligit aīa: siue corpus siue incorporea dicenda sit propriā quadā habere naturā: omnibus his mudanæ molis elementis excellentiore substantiæ creatā: quæ ueraciter nō possit in aliqua fantasia corporaliū imaginū: quas per carnis sensus percipimus cogitari: sed mente intelligi: uitaq; sentiri. Neq; hoc perinde loquor: ut te quæ tibi nota sunt doceā: sed ut aperiā quid firmissime teneā: ne me quisq; cū ad ea uenero quæ requiro nihil de aīa uel sciētia uel fide tenere arbitretur. Certus etiam sum animam nulla dei culpa: nulla dei necessitate uel sua: sed propria uoluntate in peccatū esse collapsā: nec liberari posse de corpore mortis huius suæ uoluntatis uirtute tanq; sibi ad hoc sufficēte: uel ipsius corporis morte: sed gratia dei per iesū christū dominū nostrū. Nec omnino esse aiām ullā in genere humano: cui nō sit necessarius ad liberationē dei & hominū mediator homo iesus christus. **Q**uæcūq; autē sine gratia mediatoris & sacramēto eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit: & in pœnā futurā: & ultimo iudicio recepturā corpus ad pœnā. Si autē post generationē humanā: quæ facta est ex Adā: regeneretur in christo ad eius pertinens societate: & requiem post mortē corporis habiturā: & corpus ad gloriā recepturā. Hæc sunt quæ de anima firmissime teneo: nunc accipe obsecro quid requirā: & noli me spnere: si te non spnat qui pro nobis dignatus est spni. **Q**uæro ubi anima cōtraxerit reatū: quo retrahatur in condēnationē: etiā infantibus morte præuentis: si ei p sacramētum: quo etiam paruuli baptizant: christi gratia nō subuenerit. Nō enī es ex illis qui modo noua qdā garrire cœperūt: dicētes nullū reatū ex Adā esse tractū: q̄ p baptismū in infante soluat. **Q**uod te sapere si scire imo nisi te id non sapere scire nequaquā hæc abs te q̄rerem: aut q̄rendū putarē: sed quia tenemus de hac re sententiā tuam continentē catholicæ fundatissimæ fidei: quia & Iouiniani uaniloquia redarguēs adhibuisti testimonium ex libro Iob. Nemo mūdus in conspectu tuo: nec ifans cuius est diei unius uita sup terrā: deinde adiūxit: tenemurq; rei in similitudinē præuaricationis Adæ: & liber tuus in Ionā prophetā satis hæc insignit: dilucideq; declarat: ubi ieiunā paruulos ppter ipsū originale peccatū: merito coactos esse dixisti nō inconueniēter abs te q̄ro: hunc reatū anima ubi cōtraxit. Vnde oporteat eā etiā in illa ætate p sacramētū christianæ gratiæ liberari. Ego qdē ætate aliquot ānos: cū libros quosdā scriberē de libero arbitrio: q̄ in multorū manus exierūt: & habēt a plurimis quatuor opinionēs de aīa incarnatione. Vtrū ex illa una quæ primo homini data est cætera ppagent: An singulis quibusq; noua etiā modo fiant: An alicubi iā existētes: uel mittant diuinitus: uel sponte labant in corpora: ita putauit esse tractandas: ut quælibet earum uera esset non impediret intentionem meam: qua tunc aduersus eos quantis poteram

Arbitria uoluntatis

conuenit

psuadet

De Origine anime

Priscillianiste

quoniam factus
ingenuus Augustini

poteram uiribus agebam: qui naturā mali suo principio præditam aduersus deū conantur inducere: id est con-
tra Manichæos. Nā de priscillianistis adhuc nihil audierā: qui non multū ab istis dissimiles blasphemias fabulā-
tur. Ideo quintā opinionē nō addidi: quā in tua epistola inter cæteras cōmemorasti: ne aliquā præterires: ubi de
hac quæstione interroganti rescripsisti religiosæ memoriæ uiro: nobisq; i christi charitate gratissimo Marcelli-
no q; aīa non sit pars dei. Primo quia non de incarnatione eius sed de natura q̄ritur: cū hoc q̄ritur. Deinde quia hic
hoc sentiunt illi cōtra quos agebā: & id maxime agebā: ut creatoris inculpabilē inuolabilēq; naturā a creaturæ
uitiis & labe secerneret: cū illi a substantia mali: cui propriū principiū: principesq; tribuunt ipsā boni dei substā-
tiam ex parte quæ capta est corruptā & oppressā ad peccandi necessitatē perductā esse cōtendūt. Hoc itaq; ex-
cepto hæreticæ opinionis errore ex quatuor reliquis opinionibus: quæ nā sit eligēda scire desidero. Quæcūq;
enī eligenda est: absit ut ipugnet hanc fidē: de qua certi sumus: omni aīa etiā paruuli infantis necessariam esse
liberationem ex obligatione peccati: eāq; nullā esse nisi per Iesū christū & hunc crucifixū. Proinde ne longum
faciamus: hoc certe sentis: q; singulas animas singulis nascentibus etiā modo deus faciat. Cui sententiæ ne obii-
ciatur q; omnes creaturas sexto die cōfirmauerit deus: & septimo requieuerit adhibes testimoniū ex euāgelio.
Pater meus usq; nunc operatur: & ego operor. Sic enim ad Marcellinū scripsistis: in qua epistola etiā mei cōme-
morationē beniuolentissime facere dignatus es: quod hic me haberet in Africa: qui ei ipsā facilius explicare pos-
sem sententiā. Quod si potuissē: non ille hoc abs te tam longe posito inquireret: si tamen id tibi ex africa scrip-
sit. Nā quando scripserit nescio: tantū scio q; de hoc bene cognouerit cunctationē meā: unde me inconsulto fa-
cere uoluit. Quāq; si consuleret etiā magis hortarer: & gratias agerē: q; nobis cōferre oibus posset: nisi tu bre-
uiter rescribere q̄ respondere maluissēs. Credo ne supfluo laborāres ubi ego essem: quē putabas id optime scire
quod ille q̄sierat: ecce uolo ut illa sententiā etiā mea sit: sed nondū esse cōfirmo. Misisti ad me discipulos: ut ea do-
ceā: quæ nondū ipse didici. Doce ergo quod doceā: nā ut doceā multi a me flagitant: eisq; me sicut alia multa &
hoc ignorare confiteor. Et fortasse quis in os meū uerecundent: tamē apud se dicunt: Tu es magister i Israel: &
hæc ignoras? Quod quidem dominus ei dixit: qui erat unus illoꝝ: quos delectabat uocari rabbi: unde etiā ad
uerq; magistrū nocte uenerat: quia fortassis erubescēbat discere: qui docere cōsueuerat: me autē potius magistrū
audire: q̄ uelut magistrū delectat audiri. Recolo enī quid dixerit eis: quos præ cæteris elegit. Vos autē inquit no-
lite uocari ab hominibus rabbi. Unus enī est magister uester Christus Iesus. Nec alius docuit Moysen per ie-
thro: nec alius Cornelīū etiam per priorē Petrū: nec alius Petrū etiam per posteriorē Paulū. A quocūq; uerq; di-
citur. illo donante dicit: qui est ipsa ueritas. Quid si ideo adhuc ista nescimus: & ea neq; orando neq; legendo
neq; cogitando & ratiocinando inuenire potuimus: ut pbemus non solū indoctos quanta charitate doceamus:
uerq; a doctis etiā quanta humilitate discamus? Doce ergo quæso quod doceā: doce quod teneam: & dic mihi: si
animæ sigillatim in singulis nascentibus fiunt ubi in paruulis peccant: ut indigeant in sacramēto Christi remis-
sione peccati peccantes in Adā: ex quo caro est propagata peccati. Aut si non peccant: qua iusticia creatoris ita
peccato obligant alieno: cū exinde propagatis mēbris mortalibus inferunt: ut eas nisi per ecclesiā subuentum
fuerit: dānatio consequat: cū in eas potestate non sit: ut eis possit baptismi gratia subueniri. Tot igitur animarū
milia: quæ in mortibus paruuloꝝ sine indulgentia christiani sacramenti de corporibus exeūt: qua æquitate dā-
nantur: si nouæ creatæ nullo suo præcedente peccato: sed uoluntate creatoris singulæ singulis nascentibus adhæ-
serunt: quibus eas animandis ille creauit & dedit: qui utiq; nouerat: q; unaquæq; eas: nulla sua culpa sine bap-
tismo Christi de corpore fuerat exitura? Quoniā igitur neq; de deo possumus dicere: q; uel cogat aīas peccatri-
ces fieri uel puniat innocentes: neq; negare fas nobis est eas: quæ sine Christi sacramento de corporibus exierint
etiā paruuloꝝ non nisi in dānationem trahi: Obsecro te quomodo hæc opinio defenditur: qua credunt animæ
non ex illa una primi hominis fieri omnes: sed sicut illa una uniuersa singulis singulæ. Ea uero quæ dicuntur alia
contra hanc opinionē facile me puto posse refellere: sicuti est illud quo eam sibi quidam uidentur urgere: quo-
modo consumauerit deus omnia opera sua sexto die: & septimo requieuerit: si nouas adhuc animas creat. Qui-
bus si dixerimus: q; ex euāgelio in supradicta epistola posuisti. Pater meus usq; modo operatur. Respondent
operatur: dictū est institutas administrando: non nouas instituendo naturas: ne scripturæ geneseos contradica-
tur: ubi aptissime legitur consumasse deū omnia opera sua. Nam q; eū scriptū est requieuit se: utiq; a creādis no-
uis creaturis intelligendum est: non a gubernandis: quia tunc ea quæ non erant fecit: a quibus faciendis requie-
uit: quia consumauerat omnia: quæ ante q̄ essent uidit esse faciēda: ut deinceps non ea quæ nō erant: sed ex his
quæ iam erant crearet: & faceret quicquid faceret. Ita utrūq; uerq; esse monstratur: & quod dictū est requieuit
ab operibus suis: & quod dictū est usq; nunc operatur: quoniā Genesi non potest euāgelium esse contrariū. Ve-
rū his qui hoc ideo dicunt: ne credatur modo deus: sicut illam unam: nouas animas quæ non erant: facere: sed
ex illa una quæ iam erat: eas creare uel ex fonte aliquo siue thesauro quodā quē tunc fecit: eas mittere facile re-
spondetur: etiā illis sex diebus multa deū creasse ex his naturis quas iam creauerat: sicut ex aquis alites & pisces:
ex terra autē arbores: scēnū: aīalia sed quod ea quæ non erant tunc fecerit manifestū est: nulla enī erat auis: nul-
lus piscis: nulla arbor: nullū animal: & bene intelligitur ab his creatis requieuisse quæ non erant: & creata sunt:
id est cessasse ne ultra quæ non erant crearent. Sed nūc qd̄ dicit animas nescio quo fonte iam existentes mitte-
re: nec de seipso tanq̄ suas particulas irrorare: nec de una illa originaliter trahere: nec pro delictis ante carnē cō-
missis carnis uinculis cōpedire: sed nouas creare singulas singulis suā cuiq; nascēti: nō aliqd̄ facere dicit: qd̄ an-
te nō fecerit. Iam enim sexto die fecerat hoīem ad imaginem suam: quod utiq; secundū aīam rationalem fecisse
intelligit. Hoc & nūc facit: nō instituēdo qd̄ nō erat: sed multiplicādo quod erat. Unde & illud uerq; est: q; a re-

Homo ad imaginē dei
creatus sibi ratio.

bus quæ non erant instituendis requieuit: & hoc uerum est: quod non solum gubernatio quæ fecit uerum etiam aliud: non quod nondum: sed quod iam creauerat numerosius creando usque nunc operatur. Vel sic igitur uel alio modo quolibet eximus ab eo quod nobis obiicitur de requie dei ab operibus suis: ne propterea non credamus nunc usque fieri aias nouas: non ex illa una: sed sicut illam unam. Nam quod dicitur quare facit aias eis quos nouit cito morituros: possumus respondere pariterum hinc peccata: uel conuici: uel flagellari: possumus etiam recte illius moderationi reliquere: quæ scimus omnibus temporaliter transiuntibus rebus: ubi sunt etiam aialium ortus: & obitus cursu ornatissimum atque ordinatissimum dare: sed nos ista sentire non posse: quæ si sentiremus delectatione ineffabili mulceremur. Non enim frustra per prophetam: qui hæc diuinitus inspirata didicerat: dictum est de deo qui profert numerose sæculum: unde musica id est scientia sensus uel bene modulandi ad admonitionem magnæ rei etiam mortalibus rationales habentibus aias dei largitate concessa est. Vnde si homo faciendi artifex carminis: nouit quas quibus moras uocibus tribuat: ut illud quod canitur decedentibus ac succedentibus sonis pulcherrime currat & transeat: quanto magis deus cuius sapientia per quam fecit omnia longe omnibus artibus præferenda est: nulla in naturis nascentibus & occidentibus temporum spatia: quæ tanquam syllabæ ac uerba ad particulas sæculi huius pertinent in hoc labentium rebus: tanquam mirabili canticum: uel breuius: uel productius quam modulatio præcognita & præfinita deposcit præterire permittit. Hoc cum etiam de arboris folio dixerit: & de nostrorum numero capillorum: quanto magis de hominis ortu & occasu: cuius uita temporalis breuius productius uel non teditur: quam deus dispositor temporum nouit uniuersitatis moderamini consonare? Id etiam quod aiunt: omne quod in tempore cepit esse: immortale esse non posse: quia omnia orta occidunt: & aucta senescunt: ut eo modo credi cogant animam humanam: ideo esse immortale: quod ante omnia tempora sit creatus non mouet fidem nostram. Ut enim alia taceam cepit esse in tempore immortalitatis carnis christi: quæ tamē iam non moritur: & mors ei ultra non dominabitur. Illud uero quod in libro aduersus Ruffinum posuisti quosdam huic sententiæ calumniari quod deum dare animas adulterinis conceptibus uideatur indignum: Vnde conatur astruere meritis gestæ ante carnem uitæ aias quasi ad ergastula huiusmodi iuxta posse perducere: non me mouet multa cogitationem quibus hæc possit calunia refutari: & quod ipse respondisti non esse uitium semetis in tritico: quod furto dicitur esse sublatum. Sed in eo qui frumenta furatus est nec ideo circum terram non debuisse gremio suo semina confouere: quia fator imunda proiiceret ea manu: elegantissima similitudo est. Quæ & ante quam legerem nulla mihi obiectio ista de adulterinis conceptibus in hac questione faciebat angustias generaliter inuenienti multa bona deum facere: etiam de nostris malis nostrisque peccatis. Aialis autem cuiuscumque creatio habeat primum prudentemque consideratorem ineffabilem laudem creatori excitat: quanto magis creatio non cuiuslibet aialis: sed hominis. Si autem causa creandi queritur nulla citius & melius respondetur: nisi quia omnis creatura dei est bona: & quid dignius quam ut bona faciat bonus deus: quæ nemo potest facere nisi deus. Hæc & alia quæ possum sicut possum: dico aduersus eos qui hanc opinionem: qua creduntur aias: sicut illa una singularis fieri labefacta re conantur. Sed cum ad penas uentum est paruulorum magnis mihi crede coartor angustiis: nec quid respondeam prorsus inuenio. Non solum eas penas dico quas habet post hanc uitam illa damnatio quo necesse est trahatur: si de corpore exierint sine christianæ gratiæ sacramento: sed eas ipsas quæ in hac uita dolentibus nobis uersantur ante oculos: quas enumerare si uelim prius tempus quam exempla deficiet. Languescunt ægritudinibus: torquentur doloribus: fame & siti cruciatur: debilitatur membris: priuatur sensibus: uexatur ab imundis spiritibus. Demonstrandum est itaque quomodo ista sine ulla sua mala causa iuste patiatur. Non enim dici fas est: aut ista ignorante deo fieri: aut cum non posse resistere facientibus: aut iniuste ista uel facere uel permittere. Nunquid nam sicut illa aialia irrationalia recte dicimus in usus dari naturis excellentioribus: & si uitiosus sicut apertissime in euangelio uidemus: porcos ad usum desideratum concessos esse demonibus: hæc & de homine recte possumus dicere? Animal est enim: sed rationale: & si mortale. Anima est rationalis in illis membris: quæ tantis afflictionibus penas luit. Deus bonus est: deus iustus est: deus omnipotens est: hoc dubitare omnino dementis est. Tanto ergo malorum quæ fiunt in paruulis: causa iusta dicitur. Nepe cum maiores ista patiatur: solemus dicere: Aut sicut in iob merita examinari: aut sicut in Herode peccata puniri: & de quibusdam exemplis quæ deus manifesta esse uoluit: alia quæ obscura sunt: hominem coniectare conceditur: sed hoc in maioribus. De paruulis autem quid respondeam edisserere: si penas tantis nulla in eis sunt punienda peccata. Nam utique nulla est in illis ætate examinanda iusticia. De ingeniorum uero diuersitate quid dicam? Quæ quidem in paruulis latent: sed ab ipsis exordiis naturalibus ductum apparet in grandibus: quorum nonnulli tam tardi & obliuiosi sunt: ut ne prima quidem discere litterarum elementa potuerint. Quædam uero tanta sunt fatuitas: ut non multum a peccatoribus differant: quos Moriones uulgo uocant. Respondet fortasse corpora hoc faciunt: sed nunquid secundum hanc sententiam: quam defendi uoluimus: anima sibi corpus elegit: & in eligendo cum salteret: terrauit? Aut cum in corpus cogeret intrare necessitate nascendi alia corpora preoccupantibus animarum turbis: ipsa aliud non inuenit: & sicut in spectaculo aliquo locuta: ita carnem non quam uoluit: sed quam ualuit occupauit? Nunquid hic & talia possumus dicere: uel sentire debemus? Doce igitur quid sentire: quid dicere debeamus: ut constet nobis ratio nouarum animarum singulis corporibus sigillatim factarum. Ego quidem non de ingenitis: sed saltem de penas paruulorum quæ in hac uita patiuntur: dixi aliquid in libris illis de libero arbitrio: quod quale sit: & cur mihi in ista quam habemus in manibus questione non sufficiat: in timabo: & cum ipsum de tertio libro locum excerptum his litteris inseram. Nam ita se habet. De cruciatibus autem corporis quibus affliguntur paruuli: quorum per ætatem nulla peccata sunt: si animarum quibus animantur non prius quam ipsi homines esse ceperunt: maior querela & quasi misericors depromi solet cum dicitur quid mali fecerunt: ut ista paterentur? Quasi possit esse innocentiarum meritum antequam quisque nocere aliquid possit. Cum autem boni aliquid operatur deus: in emendatione maiorum cum paruulorum suorum qui eis cari sunt: doloribus ac mortibus flagellantur:

Nota

inimabiles pene

Moriones
Fatui
Bruij

flagellantur: cur ista non fiant: quod cum transierint pro non factis erunt: in quibus facta sunt: propter quos autem facta sunt: aut meliores erunt: si temporalibus incommodis emendati rectius elegerit uiuere: aut excusationem in futuro iudicii supplicio non habebunt: si uitae huius angoribus ad aeternam uitam desiderium conuertere noluerit. Quis autem nouit quid paruulis: de quorum cruciatibus duritia maior contundit: aut exercetur fides: aut misericordia probatur: quis inquam ergo nouit quid ipsis in secreto iudiciorum suorum bonae compensationis reseruet deus: Quoniam quicquid nihil recte fecerint: tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt. Non enim frustra etiam infantes illos: qui cum dominus noster Iesus christus necandus ab Herode quaereret: occisi sunt: in honore martyrum receptos commendat ecclesia. Haec tunc dixi: cum hanc ipsam de qua nunc agitur uelle comunire sententiam. Sicut enim paulo ante commemorauit: quicquid illarum de animae incarnatione quatuor opinionum uera esset: inculpatam substantiam creatoris: & a nostrorum peccatorum societate remotissimam nitebar ostendere. Et ideo quaecumque illarum ueritate posset conuinci & repudiari: ad curam intentionis meae: quam tunc habebam: non pertinebat: quod quidem cunctis diligentiori disputatione discussis: quaecumque illarum recte uiceret caeteras: me securissimo fieret: quod etiam secundum omnes id quod agebam: uictum persistere demonstrabam. Nunc uero unam uolo si possum ratione recta eligere ex omnibus: & propterea huius ipsius de qua nunc agimus defensionem: in his quae commemorauit de illo libro uerbis meis attentius intuens: ualida firmamque non uideo: nam uelut firmamentum eius illud est quod ibi dixi. Quis autem nouit quod paruulus de quorum cruciatibus duritia maior contundit: aut exercetur fides: aut misericordia probatur. Quis inquam ergo nouit: quid ipsis paruulis in secreto iudiciorum suorum bonae compensationis reseruet deus: Quoniam quicquid nihil recte fecerint: tamen ne peccantes aliquid ista perpessi sunt. Sed hoc non immerito dici uideo de his qui uel pro christi nomine ac uera religione tale aliquid etiam nescientes patiuntur: uel sacramento christi iam ibuti sunt: quia sine societate iam unius mediatoris liberari a damnatione non possunt: ut possit eis etiam pro illis malis quae hic in diuersis afflictionibus pertulerunt compensationem illa praestari. Nunc autem cum ista questio non possit absolui nisi etiam de his respondeat: qui post grauissimos cruciatibus sine sacramento christianae societatis expirant: quae circa eos compensationem cogitata est: quibus insuper & damnatio praeparata est: Nam & de baptismo paruulorum in eodem libro non quidem sufficienter: sed quantum illi operi satis esse uidebat utrumque respondit: quod etiam nescientibus & fide suam nondum habentibus prodest: non tamen de damnatione eorum paruulorum qui sine illo ex hac uita emigrant: tunc aliquid dicendum putauit: quia non quod nunc agitur agebatur sed ut omitteremus & contemneremus ea quae breui tempore patiuntur: nec transacta reuocantur: nunquid similiter contemneremus: quod per unum hominem mors: & per unum hominem resurrectio mortuorum: sicut enim in adam omnes moriuntur: sic & in christo omnes uiuificabuntur. Per hanc enim apostolicam doctrinam diuinam claraque sententiam satis euidenter elucet: neminem ire in mortem nisi per Adam: neminem ire in uitam aeternam: nisi per christum. Hoc est quippe omnes & omnes: quia sicut omnes homines per primam: hoc est per carnalem generationem pertinent ad adam: sic omnes homines ad secundam id est spiritalem regenerationem ueniunt: quicquidque ad christum perueniunt. Ideo ergo dictum est: & hic omnes: & ibi omnes quia sicut omnes qui moriuntur: non nisi in adam moriuntur: ita omnes qui uiuificabuntur: non nisi in christo uiuificabuntur. Ac per hoc quisquis nobis dixerit quoniam in resurrectione mortuorum uiuificari posse: nisi in christo tanquam pestis communis fidei detestandus est. Item quisquis dixerit quod in christo uiuificabuntur etiam paruuli: qui sine sacramenti eius participatione de uita exeunt: hic profecto & contra apostolicam praedicationem uenit: & totam condemat ecclesiam: ubi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur: quia sine dubio creditur aliter eos in christo uiuificari omnino non posse. Qui autem non uiuificatur in christo: restat ut in eadem damnatione maneat: de qua dicit apostolus: per unius delictum in omnes homines ad condemnationem: cui delicto obnoxios paruulos nasci: & omnes credit ecclesia: & ipse iam contra Iovinianum disputans: & exponens Ionam prophetam: sicut paulo ante commemorauit: fide ueracissima definiuisti. Credo & in aliis locis opusculorum tuorum: quae uel non legi: uel in praesentia non recordor. Huius igitur damnationis in paruulos causam requiro: quia neque aia: si nouae sunt singulis singula: uideo esse ullam in illa aetate peccatum: nec a deo dari aliquam credo: quam uideret nullum habere peccatum. An forte dicendum est in paruulo carnem solum esse peccati: Nouam uero illi aiam fieri qua secundum dei praecipua uiuente: in adiutorio gratiae dei: & ipse carni edomitae ac subiectae possit incorruptionis meritum comparari. Sed quia in paruulo aia nondum id agere potest: nisi christi accesserit sacramentum: per hanc gratiam carni eius acquiritur: quod illius moribus nondum potuit. Si autem sine illo sacramento aia paruuli exierit: ipsa quidam in aeterna uita erit: unde eam nullum peccatum potuit separare: caro uero eius non resurget in christo: non percepto aetate mortis illius sacramento. Haec opinionem nunquam audiui: nunquam legi: sed plane audiui & credidi propter quod locutus sum: & quia ueniet hora quod omnes qui in monumentis sunt: audient uocem eius & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitae. Ipsa est de qua dicitur: & per unum hominem resurrectio mortuorum: ipsa est qua in christo omnes uiuificabuntur. Qui autem male egerunt in resurrectionem iudicii. Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum est: qui prius quam possent agere uel bene uel male sine baptismo corpora exiit sunt. Nihil hic de talibus dictum est. Sed si caro eorum ideo non resurget: quia nec boni aliquid fecerunt: nec mali: nec illorum resurrectura est: qui percepta baptismi gratia in illa aetate defuncti sunt: in qua nihil bene uel male agere potuerunt. Si autem illi iter eos resurgent: id est iter eos qui bene egerunt: iter quos & illi resurrecturi sunt: nisi iter eos qui male egerunt: ne aliquas humanas animas credamus corpora sua non recepturas: siue in resurrectionem uitae: siue in resurrectionem iudicii. Quae sententia prius quam refellatur: ipsa nouitate iam displicet. Deinde quis ferat: si credant se illi qui ad baptismum cum suis paruulis currunt: propter carnem eorum: non propter animas currere. Beatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condens nouum: sed ecclesiae fide firmissimam seruans ad corrigendum eos qui putabant aut octauum diem natiuitatis non esse paruulum baptizandum non carnem sed aiam dixit esse perdendam: & mox natum rite baptizari posse cum suis quibusdam episcopis censuit. Sed

contra Cypriani aliquā opinionem: ubi quod uidendum fuit: fortasse non uidi: sentiat quisque quodlibet: tantū
contra apostolicā manifestissimā fidē nemo sentiat: qui ex unius delicto omnes homines in condēnationē duci
prædicat: ex qua condēnatione nō liberat nisi gratia dei per Iesū Christū dominum nostrū. In quo uno omnes
uiuificantur: quicūque uiuificant: cōtra ecclesiæ suæ fundatissimū morē: nemo sentiat: ubi ad baptismū si ppter
sola paruulog: corpora curretur: baptizanti afferētur & mortui. Quæ cū ita sint: quæda causa est atq; reddē
da: quare dāentur aīa: quæ nouæ creatur singulis quibusque nascentibus: si præter Christi sacramentū paruu
li moriantur. Dānari enī eas si sic de corpore exierint: & sancta scriptura & sancta testis est ecclesia: unde & illa
de animarū nouarū creatione sentētia si hanc fidē fundatissimā nō oppugnat sit & mea: si oppugnat nō sit & tua.
Nolo mihi dicatur propter hanc sententiā debere accipi quod scriptū est. Qui finxit spiritū hoīs i ipso: & qui
finxit sigillatim corda eorū. Aliquid fortissimū atq; inuictissimū requirendū est: quod nos non cogat deū credere
ullarū animarū sine culpa aliqua dānatorē. Nā uel tantūde ualeat: uel plus est forsūtā creare q̄ fingere: & tamen
scriptū est Cor mundū crea in me deus. Nec ideo putari potest aīa hoc loco optare se fieri prius q̄ aliquid esset.
Sicut ergo iā existens creatur in nouatione iusticiæ sic iam existens fingitur cōformatione doctrinæ: nec illud
illud quod in Ecclesiaste scriptū est: & tunc cōuertet in terrā puluis sicut fuit: & spiritus reuertet ad dominū: q̄
dedit illū: istā cōfirmat sententiā: quā uolumus esse nostrā. Plus enī hic suffragatur eis: qui ex una putāt omnes
esse aīas. Nā sicut conuertit i quiunt puluis in terrā sicut fuit: & tamē caro de qua hoc dictū est: ad hominē nō
reuertitur: ex quo propagata est: sed ad terrā: unde primus homo factus est: Sic & spiritus ex illius unius spiri
tu propagatus: nō tamen ad eum reuertit: sed ad dominū: a quo illi datus est. Verū quia hoc testimoniū ita pro
istis sonat: ut nō omni modo huic opinioni quā defendi uolo uideat esse cōtrariū: admonēdā tantū credidi pru
dentiā tuā: ne talibus testimoniis ex his angustiis me coneris eruere. Nā licet nemo faciat optādo: ut uerū sit qd̄
uerū non est: tamen si fieri posset optare: ut hæc sentētia uera esset: sicut opto: ut si uera est: abs te liquidissime atq;
inuictissime defendat. Hæc autē difficultas etiā illos sequit: qui iā ex habēt alibi aīas & ab initio diuinorū ope
rum præparatas: a deo mitti opinant in corpora. Nā & ab his hoc idē quærit: si aīa inculpatā obediēter ueni
unt quo mittunt: cur in paruulis si nō baptizati uitā istā finierint puniunt? Eadē prorsus in utraq; sentētia dif
ficultas est. Illi sibi uident de hac facilius exire q̄stione: qui aīas alleuerant pro meritis uitæ prioris singulas sin
gulis corporibus implicari. Hoc enī putant esse i Adam: mori i carne scilicet: quæ propagata est ex Adā supplicia
pēdere: a quo reatu i quiunt gratia Christi liberat pusillos cū magnis. Hoc quidē recte: ueraciter: optimeq; qd̄
gratia Christi liberat a reatu peccatorū pusillos cū magnis. Sed in alia superiore uita peccare aīas: & inde præci
pitari in carceres carnos nō credo: nō acquiesco: nō cōsentio. Primo quoniā nescio p quos circuitus fieri id aiūt
isti ut post nescio quāta uolumina sæculorū iteꝛ ad istā sarcinā corruptibile carnis & supplicia pendēda redeū
dum sit: qua opinione quid horribilius cogitari possit ignoro. Deinde quis tandē iustus defūctus est: de quo nō
si isti uera dicūt: solliciti esse debeamus: ne i sinu Abrahæ peccās in flāmas illius diuitis deiiciat? Cur enī non &
post hoc corpus peccari possit: si & ante potuit? Postremo longe aliud est i Adā peccasse. Vnde dicit apostolus.
In quo omnes peccauerunt: & aliud est extra Adā nescio ubi peccasse: & ideo in Adā id est in carnē: quæ ex Adā
propagata est: tanq̄ in carcerē trudi: illā uero opinionē q̄ ex una fiant omnes aīas: nec discutere uolo nisi necesse
sit. Atq; utinā ista de qua nunc agimus: si uera est: sic abs te defendat: ut hoc necesse iā nō sit. Quāuis autē desi
derē: rogē: uotis ardentibus exoptē: & expectē: ut per te mihi dominus huius rei auferat ignorantiam: tamen si
quod absit minime meruero: patientiā mihi petā a domino deo nostro: i quē sic credimus: ut aliqua nobis non
apiri etiā a pulsantibus nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Meminerimus ipsis apostolis dictū
Multa habeo uobis dicere: sed non potestis illa portare modo. In his q̄tum ad me attinet etiā hoc deputē. Nec q̄
hoc sciā me idigner indignū: ne hoc ipso etiā cōuincar indignior. Multa enī alia similiter nescio: quæ cōmemora
re uel numerare non possū: & hoc tolerabiliter ignorarē: nisi metuerē ne aliqua istarū opinionū contra illud qd̄
firmissima fide retinemus incautis obrepet mētibus: sed ante q̄ sciam quæ nā earū potius eligenda sit: hoc me nō
temere sentire profiteor eā: quæ uera est nō aduersari robustissimæ ac fundatissimæ fidei: qua christi ecclesia:
nec paruulos hoīes recentissime natos a dānatione credit: nisi per gratiā nominis christi: quā in suis sacramētis
commendauit posse liberari.

Dialogus ab incerto auctore: ex uariis scriptis & epistolis sanctorum Augustini atq; Hieronymi excerptus
atq; collectus. In quo de origine animæ: & unde culpam contraxerit disputatur. In cuius præfatione diuersæ ca
tholicorum atq; hæreticorum de ea quæstione sententiæ referuntur.

Epistola. LV.

Vm apud uos cælestis eloquentia purissimi fontis & litterarum omnium fluenta redundant: ac so
lida secundum uerticē sanitas uestra cuncta firmo statu membra contineat: miror stupore mētis at
tonitus: cur stillicidium isulani riui dignemini haurire: nitores corporis i firma medentes. Magis
ergo quæ de græcorum mutauit fontibus sitientibus proferam: atq; latinorum latices limpidi
mos ad uestri cordis secreta perducam. Origenes igitur qui nullum proprie de anima edidit librum in catalo
go ecclesiasticæ prædicationis animæ faciens mentionem: hæc dicit: de anima uero utrum ex feminis traduce du
catur: ita ut ratio ipsius uel substantia inserta ipsius corporis seminibus habeatur: an uero aliud habeat initiū: si
genita est: aut non genita: uel certe si extrinsecus corpori inditur: necne non satis manifesta prædicatione distin
guitur. Item in libro quem de epistola apostoli ad Titum scripsit. Siquis ait rationem humanæ animæ requi
rat: cum de ea neq; ex feminis traduce ducatur: neq; quod honorabilior & antiquior corporum compage sit tra
diderit ecclesiastica regula: propter quod multi nec comprehendere potuerūt aliter sentiri oportere de animæ
ratione:

De Origine animae

ratione: sed & qui aliter sentire uel differere uisi sunt: a nonnullis in suspitione habent: uelut noui aliquid introducen-
 tes. Fateat autem idem ipse Origenes in praefatis opusculis: sed Eusebius Caesariensis: & Pamphilus martyr: Basilius
 quoque & Gregorius: Dichanusque & Rufinus: similiter in suis unius substantiae omnes esse animas: & imortales & ratio-
 nables liberi arbitrii ac uoluntatis: iudicandas quoque esse piis quae in hac uita gesserunt: esse tamen eas sanctas a deo quae
 uniuersa creauit & condidit. Quando autem factae sint omnes simul: aut tunc per singulos nascuntur: quod periculi esse aiunt: al-
 ter e duobus opinari: Athanasius Hilarius & Ambrosius praeparatis iam in uentre mulierum: de formatisque corpori-
 bus: tunc ad praesens creari animas: & inferi deformato iam corpori criminantur. Iam uero illi qui ex traduce animas uenire confir-
 mant: & simul corporali eas semine seminari: siquidem ut quidam ipsorum affirmare solent: non aliud dicunt esse animam quam
 insufflatione spiritus dei: illam scilicet quam in initio facturae mundi deus insufflasse dicitur in Adae: de ipsa dei esse eam sub-
 stantiam profitentes. Quomodo non isti uidebunt quodam modo haec praeter scripturae regulam & rationem pietatis asserere: quod
 substantia dei est quae peccat: Si anima quae de substantia dei est peccat: insuper etiam quae & poenis subdenda sit pro peccato.
 Sed & illud se quod per absurdum est icurrere non uident: quia necesse est eam simul cum corpore mori: & esse mortalem: si si-
 mul cum corpore: uel seminata uel formata uel nata est. Tum deinde illi: id est Apollonius: Tertullianus: Popeius:
 Arnobius: Lactantius: atque Apollinaris: qui unam quaedam ex nullis substantiis a deo factam esse dicunt animam: id est illam
 quae prima facta est in Adae: & ex Adae omnium hominum animas existere: & secundum corporalem sine dubio successione tra-
 ducere quoque fieri animas: etiam ipsi quae aliud ostendunt: nisi animas esse mortales. Si enim sicut animalia caetera ex solo semine ori-
 untur: ita etiam de hominibus sentimus: ut cum corpore simul in eodem semine etiam anima defendat: quod dicimus de his qui imper-
 fekti adhuc & de uentre absorbi sunt: & qui nonnunquam etiam ante quam masculorum naturali receptaculo semina sunt susce-
 pta depereunt. In quibus sine dubio inuenitur quod simul etiam ille quae naturali ratione semibus insertae erant anima: extin-
 ctae sint pariter & corruptae: Siue ergo ex insufflatione domini sunt: siue ab una quae prior sancta est: necessarium est si-
 mul ut cum corporibus corrumpantur: sic eadem corporalibus etiam originem sumunt secundum ipsorum rationem. Aut enim nihil om-
 ni ex rationabili: atque immortalis anima participauit illud quod adhuc in uentre correptum est. Et repulsa est illa ratio: quae affir-
 mat: eam in semine traduce simul cum corporibus seminata: aut si participat: necessitas imminet confiteri mortalem
 esse animam quod fides nostra utique non recipit domino declarante de factorum animas & colloquium apud inferos habuisse:
 & Lazari scilicet in beatorum sedibus ouante: & diuitis flagrantem in incendiis. Esse namque animas imortales: non tantum di-
 uini sed & philosophorum pleni sunt libri. Quod taliter esse Theobrotus Ambratiotha in Platonis libro Socra-
 te disputante didicerat: qui homicida sibi esse non timuit: ac se altissimo praecipitauit muro: dum & nullum post mor-
 tem autumat restare iudicium & sine discrimine aliquo merito: omnes animas post corpora aequaliter ferri arbitratur
 ad caelum: quod a deo pro uero tenuerunt: & sic illos omnes saeculi sapientes: una nebula huius erroris inuoluit: ut & ipse
 tam laudabilis ut putat doctor homicidae ipsum se priuati: ne publice occideret: occiderit. Sic quoque Cato lecto in
 nocte ad lucernas Platonis libro qui immortalitatem animae docet: stricto gladio reuelatum manu pectus semel iterumque
 percussit. Redeamus ad illas praeterea sanctorum nobilissimas disputationes: non in academiae nemorosae obscuris te-
 ctas umbraculis: sed caelesti illustratas ex lumine. Beatus itaque Hieronymus tam sanctum Victorinum martyrem: quam
 platonemque catholicos securus: se potius fieri: quam propagari animas: secundum illud quod in euangelio scriptum est: Pater meus
 quotidie operatur: & ego operor credere significauit. Sanctus quoque Augustinus hanc opinionem in octo admodum
 uolumibus uerbis tueri cernit. Sed cum originale peccatum poenaeque paruulorum: qui sine baptisate moriuntur
 declarare nititur: a deo factam in Adae: & ex ipsa omnium hominum animas existere: tam suis argumentis: quam scripturae testimo-
 niis: ut est illud: anima quae ingressa sunt cum Iacob aegyptum: & egressa de femore illius: amplecti propensius conperit.
 Huius assertionibus beatus Gaudiosus episcopus animae & corporum: promptissimus medicus: nostris temporibus
 unus martyr: cum nobiscum colloquium familiariter habuisset per totam orationis suae seriem euidentissimis ap-
 probationibus usus est. At uero sanctus Ambrosius quem iam superius inter uiros apostolicos memorauimus
 inhonestum inquit puto animas cum corporibus generari ut anima nascatur ex anima: quod nec anima ipsi conpetit: aut si cer-
 te singulae caelesti potestate factae sunt: & ex ipsis caeterae natae sunt: potest ex una Adae anima credibile uideri caete-
 ras nasci: sed non conuenit: quia soli deo hoc possibile fuit: ut simplex generaret: nec caeteris concederetur: quod
 tam mysticum est in causa Saluatoris: ut non solum a solis gentilibus uel iudaeis: uerum etiam ab ipsis qui christiana
 nos se dicunt incredibile putetur. Photiniani enim hanc fidem spernunt: non credunt deum generasse. Nam si
 eo tempore igitur quo seminatur corpus & anima: costam sublatam legimus: non tamen animam natam ex ani-
 ma. Sed si costa secum habuit animam: iam non nata est: si detracta in partem. Sed nec hoc scriptum est. Pro-
 pheta enim Zacharias inter caetera: qui plasmam inquit animam hominis in eum. Nec Esaias ab his dissentiens
 ait. Sic dicit dominus deus qui fecit te: & finxit te in utero. Sic ergo in utero fingitur: iam formato corpori tribui-
 tur. Cum enim omnia membra implet corporis: figurata dicitur in corpore: ut sicut aqua cum sit sine effigie: mis-
 sa tamen in uas figurata uideatur: ita & anima cum sit natura incorporea & simplex: formatur in corpore singula
 membra uiuificans: quod quidem Moyses manifestius tradidit dicens: Siquis percusserit mulierem in utero ha-
 bentem & abortiuerit: si formatum fuerit: det animam pro anima. Si autem informatum fuerit: mulctetur pecu-
 nia: ut probaret non inesse animam ante quam formam. Itaque si iam forma corpori datur: non in conceptu corporis
 nascitur cum semine deriuata: nam si cum semine: & anima existit ex anima: multae animae quotidie pereunt: cum
 semen fluxu quodam non profecit natiuitati. Sed si prius respiciamus: uidebimus quid sequi debeamus. Con-
 templemur facturam Adae. In Adam enim exemplum datum est ut ex eo intelligatur: quia iam formatum cor-
 pus accepit animam. Nam potuerat deus animam limo terrae admiscere: & sic formare corpus. Sed ratio infirmatur
 quia primum oportebat domum compaginari: & sic habitatorem induci: anima certe quia spiritus est: in sicco habitare

Plato in Somnia de immortalitate animae

Cato H

nō potēdeo in sāguine fertur. Cū ergo corporis liniamēta cōpacta nō fuerit: ubi erit aīa? An foras uagatur quā-
diu imitatur? Cū rō tradat sic dari eā: ut aīa i corpus nō ociosa uagetur. Sed ex quo detur: dicāt q̄ aliud putāt ex
mare an ex fēmina: Nō cōuenit: q̄ aliud in exēplo ē: pponunt. n. ex uiro cū costa datā & aīam: q̄ multis rōni-
bus infirmari docuimus. Vnde forte uideatur dari ex fēmia maxie ppter Saluatorē: quē scimus sine cōplexu
carnis de spū sancto natū ex fēmina: q̄ si arbitratur plus dāt fēminis. Auctoritatē. n. uiri mutāt in fēminam:
Cū. n. tā corporis q̄ aīa originē ex uiro dicāt: cōuertunt se: ut id q̄ potius est ex muliere dicant. i. aīam: q̄ uero
minus est. masculo. i. corpus. Cum manifestū sit ordinē exēpli a deo traditum imitari nō posse: qui ergo aīas ex
una propagari assēunt: & nō in corpora iuxta exēplū primi hoīs a deo quotidie fieri: anathema sint. AVGV/
STI. Sācte fr Hieronime consulens te de his quæ nescio oro deū ut fructuosum esse nobis uelit: **Q**uanq̄. n. te
multo q̄ ego sim ætate maiorē: tamen etiā ipse iā senex consulo. Sed ad discendū q̄ opus est: nulla mihi aīas se-
ra uideri pot: quia & si senes magis decet docere q̄ discere: magis tamē discere q̄ qd doceāt ignorare. HIERO.
Beate papa Augustine in scripturā: si placet cāpo sine nō inuicē dolore laudamus: Noli iḡr ānoꝝ existimare
nos numero: nec sapiam canis reputes: sed canos sapiā scriptura testante: cani hoīs prudētia eius. Noli inq̄ fidē
pensare tēporibus: ne me iccirco meliorē putes: q̄ prior in christi exercitu cōperi militare. AVGV. Accipe iḡr
& quæ mihi peto aperire: atq; differere non graueris. **Q**uæstio de aīa multos mouet: in quibus & me esse confi-
teor: nam quid de aīa firmissime teneā non tacebo. HIERO. Metiris nos uirtutibus tuis: & paruos magnus ex-
tollis: ultimāq; partē conuiuii occupas: ut p̄iffamiliæ iudicio proueharis. Sed uelle fateor: sed eniti p̄fero: ma-
gistrum tenuens: comitem spondebo: petenti datur: pulsanti aperitur: q̄rens inuenit: discamus i terra: quorū no-
bis scīa p̄feneret in cælo. AVGV. Certus etiā sum aīam nulla dei culpa: nulla dei necessitate uel sua: sed pro-
pria uoluntate in p̄ctū esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius: uel suæ uolūtatis uirtute tā
q̄ sibi ad hoc sufficiente: uel ipsius corporis morte: sed grā dei per iesum christum dominū n̄m. HIERO. Ani-
ma immortalis: inuisibilis & incorporealis est: secundum gratiorē dico corporis nostri substātiā: dico uel eo cer-
te tpe punietur: & supplicium sentiet: quando pristinū corpus receperit: ut cū quo peccauit: cū ipso puniatur.
AVGV. Dicitur conceptio humana sic procedere: primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinē: seq̄nti-
bus nouem diebus conuertatur in sanguinē: deinde. xii. diebus solidetur: reliquis. xv. formetur usq; ad perfecta
liniamēta oīum membrog: & hinc iam reliquo tempore usq; ad tēpus partus magitudine augeatur. HIE-
RO. Sicut nescis uiam spūs & aīa ingredientis in paruulum: & ignoras ossium & uenarū uarietates in uentre
pregnantis: quō ex uili elemēto corpus hoīs in diuersas effigies artusq; uarietur: & de eodem semine aliud mol-
lescat in carnibus: aliud duretur in ossibus: aliud in uenis palpitet: aliud ligetur in neruis: ita dei opera scire non
poteris qui factor est omnium. AVGV. De aīa incarnatione utrū ex illa una quæ primo hoī data est: sic certe
ppagent. An singulis q̄busq; nouæ etiā mō fiant. An alicubi iā exstētes: uel mittant diuinitus: uel sponte labā-
tur in corpora. **Q**uæ nā sit eligenda opinio scire desidero. HIERO. Super aīa statu memini uisā q̄stionula:
immo maxime ecclesiasticæ q̄stionis. Vtrū lapsa de cælo sit: ut Pythagoras philosophus oēsq; platonici & Ori-
genes putant: an ppria dei substātia: ut Stoici Manichæus & isāna priscilliani hæresis suspiciant: an in thesau-
ro habeant dei olim cōditæ: ut quidā ecclesiastici stulta psuasione cōfidunt: an quotidie a deo fiant: & mittant in
corpora secundū illud qd in euāgelio scriptū est. Pater meus usq; mō operat: & ego operor: an certe ex traduce
ut Tertullianus Apollinaris: & maxima pars occidentaliū autumat: ut quomō corpus ex corpore: sic aīa nascat
ex aīa: & simili cū brutis aīantibus conditione subsistat. AVGV. Hoc certe sentis q̄ singulas aīas singulis nascē-
tibus etiā modo deus faciat: cui in iā ne obiciat: q̄ omnes creaturas sexto die consumauerit deus: & septimo
requieuerit: adhibes testimonium ex euāgelio: pater meus usq; nunc operat. HIERO. **Q**uid enim ambigui-
tatis in dicto est: ut diuersæ intelligentiæ tribuatur occasio. Constat: & super hoc nulla contentio est. AVGV.
Doce ergo quæso: quæ doceam: doce qd teneam. Et dic mihi si aīa sigillatim in singulis: hodieq; nascentibus fi-
unt: ubi in paruulis peccant: ut indigeant in sacramento christi remissione peccati peccantes in Adā: ex quo ca-
ro est propagata peccati: aut si non peccant: qua iusticia creatoris ita peccato obligant alieno. Cum exinde p-
pagatis membris mortalibus inferuntur: ut eas nisi per ecclesiam subuentum fuerit: damnatio consequat: cum
in eaq; potestate non sit: ut eis possit grā baptismatis subuenire. HIERO. Alienati sunt p̄ctōres a uulua: erraue-
runt ab utero: locuti sunt falsa: statim ut nati sunt subiacere peccato: in similitudinē prauaricationis Adæ: q̄
est forma futuri. Illud quoq; quod in uolumine Iob scriptum est: nunquid mundus erit homo coram deo aut in
opibus suis irreprehensibilis uir? Si aduersus famulos suos non credit: & contra angelos suos prauum quid rep-
perit: quanto magis in his qui habitant domos luteas: e quibus & nos de eodem luto sumus. Nullus enim absq;
peccato: nec si unius quidem diei fuerit uita eius. Si enim stellæ non sunt mundæ in conspectu dei: quanto ma-
gis uermis & putredo: & hi qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxii. AVGV. Obsecro te quomō hæc
opinio defenditur: qua creduntur animæ non ex illa una primi hominis fieri omnes: sed sicut illa una uni: ita sin-
gulis singulæ. Ea uero quæ dicuntur alia contra hanc opinionem facile me puto posse refellere: sicuti est illud:
quod quidam sibi eam uidentur urgere: quomodo consummauerit deus omnia opera sua sexto die: & septimo
die requieuit: si nouas adhuc animas creat. **Q**uibus si dixerimus quod ex euāgelio quod supra posuisti: Pa-
ter meus usq; nunc operatur. respondet operatur: dictum est instituras administrando: non nouas insti-
tuendo. HIERO. Hic locus apud imperitos & scripturæ sanctæ meditationem usumq; & scientiam non ha-
bentes: uidetur opinioni tuæ prima fronte blandiri. Ceteræ discussus facile soluitur: & cum testimonia scriptura-
rum aliis comparaueris testimoniis: ne sibi spiritus sanctus pro qualitate locorum & temporum uideatur esse
contrarius:

Formatio foetus

contrarius: secundū illud quod scriptū est: abyssus abyssum inuocat in uoce catharactarū suarū. Cerno quo tua iē-
 dat assertio: sed de hoc in posterioribus differendū est: ne dū miscemus quæstionibus quæstiones obscurā audiētibus
 intelligentiā relinquamus. AVGV. Verū est quod a rebus quæ nō erāt institūdis requirit: & hoc uerū est: quod non solū
 gubernādo quæ fecit: uerū etiā aliquid non quod nōdū est: sed quod iam creauerat numerosius creando usque nūc ope-
 rat. Vel sic ergo uel alio quolibet mō eximus ab eo quod nobis obicit de requie dei ab opibus, ne propterea nō cre-
 damus nunc usque fieri aīas nouas: non ex illa una: sed sicut illam unā. Nā quod dicitur: quare facit aīas eis quos nouit ci-
 to morituros: possumus respondere parentū hinc pētā uel cōuinci uel flagellari. HIERO. Super quo quid mi-
 hi uideretur: in opusculis cōtra Ruffinū olim scripsisse me noui: aduersū eum libellū quē factæ memoriæ Ana-
 stasio episcopo romanæ ecclesiæ dedit: in quo lubrica & stulta ac subdola cōfessioe dū auditor: simplicitati illu-
 dere nititur: siue fidei imo p̄fidie illulit. AVGV. Quod i libro aduersū Ruffinū posuisti quosdā huic sinæ ca-
 lūniari: quod deū dare aīas adulterinis cōceptibus uideatur indignū: unde conatur astruere meritis gestæ ante car-
 nem uitæ aīas quasi ad ergastula huiusmodi iuste posse p̄ducī: non me mouet multa cogitantē: quibus hæc pōt
 calūnia refutari. Et quod ipse respondisti: nō esse uitiū sementis in tritico quod furto dicitur esse sublatū: sed in eo qui
 frumēta furatus est. Nec iccirco terrā nō debuisse gremio sua semina cōfouere: quia sator imunda ea proiecerit
 manu: elegantissima similitudo est: quā & ante quod legerem: nullas mihi obiectio ista de adulterinis scētibus i hac
 quæstione faciebat angustias: generaliter intuenti multa bona deū facere etiā de nris malis prauisquē peccatis. Aīa
 autē cuiuscūque creatio si habeat prudētē piūque consideratorē: ineffabile creatori laudē excitat: quō magis crea-
 tio non cuiuslibet aīalis: sed hoīs. Si autē causa creandi queritur: nulla citius & melius respondetur: nisi quia cre-
 atura dei bona est: & quid dignius quā ut bona faciat deus bonus: quæ nemo potest facere deus. Hæc & alia quæ
 possum: & sicut possum dico aduersum eos qui opinionē hanc: quæ creduntur aīa sicut illa una singulis fieri: la-
 be factare conantur. HIERO. Antonius enim orator egregius: cuius laudibus Tullius personat disertos se ait
 uidisse multos: eloquentē adhuc neminē. Noli igitur mihi orator: & nō tuis floribus ludere: per quos solent ipe-
 ritos atque pueros aures decipi. sed simpliciter dic quid sentias. AVGV. Cum ad p̄enas uentum est paruulorū:
 magnis mihi crede coartor angustias: nec quid respondeā prorsus inuenio: nō solū eas p̄enas dico: quas habet
 post hanc uitā illa dānatio: quo necesse est trahantur: si de corpore exierint sine christiā grā sacramēto. Sed
 eas ipsas quæ in hac uita dolentibus nobis uersantur ante oculos: quas enumerare si uelim: prius tempus quā exē-
 pla deficient: languescunt ægritudinibus: torquentur doloribus: fame & siti cruciantur: debilitantur membris:
 priuantur sensibus: uexantur ab imundis spiritibus. Demonstrandum est utique quomodo ista sine ulla sua ma-
 la causa iuste patiantur. Non enim dici fas est: aut ista ignorante deo fieri: aut eum non posse resistere facienti-
 bus: aut iniuste ista uel facere uel permittere. HIERO. Diuersis testimoniis scripturarū: eadem in quæstione uteris
 in theatrales præstigijs: qui unum eundēque hominem personarū uarietate mutata in Martem Veneremque per-
 ducunt: ut qui prius rigidus & truculentus inceserat: postea soluatur in molliē foeminarū. AVGV. Dū te ira-
 tum sensero: nihil aliud quā ueniā depræcabor. HIERO. Quæso ut patienter audias: nō enim de aduersario ui-
 ctoria: sed cōtra mendaciū quærimus ueritatē. AVGV. Nunquid nā sicut aīalia irrationabilia recte dicimus in usus
 dari naturis excellentioribus: & si uitiosis: sicut apertissime in euāgelio uidemus: porcos ad usū desideratū con-
 cessos esse dæmonibus. Hoc etiā de hoīe recte possumus dicere: Aīa est. n. sed rōnale: & si mortale: aīa est rōna-
 lis in illis mēbris quæ tātis afflictioibus p̄enas luit: deus bonus: deus iustus: deus omnipotens est: hoc dubitare oī-
 no demētis est: Tantorū ergo malorū: quæ fiūt in paruulis causa iusta dicat. Nēpe cū maiores ista potiant: sole-
 mus dicere: aut sicut in Iob merita examinari: aut sicut in Herode peccata puniri: & quibusdā exemplis quæ deus
 manifesta esse uoluit: alia quæ obscura sunt hominū coniecturæ concedit: sed hoc in maioribus. De paruulis autē
 quid respondeamus edisserere: si tantis p̄enis nulla in eis sunt punienda peccata. Nā utique uillas est in illis ætati-
 bus examinanda iusticia. HIERO. Dedit Ecclesiastes primo oīum mentē suā ad sapiām requirendā: & ultra li-
 citū se extēdens uoluit causas rōnesque cognoscere: quare paruuli corripentur a dæmōe. Cur naufragia & iustos
 & impios pariter absorberent: Vtrū & hæc & his similia casu euenirent: an iudicio dei: Et si casu: ubi p̄uidencia
 si iudicio: ubi iusticia dei. AVGV. Doce igitur quid dicere: quid sentire debeamus: ut constet nobis ratio nouarū
 aīarū singulis corporibus sigillatimque factarū. HIERO. Videris mihi obliuiosus esse: & quasi nihil supra dictū
 sit per eandē disputationis reuerti lineas: hoc enim longa dissertione concussum est. AVGV. Dānationis in par-
 uulos causam requiro: quia neque aīarū si nouæ fiunt singulis singulæ uideo esse ullum i hac ætate peccatum: nec
 a deo damnari aliquam credo: quam uidet nullum habere peccatum. An forte dicendum est in paruulo carnē
 solam esse peccati: nouam uero illi animam fieri: qua secundum dei præcepta uiuente in adiutorio gratiæ chri-
 sti: & ipsi carni edomitæ ac subiugatæ possit in corruptionis meritum comparari. HIERO. Demus operam ut
 perniciosissima hæresis de ecclesia auferat: quæ semper simulat p̄nitentiā: ut docendi in ecclesijs habeat fa-
 cultatem: ne si aperta se luce prodiderit: foras expulsa moriatur. AVGV. Querenda causa atque reddenda est:
 quare damnentur animæ: quæ nouæ creantur singulis quibusque nascentibus: si præter christi sacramētum par-
 uuli moriantur: damnari enim eas si sic de corpore exierint: & sancta scriptura & sancta est testis ecclesia. Vnde
 illa de animarum nouarum creatione sententia: si hanc fidem fundatissimam non oppugnat. sit & mea: si oppu-
 gnat non sit & tua: Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptum est. Qui finxit spiritum
 hominis in ipso: & qui fingit sigillatim corda eorum: aliquid fortissimum atque inuictissimum requirendum est
 quod nos non cogat deum credere ullarum animarum sine culpa aliqua damnatorem. Nam uel tantūdem ua-
 let: uel plus est forsitan creare quā fingere: & tamen scriptum est: cor mundum crea in me deus. Nec ideo putari

pōt anima hoc loco optare se fieri prius q̄ aliqd̄ esset. sicut ergo iā existēs creatur in nouatiōe iusticiā: sic iam existēs fingitur cōfirmatiōe doctrinā. Nec illud qd̄ in Ecclesiaste scriptū est: tūc cōuerte in terrā puluis: sicut fuit: & reuertet spūs ad dominū: q̄ dedit illū istā confirmat in iām: quā uolumus esse nostrā. Plus. n. hoc suffragat̄ eis qui ex una putant oēs esse aiās. Nā sicut conuertit̄ inquit puluis in terrā sicut fuit: & tamē caro de qua hoc dictum est ad hoīem nō reuertit̄: ex quo propagata est: sed ad terrā unde primus homo factus est: sic & spūs ex ipsius unius spiritu propagatus: non tamen ad eum reuertitur: sed ad dominum a quo illi datus est: Vex̄ quia hoc testimonium ita pro istis sonat: ut non omnino huic opinioni quam defendi uolo: uideatur esse contrariū: admonendam tantum credidi prudentiam tuam: ne talibus testimoniis ex his angustiis me coneris eruere. Nā licet nemo faciat optando ut uex̄ sit quod uex̄ non est: tamen si fieri posset: optarem ut hęc sententia uera esset. Et sic opto: ut si uera est: abs te liquidissime atq; inuēctissime defendatur. HIERO. Proposuiti testimōia: quæ non de alterius scripturæ loco: sed de propriis libris absoluta sunt. Reuertatur puluis in terram suam unde sūptus est: & spiritus reuertatur ad dominum qui dedit illum. Ex quo satis sunt ridendi: qui putant animas cū corporibus fieri: & non a deo sed a corpore parente generari. Cum enim caro reuertatur in terram: & spiritus redeat ad deum qui dedit illum: manifestum est: deum parentem esse aiā: non hoīes. AVGV. Illā uero opinionem q̄ ex una fiant oēs nec discutere uolo nisi necesse sit: atq; utinā ista de qua nūc agimus: si uera est: sic abs te defendatur: ut hoc necesse iam non sit: quis aut̄ desiderem: rogem: uotis ardentibus exoptē: & expectē: ut per te mihi dominus huius rei auferat ignorantiam: tamen si quod absit: minime meruero patientiam mihi petā a domino nostro. HIERO. Iuxta beatum apostolum: unusquisq; in suo sensu abundat: alius quidem sic alius autē sic. Certe quicquid dici potuit: & sublimi ingenio de scripturæ sanctæ hauriri fontibus: a te positum atq; disertum est: Sed quæso reuerentiam tuam parūper patiaris ne me tuum laudare ingenium. Nos enim inter nos eruditionis causa differimus. Ceteri æmuli & maxime hæretici: cum diuersas inter nos sentētias uiderint: de animi calumniabuntur rancore descendere. Mihi aut̄ decretum est te amare: suscipere: colere: mirari. tuaq; dicta q̄ si mea defendere. AVGV. Qui animas ex una propagari asserūt: quam deus homini primo dedit: atq; ita eas ex parentibus trahi dicunt: si Tertulliani opinionem sequuntur: profecto eas non spiritus: sed corpora esse contendunt: & corpulentis feminibus exoriri: quo peruersius quid potest dici: HIERO. Quid dicunt prius animas fuisse q̄ natæ sunt: & non corpori secundum exemplum primi hominis a deo quotidie fieri anathema sint. AVGV. Quis negat non unius tantum sed omnis animæ creatorem factoremq; deum: nisi qui eius eloquiis apertissime refragatur: Sine ulla ambiguitate per prophetam dixit: omnem flatum ego feci animas scilicet intelli uolens. HIERO. Dominus in euangelio uidete inquit ne contemnatis unum ex his pusillis. Dico enim uobis quia angeli eorum semper uident faciem patris mei qui in cælis est. Magna dignitas animarū: ut unaquaq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum designatum. Sufficiat nobis memorata crudelitas: & nostra tandem finiatur oratio. Ecce deo fauēte feci quod flagitasti: immo quod potui: rationem animæ iuxta exemplum primi hominis: & uerbum Saluatoris a domino deo quotidie fieri: iamq; formato corpori dari: totumq; cursum eius breuiter licet saltibus potius si dici fas est: q̄ passibus pro festinatione ad finem usq; perduxit: atq; p̄tenuitate ingenio mei per cunctos ecclesiæ magistros: præsertim per duos pinguedinis libros. AVGV. uide licet & Hieronymum assistentes aureo dextra & læuaq; candelabro instar duorum cæli luminarium: cognitio ni ad liquidum tradidi: de q̄ plurimis eorum opusculis: sua eis sollerti uigilantia: & sagaci perquisitione inuestigata restituens dicta: loqui ueluti præsentis alternis uicibus feci. Quid tam rectum: quid tam uerū: quid tam catholicum: quid solē clarius ad instructionem omnium magis utile: uel contra hæreticos certe: qui inimica aduersum nos mente defæuiunt: quid tam irreprehensibile? Vos ergo catholicorū uiros: præcepta tenaciter assequendo: iusti hæredes sed & necessarii inueniemini: qui latiali eloquio pollentes sapientioribus præferamini: & non magis stillantis liquoris: sicut præfatione comprehendit̄ q̄ inundantium fluuiorū ubertate rigati redūdetis fluentis sanctorū.

Incipiūt Epistolæ beati Hieronymi de questionibus ueteris & noui testamenti in unū congestæ.

Secunda pars principalis totius uoluminis: quæ de scripturis sacris christianū hominē erudit.

Epistola bti Damasi urbis romanæ episcopi ad beatū Hieronymū de quinque q̄stionibus p̄positis ad scribendū excitantis: monentis fructū studio: in scribendo consistere: quæ q̄stionum tituli in epistola inferunt.

Dilecto in christo filio Hieronymo presbytero Damasus in domino salutē. Dormientem te sōgo iam tēpore legentem potius q̄ scribentē: quæstionculis ad te missis excitare disposui: non quo & legere non debeas (Hęc. n. ueluti quotidiano cibo alitur & piguescit oratio) sed quo refectionis sit fructus iste si scribas. Itaq; quoniā & heri tabellario ad me remisso: nullas iam te epistolas habere dixisti: exceptis iis quas aliquando in heremo dictaueras: quasq; tota auiditate legi atq; descripsi: & ultro te pollicitus es futuri noctium operibus aliqua si uellem posse dictare. Libenter accipio ab offerrete qd̄ rogare uolueram: si negasses. Neq; uero ullam puro digniorem disputationis nostræ cōfabulationē fore q̄ si de scripturis sermocinemur inter nos: id est ut ego iterrogē: tu respondeas. Quia uita nihil puto in hac luce iucūdius: quo aiā pabulo oīa mella superant. Quā dulcia inquit p̄pheta gutturi meo eloquiā tua: super mel ori meo. Nam cū iccirco (ut ait præcipuus orator) homines a bestiis differamus q̄ loqui possumus: qua laude dignus est: qui in ea re ceteros superat: in qua homines bestias antecellunt: Accingere igitur: & mihi quæ subiecta sunt differere: seruans utrūq; modorū: ut nec p̄posita solutionem desiderent: nec epistola breuitatē. Fateor quippe tibi eos quos mihi iam p̄dem Lactantii dederas libros: ideo non libenter

Salustius

libeter lego: quia & plurimæ epistolæ in eis usq; ad mille spatia uersu tendunt: & raro de nro dogmata disputant: quo situ & legenti fastidiu generet longitudo: & si qua breuia sunt: scholasticis magis sint apta q̄ nobis: demeritis & regionum situ & philosophis disputantia. Quid sibi uult quod in Genesi scriptum est: omnis qui occiderit Cain: septem uindictas exoluet. Si omnia deus fecit bona ualde. quare Noe de mundis & imundis animalibus præcepit: cū imundū nihil esse bonū possit. Et in nouo testamēto post uisionē: quæ Petro fuerat ostensa dicēti. Ablit domine a me: quoniā cōmune & imūdū nunq̄ introiuit in os meū: Vox de cælo respondit quod deus mūdauit: tu ne cōmune dixeris. Cur deus loquit̄ ad Abraham: q̄ quarta p̄genie filii israel essent de ægypto reuersuri: & postea moyses scribit: Quinta aut̄ progenie exierunt filii israel de terra ægypti. Quod utiq; nisi exponat̄ uidef̄ esse cōtrariū. Cur Abrahā fidei suæ signū in circūcisione suscepit. Cur Isaac uir iustus & deo charus: nō illi cui uoluit: sed cui noluit deceptus errore benedixit.

Beati Hieronymi responsiua epistola tres tantū ex quib; q̄stionibus p̄positis differens: & de circūcisione ac discretione mūdoy; atq; imūdoy; aīaliū ad Tertullianū: Nouatianū: Origenēq; remittens. .LVII.

Tituli quæstionū quæ in hac epistola differuntur.

- Quid sibi uult qd̄ in Genesi scriptū est: Ois qui occiderit Cain: septē uindictas exoluet.
- Quomodo uarietas egressionis filiorum israel dissoluitur: quæ Abrahæ quarta progenie repromittitur: & a Moysē quinta progenie facta perhibetur.
- Cur Isaac uir iustus & rectus cui noluit deceptus errore benedixit.

Beatissimo papæ Damaso Hieronymus. Postq̄ epistolā tuæ sactitatis accepi: confestim accito notario: ut exciperet imperari. Quo ad officiu præparato qd̄ erā uoce prompturus: ante mihi cogitatione pingebā. Interi tamē & ego linguā: & ille articulū mouebamus: cum subito hebræus interuenit deferens non pauca uolumina: quæ de Synagoga quasi lecturus acceperat. Et ilico habes inquit quod postulaueras: meq; dubium: & quid facerem nescientem: ita festinus exterruit: ut oibus prætermisissis ad scribendum transuolarem: quod quidem usq; ad præsens facio. Verū quia heri a diacono ad me misso ut tu putas epistolam ut ego sentio: cōmentarium te expectare dixisti: breuem responsonem ad ea desiderans: quæ singula magnoy; uoluminum prolixitate indigent τὰν τὰσο εὐχέλαια & tibi confestim discussi: duabus tantū quæstiunculis prætermisissis: non quo non potuerim: & ad illas aliquid respondere: Sed quod ab eloquentissimis uiris Tertulliano nostro scilicet & Nouatiano latino sermone sint editæ: & si noua uoluerimus afferre sit latius disputandum. Certe expecto quid placeat: Vtrū ne epistolari breuitate sententias tibi uelis digeri: aut singuloy; libros confici. Nam Origenes in quarto pauli ad Romanos homo de circūcisione magnifice disputauit: & de mundis atq; imundis animalibus in Ieuitico plura disseruit: ut si ipse iuenire nihil possem: de eius tamen fontibus mutuarer. Et ut uerius loquar: Didymi de spiritu sancto librum in manibus habeo: quem translatum tibi cupio dedicare: ne me existimes tantummodo dormire: qui lectionem sine stilo sonum putas. Ante latis itaq; problematibus quæ epistolæ tuæ subieceras: quid mihi uideretur an nexui: ueniam postulans: & festinationis pariter & moræ. Festinationis quia ad unā lucubratiunculā dictare uoluerim multoy; opus diey;: Tarditatis: quia alio opere detentus: non statim ad interrogata rescripsi.

Latius sint stilo somno

PRIMA Quæstio.

Quid sibi uult quod in Genesi scriptum est: Omnis qui occiderit Cain: septem uindictas exoluet. Ante q̄ de q̄stione aliquid dicamus: rectum uidetur: ut editiones interpretum singulorum cum ipso hebraico conferentes sermone digeramus: quo facilius scripturæ sensus possit intelligi. Vagomerlo adonai lachen chol ohorg cain ciuahadain iucham. Aquila & dixit ei dominus: Propterea ois qui occiderit Cain: septēplicit̄ ter ulciscetur. Symmachus: & dixit ei dominus. Non sic: sed ois qui occiderit Cain: hebdomada siue septimus uindicabitur. Septuaginta & Theodotion & dixit ei dominus: non sic: sed ois qui occiderit Cain: septem uindictas exoluet. Postq̄ Cain occiderat fratrem interrogatus a domino: ubi est Abel frater tuus: contumeliose respondit: nescio: nunquid custos fratris mei sum. Quam ob rem maledictione damnatus: ut gemens & tremens uerret super terram: noluit ueniam deprecari: sed peccatis peccata congeminans: tantum putauit nefas: cui a domino non posset ignosci. Deniq; respondit domino. Maior est iniquitas mea: q̄ ut dimittar: idest plus peccaui: q̄ ut merear absolui. Ecce eiicis me hodie a facie terræ: & a facie tua abscondar: & ero gemens & tremens super terram: & erit omnis qui inuenerit me occidet me. Eiicior inquit a conspectu tuo: & conscientia sceleris tremebundus: lucem ipsam ferre non sustinens: abscondar ut latitem. Eritq; ois qui inuenerit me occidet me. Dum ex tremore corporis & furiatæ mentis agitatu eum esse intelligit: qui mereatur interfici. Verum deus nolens eum cōpendio mortis finire cruciatu: nec tradens pœnæ: qua se ipse damnauerat: ait: nō sic: idest non ut existimas morieris: & mortem pro remedio accipies: uerum uiues usq; ad septimam generationem: & conscientia tuæ igne torqueberis: ita ut quicumq; te occiderit: secundum duplicem intelligentiam aut in septima generatione aut septimo te liberet cruciatu. Non q̄ ipse qui occiderit Cain septem ultionibus subiiciendus sit: sed q̄ septem uindictas: quæ in Cain tanto tempore cucurrerunt: soluat in interfecto occidens eum qui uitæ fuerat derelictus ad pœnam. Vt autem quod dicimus manifestius fiat: quotidianæ consuetudinis ponamus exemplum. Loquatur inter uerba seruus ad dominum quia incendi domum tuam: & uniuersam substantiam tuam dissipauit: interfice me me: Dominusq; respondeat. Non ut uis: morieris: & finies morte supplicia: uerum longo tempore custodieris ad uiram: & tam infeliciter in hac luce uersaberis: ut quicumq; te occiderit: beneficium præstet occiso: dū te de tam multis liberet cruciatibus: & secundum lxx. quidem editionem dic̄ sensus nobis uidetur. De eo autē

q; Aquila posuit septēpliciter: & Symmachus hebdomada siue septimus ulciscetur: maior; n̄or; ista sententia est: q; putant in septima generatiōe a Lamech interfectū Cain. Adam quippe genuit Cain: Cain genuit Enoch Enoch genuit Cainan. Cainan genuit Malalehel. Malalehel genuit Mathusalē. Mathusalem genuit Lamech: qui septimus ab Adam non sponte ut in quodā hebræo uolumine scribit̄: interfecit Cain: ut ipse postea confitetur: quia uir occidi in uulnere meo: & iuuenē in liuore meo: Quoniā septies uindicabit̄ de Cain: De Lamech autē septuagies septies. Hoc quidē de Cain: q; in septima generatione a Lamech interfectus sit: & iuxta aliam editionem p̄cnā luis sceleribus dederit: q; tot generationibus gemens & tremens uiueret super terram: nihil obfuri arbitror remansisse. Nunc illud quod non interrogaueras: dum aliud agimus irrepsit quæ sint. lxxvii. uindictæ: quæ in Lamech exolueudæ sunt. Aiunt ab Adam usq; ad Christum generationes. lxxvii. Lege Lucam euangelistam: & inuenies ita esse ut dicimus. Sicut ergo septima generatione Cain peccatum est dissolutum: non enim uindicabit deus bis in id ipsū: & qui semel recepit mala in uita sua: non eosdem cruciatus patiet̄ in morte: quos est passus in uita: ita & Lamech peccatum. i. totius mundi atq; sanguinis qui effusus est: christi soluet̄ aduentu: qui tollit mundi peccata: qui lauit amictum suum in sanguine uix & torcular calcauit solus: qui de eodem ad cælum rubicundus ascendens: & clamantibus angelis miraculum præbuit. Eleuate portas principes uestras: & introibit rex gloriæ &c. Referebat mihi quidam hebræus in apocryphis eor; libris. lxxvii. animas ex Lamech progenie reperiri: quæ diluuiū deletæ sint: & in hoc numero de Lamech factam esse uindictam: q; genus ipsius usq; ad cathaclysmum perseuerauerit. Alii de septem uindictis Cain uaria suspiciant. Primum eius asserunt fuisse peccatum: quod non recte diuiserit. Secundum q; inuiderit fratri suo. Tertium q; dolose egerit dicens transeamus in cāpum. Quartū q; interfecerit. Quintū q; procaciter negauerit: nescio. nūquid cultos fratris mei sū: sextū q; se ipsū dānauerit: dicens. maior culpa tua est q; ut dimittar. Septimū quia nec dānatus egerit penitentiā secūdu Niniuitas: & Ezechia regem Iuda: qui imminente morte ueniā lachrymis meruerūt: ut qui dānati fuerāt nō perirent: sed agentes penitentiā impetrarēt misericordiā dei. Nam tradūt illum a clamētissimo deo: ideo usq; ad septem generatiōes fuisse datū: ut saltem malis ipsis & longæ uitæ mœre cōpulsus penitentiā ageret: ut mereretur absolui. Nonnulli septenarium numerum plenum & perfectum interpretantur: de multis scripturæ locis testimonia contrahentes: & hunc esse sensum quem supra perstrinximus. Quod qui interfecerit Cain ab ingenti eum afflictione: & omnia supplicia transeunte liberarit p̄cna. Sunt autem qui & de uangelio interrogationem Petri replicent. Domine quotiens peccabit in me frater meus: & dimittam ei usq; septies. Dicit ei Iesus. Non dico tibi septies: sed usq; septuagies septies. Et putant mortem atq; peccatum in septima progenie sabbatizasse: quando Enoch raptus est: & nō inueniebatur: quia transtulit illum deus. De septuaginta autem & septem illam expositionem sequuntur in aduentu christi: mortis atq; peccati aculeum esse contractum: Ponam & aliam opinionem: ne quid uidear prætergressus. Quidam septimum annum remissionis: & qui quagiesimum Iubilæi: & quadringentesimum nonagesimum: quod uolunt intelligi septuagies septies: multis modis interpretantur: asserentes ob hanc causam quinquagesimi & quingentesimi numeri factate in euangelio positum de bitorem: & quinquagesimum psalmum penitentiæ: qui septem conficitur septimanis: & in principiū ordo adis erumpit. Verum ne longius sermo procedat: hucusq; super hoc locutum esse sufficiat. Quia & ex his quæ resperimus ingentē tibi disputationis siluā poteris imple conficere: Sciens Origenē. xii. & xiii. in Genesim librum de hac tantum quæstione dictasse.

Secunda Quæstio.

Cur deus loquitur ad Abraham: q; quarta p̄genie filii israel essent de ægypto reuersuri: & postea Moyses scribit. Quia autē progenie ascēderūt filii israel de terra ægypti. Quod utiq; nisi exponat̄ uideat̄ esse cōtrariū. Hoc uero p̄blema cū legissē corpi meo tacitus astuare: & euestigio Genesim Exodū percurrens: reperi loca in qbus scripta sūt: quæ uident̄ facere q̄stionē. Ac primo existimabā spiritalibus spiritalia cōparādo: dissolubilia esse: sicuti & multa sunt alia. Nā & Mathusalē. xiiii. ānis post diluuiū uixisse scribit̄: nec tamē archā ingressus est cū Noe. Et cū ipse deus locutus sit ad Abraham: Sciēdo scies q; peregrinū erit semē tuū in terra non sua: & in seruitutē redigēt eos & affligēt: & humiliabit eos ānis quadringentis: Postea Moyses scribit in Exodo: & factū est post quadringētos & triginta ānos exiuit oīs potētia domini de terra ægypti. Agar quoq; Ismaelē q̄si lactentē & terreg; portat in humeris cū. xviii. ferme & amplius reperiāt̄ annor;: & ridiculū sic tam grandē iuuenem matris credisse ceruicibus. Roboam uero filius Salomonis. xli. ætatis suæ āno regni sūpsit exordium: & regnauit in hierusalē ānis. xvi. cū utiq; pater eius duodecimo āno regnare incipiens: annis. xl. regnauerit: & xi. filiiū generare nequerit. Dū hæc & multa istiusmodi meo sollicitus uoluerē: aperuit mihi ostium qui habet clauē Dauid: & introduxit me in cubiculū suū: posuitq; me in foraminē petreæ: ut post spiritū sauientem: post terræ meæ motū: post incēdiū ignoratiæ quo urebar: uox ad me aure lenioris accederet: diceretq;: inueni quem quesui: uia mea: tenebo eū & nō dimittā. Etenim cū uideat̄ scriptura inter se esse cōtraria utrūq; uerū est cū diuersum sit. Egressi sunt quarta generatiōe filii israel de terra ægypti: replica genealogiā Leui. Leui genuit Caath. Caath genuit Amrā. Amrā genuit Aaron. Aaron genuit Eleazar. Eleazar genuit Finees. Caath cum patre suo Leui ingressus est ægyptū. Rursū Eleazar patre Aaron egressus est de ægypto. A Caath usq; ad Eleazar cōputātur generationes quatuor: licet quidā uelint ab Amrā usq; ad Finees: ut nos in Eleazarum fecimus peruenire. Si uero uolueris disparē numerū ostēdere: quō secūdu Exodjū quinta generatiōe egressi sūt filii israel de terra ægypti Tribus tibi Iudæ & ordo numeretur. Iuda genuit Phares. Phares genuit Esrom. Esrom genuit Aram. Aram genuit Aminadab. Aminadab genuit Naason. Naason genuit Salmō. Phares cū patre suo Iuda ingressus est ægyptum.

Cathaclysmus

Mathusalem

prum. Naason princeps tribus Iuda in deserto describitur: cuius filius. Salmon terram repromissionis intravit. computata a Phares usq; ad Naason: & inuenies generationes quinq;. Tametsi nonnulli ut in tribu Levi ostendimus: in Esrom initium faciant. & ad Salmon usq; perueniant. Puto problema dissolutum. Quod si displicet ad compendium ueniam: & dicam in hebræo non esse diuersum: Aquila namq; qui non contentiosus ut quidam putant: sed studiosus uerbum interpretatus ad uerbum in eo loco ubi septuaginta posuerunt: quinta autem generatione ascēderūt filii israel de terra ægypti: ita trāstulit: καί ἐνοπιλήσαν μὲν οἱ ἀνεβήσαν ὅτι οἱ ἰσραήλ τὸς τῆς ἡγυπτου. i. & armati ascēderunt filii israel de terra ægypti: licet pro eo q; nos armati diximus: secundum græci sermonis ambiguitatem instructi siue muniti: propter supellectilē qua ægyptios spoliauerunt possit intelligi. existimanti curiositatem esse finitam: maior querendi ardor exoritur: & ad similitudinem Hieremix dissoluo undiq;: & ferre non possum: Quare septuagēsimam quintam generationem: & Aquila transtulit armatos uolumen hebræum replico: quod paulus penolē iuxta quosdam uocat: & ipsos characteres sollicitius attendens: scriptum reperio: uahamucī. ahlu. bene. Israel. meeres: mizraim: In reliqua parte interpretatiōes non discordant: omnis pugna de uerbo est uahamucī: quod eisdem litteris scribitur. Heth mem sin iod mem: utrūq; nam quinq; an munitos sonet: Et quidem quinq; hoc sermone dici plurali numero negare non possumus. Verum quinq; plurali numero: non quinta ut illi interpretati sunt: singulari. Sed nec generatio inuenitur adiuncta: quæ lingua hebræa dor dicitur: ut si esset quinta generatione: sermōe legeretur illoꝝ amesa dor. Nūc autem amesin id est quinq;: immo quinti tantum scripti sunt: & fit quasi sensus: quinti autem ascēderunt filii israel de terra ægypti: quod quia minus uidebatur intelligi: adiuncta generatio est. Aquilam uero & in cæteris: & in hoc maxime loco proprie transtulisse: omnis Iudæa & synagogarū conclamant uniuersa subfellia: q; uidelicet idem sermo: & eisdem litteris scriptis diuersas apud eos uoces & intelligentias habeat. Ex quibus exempli causa unum ponimus ut quod dicimus perspicuum fiat: pastores & amatores eisdem litteris scribuntur: res an iod mem. Sed pastores roim: amatores leguntur reim. Vnde euenit ut ubi Hierusalem in prophetis cum amatoribus suis fornicationis scelere arguitur: ibi in nostris codicibus pro amatoribus pastorū nomen sit immutatum: Scio hæc molesta esse lectori: sed de hebræis disputantem non decet Aristotelis argumenta conquirere: nec ex flumine Tulliano eloquentiæ ducendus est riuulus. Nec aures Quintiliani flosculis: & scholari declaratione mulcendæ pedestris: & quotidianæ similis: & nulla lucubratione redolens: oratio necessaria est: quæ rem explicet: sensum edisserat: obscura manifestet: non quæ uerborū compositione frondescat. Sint alii disertis: laudentur: ut uolunt: & inflatis buccis spumantia uerba trutinent: mihi sufficit sic loqui: ut intelligar & ut de scripturis loquens & disputans scripturas imiter simplicitatē.

Septuaginta

Dei generatio

Tertia Quæstio.

QUARE Isaac uir iustus & deo charus non illi cui uoluit: sed cui noluit: deceptus errore benedixit? Differo paulisper typos: & ea quæ a maioribus nostris super hoc loco sunt interpretata: prætereo: nō quo opinionem eorum non a quiescam: sed quo tu hoc tantum quæras: Quare uir iustus aliud ignorauerit: & contra suam fecerit uoluntatem: ad quod districta responsio est: nullum hominem excepto eo qui ob nostram salutem carnem est dignatus induere: plenam habuisse scientiam: & certissimam ueritatem. Deniq; Paulus ex parte cognoscit: & ex parte prophetat: & nunc per speculum uidet in enygmate: & secundum q; oportet orare: nescire nos dicit. Quia cum uenerit quod perfectum est: tunc quod ex parte est destruitur. Samuel propheta connumeratus Moyli in sacerdotibus dei: ad ungendum regem missus: cum maximum filiorū Iesse uidisset Heliab: ait. Ecce coram domino Christus eius. Et dixit domiuus ad Samuel noli respicere faciem eius neq; staturam: quoniam reprobauit eum: quia non quomodo uidet deus: homo uidet. Homo enim uidet in facie deus autem inspicit cor. Et per singulos filios septem ignoras usq; ad Dauid nescisse describitur. Heliab quoq; qui duplici glorificatus est spiritu: cuius ossa uitam ex animo cadaueri reddiderunt: cum Sunamitis ad eum uenisset in montē & ad pedes eius flebiliter corruisset: Giezi prohibente ne faceret: ait dimitte eam: quia anima eius in amaritudine est: & dominus abscondit a me: & non nunciauit mihi: plura sunt q; ut exemplis debeamus docere sanctos uiros & deo caros ea tantummodo scisse: quæ eius a domino reuelata sunt. Ignorata uero quæ eis reuelata non fuerint: & ad singulas uisiones Zachariam atq; Daniele interrogare angelum: & suppliciter deprecari: ut exponat sibi quæ sint illa quæ uideant. Vnde non mirū est & Isaac in suam maxime utilitatem nescisse quid faceret: Cum magis eo tempore erraret: quo filium sanguinariæ deditum uoluptati: & eum qui postea fratrem si posset occideret: prætermissis illo qui innocenter habitaret domi: uellet afferre: & suam magis uoluntatem facere q; dei. Ego puto diuine dispensationis fuisse: ut oculis cæcetur: & cum ipse diceret: uox quidem uox Iacob est: manus autem manus Esau: tamen non intelligeret minorem esse filium: qui ad benedictionem fratris præreptor astiterat. Quoniā aut polliciti sumus: & de eo in figura quid significaret adiungere. Hippolyti martyris uerba posuimus: a quo & Victorinus noster nō plurimū discrepat: nō q; oia plenius executus sit: sed quo possit occasio nem præbere lectori ad intelligentiā latiore. Isaac portat imaginē dei patris. Rebecca spiritus sancti. Esau populi prioris & diaboli. Iacob ecclesiæ siue Christi. Senuisse Isaac: cōsumationē orbis ostēdit oculis caligasse: fidem perisse de mundo: & religionis lumē ante eū neglectū esse significat. Quod filius maior uocat: acceptio legis ē iudæorū. Quod escas eius atq; capturā diligit pater: hoies sunt ab errore saluati: quos p doctrinā iustus quisq; uenatur. Sermo dei benedictionis est repromissio: & spes regni futuri: in quo cū Christo sancti sunt regnaturi: & uerū sabbatū celebraturi. Rebecca plena spiritu sancto & sciens quid audisset: ante q; pareret: quia maior seruiet minori: magis autē forma spiritus sancti: quæ futura nouerat in Christo: in Iacob ante meditatur: loquitur

ad filiū minore: Vade ad gregē: & accipe mihi inde duos hædos: præfiguratur carneū Saluatoris aduentū: in quo
 eos uel maxime liberaret qui peccatis tenebāt obnoxii: siquidē i oibus scripturis hædi pro peccatoribus accipi
 untur. Quod duos iubet afferre: duosq; populorū significatur assumptio: q; teneros & bonos: dociles & innocē
 tes animæ: stola uel uestimentū Esau: fides hebræorū & scripturæ: quibus gentiliū indutus est populus: pelles
 quæ eius brachiis circumdatæ sunt: peccata utriusq; sūt plæbis: quæ Christus in extensione manuum cruci secum
 pariter affixit. Quod Isaac querit ab Jacob cur tam cito uenerit: admirat celerē credentiū fidē. Quod cibi de
 lectabiles offerunt: hostia placens deo: salus est peccatorū. Post esum sequit̄ benedictio: & eius odore perfriui
 tur uirtutem resurrectionis & regni aperta uoce pronunciat: quomō etiā adorent eū fratres sui: & seruiant ei cre
 dentes ex israel. Quia igitur iniquitas est inimica iusticiæ: Esau in discordiā concitat: & necem fraudulēter ex
 cogitat dicens in corde suo. Appropinquat dies passionis patris mei: ut interficiam Jacob fratrem meū. Diabo
 lus fraticidas iudæos in Cain ante præmeditans: in Esau manifestissime confitetur: tempus quoq; interfectio
 nis ostendens. Appropinquent inquit dies passionis patris mei: ut interficiam Jacob fratrem meum. Quapro
 pter Rebecca: id est patientia nunciavit viro fratris insidias: qui uocato Jacob præcepit ei: ut Mesopotamiā per
 geret: & inde arriperet uxorem de genere Laban syri fratris matris suæ. Quomō itaq; fratris dolos fugiens Me
 sototamiā tendit Jacob: Ita & Christus iudæorū incredulitate compulsus proficiscitur in galilæam: inde sibi
 ex gentibus sponsam sumpturus ecclesiam. Hæc supradictus uir. Nos autem dicimus non uenisse dominum ni
 si ad oues perditas domus israel: nec uoluisse accipere panem filiorum & dare canibus: & benedictionem primā
 iudæorū populo detulisse: quibus sunt credita eloquia dei: & repromissio & legis latio & confectio testamenti.
 Verum quia illi credere noluerunt: ad Jacob minorem populum benedictionem esse translata: Neq; tamen
 maiorē filiū penitus fuisse despectū. quia cū subintrauerit plenitudo gentiū: tūc ois israel saluus fiet.

Beati Hieronymi presbyteri ad Damasū papā: ubi explanat uisionē Esaiæ: qui uidit dominū sedentē sup solū
 excelsum: eadē nō ut ueteres de deo patre sed de filii unigeniti gloria interpretantis. Epistola. LVIII.

Factū est anno quo mortuus est Ozias rex: uidi dominū sedentē sup thronū excelsum & eleuatum
 &c. Ante q̄ de uisionē dicamus prætractādū uidet: quis sit Ozias. quot ānis regnauerit. qui ei in cæte
 ris gentibus sunt coeui. Et de plōna quidem sicut in regnorū & præteritorū libris legimus: fuit uir iu
 stus: & fecit rectū in cūspectu domini: ædificans tēplū: & aquæ ductū fabricans: offerrens uasa: & p
 hoc merito aduersarios superans: quodq; maximū pietatis iudiciū est: habens multos in suo iperio prophetas.
 Hic q̄ diu uixit Zacharias sacerdos: cognomento intelligens: placuit deo: & cū omni ueneratione delubrū eius
 ingressus est. Postq̄ uero Zacharias obiit: uolens per se offerre donaria: sacerdotalē ordinē non tam pie q̄ auda
 cter inuasit: & reclamantibus leuitis & sacerdotibus cæteris: nonne tu es Ozias rex & non sacerdos: audire no
 luit: statimq; lepra perfusus in fronte est: iuxta propheta uocem dicentis: imple domine facies eorū ignominia.
 Quā corporis partem sacerdos auri lamina ptegebat: quā in Ezechiel dominus iubet Thau litteræ ipressione
 signari: de qua Dauid exultauit dicens: signatū est sup nos lumen uultus tui domine. In qua Allophylus: pro
 cax fundæ lapidis iectu interiit. Regnauit autē Ozias annis quinquaginta duobus: quo tempore apud Latinos
 Amulius: apud Athenienses Agamestor undecimus iperabāt. Post cuius mortē Esaias propheta hanc uisionē:
 quā explanare nitimur: uidit: id est eo anno quo Romulus romani iperii cōditor natus est: sicut manifestum es
 se poterit iis: qui uoluerint legere temporū librū: quem nos in latinā linguā ex græco sermone trāstulimus. Se
 quitur & factū est i anno quo mortuus est Ozias rex. Vidi dominū sedentē sup thronū excelsum & eleuatum.
 Præmissa historia spiritualis sequit̄ intellectus cuius causa historia ipsa replicata est. Viuēte leproso rege: & quā
 tum dat̄ intelligi: quantū in se est sacerdotium dissipante: Esaias uisionē uidere non potuit: q̄ diu ille regnum te
 nuit in iudæa: propheta oculos non leuauit ad cælū. Non ei sunt referata cælestia: non apparuit dominus Saba
 oth: nec in mysterio fidei ter sanctū nomen auditum est. Quando uero ille mortuus est: uniuerfa quæ suble
 quens sermo monstrauit: aperto sese lumine prodiderunt. Tale quiddā & in Exodo scriptū est dum Pharaō ui
 xit: populus israel ex luti & lateris palearūq; opere præssus non suspirauit ad dominū: dum ille regnauit: nemo
 quæsiuit deum patrem Abraham Isaac & Jacob. Quando uero ille mortuus est: suspirauerūt filii israel: & ut scri
 ptura dicit: & ascendit clamor eorū ad dominum: cum utiq; iuxta hystoriam: tunc magis gaudere debuerūt: &
 ante suspirare dum uiueret Pharaō. Ezechiel quoq; prophetante Phaltias filius Bānaia occubuit: & post pesti
 mi ducis interitum cecidi inquit super faciem meam: & clamaui uoce magna & dixi. Heu mihi. heu mihi ado
 nai domine: in consumationem tu facis reliquas israel. Si ergo intelligas in Ozia & Pharaone & Phaltia & cæ
 teris istiusmodi contrarias fortitudines: uidebis quomodo illis uiuentibus nullus nostrum uideat aut suspiret:
 & in pœnitentiam corruat. Non regnet ait apostolus peccatum in mortali uestro corpore. Regnante peccato
 peccato ægyptiis extruimus ciuitates: in cinere uersamur & sordibus: pro frumento palcas: pro solida petra luti
 opera sectamur. Sequitur uidi dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum. Vidit & Daniel se
 dentem dominum: sed non super thronum excelsum & eleuatum. Pollicetur & alibi uox diuina dicens: ueniā:
 & sedebo: & iudicabo populum in ualle Iosaphat: quod interpretatur domini iudicium. Qui peccator est &
 mei similis: uidet dominum sedentem in ualle Iosaphat: non in colle: non in monte: sed in ualle & in ualle iudi
 cium. Qui uero iustus & Esaiæ similis: uidet illum sedentem super thronum excelsum: & eleuatum. Ut autem
 & aliud inferam: quando cum mente pertracto regnare thronis dominationibus angelis: cæterisq; uirtutibus:
 uideo excelsum thronum eius. Quando autem considero quomodo genus dispenset humanum: & pro no
 stra salute sæpe descēdere dicat̄ ad terras: uideo humilē & proximū terræ thronū eius. Sequitur uidi dominū

hædy p peccatoribus panem

Rebecca p patientia

*Ozias rex
Amulius
Agamestor*

Iosaphat

sedentem super thronum excelsum & eleuatum: & plena domus a maiestate eius: & seraphin stabant in circuitu eius. Quidam ante me tam graeci quam latini hunc locum exponentes dominum super thronum sedentem: deum patrem & duo seraphin: qui ex eadem substantia praedicant dominum nostrum Iesum Christum & spiritum sanctum interpretati sunt. Quos ego auctoritati quibus sint eruditissimi: non assentio. Multo siquidem melius est: uera rustice quam falsa disterse proferre. maxime cum Ioannes euangelista in hac eadem uisione non deum patrem: sed Christum scribat esse conspectum. Nam cum de incredulitate diceret iudaeos: statim causas incredulitatis exposuit dicens. Et ideo non poterant credere in eum quia dixit Esaias: aure audietis & non intelligetis: & cernentes aspicietis: & non uidebitis. Hoc autem dixit: quando uidit gloriam unigeniti: & testificatus est de eo. In praesenti uolumine Esaias ab eo qui sedet in throno iubet: ut dicat: Aure audietis: & non intelligetis. Qui autem haec iubet: ut euangelista intelligit: Christus est. unde nunc colligit non posse Seraphin Christum intelligi: cum Christus sit ipse qui sedeat. Et licet in actibus apostolorum aduersus iudaeos inter se dissidentes Paulus dicat: bene spiritus sanctus locutus est per Esaiam prophetam ad patres nostros dicens. Vade ad populum istum: & dic. Aure audietis: & non intelligetis: & uidentes uidebitis: & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi huius: & auribus suis grauiter audierunt: & oculos suos clauferunt: ne quando uideant oculis: & auribus audiant: & corde intelligant: & conuertantur ad me: & sanent illos: mihi tamen personarum diuersitas non facit questionem: cum sciam & Christum spiritum sanctum unius esse substantiae: nec alia spiritus uerba esse quam filii: nec aliud filium iussisse quam spiritum sanctum. Sequitur & plena domus a maiestate eius. Domus dei quae sursum est: gloria plena conspicitur: haec uero quae deorsum est: nescio an plena sit gloria: nisi forte secundum sensum psalmistae dicentis: Domini est terra & plenitudo eius: nos quoque dicamus: eos esse in terra: plenos gloria qui possint dicere: nos omnes ex plenitudine eius accipimus. Istam domum sapientes mulieres aedificant & insipientes dissipant manibus. De ista & Esaias loquitur: & erit in nouissimis diebus praeparatus mons domus domini in summis montibus: & eleuabitur super colles. Haec est domus: de qua & alibi supradictus Paulus sacra uoce testatur: & Moyses quidem fidelis in tota domo eius: quasi famulus in testimonium eorum quae dicenda erant. Christus autem ut filius super domum eius: cuius domus sumus nos: si tamen principium substantiae eius usque ad finem firmiter teneamus. De hac & ad Timotheum loquitur: haec autem scribo: ut scias quemadmodum oporteat te conuersari in domo dei quae est ecclesia. Sequitur: & Seraphin stabant in circuitu eius: sex alae uni: & sex alae alteri: & duabus quidem uelabant faciem: & duabus uelabant pedes: & duabus uolabant: & clamabant alter ad alterum: & dicebant. Sanctus: sanctus: sanctus: dominus deus sabaoth: plena est uniuersa terra gloria eius. Volumus scire quae sint seraphin stantia in circuitu dei: quae sex alae unius: & simul adiuncte. xii. quomodo duabus uelent faciem: & duabus pedes: & duabus uolent: cum superius in circuitu dei stare dicantur: aut quomodo stent in circuitu: cum duo sint: & alibi uolent: quid sit illud: quod alter ad alterum clamitent: & ter sancti nomen ingeminent: uel quomodo superius domus plena gloria: & nunc terra esse dicatur: quae cum non minimum puluerem moueant. & prima statim fronte difficultatem interpretationis obiciant: in commune dominum depraecemur: ut mihi quoque de altari carbo mittatur: ut omni peccatorum sorde deterfa: primum possim dei sacramenta conspiciere: dehinc enarrare quae uidero. Seraphin sicut in interpretatione nominum hebraeorum inuenimus: ardor aut incendium aut principium oris eorum interpretantur. Quae uisus quid sit hoc incendium. Saluator ait: ignem ueni mittere in terram: & quem uolo ut ardeat: duobus discipulis quibus in itinere dominus scripturas aperuerat: a Moysse & omnibus prophetis incipiens: postquam reserati sunt oculi eorum cognoscentes eum dixerunt ad alterutrum: nonne cor nostrum ardens erat in nobis: dum loqueretur in uia: & aperiret nobis scripturas: Et in Deuteronomio deus ipse ignis scribitur esse consumens: Et in Ezechiele quoque a renibus usque ad pedes uidetur esse igneus: & eloquia domini eloquia casta: argentum igne examinatum: probatum terrae: purgatum septuplum: Et multa alia: quae si de omnibus scriptis uolueris replicare plangunt. ergo quae uisus ubi sit hoc incendium salutare nulli dubium: quin in sacris uoluminibus: ex quoque lectione uniuersa hominum uitia purgantur. De eo uero quod sequitur: principium oris eorum: quomodo possit ad scripturas referri: uereor ne si dicere coeperimus non tam interpretari quam uim scripturis inferre uideamur. Initium oris & communis eloquii & hoc omne uerbum quod loquimur: hebraeam linguam ex qua uetus testamentum scriptum est: uniuersa antiquitas tradidit. Postquam uero in fabricatione turris per offensam dei linguae diuersitas uel uarietas attributa est: tunc sermonis uarietas in omnes dispersa est nationes: igitur & incendium & initium oris in duobus aduertitur testamentis: quae circa deum stare non mirum est: cum per ea dominus ipse discatur. Sex alae uni: & sex alae alteri Victorinus noster in .xii. apostolos interpretatus est. Nos possumus & .xii. lapides altaris quos ferrum non tetigit: & .xii. gemmas ex quibus sacerdotis insigne diadema constructum est accipere: quos & Ezechiel memorat: & Apocalypsis non taceat: quoque quid uerum sit: deus uiderit: quid uerisimile in sequentibus exponemus. Sequitur & duabus quidem uelabant faciem: & duabus uelabant pedes: & duabus uolabant. Uelabant faciem non suam: sed dei. Quis enim eius potest scire principium: qui antequam istum conderet mundum: in rebus fuerit aeternitate: Quando thronos: dominationes: potestates: angelos totumque mysterium caeleste condiderat: Sequitur & duabus uelabant pedes non suos: sed dei: extremum quippe eius scire quis potest: Quod post consumationem saeculi sit futurum: Quod postquam genus hominum fuerit iudicatum: quae sequatur uita: An rursus alia sit futura terra: & post transitionem alia rursus elementa: uel alius mundus solus condendus sit: priora annuncians te mihi & in nouissimo quae futura sunt: & dicam: quia dii estis: ut ait Esaias: significans neminem posse quid ante mundum fuerit: & quid post mundum futurum sit enarrare. Et duabus uolabant. Media tantum cognoscimus: quae ex scripturarum nobis lectione panduntur. Quando mundus factus sit: quando plasmatus homo: quando diluuium: quando lex da-

ta sit. ut ex uno homine uniuersa terrarum spatia completa sint. & i extremo tēpore dei filius pro nostra salute
sūpserit carnē. Cetera uero quæ diximus: ista duo seraphin in facie pedibusq; texerunt: & clamabāt alter ad al-
terē. pulchre positū est alter ad alterē. Quicquid. n. in ueteri legimus testamēto: hoc idē in euāgelio reperimus:
& quod in euāgelio fuerit lectitatū: hoc ex ueteris testamēti auctoritate deducit: nihil in eis dissonum: nihil di-
uersū ē. Et dicebāt s̄ctus s̄ctus s̄ctus domus deus sabaoth: i ambobus testamētis trinitas prædicat. Quod
autē sabaoth & Saluator n̄r esse dicat: accipe ex eplū in uigesimo tertio psalmo. Virtutes quæ domino mistra-
bant: ad cælestes alias fortitudines clamabāt ut pādant ianuā domino reuertenti. Tollite portas principes uas
sue ut aquila interpretat. Attollite portæ capita uas: & introibit rex gloriæ. Rurū ille quē indutū carne cōspī-
ciunt: nouo mysterio stupefacti interrogant. Quis est iste rex gloriæ? Accipiuntq; responsū: dominus uirtu-
tum ipse est rex gloriæ. Quod in hebræo scribit: dominus sabaoth: Sciēdūq; quia ubicūq; .lxx. interpretes do-
minū uirtutū & dominū oipotētē expresserint: in hebræo sit positū dominus sabaoth qd interpretat. Aqla do-
minus militiæ: dominus quoq; ipse hic quatuor litterarū est: qd pprie in deo ponit: iod he iod he. i. duabus &
duabus. i. a. quæ duplicata ineffabile illud & gloriolū dei nomē efficiūt: plena est uniuersa terra gloria eius. Hoc
adhuc seraphin dī de aduētū domini saluatoris: quomō in oēm terrā prædicatio illius porrigeat: & apostolorū
sonus mundi limites penetret. Sequit: & eleuatū est suplimiare a uoce qua clamabāt. Legimus in ueteri testa-
mēto q; semp dominus Moysi: & Aarō ad ostium tabernaculi sit locutus: quasi ante euāgelium necdum eos in
sancta sanctorū induxerit: sicut dei ecclesia postea introducta est dicens: introduxit me rex i cubiculū suū. Quā
do ergo dominus noster descendit ad terras suplimiare illud. i. quasi quoddā obstaculū: per qd intrare cupiētū
bus gētibus nō permittebat: sublatū est: & uniuersus hic mundus fumo ipletus est. i. gloria dei. Vbi autē in lati-
no eleuatū legimus in græco sublatū ponit: sed qa uerbi ambiguitas utroq; mō interpretari pōt: n̄r eleuatū est i-
terpretati sūt: p ablatō: & domus ipleta est fumo: deus ut supra diximus ignis est: & hic cū in Syna monte descē-
disset ad Moysē: ad aduētū eius uidebātur lāpades discurrentes: & plenus oīs mons fumo: unde in psalmis di-
cit: qui tangit montes & fumigant. Ex igne ergo quoniā totā substantiā cape non possumus: leuior qdā in uni-
uersū mundū: & ut ita dicā rarior fumi natura dispigitur: q nos capientes dicamus: ex parte cognoscimus: & ex
parte pphetamus: & nunc uidemus p speculum in enygmate. Et Seraphin stabant in circuitu eius: sex alæ uni:
& sex alæ alteri. Quidā græcorū in scripturis apprime eruditus: Seraphin uirtutes quasdam in cælis esse expo-
sui: quæ ante tribunal dei exēntes laudent eū: & in diuersa ministeria mittantur: maximeq; ad eos qui purga-
tione indigent: & ob pristina peccata aliqua ex parte suppliciis purgari merentur. Quod autē sublatū est inqt
suplimiare: & domus ipleta est fumo: signū est templi iudaici destruendi: & incendēdæ uniuersæ hierusalem:
quā uidemus nunc destructam. Nonnulli uero in superioribus consentientes: in extrema parte dissentiūt. Nā
suplimiare sublatū illo tēpore prædicant: quādo uelū tēpli scissum est: & uniuersa domus israel erroris nube
confusa: quando Iosephus refert sacerdotes ex aditis templi uirtutum cælesti audisse uocem. Trāscamus ex his
sedibus. Est uir quidam a quo ego plura didicisse me gaudeo: & qui hebræum sermonē ita elimauerit: ut inter
scribas eorū Chaldæus æstimeretur. is longe alia uia ingressus est. Ait enim nullum prophetarū extra Esaiam ui-
xisse Seraphin circa deum stantia: & ipsa ne quidam Seraphin alibi lectitari. Dehinc consumationis & captiui-
tatis hierusalem: quæ sub Nabuchodonosor facta est: signum esse præmissum. Ab Ozia quippe sub quo
prophetare orsus est usq; ad Sedechiam qui extremus regnauit: & qui cæcus in babylonem ductus est: fuisse re-
ges. xi. & xii. Gedoliam: quem conæituerat rex babylonis super terram: quem interfecit Ismael filius Nathana-
el inter medias ep̄las: reliquiarū patriæ parricida & has esse. xii. alas: e quibus quatuor faciem tuam uelēt: sicut
in nonnullis exemplaribus inuenitur: quatuor uolent: quatuor pedes cōtegant. Ex his quippe. xii. regibus qua-
tuor tantum iustos fuisse: Oziam: Ioathā: Ezechiam: & Iosīā: qui sublimes per singulas captiuitates audeant glo-
rificare deum: dicentes. Sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. reliquos uero propter peccata sua ue-
lare faciem: & alios qui in captiuitatem ducti sunt: pedum uelare uestigia. Superlimiare uero sublatum: & do-
mum impletam fumo sicut supra diximus: uersionem hierusalem & incēdium templi exposuit. Et quia semel
eius ceppi referre sententiam: etiam ea quæ necdum a me sunt tacta contingamus. Forcipē de qua altaris carbo
comprehensus est: & labia purgata: propriam Esaiæ asseruit passionem: qui sub Manasse interfectus est rege:
& tunc uero purgatus labiis dixit ad dominum. Ecce ego: mitte me. & dixit: o miser ego: quoniam compūctus
sum: donec Ozias uiuit. non intelligis o Esaias esse te miser: non compungeris: non moueris: sed quādo ille mor-
tuus est: tunc animaduertis non mūda habere te labia: tunc indignum te esse cognoscis uisione dei. Utinam autē
& ego compungar: & post compunctionem dei prædicatione dignus efficiar. quia cum sim homo: & non mū-
da labia habeam: & in medio quoq; populi immunda labia habentis habitem. Esaias ut iustus tātum in sermo-
ne peccauerat: deo sola labia habebat immunda: non conscientiam. Ego uero quia & oculis uideo ad concupi-
scendum: & manu scandalizor & pedes: & oīum membrorū parte delinquo: habeo oīa immunda. & quia semel
spiritu baptizatus rursū tunicam pollui: secundi baptismatis Christi purgatione: id est ignis indigeo: non sūt
ut quidam putant in scripturis uerba simplicia: plurimum in his absconditum est. Aliud līa: aliud mysticus ser-
mo significat. Ecce domus i euāgelio cingit linteos: peluē ad lauādū pedes discipulorū præparat: serui fungit
ministerio: esto ut doceat humilitatē: ut nobis inuicē ministremus: nō abnuo: nō recuso. Quid est qd Petro re-
cusanti dicit: nisi lauero pedes tuos non habebis partē meū: Et ille respondit: domine non solum pedes: sed &
manus & caput. Ascensus ergo dominus ad cælum: quia apostoli ut homines terræ insistentes adhuc habe-
bant peccatorū sordibus pedes pollutos: uelut eos a delictis penitus liberare: ut eis possit prophetalis sermo con-
gruere

Sabaoth
Tetragrammaton

lintheum
peluis

uult

gruere

rittece tetigit hic labia tua: & abstulit iniquitates tuas: & peccata tua purgauit: ocio noluisse torpere & ultro in ministeriū dei quasi a peccatis liber: zelo se obtulisse fidei. Moyses uero quia saecularibus eruditus fuerat discipulis: & interfecto aegypto conscientia eius aliqua ex parte sorduerat: unde & uox ad eū de rubo facta sit dicens: ne accesseris huc: solue calciamēta de pedibus tuis: locus enī in quo stas: terra sancta est: & scierit sibi aduersus magos aduersus Pharaonē pessimū regē futurū esse certamē: se excusasse dicentē: praecor domine nō sū dignus pro quo in hebræo legit: nō habeo labia circūcisa. lxx. interpretibus potius quod dixi uerbū de uerbo exprimitur. Ex quo manifeste possit intelligi Esaiā recte post circūcisa labia in dei se obtulisse ministeriū: & Moysē adhuc circūcisis labiis tā grande ministeriū recusasse. Aure audietis & nō intelligetis: & cernentes aspicietis & nō uidebitis: totus hic locus sicut Saluator dicit in euāgelio: ad id pertinet tēpus: quo ipse est dignatus descendere ad terras: & signa iudæis nō intelligentibus perpetravit. Et quoniam usq; ad finem capituli explanatio multiplex sequitur: & excipientis iam explicuimus ceteras: huc usq; dictasse sufficiat: quia & oratio quæ nō proprie manus stilo expolitur: cum per se inculta est: tum multo molestior fit: si tædium sui prolixitate congeminet: & oculos dolore cruciati auribus tantum studeamus & lingua.

Eiisdē ad eundē Damasū papā de Seraphin & calculo: ubi exponit qd sequit̄ in eodē diuersos interpretes Esaiā. vi. c. Et missū est ad me unū de seraphin: & in manu eius calculus: & tetigit os meū: & reliqua de eodem.

Septuaginta: & missū est ad me unū de seraphin. Aquila & Theodotion: & uolauit ad me unū de seraphin. Quotidie ad nos mittit seraphin: quod die i gemiscentiū atq; dicentiū: O miser ego quoniam cōpunctus sū: ora purgant: & cū a peccatis fuerint liberari: preparant se ministerio dei. Quod autē ceteri interpretes quod promissū esse uolare dixerint: intellige uelocē diuini sermonis aduentū super eos: qui digni societate illius iudicant. In genere quoq; diuersitas est. Septuaginta Aquila & Theodotiō: seraphin neutro genere transtulerūt. Symmachus masculino. Nec putandū lexū esse i uirtutibus dei: cū etiā ipse spiritus sanctus secundū proprietates linguæ hebrææ scemineo genere proferat ruha: græcæ neutro τὸ πνεῦμα: latine masculino genere spiritus. Ex quo intelligendum est qd de superioribus disputat: & masculinū aliquid seu sceminū ponit: non tam sexū significari: q̄ idioma sonare linguæ. Siquidē ipse deus uisibilis & incorruptibilis oibus penē linguis proferit genere masculino: cū in eum nō cadat sexus. Illoq; quoq; pius licet attamē coarguedus error est: qui i orationibus & oblationibus suis audent dicere: qui sedes super cherubin & seraphin. Nā & super cherubin sedere deū scriptū est: ut ibi: qui sedes super cherubi ostēdere. Super seraphin uero sedere deū: nulla scriptura cōmemorat: & nec ipsa quidē seraphin circa deū stantia excepto presenti loco i scripturis sanctis oibus iuenimus. Septuaginta & in manu habebat carbonē: quē forcipe acceperat de altari: & tetigit os meū. Theodotion: & in manu eius calculus in forcipe: quē acceperat de altari: & tetigit os meū. Symmachus: & i manu eius calculus in forcipibus: quē tulerat de altari: & detulit ad os meū. Quantū ad historiā pertinet: uidet̄ deus sedere in tēplo hierusalē: & ante eū de altari secundū. lxx. ad Esaiā carbo deferrī: de altari uero siue icensi siue holocausto. Quantū autē ad mysticos intellectus ille ei ignis mittit: quē Hieremias ferre non poterat. Quis cū animæ nostræ archana penetrarit: ita nos dissoluit: ita a ueteri hoīe in nouū excoquit: ut in illā uocē possumus erūpere: uiuo autē iam nō ego: sed gratia dei quæ in me est: forcipes quoq; secundū interpretes ceteros: licet i sacerdotali semper supellectile fuerint: diuersas gratias debemus accipere: quibus multifarie & multis modis olim deus patribus nostris locutus est i prophetis: q̄ i hebræo pro carbone calculus legit: ceteris quoq; sup hoc cōsonantibus uidet̄ mihi sermo diuinus calculi appellatione signari. Sicut enī calculus genus est lapidis durissimi & rotundi & omni puritate leuissimi: ita sermo dei: qui neq; hæreticorū oīum aduersariorū potest contradictionibus cedere calculus dicit̄. De hoc calculo Sephora suū filiū circūcidit: & Iesus populū purgat a uitiis: & in Apocalypsi dominus pollicet̄ uincētibus: ut accipiant calculū: & scribat̄ sup eū nomen nouū. Vident̄ autē mihi & lxx. in eo q; antea transtulerunt: idē sensisse quod ceteri ἀνὸρξ̄ quippe quē nos carbunculū interpretamur: genus lapidis fulgidi atq; nitentis: quē etiā in. xii. lapidibus iuenimus. Siue igit̄ calculū siue carbunculū lapidē accipimus in calculo diuini sermonis ueritas & rigor: in carbūculo lucens doctrina & manifesta monstrat̄. Eloga enī domini eloquia casta: argentū igne probatū terræ: purgatū septuplū. Et alibi: mandatū domini lucidū illuminans oculos. Quod autē ait in manu habebat carbonē: manū intelligamus operationē: ut ibi in manu linguæ mors & uita: & i psalmo: cadent i manu gladii. Aut certe uere manus apparuit: ut per similitudinē humanæ formæ dū manus cernit̄ porrigentis: & propheta nō timeat: iuxta quod & ipsū deū & angelos se in humanas uidi mus mutasse formas: ut metus uidentibus demeret̄. Septuaginta: & dixit ecce tetigit hic labia tua: & aufert iniquitates tuas: & peccata tua purgat. Aquila: ecce tetigit hic labia tua: & recedet iniquitas tua: & peccatū tuū propitiabit̄. Ceteri interpretes in Aquile uerba cōsentiunt. Primū necesse est ut labia nostra tangerent: deinde cū tacta fuerint: fuget̄ iniquitas: & cū iniquitas fuerit effugata propiciet̄ dominus: quia apud ipsū est propiciatio & secundū apostolū. Ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Purgatis autē peccatis nostris audiemus uocē domini dicentis: quē mittā: Et respōdebimus: ecce ego: mitte me. Septuaginta: & audiui uocē domini dicentis: quem mittā: & quis ibit ad populū istū? Aquila Theodotion & Symmachus: & audiui uocē dicentis: quem mittā: Et quis ibit nobis? De cōparatione Esaiæ & Moysi quomodo alius ministeriū recusarit: alius ultro se offerens dura perpeffus sit in alio loco disputauimus: sed ne uideremur aliquid præterisse eorum: quasi iudæi deuteron uocant uel deutrosis: & in quibus uniuersam scientiam ponunt: nunc breuiter illud attingamus: quare in hebræo sit positum: & quis ibit nobis? Sicut enim in genesi dicitur: faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram: ita & hoc puto dictum & quis ibit nobis? Nobis autem quibus aliis existimandum est: nisi patri & filio

Seraphim neutro et masculini

Septuaginta apud diuina
idionata in inferiori
partem quæ respicitur

Calculus

ανὸρξ̄

idionata

filio & spiritui sancto: Quibus uadit quicūq; eorū obsequiē uolūtatē. Et i eo quidē q; unius loq̄ntis p̄sona p̄ponit diuinitatis est unitas. In eo uero q; dicit nobis: p̄sonarū diuersitas indicat. Legimus i canticis canticorū uocē sponsi dicētis ad sponsā: surge ueni proxima mea: sponsa mea: colūba mea: quia ecce hyems transiit: pluuia abiit sibi. Quādo enī aia in cogitatione trāquillitatē sentit: q̄do supra petrā fundata est: & fides eius alta radice fixa est: uniuersi tētationū fluctus sibi p̄transeūt: & ei nō p̄transeūt: qui tentat. Notandū autē quomodo ad id qd̄ dominus dixerat: quē mittā: & q; ibit nobis: Propheta ex parte respōderit: ecce ego: mitte me: & de seq̄nti tacuerit: intelligens nullū hoīem dignū esse qui deo p̄geret: & omne iter suū eius faceret esse qui mitteret: quā humilitatē dominus aduertens: q; se seq̄ndi putaret idignū: ip̄erauit seq̄ntia dicens. Vade. Septuagita: & dixit ego sum: mitte me. Agla & Theodotion: ecce ad sū: mitte me. Symmachus: ecce mitte me: deus qui uocat ea quæ nō sūt quasi sint: & qui dixit: ego sū: qui sū. Et alibi: qui est misit me: quos cūq; uocauerit: statim facit subsistere: quod satis claret ex epl̄is in uiuente Matthæo euāgelista: & in Lazaro q̄triduo iā mortuo: qui statim ut sūt uocati a domino: & ille sepulchrū auaritiæ reliquit: & ille suetæ mortis. Quoniā oīa quæ absq; eo sūt: nō sūt. Vnde propheta purgatus a uitiis ausus est dicere: ecce ego sū: licet in latinis codicibus p̄pter interpretū uarietatē sum nō sit appositū. Quidā obseruandū putāt: ad quos p̄phetās mittētis aut missi sermo dicat: quod est græcæ apostolus. Et hāc esse differentiā uolūt: ut quicūq; mittant: & p̄pheta sint: pariter & apostoli: ad quos uero mittentis sermo non ponit: tantū propheta sint: quod ego superflūū puto. Et quia semel ad tractatum istius uocabuli ueni mus: sciendū Syleā collegam Pauli lingua hebræa apostolū dici: qui cū eo nonnullas epistolas scribit. Et uitiōse Siluanus legitur pro sylea: cum siluanum in apostolorū actibus non legamus.

*Apl̄us dicit
ip̄hem
Sylea Collega pauli*

Micronymus ad Euagriū presbyterū de Melchisedech reprehendens eos qui putabant illū uel angelū fuisse uel spiritū: scilicet docens illū secundū ueteres interpretes hominē & regē fuisse: qui typū sacerdotii gesserit saluatoris: & secundū hebræos Sem fuisse primogenitū Noe: exponens etiam quod eo scribitur genesis decimo sexto: apud apostolum ad hebræos. vii. c.

Epistola. LIX.

Misti uolumē mihi αὐτοῦ μου αὐτοῦ τοῦ ἰδὲστ sine titulo: & nescio utrum tu de titulo nomen subtraxeris: an ille qui scripsit: ut periculum fugeret disputandi: auctorem noluerit confiteri: quod cum legissem: intellexi famosissimam q̄stionem super pontifice melchisedech: illuc plurimis argumentis esse perductam: ut docere conatus sit: eum qui benedixerit tanto patriarchæ diuiniōis naturæ fuisse: nec de hominibus æstimandū. Et ad extremū ausus est dicere spiritū sanctum occurrisse Abrahæ: & ip̄sū eē qui sub hominis figura uisus sit. Quomodo autē spiritus factus panem uinūq; protulerit: & decimas prædæ quas Abrahā uictis quatuor regibus reportaret: acceperit: omnino tangere noluit: petisq; ut quid mihi uel de scriptore uel de q̄stione uideatur respondeā. Fateor uolui dissimulare sententiā: nec me periculoso miscere tractatui: in quo quodcūq; dixissem: reprehenses habiturus fore. Sed rursum cū epistolā legerē: & inuenissem extrema pagella miris me obtestationibus adiuratū ne spernerē peccatorē: reuolui uetere libros: ut uiderē quid singuli dicerent: & tibi quasi de multorū consilio responderē: statiq; in fronte genesios primā homeliæ Origēnis repperi scriptā de Melchisedech: in qua multiplici sermone disputans illuc deuolutus est: ut eū angelū diceret. Isdēq; pene argumentis quibus scriptor tuus de spiritu sancto: ille de supernis uirtutibus est locutus: etransiit ad Didymū sectatorē eius: & uidi hoīem pedibus in magistri iste sententiā: uerti me ad Hippolytum Herenāū Eusebiū Cæsariē. & Emisenū Apollinarē quoq; & nostrū Eustachiū: qui primus antiochenæ ecclesiæ episcopus contra Arriū clarissima tuba bellicū canticū cecinit: & deprehendi horū oīum op̄iniones diuersis agumentationibus ac diuerticulis ad unū compitū peruenisse: ut dicerēt Melchisedech hoīem fuisse ac chananeū: regem urbis Hierosolymæ quæ primū salem: postea hiebus: ad extremū hierusalē appellata sit: nec mirū esse si sacerdos dei altissimi describat absq; circumcisione & legalibus cerimoniis & genere Aarō: cum Abel quoq; & Enoch & Noe placuerint deo: & uictimas obtulerint: & i Iob uolumine legimus: q; ip̄sē & oblator muneris fuerit: & sacerdos: & quotidie pro filiis suis hostias imolarit: & aiunt ip̄sū quoq; Iob nō fuisse de genere Leui: sed de stirpe Esau: licet aliud hebræi autument. Quomodo autē Noe inebriatus i domo sua & nudatus atq; derisus a meridiano filio typū saluatoris præbuit: & Chan populi iudæorū: Sāpson quoq; amator meretricis & pauperis Dalidæ multo plures hostium mortuus q̄ uiuus occiderit: ut Christi exprimeret passionem: omnesq; pene sancti & patriarchæ & propheta in aliqua re figurā expresserint saluatoris. Sic & Melchisedech eo q; chananeus fuerit: & non de genere iudæorum in typum præcessisse sacerdotis filii dei: de quo dicitur in centesimo nono psalmo. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur: q; solus & rex fuerit & sacerdos: & ante circumcisionem functus sacerdotio: ut non gentes ex iudæis: sed iudæi a gentibus sacerdotium acceperint: neq; unctus oleo sacerdotali ut Moysi præcepta constituerunt: sed oleo exultationis & fidei puritate: neq; carnis & sanguinis uictimas immolauerit: & brutorum animalium exta: idest quicquid super escam est susceperit: sed pane & uino simplici puroq; sacrificio Christus dedicauerit sacramentum: & multa alia quæ epistolæ breuitas non recipit. Præterea plenius esse tractatum in epistola ad hebræos: quam omnes græci recipiunt: & nonnulli latinorum: q; iste Melchisedech: idest rex iustus rex fuit Salem: idest rex pacis sine patre: sine matre. Et quomodo hoc intelligendum sit: uno statim uerbo explicare possumus agnæalogicos: idest sine genealogia: non q; absq; patre & matre fuerit: cum christus quoq; secundū utrāq; naturam patrē habuerit & matrē: se q; subito introducat in genesis occurrisse Abrahā a cæde hostiū reuertenti: & nec ante nec postea eius nomen feratur ad ad scriptum. Affirmat autē apostolus q; Aaron sacerdotiū. i. populi iudæorū: & principium habuerit & finē. Melchisedech autē. i. Christi & ecclesiæ & i præteritū & i future.

fugalla

*pedib; in sinu; me
Eustachius tuba dardani
ma cont Arrius.*

Tubula sampson trauit

*Melchisedech
Salem
Agnæalogicos*

De uera circuncisione

fabricare potui: & cū alteri mei operi prępararę: paucos dies qui superant in Matthęi expositione consūpsi: tā
 taq; auditate studia omiſſa repetui: ut qđ exercitatiōe ligarę p̄fuit: nocuerit corporis ualitudini. Argumētū.
C Arnalē circūcisiōnē ad spiritalē itelligentiā referēs: primū edocet ī abdita corporis parte esse pręcep
 tā: ad significandū spiritalē circūcisiōnē uitioꝝ & bonā opationē hoībus exēplo Saluatoris esse cęlā
 dā: qui & cūctis actibus gloriā refugit: & humanā carnē obūbrata maiestate suscepit: quā impie Mani
 chęus Arriusq; blasphemāt. Deinde ostendit mystice institutā in carne pręputii: & quod p̄cessit ī signo seu figu
 ra eius quod gerendū erat in mente nō illa fuisse salute: qđ exemplū Iob incircūcisi demonstrat: percurrēs p̄ uete
 ris ac noui testamenti partes: qui nō tam carnē q̄ carnis et uitioꝝ cōcupiscentias circūciderint.

Beati Hieronymi presbyteri ad Terentiam de uera circuncisione. Epistola. LX.

Superiore epistola quam ex me cōsultatio uestra deprōpsit: quāq; ad tuū & sororis tuę nomen mi
 si: rationē circūcisiōnis rapidā transcurri: quoniā procinctus itineris mei ī quo confecta est: nō solū
 ei limā nitoris ueꝝ etiam p̄fectionē operis iudicis: licet me & illa terreant: quę limant. Quod si nō
 placent īpolita: formidat animus cogitare quid iudicii mereantur informia: qđ ego illam non iudi
 cum subsellia: sed ad fauentium mihi coronam transmisi. Deniq; mea sententia non prodisset: nisi fuisset p̄ uos
 de secreto uerecundię uelut manu quadā charitatis educta: sed quoniā iam illam meliorē facere non possum:
 placuit mihi: ut semel emissum repetens apud te uerbū re tractarem: cuius conuersatio circūcisiōnis est interpre
 ratio: & uita totius legis enarratio. Ex eo siquidem lex uidet̄ obscura: quoniā raro in quo conspiciat̄ existat: dei
 enī uerbum uita est: & nos aliud uiuendo q̄ uita est: uerbū dei facimus obscurę. Quod si ea uita quę solum ui
 ta est uiueremus: narratione legis eius opus nō erat: quā facilius erat uidere q̄ loqui: qđoquidē non in sermone
 est regnum dei: sed in uirtute. Nobis ergo ex abūdanti licet apud te differētare: quod didicimus in te tibi prode
 re: quod nobis uita tua pręstitit ne esset obscurę. Sed quid nouū loquimur: si aut tu quod locuturi sumus: hoc
 uiuis: aut si apud te quod in te didicimus: hoc loquimur: cum & memor eorę quę meminit: monita nō q̄rat: &
 doctus nō ea quę iā callet iquirat. Tu qđem filia dilectissima circūcisiōne uiuis: mihi tamē propositū est illud
 tecū loqui: quare non ī digito: non in aure: aliaue corporis parte fiat circūcisiō iudæorę: quę utiq; sine ratione
 esse diceret̄: si a deo iuenta non esset. Nihil enī sine ratione fit per deū: nihil casibus ut gentes loquunt̄ fortuitis
 nihil deniq; fortunę in illo temeritati licet. Ipsi enī cęci sunt: qui illā putant habere aliquid potestatis. Deus au
 tē qui ipse ratio est: ut nihil nō plena ratione formauit: ita nihil ab homine fieri sine ratione mandauit. Ratione
 digessit: ut terra hęc esset super quā reliqua mouerent̄ īmobilis: ut aquę uenę altioribus montibus cōderent̄
 tur: a quibus orta flumina dum per multa spatia decurrunt lata: potandi usū per omnē tractū cursus sui aian
 tibus exhiberent: ut ipsū mare aquis influentibus nō ex crescat: sed ut uelut uenter quidā laticū aquas sitire uide
 at: ne uel fontibus in æternū manātibus: uel fluminibus sine fine currētib; uel pluuiis assidue uentibus: per
 petuo terra diluuiō tegeret̄: ut cęlū pręter plenitudinē illā lucis ī sole nocturnis etiā syderibus radiaret: ne qđ
 corpus igneū luminibus haberemus. Si ergo hęc transitoria ut ipse ait cęlū & terra transibūt: sic sapiētia descri
 psi: ut aliter ea nō potuisse esse credamus: quid hoīes ipsos pro quibus hęc: nunc ita excogitauit: ordinauit: instituit:
 it: sine ratione forte uiuere pmisit: quorę adoptio est filioꝝ & gloria & testamentū: & legis latio & obsequiū & p̄
 missā. Ex quibus etiā est Christus secundū carnē: qui est benedictus in sæcula. Amen. Absit ergo ut a quibus etiā
 filiū secundū hoīem uoluit oriri: eis nō plena ratione cōderet̄ testamentū. Sed quoniā tā euidenter constat oīa
 ordinata per deū plena esse rationis ut assertore nō egeant: uideamus unde digressi sumus: quę causa est ut eā
 partē corporis quę secretior & occultior est: aut eam quę a gręcis φυσίσα a nobis dicit̄ natura ad circūciden
 dū dominus elegerit: qui utiq; ob signū quo uolebat famulos suos in Abrahę semine cęserit: id potuisset eligere
 quod in propatulo positū ab omnibus cerneret̄: & alio nomine uocaret̄: ubi nec ī signo obscuritas: nec cōfusio
 esset in nomine. sed utraq; hęc imago rationē habuit geminę ueritatis: quā dum loquar: ipende patientiā: ut qđ
 circūcisiōnē illā in uita tuā nō esse credebas: nunc uita tuā in illa circūcisiōne conspicias. Ac primū de se
 cretiori parte corporis: quid figurabat aduerte. Illud sine dubio quod postmodū dominus monstrauit: ne iusti
 ciam nostrā coram hoībus faceremus: sed ī occulto corā eo solo: cui soli nihil occultū est: & quę solū remunera
 torem bonorę nouimus esse factorę. Nā hic nostra circūcisiō nō uidetur: quoniā stultitię uelaminę uelut ue
 ste tegit̄ mundiali. Nec sane a nobis magnopere desiderandū est: ut cōtēplationi oīum circūcisiō aperte subia
 ceat: ne merces operis penes eos sit: quos uolumus hanc uidere: dicente domino. Amen dico uobis: receperunt
 mercedē suam: sed ita modeste: ita uerecunde habenda est: & uelanda iuxta eam imaginē quam abundantiori
 honore uestimus: ut nō uidentes eā uideant: sed querentes rimantesq; intus nos iuxta apostolum quos seducto
 res putant: ueraces esse fateantur: quos nihil habere credebant: omnia possidere cognoscant: quos mori iudica
 bant: uiuere in æternū testent̄. Hęc est gloria circūcisiōnis occultę: hęc partis uerecundię illis ad uiuendū: no
 bis in nostro corpore nō uerendę: hoc testimoniū gloriosū: cum conuersi amare cupiunt: quos odisse gaudebāt.
 Vnde non ī carne palam: sed in occulto cordis iudæi esse debemus: nō littera sed spiritu: populus ex deo non ex
 hominibus acquiri: ut uereamur audire a domino: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est
 a me: iuxta illum qui quod pertinebat ad labia: magistrum bonum de bono quesiturus appellat: cui uetus lex:
 id est carnalis circūcisiō uelut posita recitatur: quam se compleſse testatus: ubi quod ad circūcisiōnem cordis
 pertinebat audiuit: uende omnia: & sequere me. Tristis abscessit: miser prorsus: qui sequi noluit: quem bonum
 ignorare non potuit. Interitus ergo illud est signandum pręfiguratum: quod in inuisibili mente nostra ab il
 lo inuisibili nostro deo uidetur: ut non eum a quo inuocetur audiret: sed eum a quo crederetur attenderet.

Regnum dei in uita non in sermone

Quibus

Vestis mundialis

Signum

Accipimus honores
ab hominibus

Oculi enim domini super iustos: si ad iusticiam corde credat. Vex autem nos credere toto corde metimur: si ab hominibus accipimus honorem. Accipimus enim ab hominibus: si elemosynas nostras tuba populo predicatura praecedat: quas nec per officium ministrandi dexteram cum sinistra communicare concessum est. Accipimus ab hominibus honorem: si ieiunia nostra & abstinentiam ciborum populi oculis fractior mentis infirmitatis commendat incessus: & fauorem vulgi tristi uultu aduocatus pallor acquirat: si non caput ad imaginem festiuitatis injungitur. Sed si soli deo ieiunia commendantes possumus dicere: uoluntarie sacrificamus tibi domine. Vides filia nepe quod uiuis: & conuersationem tuam secretam illius circuncisionis agnoscis: populi oculis iudicanda in conuiuio uocatorum: sensu autem euangelistae locianda Matthaeo. Sed ad ueram ipsam uitam aliquando ueniamus: id est ad dominum nostrum Iesum Christum: uideamus an tale aliquid docuit & fecit: quoniam quod factum est in illo uita erat: si & ipse circuncisionem ueluti in occulta parte corporis operatus: noluit ab hominibus & ea quae faciebat: & ipse quis esset agnosci. Ac primum post caelestem illam doctrinam de monte descendens: populorum se admirantium stipatus agminibus: leprosi homines sordes emaculans: pro salutis tantae beneficio non laudem: non celebritatem comuni hominum ore desiderat: sed sibi soli quod est esse conscius: quod maiore non indiget testimonio. Iubet illum nemini narrare suam uirtutem: secretum quoque diuinae maiestatis quod mysterium incarnationis occubuit: ab eo qui sanatus fuerat uult sileri: ne gloriam quasi homo querere uideret: quam alio more & mystica ratione suscepit. Nam ut se ostendat sacerdoti & munus deo offerat imperauit: & hoc munus quod praecipit Moyses in testimonium illis: ut dum tacet quod quasi filius hominis imperauit: legis potius mandata: quam Moysi deus ipse dedit efficiat: & dum hominem quem in carne uiderat laudare prohibet: deum se uerum uideat inuere: dum non quasi homo predicandus est: cui ut deo sunt curationum uota soluenda: nec in plateis uilibus carnaliter celebrandus: qui spiritualiter sit adorandus in templo: ac si dum secundum hominem nihil requirit: secundum deum addit huic similia: ut ueritas locupletiori testimonio fulciret. **Quaerit a discipulis suis quis habeat in populo egregius: illi nominant prophetas. Quid ipsi sentiant sollicitus exculpit. Cui beatus Petrus. Tu es inquit Christus filius dei uiui: exclamat dominus. beatum: cui non caro istud reuelasset & sanguis: sed pater eius qui esset in caelis.** Tunc & Petrus uocat a petra: postquam angularis illam petram primus agnouit. Iubet tamen post multas donatas Petro benedictiones potentiaque uirtutis: ne quis discipulorum diceret quod ipse esset Christus. Mira ratio: non uult predicari: quod gaudet intelligi: agnosci amat: & odit ostendi: sic mysterium obiectae circuncisionis exercens. Nam mauult se inuentum esse quam proditum: ut uirtus sua illum non fauor manifestaret alienus: quod in hoc praecipito & aliud intelligentiae genus occurrat. Vetat dominus hoc unde Petrum laudauerat predicare: offendendus utique: si contra uoluntatem eius quod Petrus senserat faterentur: quoniam si facultatem loquendi se tribuere uoluisset: excusatio proditori praedestinata uidebatur. Poteratque dicere: permisisti nobis discipulis tuis: ut te omnibus panderemus: nec imputandum mihi est: si alio ad te aliquis animo uenit: quam ego te tuus laudator ostendi. Sed quoniam quicquid prohibetur illicitum est: a nullo se uoluit digne celebrari: dum a Iuda proderetur indigne. Iubet ergo discipulis: ne cui dicant quod ipse est Christus. Tendit sententia interdictalis in Iudam: & prauiusum iugulat proditorem: ipso uerbo praecipiti maiestatem signans: quae erat designanda praecipito. Refert euangelista his uerbis. Tunc imperauit discipulis suis: ut nemini dicerent quod ipse esset Christus. Et Iudas proditor his: qui cum ipso uenerant: ait: ipse est tenete eum. In uerbum prohibitionis declinatio obsecundationis incurrit: & ne obiectu ad excusationem esse posset obliuio: infelix memoria in sacrilegum uolueda suggestit: dum ipse proditur de sermone quo cauet: sic utriusque ratio non aequanda subsistit. Nam & dominus ostendit sic se prodendum esse: dum prodit: sed ignosce quod in alium tramitem disputationis census dei uerbo copiosior excessit: licet te amplius consisteret suppressa quam prodita: & magis de his rebus silere tibi quam dici copiosius irasceris: qui domini iudicia pro auro & preciosis lapidibus concupiscis: in quibus mel tibi fauorem compensas: & desideriorum non cares etiam plenitudine & si satureris. Ac proinde factum adhuc exemplum ab ipso domino repetamus: ut iuxta legem in ore duorum uel trium testium omne uerbum consistat: & quem prodi se diximus noluisse: etiam si uideri uoluisset doceamus: ut non ab aliis se modo honorari pateretur: uerum etiam ipse sibi in quantum fieri poterat: debitam detraheret dignitatem. Lazari amici sui mortem non audit: & nunciat: faciebat hoc de deitate: quid mirum? Ut cum loca liter perspiceretur in homine ex diuinitate nusquam abesse crederetur. Festinat in Bethania: submissitantibus pene discipulis pietas factura miraculum: defuncti sorores occurrerunt tetro habitu: ore lachrymoso: crine confisso: quas bono animo iubet esse: si credant Lazarum uiuere: si illae non sunt dubitaturae confirmat: uidet etiam multitudinem Marthae & Mariae: quae ad solatium comes conuenerat. Infremuit inquit euangelista spiritu: & turbatus est: & ait. Vbi enim eum posuistis: quid est hoc: quae confusionis causa: quae formidinis? Quid aut erubescit: cum & uirtus sit habitura miraculum: & deitas non sit subiecta terrori? Quae sepulchri tam inconsulta requisitio? Ut omnino credas de turbato confusoque profectam. Ille deus noster qui discipulis constanter dixerat de absente: Lazarus mortuus est: qui sororibus eius confidenter promiserat de mortuo resurrecturus est: sub noua nescio qua confusione sepulchrum quaerit: quasi hoc solum qui omnia & nosset: & praestare poterat: ignoraret: non planum hoc est: nam alius intellectus occultatur: i dictis promissisque superioribus satis de diuinitate publicarat. Aderat turba Iudaeorum: tantis semper non amica miraculis. In planum deus: si non aliquid secundum hominem uideretur ignorare processerat. Turbatus est inquit: id est fetulenta carnis diuinitas Iudaeorum oculis non prodenda miscetur: & ad ignorantiam humanam deitas uelanda reuocatur. Sic turbatur: & fons cum excitatus quasi a liquore limus: puritatem liquidum densat elementum: & duarum rerum una confusio discrimine proprietatum dum separatur excluditur. Ait namque: ubi eum posuistis? Et hic turbatus Iudaeis deitatem caelat in homine & splendori diuinitatis in tantae operationis coruscatione ignorantiam mortalitatis obducit: ut cum possit in suscitando

Petrus a petra

occidit

Sermon

57

des

fuscitando Lazaro deus adorari: homo in sepulchri eius ignoratione uilescat. Sic dū a cæcis uidet: & a uidenti
 bus nō uidetur: sic dū de lapidibus suscitatur filios Abraham: filios pditionis in lapidē offensionis ipingit: illud my
 sterio occulto operationis exequit: ut eū infirmi ac debiles ad poscendā opē saluū nullo monstrāte cognoscāt
 & psecutores uel inimici quem tenere debeant: nisi perdat ignorēt. Hic est ille liber intus & foris scriptus: hic se
 cretus & publicus: hic apertus & optus: hic paginis superioribus uidendus: interioribus nō uidendus: quia incō
 prehensibilis. Intus siquidē scriptus est cū propheta dicat: generationē eius quis enarrabit: Foris scriptus est cū
 euangelista ait: liber generationis Iesu christi filii Dauid: filii Abraham. Intus scribit cū deus dicit. Eructauit cor
 meū uerbū bonū. Foris scribit cū uaticinat. Ecce uirgo concipiet & pariet filiū: & uocabis nomē eius Emanuel.
 Intus scribit per Ioannē. In principio erat uerbū: & uerbū erat apud deū: & deus erat uerbū. Foris scribit p Mat
 thæū. Christi autē generatio sic erat. Cū esset desponsata mater eius Maria Ioseph. Intus scribit inuenta est i ure
 ro habens de spiritu sancto. Quid unq; habens uerbū domini: uerbū carnē factū sub lege. Foris scribit cū apo
 apostoli interrogati: quis esse dominus: alii dicerent Heliā: alii Hieremiā: alii autē unū ex prophetis responderūt.
 Intus scribitur cū Petrus exclamat. Tu es Christus filius dei uiui. Vnde & ipse dominus: nō reuelauit tibi. Petre
 inquit istud caro & sanguis: sed pater meus qui i cælis est. Cuius caro & sanguis: Nunq; nā Petri ipsius caro &
 sanguis obstabant: quin filius de disceret? Nō inq; sed ipsius domini caro & sanguis: i quibus dū cernitur: quod
 erat dei filius: nō credebatur esse quod erat. Impossibile enī hoibus uidebat deum credere: cū hoīem uiderent:
 & tantā illā maiestātē in qua inhabitat omnis plenitudo diuinitatis: quā ipse non capit mundus: in corpusculo
 despectæ etiā imaginis inclusā. Ait ergo: nō hæc caro mea tibi & sanguis: me esse dei filiū prodiderūt. Nam ista
 nō patiunt me hoc credi. Deniq; & propheta dixerat. Et homo est: & quis cognoscet eū? Euidenter ergo illi se
 cundū oculū iudicantes: me aut Heliā prophetā: aut aliq; unū ex prophetis loquunt: quoniā hoīem esse ha
 bitu carnis agnoscūt: sed tibi reuelauit pater meus qui in cælis est. Q uado reuelauit? Q uo tpe deus cum Petro
 locutus est? Reuelauit inquit pater meus qui in cælis est. hoc est dicere: opibus credidisti: quæ loquūtur filium
 dei. Sed. n. foris scriptus est liber iste: cū dominus esuriit. Intus scribit: cū quinq; panibus multa hoīum milia sa
 turauit: Foris scribitur: cū affigitur cruci. Intus scribitur: cū paradisum latroni pmittit in cruce. Foris scribit: cū
 spiritū moriēs secundū rationē humanæ carnis emittit. Intus scribitur: cū in passiōe sol fugit: dies absconditur: ter
 ra concutit. Foris scribitur: cū sepelitur. Intus scribitur: cū tertia die sepulchri limibus emotis erūpit in lucē. Fo
 ris scribitur: cū apostolis clauorum & lanceæ uulneribus ostēsis. escam etiā postulat. Intus scribitur: ut inter
 eosdem apostolos clausis ostiis qui intrare uisus nō fuisset apparet. Sed miro modo cū interior scriptura libri ma
 gis obscura sit: amplius hoīum mentes turbat exterior: & uidētes illa quæ p hoīem uideri nō possunt: ista quæ
 possunt p hoīem uideri: noua ratione nō cernunt. Nā manichæi quod uideri nō potest: credentes: id quod pot
 uideri nō credunt. Cū beatus Ioānes inuisibile & uisibile deum & hoīem breui quasi caractere signauerit. Sic
 enī ait. Q uod fuit ab initio fratres quod audiuimus: ecce libri illius iteriorē partē. Q uod sequit: & uidimus
 oculis nostris: & manus nostræ palpauerūt de uerbo uitæ. Ecce libri pars exterior: quæ oculis a manibus subie
 cta hoīum: & uideri & tractari potest. Hanc partē libri Manichæus ignorat: uidens opa quæ fiunt & uidens fa
 cientē. Potest quidē dicere iste: tu es filius dei uiui: sed nō potest dicere: dominus est sabbati filius hoīs: & mira
 pueritate quod uident: negātes: quod nō uidēt confitent. Inuisibile in uirtutibus recognoscunt: uisibile in hoīe
 quod facillimū esse debuit: nō agnoscunt. O cæcitas. O ignorātia ueritatis: & omni ratione dānanda præsumptio.
 Isti sunt qui deo ipsi se præferūt: sic credendo i carne cōstituti: spiritualiter se uiuere profitent: quod deū non cre
 dunt potuisse. Minor enī sine dubio ab istis deus est: si quod isti possunt: ille nō potuit. Nā isti possunt in carne
 cōstituti alienā capere naturā. Cur ille in carne positus: suā seruare nō possit? Videlicet ut semp deus sit: ne cor
 ruptelæ admixtus incipiat esse corruptus: Mira disputatio: deū destruit cū honorat. Maioris enī uirtutis est ob
 tinere i terrena substātia deitatē: q̄ deum spiritualiter i deitate durare. Q uid ergo mirabor i deo: nisi q̄ cū homo
 esse dignatus sit: in hoīe q̄ deus esset: aperuit? Nō quod ipse destitit esse: quod fuerat: sed q̄ carnē fecit esse: quod
 deus est: q̄ in excusationē materiæ uitiosā: aīa sit ipse sine excusatione: q̄ dū pro nobis peccatū factū esset: pecca
 tor esse nō potuit. Sed hic Manichæus. Arrianus iteq; superiorē partē libri utraq; circūplexus manu: illā iterio
 rem paginā sic referare formidat: quasi sacrilegiū facturū sit: si deus in carne ueniens non amiserit deitatē. Vi
 deniq; dominū in nauicula dormientē: non uidet uentis & fluctibus imperantē: cui deitatē se tribuere sine simi
 litudine paterna mentitur. Deus enī esse nisi patri: id est deo similis sit: non potest: simile autem esse nec illū qui
 foris scriptus est: de interioribus aliquid perdidisse. Illos quotidianus sermo instruere debuisset: quo filius patri
 bus suis similis: ita cupimus approbare: ut dicamus: de ore eius exiit: ergo omnis filius: q̄libet secundū carnalē
 generationē alter generetur: tamen si forte patri per omnia similis sit: dicetur ab ore eius profectus. Q uis inui
 det domini uerbū de corde patris eructatū: nec aliū de in spiritu q̄ ore prolatū etiā iuxta comunē oīum sensuū
 patri simile iudicare? Q uod ubi fideliter senserimus te: & ea quæ foris scripta sūt: & ea quæ intus diuinitus an
 notantur credere: unū librū dicere poterimus: in quo legē totā scriptā uidentes: non philosophorū argumēta se
 ctemur: ut ueritatē opinationis colligamus: sed formā uitæ ante oculos cōstituamus: & eā ipsam tractabile mire
 mur: in qua quicquid obscurū esse poterit: effundetur. Q uā manichæi nō uidentes i carne: Arriani nō intelligē
 tes in spiritu: unius libri paginæ confederatā dissecuere iuncturā: & mediatorē duorū consertis manibus hæ
 reticorū furore ruperunt. Sed quid miri: si hos nō sibi i singulis paginis sapiētes: ac de mūdiali philosophia
 uenientes: tanta operi apertiq; libri cōcathenationis subtilitas præteriuit? Cū eū nec iudæi qui ipsius erant: cum
 in sua uenisset agnouerunt? Q uo dum de cælo signum postulant: quasi cælestia non essent quæ in salute uel

debilium uel mortuorum cælesti uirtute faciebat: obæcati infidelitate sua: uidentia: etiã non uidere meruerunt. Ira-
tusq; est dominus: cur in ipso deitatis contēneretur operatio. Illud de iudiciis sapientiæ suæ procurauit: ut & for-
ma serui duplicabilis haberetur: & quibus nõ per uirtutē suã diuinitas radiaisset: his omnimodis positus contē-
ptui: irruenda in ipso iuxta sæculū uideretur humanitas: & cū dominū suū in spiritu israel nõ receperit: cur uel
fratrē suū in carne Iuda reciperet & cognosceret? Neq; enī æquū erat: ut qui maiora subruerent: & qui sacrilegi-
um ut uolebã æstimari cõmitterent ignorãtes: nõ homicidiū facerent sciētes. Deniq; & Ionæ signū promittit in
fidis: & miser quidē populus in uno eodēq; hoīe dei contēptor sui occideret: & quē iuxta legē suã nõ agnouisset
ut deū: hunc extra legē suã gētiliter dānaret ut reū. Hæc itaq; ignobilia passionis uelut uelata sicut loq̄bantur:
passione promeruit: cū deitatis naturã mortalitatis ueste circūdat. Dū apud erubescētes agnitione eius ipse cõ-
funditur: dū q; homo de deo sit nõ credunt: dū ipsū deniq; in se hoīem idēspicabiliore cæteris formã ut patiat
iclinat: dū apud discipulos dei uerbū non habēs: inuenitur. Vnde sicut dominus celi & terræ: cuius nomē super
omne nomē est: formã serui accipiēs: non rapinã se dei arbitratus æqualē: in hoīem se despectū uelata studiose
diuinitate proiecit: neq; uideri in se uoluit: quod nõ poterat: nõ agnosci quid hoīes obseruare sub specie secreta
circūcisionis expediet: quos præter naturã exemplo humiliavit & præcepto dicēs. Cõsultius utiq; facient: si etiã
cū omnia fecerint dicāt. Serui inutiles facti sumus: quod imperatū est fecimus: quoniã fiducia præsumptionis cla-
tis: ut unus a dextris: & a sinistris alius in regno eius sedeant postulantibus: ipse dominus illis responderit: qui il-
los amare amplius credebatur: nescitis quid petatis: quibus & statim formido passionis ab eo opponit: qui iuxta
carnē humiliat elatos. Quã ubi intrepide poposcerunt: recte quidē dicit illis: sedere ad dexterã aut ad sinistra
non est meū dare uobis. Nūquid nã hic se potētiã indignū esse professus est? Aut aliquid sibi licere nõ testat:
qui ait: pater neminē iudicat: sed omne iudiciū dedit filio? Nõ est ait meū dare uobis: id est sic petentibus super-
bi: insolenter: elate: de carnis tumore: nõ spiritus lenitate. Nã ego qui resisto nūc uobis: humilibus dare gratiã cõ-
sueui. Ita dominus dū humilitatē & uerbo & actu uere audientes docet: cur in secreta parte corporis præfigura-
tionem ueræ circūcisionis habere uoluerit ostēdit. Dixi de occulto circūcisionis: quæ putauit esse dicēda. Super-
est ut de ipsa circūcisione tractemus: quæ figura sit. Cur nõ oculo circūcidamur & manu: dicēte domino. Nã
si oculus tuus scandalizat te: erue eū: & si manus tua scandalizat te: abscinde eã ait: quæ tãta ibi præfiguratio est
ubi per unã partē corporis totus omnino homo circūcisus esse credat: & cū hoc nos post Christū circūcida-
mur in corde? Veniamus ad regenerationis nostræ sacramēta cælestia: ut circūcisionē spirituale in spiritali natiui-
tate q̄ramus: & in ipsis fidei nostræ cunabulis: quo tēpore circūcisio celebratur: primos uagitus sacratæ repeta-
mus infantia: & abrenunciationē illã qua præputiis denudamur ante oculos collocemus: quoniã sicut qui car-
naliter nascebant in mūdo: carnaliter circūcidebant in lege. Ita qui nūc ad cælorū regna generantur ex uerbo:
per uerbū circūciduntur a mūdo. Sic nãq; dicimus abrenūciare nos mundo & p̄p̄is eius: quoniã quicquid est in
mundo cõcupiscentia carnis est: & cõcupiscentia oculorū est: & abnutio sæculi quæ nõ est a patre: illa ergo pro-
missio & circūcisio est: quã nõ patimur ut serui: sed exhibemus ut liberi. Nec postq̄ nati fuerimus celebramus:
sed ut renascantur offerimus: omniq; in procinctu baptismatis idumento nudati: sola sanctorū oculis cõtritione ue-
stimur: nec ad speciē naturã nostrã: arsurã filiorū ueste uelamus: quia in euāgelio arbor foliis exuberans: cū in ea
fructus nõ esset repertus exaruit: sed cūcta carnis repudiata natura: sexus imemores: nil ueremur: nec cū primo
illo terreno hoīe: Adã ubi es: deū fugientes audimus. Præputia itaq; Adã transgressoris acquireret: p̄ subiectio-
nē cælestis obedientiæ respuentes naturã circūcidimus uitiorū: & per unã corporalis mēbri formã omnes exer-
centes in præputiū sensus p̄sequimur: ac trūcamus: nõ enim naturã: sed naturæ supflua refecamus: scientes quo-
niã quicquid amplius est: a malo est: sic domini dignatione cõsequimur: ut nos qui secundū carnē præputium
dicimur: id est uelut ignorãtia quadã naturaliter obtecti: tamen reuelata facie gloriã domini speculemur cū illi
qui secundū carnē circūcisio dicuntur: tamē ne in legē introspectant: obtētis præ facie obæcentur aulæis. Eua-
cuata est itaq; circūcisionis figura corporeæ: & in uerbo nominis eius rota trãscendit: q̄do etiã sic præputiū circū-
cisio reputat: quod tūc euenit: si aut post uerbū domini naturæ huius corruptæ acquiescimus blãdimētis: & de-
nuo scēntia sequimur uitiorū. Aut etiã nõ incircūcisi in carne eã ipsã naturã cū suis p̄sequentes: uerbū domini
dū nõ custodimus: obterimus. Porro hæc an ita se habeant: & fidei patrē: & circūcisionis iterrogemus auctorem
quoniã ab ipso utraq; hæc: & quæ ad mentē: & quæ ad corpus p̄tinent: p̄cesserunt ipse nobis respōdebit ex ge-
stis: utrū ne illū de iudaica circūcisione: an uero de nostra hac quã dicimus cõmendari: ac primū audita domi-
no. Exi de terra tua & de cognatione tua: sub hoc uerbo iuxta carnē in præputio cõstitutus: a parētibus se circū-
cidit: & pariã naturãq; oēm qua p̄ affectū tenebat: abrūpens uerbū domini sequit̄ p̄grinus. Hinc deinde ex cõ-
iuge sterili & annosa: id est & cõtra uitium naturæ: & cõtra cõditionē deficientis ætatis posteritatis p̄mittit multū-
tudo: nõ cõsiderat corpus suū emortuū cū iã fere centū esset añorū & emortuã uulua Saræ cõiugis: cui delinens
iustificationē credēdo p̄meret. Prius ergo q̄ in carne circūcidat: eligit. Prius enī scriptū est. Credidit Abraham
deo: & reputatū ē illi ad iusticiã. Iubet igit̄ deus. Circūcides oē masculinū uirū: & circūcides mini carne præputi
uiri. Addidit & significatiã huius rei: ne cēt obscura. Ait enī. Et erit in signū testamētū inter me & uos: signū ad ocu-
los p̄tinet: uidelicet ut eorū esset agnitio: q̄ nõ putarēt eū mūdiale naturã p̄ uerbū domini respuisse: ac siq̄ esset il-
li: q̄ Abrahæ fidē uirtutē opationis ignorarēt: p̄ signū uelut p̄ imaginē aliq̄ cõparatiōe depictã qd uerū cēt agno-
scerēt. Deinde & p̄pheta infideli populo: q̄ deū ex eo q̄ uideri nõ potest nollet credere: signū uisibile p̄mittit dicen-
do. Dabit uobis deus uester ipse signū. Ecce uirgo in utero cõcipiet: & pariet filiū: & uocabitur nomen eius Ema-
nuel. Et ipsi iudæi cū dominū iã in carne cõspicerēt: & fidē eius uirtutibus denegarēt: signū postulant de cælo:
nempe

nempe ut crederent: si uiderent. Deus ergo pro tempore: cum Abrahamæ posteritas paribus si posset uestigiis ingredi in fidem electionis suæ: notam in signo hoc uoluit esse non iusticiam: ut qui mundialē naturā aīæ respiciet: ei circumcisio carnalis appareret in corpore: ac uelut per hoc quod uidetur: posset intelligi. Sic multa quæ a prophetis populo denūciabantur ab ipsis prius a quibus præconabantur: effecta sunt. Nudos in captiuitatē filios Israel esse ducēdos: per prophetā iratus dominus minabatur: certe dictū iam ad partiū oīum intelligentiā poterat intrare. Vadit tamen nudus ipse propheta per populos: & in se quod aliis uaticinabatur ostēdit. Videt uulgus: non audit. Et in Esaiæ corpore: quæ sibi erāt uentura cognoscūt. Fit signū de uate: & in libro adhuc populo amaritudinē sentit propheta captiui. Sic Abrahamā designat in carne: quod exercebat in mēte: & per nomen mēbri uelut uirtutem circūcisionis intelligit: non per hoc signū exprimens carnis: sed signū fidei: deniq; post illā carnis circūcisionem suæ: si erat plenitudo iusticiæ: quare maiora adhuc in Abrahamā fidei experimenta querebat. Cur in patrio postmodū tentatur affectu: si iam in illa circūcisione benedictionis sūma tenebatur. Sed quoniā non illa uirtus sed signū iubebatur esse uirtutis: quiritur a singulari uiro: Vt uē ne qui iam & patriæ & cognationi renūciasset: & circūcidi se passus esset: nū parceret & filio. Quē ubi ad uictimā non tristis exhibuit: pro digna pignoris impietate sit carnali pietate sublimior. Lucratur orbitatē: dum parricidiū meditat: & cū unico non parcat in terris: stellas pro filiis annumerare iubetur in cælis: carnalisq; despector naturæ in natura syderū collocatur: & humani cōtēptor seminis: pater uocatur astroꝝ. Sic fidelis non filio: sed præcepto: dum mandatū domini religionem ducit esse non crimē: dum offerre filiū deo sacrificiū iudicat esse non parricidiū: pene meruit præuidere: quod deus ad tētationem probāda mentis parricidiū uoluit offerri: sed noluit implere. Ab hac ueritate forma iudaicæ circūcisionis amissa est: hæc nominis erat figura non mēbri: sic naturā nostrā deus uoluit denudari: ut non in nobis aut cupiditas arderet: aut ambitio sudaret: aut affectus carnis præminere: sed ab omnibus præputiis dei amor & præsentū contēptus exueret. Dixit quidā satyrus gentiū poeta. *Probitas laudat & alget.* Testimoniū hoc uerū est: nullus eā stipat populus: nulla multitudo ambit: homo nullus amplectit: & in mūdo isto uelut in nouerca li domo horret: etiā necessariis deopta quādiu non ueste suæ habuit dignitatis. Age si uidetur: totū tramitem ueritatis per patriarchas: gesta uelut per uia uestigia decurramus: ut circūcisionē quæ sanctificat demōstremus. Transeo Isaac peregrinantē: quod ipsū in circūcisionis forma consistit. Rebeccāq; propter phylistinōꝝ insidias sororem de uxore dicentē. Quod atq; quod magni sacramēti sit: tibi existimandū relinquo. Taceo iacob per duas annorum hebdomadas matres. xii. tribuū seruitute mercantē. Omitto eius filios: quos per patriā benedictionē & sanctitatē naturalis quædā necessitas continebat. Ad Iob ueniā: in aliā generationis lineā de Isaac germina iam prolapsū: nec inter. xii. Iacob filios hæreditatū: per Esau genitū primitiua benedictionis extorret primogeniti dignitatibus expoliatū: inter Edon principes qui deo placerent iuentū. Hic tamen an circūcisionē naturalē æquanimiter possit ferre tentat. Fit pauper ex diuite. Sed hoc etiā sæculi hoīes contēnere nouerūt. Tot orbitatibus uulneratur: quot successibus gloriabat. Exclamet forti uoce: nudus censu: nudus & filiis: nudū se exisse de utero matris suæ: nudū etiam iturū sub terris: dominū dedisse: dominū abstulisse. O uirū naturā sæculi respuentē: non se lachrymis: non se gemitibus: non se etiā tenebris tradidisse: sed potius detrimēto meritoꝝ dolor uictor: & si genus affectu sit fortior cū infirmat: & in ualle lachrymarū turri occupat gloriarū. Vbi es insolens nimium carnis iudæa: Confer cū hoc uiro pedē: contēde: & gloria attollere maiore supra uirtutibus: latusq; tuū benedictis nobiliū patriarcharū circūcinge nominibus: ut te iustificationū uetus illa uirtus & auore splendor appareat. Iob te ad uerū procedit in mediū: sanguinis auctor es non erubescens: nec per Esau in concessā benedictionis forte trāsfusione mentitus: nā illa nec prodesse nouimus: nec obesse dicēte domino. Anima patris & aīa filii mea est. Aīa quæ peccauerit ipsa moriet. Ac pinde ei spes est: quod in his uincat te oibus: & pcedit plus sibi de uirtute uēdicans propria: quo minus ex gloria pmittit aliena. Deniq; expoliatus bonis oibus nil requirit. Tu ægyptū in heremo post māna delitiosa suspiras. Illū ab spe in deo posita tot malorū tentamēta non auocant: te ad eā spem bonorū oīum blādimēta non prouocant. Ille manū domini sentiens benedicit in uulnere. Tu uirtutibus de Pharaonis iugo exuta: non subiaces. Huic illi & pro circūcisis ueniā postulare cōcedit: tibi uelut incircūcisæ Amorreus pater & mater igeritur esse Ethea: ut manifeste liquat: & illū per uirtutes operū non per obseruantia circūcisionis benedictionē sibi restaurasse: quā proauus amisit: & te per iactantiā circūcisionis uirtutes negligentē eā benedictionē quam iacob sola subtilitate acquisierat: pdidisse. Quid enī sibi iudeorū arrogātia non usurpet. Iob ista qui deo placuit: quomodo gentis non est mex: Et circūcisus forte: quoniā de Esau circūcisio hucusq; generat. Nec manus leues in hoc non circūcisio fuerat: prædicata: sed uirtus: nec an sine præputio uixerit: sit quærendum: sed quod nihil labiis suis peccauerit sit tenendum. Ad alienigenas ad quos prouocat: ueniamus: quoniam nullam nobis arborem exemplorum ager diuinorum omni ligno feracium plantariorū: nec in eo germina de uimine: sed de fruge censentur. Ostendamus in israel gloriā peregrinam: & benedictionis germen in ligno fluxisse non suo dicimus Ruth: quo magis confundant in scemina. Promittitur per prophetas de radice Iesse uirga pro nostra salute proditura: nunquā flos cōdescenderet: qui uel solus utiq; pleni agri odore flagraret præ cōfortibus: nisi eū odore unguentorū super omnia aromata lætitiæ oleo pater unxisset. Hic tamen Iesse aīā non israeliticā habuit: sed Moabitā. Cui tantū peregrinæ cōceditur: quantū nulla de patriarcharū germine pro meretur: ut suo utero destinata benedictionis semē accipiat: & israeli non israelita parturiat dignitatem: cornuq; populū suū: alterius populū benedictionibus aliena sustollat. Vnde istud oro promeruit. Credo quia dicit locri suæ. populus tuus populus meus est: & deus tuus deus meus est. O uirtutem uiris etiam præferendam: Abrahamæ fidem incircūcisæ gentis mulier imitatur: quam uirilīs circūcisio dereliquit: & per aliena uestigia meritum iustificationis ingreditur: a quibus

Iuuenal. Satyrus poe.

maior cæca hæreditas deuiauit. Dominos suos Moabita contēnit: cū Israel contēnit̄ alienos. Illā in unū deū suo
rum iam oblita cōiurat: & tu post multitudinē fornicaris idolorū: hinc eligit̄ a domino: hinc fit israelita mēte nō
genere: fide nō sanguine: uirtute nō tribu: hinc usq; adeo benedicīt: ut prophetarū tuorū mater uocet̄ & regum:
licet prorsus dicere clarius regnū cælorū uim pati: & a uim facientibus inuadi: diripi: possideri. Nec iustificatio
nē gētis esse: sed uitæ: q̄do nō circūcisi per frugē probitatis aulā sanctificationis introeunt: & circūcisi in eadē
aula geniti: per pudēda gestorū sceptrū sanctificationis amittunt. Sed rursū ad benedictū uelut. xii. tribuū san-
guinē: redeamus ut in eo iā tunc præcedēs ecclesiastici mysterii ueritatis umbra probe. Longum est singulorū
formas enumerare sanctorū: eorūq; gesta tuis filia dilectissima enarrare uirtutibus: quid sit q; Ioseph de domo
ægyptii regis ueste proiecta nudus aufugerit. Quid sit: q; hic populus mare transierit: & Pharaonis non transit
exercitus: & species labētis naturæ sub hoīum persona mutat. Quid est: q; ipsū mare euadētibus ægyptum Ia-
cob filiis occurrat. Tibi hæc cūcta examināda & iuxta tuā uitā & iuxta ecclesiæ mysteria derelinquo: ut in his
ueritate circūcisionis archana: quā in Aaron aspicias: uacuatā formā signi iudaicō nō mireris. Igitur quoniā stri-
cti uniuersa dicēda sunt: ne ī longū sermo procedat: seges mihi ois israelitæ gentis est iuadenda: & ī ea ipsius cir-
cūcisionis uentilādus effectus. Iesus naue populos hæreditaturus ī terris: prius illa oia uelut diuinæ plebis cir-
cūcidere iubet̄ ex aīa: quasi uero nō tota heremus per uarias peccaminū plagas circūcisæ gētis ossibus albicaret.
Quid ergo iubebat hoc fieri: quod peccati meritū nō sanabat? Dicit dominus: fac tibi cultellos petrinos nimis
acutos. Quid est: q; tātopere cauet: ne habeant̄ obtusi? Nimis ait acutos: ut uidelicet nō qui particulā aliquam
corpusculi sui sensu doloris abscondāt: sed multa lima atq; usu cotis assiduo tenui acie mortiferos: sensus mentis
subtiliter discriminēt. Circūcidit ergo ni fallor in illis ægypti desiderū: murmuratiōē: contumaciā: idolorum
fornicationē: consuetudinē peccādi: pro quibus irā domini eorū sensere maiores. Et illis etiā sine dubio circū-
cidit: metum positō ante faciē præliorū. Nā iam ante q̄ terras promissas sibi: Iesu illas specularē uidissent: gi-
gātes ibi esse fortissimos q̄rebantur: cū quibus manus cōserere formidarēt. Circūcidit & oculos: ne alienigenarū
coniugia cōtra licitū cōcupiscant: aliudq; in illis regionibus uelint possidere q̄ terras. Nō enim si nō circūcidan-
tur: sed si hæc negligant: per irā domini moriunt̄: quoniā illud signū est benedicti: nō meritum benedicēdi: sed
pleni sunt omnes libri: plena exemplorū uetustas: q; nō prælectione nescio cuius mēbris: sed naturæ nostræ cir-
cūcisione dominus delectat̄: in qua secū etiam ille maior oīum prophetarū Ioānes circūcidat̄: non uestiē mol-
libus nō exquisitis ad gulam dapibus saginat̄: sed in hoc mūdo pene sine mundo est: cūcta desideriorū deferēs
curā mundialē: fetosa duræ uis horridant tegmina nō decorant: humifero esu: melleo tenuiter sudore saturatur
quæ alia circūcisio præstantior debet̄ iquiri? Deniq; hic nō agnum illū: quem ī umbra ueritatis soliti erāt iu-
dæi habere pro pascha: per quē mundi peccata nō poterant aboleri: sed illū uerū agnum: cuius omnis esset mor-
talitas cruore saluanda: relictis. xc. & nouē ouibus gestari pastoris ueri humeris primus agnouit: dicendo: ecce
agnus dei: ecce qui tollit peccata mūdi. Illud etiā in eo mirandū est: heremū elegit: domini prædicaturus aduen-
tum: nō in templis nō loquit̄ in plateis multitudinē profecturus horrescit: & cur uox est clamātis: si declinat̄ au-
ditor? Opus est utiq; multitudo doctōri. Et quæ erit in heremo multitudo? Sine dubio nulla. Et quid faciet p-
pheta: qui uox est & uox clamātis. Elegit ni fallor locū: ubi eū nullus audiat: sed ad quē populos de naturæ cor-
ruptæ cōuersatione reducat: ut ī propheta nouā uitā uidentes diuinā mirari discant: seq; oibus uitis circūcisos
esse patiant̄. Locus ergo ipse forma doctrinæ est: & ipsa prædicatio solitudo est uirtutū. Operat̄ habitatio: dū
urbū frequētiā sollicitus relinquit̄ auditor: & heremū a cōtagione mundi uelut a theatro hoc uoluptatū auulsus
ingredit̄. Prohibet deniq; ne Abrahā patre glorient̄: uidelicet q; eius uestigia nō sequant̄. Certe si ad circūcisio-
nē illam iudaicā ueniamus: circūcidamur: ut Abrahā fuit circūcisus. Si ad sanguinē: cur filii Abrahæ nō dican-
tur esse qui filii sunt: sed fidei pater nō potest esse nisi credentiū: & filii nō de signo circūcisionis: sed de operis si-
militudine recognoscant̄. His ergo cū inhiebant̄: ne se Abrahā parente iactitarent: illud ostendebat̄: nō quia
signū fidei illius: sed quia signū patriū non haberent. Tunc aut̄ rite filii Abrahæ sunt dicēdi: si ad formā patris
non faciēs: sed uita respōdeant. Si ad uerbū domini nec patria diligat̄: & filius possit occidi: cū ipse etiā totus ho-
mo illa qui pro nobis mortuus est: pari iubeat̄ charitate cōmori. Si Symeon senex: nūc dimittis ait domine ser-
uū tuum in pace: Quia uiderunt oculi mei salutare tuū: Forma est utiq; q; qui Christū uidet̄: iā sit sæculo mo-
riturus: & hæc est circūcisio nō adhuc sub tabernaculo significationis adūbrata: sed præfiguratione ueritatis
occultat̄: etiā in lucē facis imagine expoliata procedens: quā Abrahā prior mysteriorū pene oīum iniiator ostē-
derat: cū post uerbum domini locum sibi a filiis Heth: non ubi uiueret: sed ubi moreretur acquirat. Magi quoq;
adorato domino: ne cui genti ut docuimus: præputiū corporale fraudi esset ad gloriā: uis se affectibus circū-
cidere cum thesauris suis: id est secretis mentium patefactis: animorū motus mactauere pro munere: eosq; mor-
bos per quos aliquid aut cupimus aut metuimus aut dolemus: uelut ante pietatis arā & misericordiæ altare fo-
derunt: ut uel in auro auaritia: uel in thure idolatria: uel ī myrrha fieret domino subiecta mortalitas: a quo eius
utiq; erat captiua ducenda captiuitas: & in hanc petram & sacræ pecuniæ cupiditas: & profana errorum su-
perstitio: & amara mortalitatis conditio uelut illisæ morerentur. Iam pridem Babyloni psalmista præcinnen-
te: beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram. Sub his ergo magorum & nominibus & oblationibus
omnimode ille diuinorum interpollator exiuit: quoniam deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.
Quis enim iam aut aurum sibi audeat possidere: si domini est: aut idolis thura concremare: si Christi sint: aut
mortuum nisi mortuus sepelire: si myrrha iam uiui est? Deniq; & a diabolo uelut trium alea tessarum do-
minus ipse tentatur. Nā & continentia ī fame: & religio in adorādo: & uita in præcipitio periclitatur. Sed facile
cūcta

Io. Baptista

Interpollator.

Alea trium tessarum.

De uita circūcisionis

cūcta supauit: q̄a p̄f & rex bonorū oīum thesaurorū: & sacerdos repositorū ante sacula mysteriorū: & resurrectio
destinatus fuit mortuorū. Magi tamē ex illo uetera uitæ reliquæ re uestigia: nouū iter ingressi: uacui sarcinis nō
uacui benedictiōe cātauerūt. Reuertere aīa mea in requiē tuā: q̄a domus benefecit tibi: nec ille ad quē domus
īgressus est: nō oī d̄f p̄æputio circūcisus uitiorū. nā & dimidiū ex substantia sua dat egenis: & sicui qd̄ fraudā
uit: reddit in q̄druplū: Ille utiq; qui dominū nō poterat uidere: dū diues esset: nisi postq̄ de terra in qua cor ipsi
us uidebat̄ esse: cū thesauro sycomorū qua dominus esset trāsiturus ascendit. Tūc uelut de cognata necessitate
a crucifigēdo cōspectus in arbore cognoscit̄: & filius d̄f Abrahæ. Cur d̄f: Si erat: testimōio nō egebat. Sed quo
niā nō oēs erant filii Abrahæ: qui esse credebant̄: hic de ope agnoscit̄ filius: nō de gente: & uirtute: nō de sanguī
ne. Hæ circūcisioēs sūt notæ de circūcisiois effectu. Iā ne uides filia: iā ne cōsideras totā circūcisioē per ope
formā: uelut per quædā mēbroꝝ liniāmēta deductā: & per actū diuersitatē q̄si colorū uarietate depictā: in u
nū tamē iustificatiōis apicē uirtutū gradibus ipletā: Cernis aliū p̄riam relinquentē: nec de parricidio dubitā
tem aliū tanti census naufragiū nō curantē: nec in orbitatibus lachrymātē: imo qui in putredine corporis sui de
p̄ctō potius coniugis q̄ suo uulnere suspirantē. Illā populos suos deosq; deserentē: nec in alienā gentē inopē ui
rilis auxilii metuentē. Hūc repromissionis ingressū terras: cultellosq; aīorū nō in ense ponentē: sed de caute faciē
tem: ut ex se hēat petrinus: qd̄ ferreus acquirit aliūde. Aliū in solitudine uīā domini p̄parātem: & rectas semī
tas in heremo facientē. Aliū porro dimitti de sæculo depræcantē: & pacē domini malle q̄ mūdi: hos uero suis af
fectibus spoliatos in auro thure & myrrha cōuersationū itinere mutato: qui p̄ Herodē uenerāt: p̄ angelū redeū
tes. Istū etiā nunc aceruos fraudū curā scēnoris remouentē: & Abrahæ filiū non naturæ beneficio. sed gestorū
suffragio nuncupatū: ut euidenter appareret oēm mundi naturā per singulorū opationes fuisse dimissam. Sed
quoniā nuptialis cōiuii sine pene uinū: qd̄ per patriarchas ministrabat̄: expendimus: & nouū cœpimus aqua
rum cōuersiōe libare: de nouis quoq; utribus aliq̄ p̄feramus: ut quale sit qd̄ receperūt: de eo qd̄ ipsi redolēt: asti
memus. Feruet quidem uniformiter per oīum apostolorū mentes: plenis musto p̄ctoribus: & mensurā corpo
ream mundatio spiritalis excedens: ebrietatem non cælat gloriosam. Nobis tamen ab illo est incipiēdum a quo
hauriendi sitis est inchoata ut ex desiderii magnitudine: sacræ infusionis plenitudinem doceamus ex uino sitim
parilem sociorū: non auara diuinæ sobrietatis propinatione propinatam: Ecce in clytam sodalitatē. Augustū
caput Petrus extulit: noui signifer testamenti: & in creatione primitiuus. Alius quod sine dubitatione loquor:
Abraham: nescio an maior. Certe quod s̄t̄io: non secundus. Illi generatio larga promittitur: huic generatio pa
scenda cōmittit̄. Ab illo iustificāda p̄cedūt: in hoc iustificata fundantur: ita qd̄ sperat: hic accipit. Illi dicitur: fa
ciam te in gentem magnā: huic dicitur: faciam te piscatorem hoīum. Illi dicitur: in semine tuo benedicentur pa
tria gentium: huic dicitur: iudicabis duodecim tribus Israel. Illi dicitur in stellis erit nomen tuum: huic dicitur:
tibi dabo clauēs regni cælorū. Ac per hoc: ille fecunditate seminis benedicti ipletur: hic ante semen ipsum euan
gelizaturus assistitur. Abrahæ pro filiis claritas monstratur astroꝝ: sed Petro traduntur regna cælorū: uidelicet
ut in eo sine petro nec filii Abrahæ possint itrare. Hic ergo: nō quo circūcisus sit iuxta gentē suā apud dominū
gloriatur: sed dicit. Ecce nos reliquimus oīa: & secuti sumus te: quid erit nobis? Quæ sunt ista oīa apud eū: qui
p̄ter instm̄ artis piscatoriæ nihil hēbat̄: Oīa inquit: utiq; quæ ad concupiscentias mundus ingerit: quæ p̄æ
putia possunt dici: si congregantur ad lenocinia peccati: quæ uehementius p̄cedenda succrescunt: si quo cum
prouentu mentite scelicitatis adulantur: interiorēq; illā mentis nræ naturam circunuestire nituntur: ut maio
ribus tenebris ipsam etiam quod nobis pro lumine datum est: tenebrescat. Omnia inquit apostolus reliquimus
& secuti sumus te. In fidem ueteris exempli nepotum uirtus tam sera: q̄ mira: per discipulum primogenitum no
uæ iustificatiōis aspirat: & obsolescentibus iam pene imaginibus ueritatis Abraham reformatur in Petro: oīa
reliquisse testatur: non in alto fluctuat: artis cura non geritur: nec locus ægra sine domino uisitur. Omnis sin
gularis uiri affectus in Christo est: hunc sequitur substantiæ contemptor: studii negligens affinitatis oblitus: &
id quod Abrahæ ut faceret ioperatum est: hic iam fecisse non cælat. uidelicet ut simili circūcisione: sicut uirtu
tis hæres est: fiat hæres & gloriæ. Omnia inquit reliquimus: & secuti sumus te: quid erit nobis? Hoc est dicere:
totis uitæ prioris uitiis defecatis: in forma utris in pruina iacentis: dum te sequor exarui: nihilq; in hoc mundo
p̄ter te: quo impleri cuperem: elegi: cuius non frustra huiusmodi siccitas sancti spiritus ubertate pensatur: p
quam ebrietatem nouæ gratiæ in se apostolus ipse dum linguis infidelium infamatur: agnouit Sed & cæteri a
postoli eiusdem musti spumauere feruore: & unius botrionis superfluenti maduere uindemia: qui tamen in o
dorem eius nectaris ad beati Petri similitudinem cucurrerunt. Aspice illos geminum sydus in terris: nec incassū
tonitru filios nuncupatos: cybam: linum p̄remq; d̄ferentes: nec uictus sollicitudine dubitantes: nec officii usi
bus inhærentes: nec p̄tātē p̄riā reuerentes: sumptu: negotio: affectione castratos. Quid aliud utiq; q̄ natura se
culi circumsos ueste: fluctu arida: manu ære sicca: corde pietate non molli: nudo etiam de nauali parata uestigio
Credo ad eā formā: iā tunc & Moyse ut pedū solueret uincula: p̄ceptū est: q̄ speciosi pedes euangelizantium.
pacē: Et iō nō sūt uelāda quæ pulchra sūt in cōspectu domi. nec mortuis uestiēda quæ uita diligit. Hūc rursus
respicit de theloneo publicanū q̄stum dānātē: cōsuetudinē respuētē: & nomē actus fidei noīe: ut ab oibus oīno
nō pars corporis: sed natura p̄fus iniquæ cōsuetudinis circūcisā mōstret. Totū dicere nouæ uocatiōis examē:
nisi in similibus cōuenirēt: & eādē uirtutē h̄ret diuersitas p̄sonarū: naturāq; mūdialem multitudo licet hoīum:
uno tamē cōtēptu rez: uelut falce succideret. Et quoniā satis abūdeq; exēpla & ueterē p̄tulimus: & nouorū mētif
q; cur sū ne uelut cæca nocte ad ignoratiæ scopulos deueniret: s̄ctorū imagibus q̄si p̄ sermonē cæli notādis sy
deribus istruximus: nūc ex obscuro noctis egressi nō solū diē & solē: sed ipsius solis & luminis lumē: sub quo er

Omnia reliquimus petrus

Matheus publicanus

Enimvero

rari non potest contempleremur. Illorum namque quaerit ipsa multitudo iudicium: & in copia formarum necesse est ut eveniat. Subinde similitudo flammarum & saepe nautis consule attonitis pro pavoris: ut lucifer vespere & vespere luciferum metiamur. Solis sine societate parili sola est claritudo miranda: cum dubia etiam sub nubilo a similitudine sit uendicata si paruit. Ac pro hoc etiam non dominus quoniam carne supersit: & homo esse dignatus est: aliquid tale fecerit regramus: ut uelut solis sub nubilo ita sub specie corporali etiam id quod radiaverit admiremur aliquidque potius opprobiamus: quam ipsum aliunde supersisse credamus. Quae autem alium pro fide humana diuinamque in hoc saeculi pelago nunquam sine metu naufragii nauigantes. ad dirigendum ueritatis sequamur: quam illum qui disclusa penitus parilitate sui solus etiam cum pro nobis in nostra carne obsecrat amemus est? Qui nec in homine potest caelari: dum mortalitatis naturam substantia diuinitatis exuperat. qui non elementum: sed uirtus elementorum est: in quo tenemus initium & consumationem & medietatem hominum: per quem solum solis & anni cursus sunt: & stellarum expositiones: mensium quoque mutationes: quoniam in ipso uetera transferuntur: & facta sunt omnia noua. Et cum magorum iter eius stella duxerit. quid mirum erit: si nos quoque gestorum eius claritas uelut ipso thesauro uniuerso fulgoris instruxerit? Atque utinam ad certam dationem tanti splendoris & luminis nostrorum oculorum auertat infirmitas. ut ille se subtraheret: & negaret inquis: non: sed palam omnibus caelestis splendor apparet. Mox ad eum sequax mens amica uoluntate conuertat: in solo inueniet plenitudinem: quam guttatim per singulos colligebat. Octauo die circumciditur: & Ioseph hereditate: & matre utique quasi homo qui promissus fuerat ipsi Abraham: cum de circumcisione doceret: dicente domino. Et erit testamentum meum in carne uestra in testamento aeterno. Dei testamentum in nostra carne esse: domino in nostra carne dignante: quod dubitat. Illudque testamentum aeternum uideri quod citharis & psalteriis psallere: cuius rei quam plura est disputatio & necessaria uidetur esse transcurso: ne per ramorum copiam robur ipsum propositae materiae derelinquens incaustigata erret effusio: praesertim cum mihi difficilius sit naturam eius implere quam querere: & satis superfluum incurrentibus brachis laborare: quam ipsam materiam gracile non sustentet ingenium: & necessarium penes sicut & disputationibus aliquibus circumcidamur dum de circumcisione tractamus: quando nobis ad excusandam etiam ipentiam nostram opportunitate materiae ipsius praestet auctoritas. Igitur ad propositum redeuntes interrogemus ipsum hominem suum: nam de domino loquebamur. Ipse qui erat in homine circumcisio: cum iam secundum legem circumcisus haberet clamaret: ut euangelista testatur. Vulpes foueas habent: & uolucres caeli nidos ubi requiescant. filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Rogo hic ubi sub Cyrino caesus inuestigatio: ubi edictum Caesaris: ubi necessitas profiteri: ubi Ioseph ipsa professio. Noua ratio illic habet nihil: quod descriptor inueniat: & uere. Nulla namque dominum saeculo mancipata delectat: nec sibi usurpat quicquid uel Caesari uel mundo uoluit esse captiuum: docens nullum duobus dominis posse seruire: Circumcidit ergo hereditate Ioseph & Maria: nihilque sibi de mundialibus uendicat subtributo: qui utique eis dixerat. Nescitis quia oportet me in patris meis esse: scilicet in templo non in saeculo: in sacrificiorum mysterio non in malignantium consilio: in patris utique spiritualibus: nam patrem in carnalibus non habebat. Denique de eo templo & oves abegit & boues: & melas numulariorum: euerit: sic templum etiam ipsum quod figura est corporis sui: carnali concupiscentia circumcidit: ut intelligeret homo haec sibi in sua mente esse faciendam: nec sane suis parcat effectibus: nam cum gladium quo alios circumcidebat docendo: si quis amauerit patrem & matrem supra me: non est me dignus: sua conuertit in uiscera: & sub ipsa facit: quod credentibus est facturum: cum dicit. Quae est mater mea & qui sunt fratres mei? O mysterium: matrem Mariam sibi dominus abiurat: cum extra uerbi esset audientiam constituta: eo potissimum tempore quo uerbum predicaret a uerbo: & ipsum se ministrandum discipulis ministraret: quod aptius postmodum in illa unguenti effusione patefecit: dicendo. Me autem non semper habebitis. Irascit ergo cum eum magistrum uitae docenda non eligat: qui eam matrem per uirginem parturienti elegit: & cur ad eum quae extranei etiam tam facile interpellare possent mater nollet intrare: nam fratres necdum credebant in ipso. Quis hic erit rogo: qui excusationem praeferat aut gratiae aut amoris: si & Mariam merito nulla uincit: & Christum dominum nostrum neimo superat pietate? Illa namque mater negatur a filio ut uera illa circumcisio doceat: quoniam magister & parens uitae debuit uiuere: quod docebar esse uiuendum. Hic est ille gladius scemoralis: quo leuitae suos propinquos & proximos occiderunt: quo etiam dominus ipse a patre iubetur accingi: quae omnes capiunt qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum: quem gladium dominus mittit in terras: ut filium separaret a patre filiam a matre sua: nux a focu sua: hoc gladio etiam beatus Paulus ecclesiam circumcidit dicens: Reliquum est: ut qui habent uxores: tanquam non habentes sint: & qui emunt: tanquam non possidentes sint: & qui utuntur hoc mundo: tanquam non utantur: hic totus iustitiae uirtus: hic ratio est circumcisio omni carne. i. parentum: fratrum: cognationum: affinitatum: nullum amplius amare quam dominum: ut ad crucis imaginem dei uerbo: non ad aliquos mundi actus: moneamur affixi matrem commendare discipulo. Res loquitur ipsa. cur pars corporis per quam iudeus se autumat iustificari despectioni adiudicata uideatur. adeo ut difficilius fuerit modum adhibuisse sermoni: quam argumenta requisisse: & hanc ueram esse circumcisionem: si abrenunciantes mundo: ex quo iuxta carnem nostra natura est: & parentibus: & quae fidei scandalum faciunt circumcisio: oculo etiam & manu: nudi & soli debiles etiam si fieri potest dominum sectemur. Cantantes uere: quoniam pater meus & mater mea derelinquarunt me: ut a domino mereamur assumi: & corporea denudati natura spiritualium indumentis actuum gloriosius uestiamur scientes quoniam quod de carne nascitur: caro est: & quod de spiritu: spiritus est: dicente apostolo. Et si cognouimus Christum secundum carnem: uere iam nunc non nouimus in quo nobis mundus crucifixus est: & nos mundo: ut praepitiis quae sunt in superficie conuersionis abscissis: nudum illud & solum nostrae generationis secretum: quod superfluis tegebatur appareat. Si enim foenum quod hodie est & cras in clibanum mittit: deus sic uestit: quanto magis nos: si fide modicos non esse prauidet: Cultello itaque petri corporis nostri circumcidenda est natura. Petra autem Christus est: cuius cultellus amor est: quo crescente in nobis: saeculi desideria decrescent. Quae qui amauerit: dicit patrem non noui te: naturamque circumdens suam: nec ut patrem

Numulariorum mense

111

111

De iudicio salomonis
in sectione finali

patre sepeliat mortuum separabit a Christo: expoliatus ueterem cum actibus suis: quod preputium est alius natura sua uidebit esse substantia. i. ut sicut primus homo terrenus a terra: ita secundus celestis incipiat esse ex celo. Nec dicat iam cuius circuncisa est natura patre preter eum qui in celis est: se habere se precepto domini lucido illuminatis oculis sedere ad dextram uirtutis filium hominis agnoscat. Obterenda sunt omnes aut uoluptates: relinquenda studia delectationum quoniam hic circuncisionis est ueritas: non figura. Nite dum in summa: ut cunctis naturalibus amputatis: conuersario nostra tedit ad celum: ubi Christus est ad dextram dei: Quod ita uerum erit: si ludi: si iocus si conuiuium: si sermo pene familiarium deserat & tamen qui circunciduntur a seculis: ut non nos mundo: qui uitae imagines sumus: sed mundus nobis mortuus esse credatur: nec glutinari eorum aliquid quae circuncisa sunt inimici arte sinant: sed clamemus: sedit sanguis circuncisionis: ut cum in nobis uitae calculus ceperit operari: in quo nomine nouum solus nouit ille qui accipit: non timeamus in loco reuelationis occidi. quoniam & imputat aliquid non domino per amorem. Nam & operarius ibi benignus admittit: ut superius in beato Petro nouum gratiae susceptorem didicimus: tota credulitatis nostrae harmonia: ita uis uehementius parte fidibus: resuletemus: propter uerba labiorum tuorum domine ego custodiui uias tuas. An ne est aliquid tam durum: tam ferreum: quam repugnare naturae? Et cum omnia in mundo per deum nobis sint facta: ipsos nos uelut non nostra circumsistet repellere: non uidere: mundumque ipsum nobis se cum omnibus diuitiis & pulchritudinibus suis ingerentem: manu quaedam repudiare uirtutis: Obseruatisque omnibus sensibus: quibus ad animam substantia uitalis accedit: pene ad imaginem obrigescere mortuorum: Non uisu: non auditu: non odore: non tactu: non sapore capi: Et in natura corporis naturam corpoream non habere: Hominemque se quod homo sit: obliuisci: Eum tamen hoc ipso quod ambiat: non teneri: quia uere quod homo sit teneat: & eo magis agnouerit. Tu quod durum est praesentia sibi abdicare: dum uiuit: Et futura sperare post uitam: Et natura corporis hoc ut diximus: nisi circuncisa: non patitur facileque se gestit iactare in suis: sibi cernens terras: sibi maria: sibi uides sole & uniuersa astra seruire: & quando se fraudari a terrestribus patitur: cum dominetur & caelo: Tantoque ergo alementorum tam importuno circumeuata famulatur: usque ad obliuionem suae conditionis inducitur: & in despectu totius sublimata mundi uincere ipsa: ex eo quod sibi obsequuntur praesumit elementa: hinc montes scrobibus fodiendo: hinc ualles substructionibus operando: hinc maria mollibus arado: nunc arida irriguis fecundando: nunc stagna paludesque siccando: uel campos consiliis nemoribus uestiendo: ac siluorum montium iuga uetustis nemoribus denudando: ut pene dominam se naturam esse non credat: si fecerit aliter. Cuius naturae concussione natura nostra his conditionibus agitata ducitur. habet uias domini custodire: in quibus non experimentis sed detrimentis potentiae desudatur: nec queritur: ut supra nos aueat uniuersa mortalitas: sed ut secundum nos uita ducatur: ne amplius nos aestimando quam sumus: incipiamus nec id obtinere quod sumus: cum per hoc ipsum: si uelimus despiciere quod sumus: mereamur in melius esse quam sumus: dicente domino: & nostrae imputationi: quem praesumimus subscribente. Amen dico uobis. nemo est qui relinquat domum: aut parentes: aut fratres: aut uxorem: aut filios propter regnum dei: qui non recipiat centuplum in tempore hoc: & in saeculo uenturo uitam aeternam hereditabit. Et talibus promissionibus uiae illae durae: quas ob uerbum domini necesse est: molliuntur. In quas custodia utique multa retributio est. His mercedibus inuitamur: quos & cogit: dum uelle nos ambit: quod poterat & iubere. Denique cum uerbum uiae durae dicerent esse sermonem: & ob hoc turbationes qui eum sequebantur: abscederent: respiciens discipulos suos nunquid nam & ipsi abire uellent inquiri iratus: adeo eligit potius se nobis bona omnia debere si uolumus: quam imputare si cogimur: dicente domino: si enim uolens hoc ago: mercedem accipio: si autem inuitus: dispensatio mihi credita est. Haec uoluntas saecularis illius uagina cultelli est: quae ubi in se amorem dei quem cultellum esse diximus receperit: merebitur intelligere dominum uera praedicasse. Iugum enim meum suauis est: & sarcina mea leuis est: quoniam superfluis omnibus amputatis: & cunctis oneribus circuncisis beluae quadam sarcinalis imagine tenuata: uere etiam nos cum psalmista dicimus: qui uel per glaciem uel per liquidam etiam mollemque substantiam angustum illud acus foramen transire possumus: quod intrare qui in equis sperant & curribus non ualebunt: quoniam tales etiam uia illa quae lata est & spatiosa: uix capiet. Laborum itaque arduos montes & difficultatum prope modum muros quibus caelestia ab humanis uelut prouinciae cuiusdam limitibus separantur: diuina dimicatrix munificentia liberalitasque deplanat. Et sicut turbis sacerdotalibus muros illius hierico: ita prophetarum uocibus turri nostri interitus elidit: si modo contra spem in spe credentes & quodam concitato lumine uide di salienti transpectu in fraudem praesentium caducorum: promissa tanquam manibus iam apprehensa miramur: & hac circuncisi natura in aliamque naturam transpoliti mente illa & animo teneamus: quae nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascenderunt: quae praeparauit dominus his qui diligunt eum: de quorum numero non est nisi qui per demonstratam superius circuncisionem: uelut cum domino confixus in cruce semper peccatis suis passione est dignus: illum uero dominum nostrum dignum tali passione non credens dixerit: domine memor esto mei cum ueneris in regnum tuum. Quae dum adhuc loquitur ipse dominus promptus interpellatis auditor consolari (ut consueuit) pro sua pietate dignabitur: dicendo: fortis animo esto: Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso.

Beati Hiero. ad Ruffinum presbyterum Romae de iudicio Salomonis in sectione paruuli secundum tropologiam per duas meretrices ecclesiam & synagogam exponens: quae synagoga filium per caerimonias legis extinxerit. Epistola. LXII.

Multum in utraque partem crebro fama mentitur: & tam de bonis mala quam de malis bona falsorum ora concelebrant. Unde & ego gaudeo quidem super testimonio erga me sanctitatis tuae: & amore sancti presbyteri Eusebii. Nec dubito quin me pudice praedicetis: sed tacitum uestrae prudentiae iudicium pertimesco. Itaque obsecro: ut magis memineritis mei: & dignum uestra laude faciatis. Quod primus ad officium prouocasti: & tibi secundae in rescribendo partes datae sunt: non uenit de incuria in amicos sed de ignorantia. Si enim scissem: praecipuassem sermonem tuum. Interpretatio iudicii salomonis super iurgio duarum mulierum meretricum: quantum ad simplicem historiam pertinet: perspicua est: quae puer annorum xii. con-

tra ætatis suæ mēsurā de itimo humanæ naturæ iudicari affectu: unde & admiratus est & primuit illū ois isra-
el: qđ scilicet eū māifesta nō fugerēt: qui tā prudēter abscondita deprehēdisset. Quātū ad typicos p̄inet intelle-
ctus: dicēte apostolo hæc oia in figura cōtingebāt illis (scripta sūt autē de nobis: in quos fines sæculorū decurre-
rūt) qđā græcorū autumāt sup̄ synagoga & ecclesia sentiēdū: & ad illud tps cūcta referēda quādo post crucē &
resurrectionē tā in israhel q̄ in gentiū populo uerus Salomon. i. pacificus regnare cœperit. Quod autē adulteræ
& meretrices synagoga & ecclesia in scripturis dicant: nulla dubitatio ē: & hoc prima fronte uidet̄ esse blasse-
mū. Cæterū si recurramus ad p̄phetas: Osce uidelicet: qui accepit uxore fornicariā: & generat filios fornicatiōis
& deinde adulterā: & Ezechiel qui hierusalē q̄si meretricē arguit: q̄ secuta sit amatores suos & diuarcauerit oī
trāsēnti pedes: lupanarq; in loco celebri extruxerit: ai aduertemus Christū iccirco uenisse: ut meretrices dona-
ret m̄rimonio: & de duobus gregibus unū ouile faceret: medioq; pariete destructor: in easdem caulas oues prius
morbidas cōgregaret. Hæc sūt duæ uirgæ: quæ iūgunt̄ in Ezechiel: & de quibus p̄ Zachariā dominus refert. Et af-
fūpsi mihi duas uirgas: unā uocauī decorē: & alterā uocauī funiculos: & p̄uī gregē. Mulier quoq; illa meretrix
in euāgelio: quæ pedes Iesu lachrymis lauat: crine detergit: & cui p̄ctā oia dimittunt̄: manifeste pingit ecclesiā
de gentibus cōgregatā. Hoc iccirco in prima frōte replicauī: ne cui uideat̄ incōgruū si meretrices dicant: quæ
una Salomonis iudicio filii possessiōe donata est: prudēs quærit auditor: quō meretrix sit ecclesia quæ nō habet
maculā neq; rugā. Nō dicimus ecclesiā p̄māisse meretricē: sed fuisse. Nā & in Simonis leprosi domo Saluato-
ris scribit̄ inesse cōiuiū: utiq; nō quia leprosus erat eo tpe quo hēbat hospitē saluatorē: sed quia leprosus ante
fuerat. Matthæus quoq; in catalogo apostolorū publicanus dī: non quo p̄māserit publicanus post apostolicā
dignitatē: sed quia prius fuerit publicanus: ut ubi sup̄abundauit peccatū sup̄abundaret & gratia. Simulq; cōsi-
dera quid dicat ecclesia cōtra synagogā calūniatricē. Ego & mulier hæc habitamus in domo una: post resurre-
ctionē enim domini Saluatoris una de utroq; populo ecclesia cōgregata est: & quæ eleganter pepi inquit apud
eā in cubiculo. Ecclesia enim de gentibus quæ nō hēbat prius legē: & p̄phetas pepi in domo synagogæ: nec e-
gressa est de cubiculo: sed ingressa. Vnde dicit̄ i cāntico cānticoꝝ. Introduxit me rex i cubiculū suū: & iteꝝ & qđē
non spernā te: Assumens intrōducā te in domū matris meæ: & in cubiculū eius quæ concepit me. Tertia autē die
postq̄ ego pepi: pepi & hæc. Si cōsideres Pilatū lauante manus: atq; dicente: mundus ego sū a s̄guine iusti hu-
ius: si Centurionē ante patibulū cōfiteat̄. Vere hic erat filius dei: si eos ante passionē per Philippū dominū ui-
dere desiderant: haud ambiges primā pepisse ecclesiā: & postea natū populū iudæorū pro quo dominus p̄ca-
bat: Pater ignosce eis: quid enim faciūt: nesciūt. Vnaq; die credidere tria milia: & alia die quinq; milia. Quia e-
ramus simul (multitudinis enī credentiū erat cor unū & aīa una) nullusq; alius in domo nobiscū exceptis nobis
duabus: non blasphemantiū iudæorū: nō gentiliū idolis seruientium. Mortuus est autē filius mulieris huius nocte
Dū. n. legis sequit̄ obseruantia: & gratia euāgelii iugū Moysæ doctrinæ copulat tenebrarū errore coopta est:
oppressitq; eū mater sua dormiens: quæ nō poterat dicere ego dormio: & cor meū uigilat. Media nocte surgens
tulit filiū de latere ecclesiæ dormiētis: & i suū collocauit sinū. Relege totā apostoli ad galathas epistolā: & aiad-
uerter quō filios ecclesiæ suos facere synagoga festinet. Et dicat apostolus: filioli mei quos iteꝝ parturio donec
christus formetur in uobis: uiuū tulit nō ut possideret sed ut occideret: nō enim amore fecit hoc filii sed æmula
odio: & suū mortuū p̄ legis cerimonias: in sinū ecclesiæ sup̄posuit. Longū est si uelim per singula currere: quō p̄
apostolū Paulū: & ecclesiasticos uiros: intellexit ecclesia: nō esse suū filiū qui tenebatur in lege: & in luce cognos-
uerit quē in tenebris nō uidebat. Inde iurgiū ortū est p̄sente rege: altera dicēte: filius tuus mortuus est: meus
autē uiuit: altera respondēte mentiris: filius quippe meus uiuit & filius tuus mortuus est: atq; in hunc modū cō-
tendebāt corā rege. Tūc rex Salomon qui manifeste Saluator accipit̄ secūdū psalmū. lxxi. qui titulo salomonis
inscribit̄: ubi nulla dubitatio est: qn cūcta quæ dicant̄ nō Salomōi mortuo: sed Christi cōueniāt maiestati: simu-
lat ignoratiā: & humanos pro disp̄latiōe carnis mētitur affectus: sicut & in alio loco: ubi posuistis Lazari. Et ad
mulierē fluentē sanguinē quis me tetigit: Gladiū postulat. De quo dixerat: nolite putare q̄ ueneri pacē mitte-
re sup̄ terrā: nō ueni pacē mittere: sed gladiū: ueni. n. diuidere hoiem cōtra patrē suū: & filiā cōtra matrē suā: &
nuz cōtra socrū suū & inimici hoīs domestici eius: & tētat natura naturæ dominus: uultq; secūdum utriusq;
uoluntatem uiuentem filium: in legem gratiamq; diuidere: non q̄ hoc probet: sed q̄ ad arguendum calumniā
synagogæ hoc uelle se dicat. Illa quæ uolebat ecclesiæ filium in gratia uiuere: nec per baptismum liberari: liben-
ter habet diuidi p̄uere: non ut possideat: sed ut interficiat ecclesia quem scit suum esse: libenter concedit æmula:
dum uiuat saltem apud aduersariā: ne inter legem diuuis & gratiam: saluatoris mucrone feriatur. Vnde di-
cit apostolus: ecce ego Paulus dico uobis: q̄ si legem obseruatis: Christus uobis mihi prodest. Hæc sub allego-
riæ nubilo dicta sunt. Cæterū optime noui prudentia tua: non eadem regulas esse in tropologia umbris: quæ
in historia ueritate. Quod sicubi pedem offendimus: & sapienti lectori friuolum uideatur esse: quod scripti-
mus: culpam auctori referat. Nos enim & hæc ipsa in lectulo decumbentes: longaq; ægrotatione confecti uix
notario cæleriter scribenda dictauimus: non ut implemus materiam: sed ne tibi in principio amicitia: aliqd
imperanti uideremur negare. Ora nobis a domino sospitatem: ut post. xii. menses quibus iugi languore confe-
ctus sum: possim aliquid dignum uestræ scribere uoluntati: & ignosce: si scatens oratio solito cursu non fluat.
Non enim eodem lepore dictamus: quo scribimus: quia i altero sæpe stilum uertimus: iteꝝ quæ digna legi sint
scripturi. In altero quicqd in buccā ueneri: celeri sermone cōuoluimus: Caninū libet̄ uidi: qui narrare poterit
qđ difficile & periculosū manus dextræ usq; in p̄sente diē: quo ista dictaui uulnus sustinuerim.

(Beati Hieronymi p̄lbyteri ad Vitalē p̄lbyterē de Salomone & Achaz ex dinumeratiōe temporū: docen-
tis eos

tis eos adhuc impuberes genuisse.

Epistola. LXIII.

Enō Nauclerus per quē mihi dicis tuæ factitatis lras esse transmissas: unā tātū & breuē epistolā beati papæ Amabilis reddidit: solita munuscula cōtinētē. Satisq; miror qd causæ fuerit: ut cū in benedictio nibus & tuis & illius pferēdis fidelis extiterit: in retenta epistola negligēs approbetur. Neq; enim te falli arbitror discipulū ueritatis: nisi forte græco hōi latinus sermo inter chartulas oberrauerit. Itaq; ad secundā rescribo epistolā: quam mihi scūs filius meus Heraclius diaconus reddidit: in qua inter cætera de præcaris: ut exponam tibi causas: q̄re Salomō & Achaz. xi. annorū filios genuisse dicant: Si. n. duodecimo āno Salomon sup̄ Israel accepit imperiū: & xl. annis regnauit in hierusalē: filiusq; eius Roboā cū q̄dragesimū annū ageret ætatis: p̄ri successit in regnū: p̄spicū est. xi. annorū fuisse Salomonē siue. x. q̄a decē mēses a cōceptu usq; ad partū sibi m̄r uēdicat. R. u. sū Achaz filius Ioathā cū. xx. esset annorū rex constitutus est sup̄ duas tribus: id est iudā & Beniamin: regnauitq; annis. xvi. quo mortuo Exechias cū uicesimū & quintū annū ageret ætatis. patri successit in regnū. Ex quo intelligit Achaz quoq; xi. siue. xii. anno Ezechia filiū procreasse: Et siquidē in histo riis aliter hērent. lxx. interpretes: aliter hebraica ueritas: cōfugere poteramus ad solita præsidia: & arcem linguæ tenere uernacula. nunc uero cū & ipsū auctenticū & cæteri interpretes pari auctoritate consentiant: nō in scrip tura sed in sensu est difficultas. Quis. n. crederet mortaliū: ut. xi. annorū puer generaret filium: Multa & alia di cuntur in scripturis: quæ uident̄ incredibilia: & tamen uera sunt. Neq; n. ualet natura contra naturæ dominū: aut pōt uas figulo dicere: quare me ita fecisti? Aut nō ei licet: qd̄ pro miraculi signo atq; portēto fit: ut lege na turæ facere nō posse: quō iuxta legē fieri naturæ nō possit: Nū quia nra ætate duplex lyddæ: natus est hō duorū capitū: q̄tuor manuū: uno uētre: & duobus pedibus: oēs hoies ita nasci necesse est: Legamus ueteres historias: & maxime græcas & latinas: & inueniemus iustalibus hostiis secundū errorē portentosas soboles tā in hoibus q̄ in armētis ac pecudibus expiatas. Audiui: domino teste non mētor: quædā muliercula cū expositū nutriet̄ i fantē: & stillaret cibos & nutricis officio fungeret: cubaretq; cū ea paruulus: qui usq; ad decimū iā puenerat an nū: accidit: ut plus q̄ pudicitia patit̄: se mero ingurgitaret: accensaq; libidine obscenit̄ motibus ad coitū duce ret infantē: prima ebrietas alterius noctis & cæterarū deinceps fecit cōsuetudinē: nec dū duo mēses fuerāt euolu ti: & ecce scēminæ uterus intumuit. Quid plura dispēsiōe dei factū est: ut quæ cōtra naturā simplicitate par uuli in cōtēptū dei abutebat̄: a naturæ domino pderet. Impleto sermone quo d̄r: nihil occultū quod non reue letur. Simulq; consideremus: q̄ occulte scriptura & Salomonē & Achaz uoluptatis & impietatis accuset. Vter q; n. cum esset de stirpe Dauid: recessit a domino: & alter in tantum secutus est libidinem: ut. lxx. hūerit uxores: & trecentas concubinas: & adolescentulas: & scorta passiuā: quorū non erat numerus: neglectoq; deo patrum: extruxerit idola gentium plurimarū: & fuerit non ut prius idida. i. amabilis domini sed amator mulierū. Aliter miserit ad regē Assyriorū auxilium postulans: & in tpe angustia suæ auxerit contemptum in dominum: imola ueritq; diis damasci uictimas percussoribus suis: & in oibus urbibus Iuda extruxerit aras ad cremandum thus: atq; ad iracundiā prouocauerit dominū deū patrū suorū: in tantū ut direptis uasis dei atq; cōfractis: clauserit ianuas templi: & fecerit sibi altaria in uniuersis angulis hierusalē. Ambulaueritq; in uis regum Israel: & statuas fuderit baalim: & adoleuerit incensum in ualle filiorū Ennon: & iustrauerit filios suos in igne iuxta ritum genti um: quas interfecit dominus in aduentum filiorū Israel. Ex quo perspicuum est hoies a parua ætate libidini de ditos in imatura eorū sobole demonstrari: q̄ etiam eo tpe peccare cœperint: quō natura nō patit̄. Ad sūmā illud dici pōt: quod in: regno Dauid Salomon cum. xii. esset annorū: solium patris obtinuerit: & postea quia scriptura reliquit incertum: utriq; uixerit Dauid regnante iam filio aliquot annos: qui sibi & non salomoni iputetur: mor tuo aut̄ p̄re post filius regnauit annis quadraginta: quos sine parente regnauit: atq; ita & initium regni Salomo nis: & tps quo solus ipse regnauit: ab historia demonstratum. Nec tamen oēs annos uitæ illius quinquaginta tā tū & duorū ānorū circulis cōtineri. Sin aut̄ dubitas: q̄ regnātibus filiis patribusq; uiuentibus: non filiis tps regni eorū sed parentibus imputetur: lege ipsum regnorū uolumen: & inuenies: q̄ Ozias rex iuda postq̄ lepra percuf sus est: habitauit in domo separata: & filius eius Ioathan imperium rexerit: iudicaueritq; populum terræ: usq; ad diem mortis patris sui. Et tamen post mortem illius: cū uiginti & quinq; esset annorū: sexdecim annis regna se dicatur: quos solus ipse regnauerit. Quod de Salomone intelleximus: & de Achaz similiter intelligendum est: qui Ioathæ filius: Ezechia pater fuerit. Audiui quendam hebræum huiuscemodi narrare fabulam iuxta p phetiam Esaia quam inter decem uisiones nuper interpretatus sum: q̄ mortuo Achaz Philistea lætata sit: & scri ptura postea cōminet̄ ac dicat: ne læteris Philistea oīs tu: quoniam cōminuta est uirga percussoris tui: De radi ce enim colubri egredietur regulus: & semen eius absorbens uolucrem: Hoc est de Achaz constituetur rex Eze chias: Ex quo intelligi non uoluit statim post mortem patris filium imperio subrogatum: sed uel seditionibus populū: uel quibusdam interregnis: aut certe præmentibus malis: & hincinde consurgentibus bellis regnum e ius fuisse dilatatum. In rebus obscuris diuersas ponimus opiniones: ut non tam scribere q̄ loqui tibi coram uide ar: Cæterū apostolus iuterminabiles genealogias: & iudaicas fabulas prohibens: de istiusmodi mihi uideat̄ inter dicere quæstionibus. Quid enim prodest hære in lra: & uel scriptoris errorem uel annorū seriem calumnia ritum manifestissime scribatur: lra enī occidit: spūs aut̄ uiuificat: relege oēs & ueteris & noui testi libros & tā tā ānorū repies dissonātiā: & numerū inter iudā & israel: id est inter regnū utrūq; cōfusū: ut huiuscemodi hærere quæstioibus: nō tā studiosi q̄ odiosi hois uideat̄. Munuscula tamē a te missa libeter suscepi: & ipēdio præcor: ut in amore quo nos appetere cœpisti. ad finē usq; p̄dures: non enī cœpisse sed permanisse uirtutis est. Nostra ui cillim per desiderium missa suscipe.

Nauclerus

Impulsi in xi anno regni

*Scorta passiuā
p̄dica*

Beati Hieronymi ad Dardanum exponētis terram repromissiōis secūdū anagogē sensum supiorem terrā eē uiuētū: & terrā illius quā iudæi secūdū occidētem literā intelligūt angustias describētis. Epistola. LXIII.

Quæris Dardane christianorū nobilissime: & nobilium christianissime: quæ sit terra repromissiōis: quā iudæi redeuntes ex ægypto possederunt: cū maioribus eorū iā fuerit atē possessa: ac proinde nō sit pmissa: sed reddita His. n. uerbis uteris in calce epistolæ tuæ: qd' interrogās uideris illud sentire: qd' plurimis nrorum placet: aliam repromissiōis terrā esse quærendā: de qua & Dauid loquitur in psalmo: credo uidere bona domini in terra uiuētū. Et dominus in euāgelio: Beati mites: quoniā ipsi possidebūt terrā. Vtiq; Dauid quādo hoc cātabat in spū: in terra repromissiōis erat: & nō solū in iudæa finibus morabat: sed multaq; ī circuitu nationū uictor extiterat: quæ a torrēte ægypti: qui est Rhinicornus: usq; ad Euphratē fluuiū tendebant: dicēs in alio loco: in Idumæā extēdā calciamētū meum: mihi alienigenæ seruiēt. Quō ergo se credebat accipere: qd' iā uictoria possidebat: Et ne forsītā legētibus iudæis ambigū derelinquat: quæ sit illa terra quā uidere cupiebat: ipso sermōe demōstrat dicēs: credo uidere bona domini in terra uiuētū: ergo terra iudææ quæ illius ditionis erat: nō est terra uiuētū. i. Abrahā Isaac & Iacob: de qbus dominus in resurrectiōis q̄stione dicit: nō est deus mortuorū: sed uiuētū: uerū terra & regio mortuorū: de qbus loquitur Ezechiel: aīa quæ peccauerit ipsa moriet: & nō mortui laudabūt te domine. sed nos qui uiuimus benedicimus domino: qui in resurrectiōe occursumus domino Saluatori dicēte apostolo: hoc. n. dico uobis ī sermōe domini: quoniā nos qui uiuimus: qui relinqmur in aduētū domini: nō praueniemus eos qui dormierūt: de qbus & Hieremias loquit: de relinquentes te sup terrā scribant. Quodq; Dauid pmittit: credo uidere bona domini: ad spiritalē nos pspicue trahit intelligētā. Quæ. n. bona res alia requirebat: aut quo idigebat: qui tātā potētia fuit: ut partis pillū opibus Salomō filius eius: quo nullus in orbe terrarū ditior fuit. cōtentus esset: Sed in terra uiuētū bona illa quæ rebat: quæ nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hoīs ascēderūt quæ præparauit dominus diligentibus se. Quod aut in euāgelio dicit: beati mites: quoniā ipsi possidebūt terrā: iuxta lram sibi uidet esse cōtrariū. Nō enī terræ possessio māsuetorū est: & mitiū: qui sæpe etiā a parētibus derelicta pdūt propter māsuetudinē: sed uiorū fortū & uiolētōrū: qui sūt ad bella pmpitissimi. Deniq; & in psalmo. xliiii. qui sub noīe salomōis ad Christi ecclesiæq; eius sacramētū refertur: scribitur: Accingere gladio tuo super femur tuū potētissime: Specie tua & pulchritudine tua intēde p̄ sperare & regna. Propter māsuetudinē & iusticiam & ueritatem: & deducet te mirabiliter dextera tua. Hic est qui & in alio psalmo loquebat: Memēto domine Dauid: & oīs mansuetudinis eius. Et iteq; assumēs mansuetos dominus. Et aptius in euāgelio: discite a me: quia humilis sum & mansuetus corde. In cuius typū & Moyses oīum hoīum qui erāt sup terrā māsuetissimus scribit. Hæc est diximus terra uiuētū: in q̄ factis uis atq; māsuetis bona domini præparant: quæ ante aduētū in carne domini Saluatoris: nec Abrahā nec Isaac nec Iacob nec ppheta & alii iusti uiri cōsequi potuerūt. Deniq; & Abrahā licet diuersis locis cū Lazaro uidetur apud inferos: & Iacob uir iustus dicit: iugens & gemēs descēdā ad infernū. Sanguis Christi clauis paradisi est: dicentis ad latronē hodie mecū eris in paradiso. Ista est ut diximus terra uiuētū: terra diuitiarū & bonorū dei: quā primus Adā perdidit: secūdus Adā inuenit: imo ab illo pditā iste restituit: dicente apostolo: regnauit mors ab Adā usq; ad Moylē: sub cuius p̄sona lex intelligit in similitudinē præuaricatōis Adā: qui est forma futuri. Volumus scire quæ sit hæc terra manifestius: Legamus Malachiā: Beatos uos dicēt oēs dicit dominus: quoniā eritis uos in terra uoluptuariā: quæ significantius græce appellat tēpe: quam uel sancti desiderant: uel deo quæ placeat. Elaias quoq; in hæc uerba consentit dicens: & erit uir abscondens sermones suos: & apparebit in terra syon sicut fluuius gloriosus: illa uidelicet de qua idē Dauid in alio psalmo canit: gloriosa de te dicta sūt ciuitas dei. Et iteq; diligit dominus portas syon super oīa tabernacula Iacob. Ista portas diligit deus: quas uidemus in cineres & fauillas esse conuersas: Non dico prudentibus sed ne stultis quidem hoc p̄suaderi pōt. Ego arbitror & illud qd' in. lxiiii. psalmo legimus: Visitasti terrā: & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam: Fluuius dei repletus est aquis: parasti cibum illo: quoniam sic est præparatio eius: sulcos eius inebria. multiplica genimina illius: in stillicidiis eius lætabitur germinans: huic sensui conuenire. Illa enim terra quotidie uisitur a deo: & inebriatur: cunctisq; est plena diuitiis: de hac fluuius egreditur dei: de quo scriptum est: fluminis impetus latificat ciuitatem dei. Qui & in descriptione templi Ezechiel mystico sermone narratur: in cuius r̄pis arbores sunt ex utraq; parte per singulos menses frugibus abundantes: de qua terra & in prouerbiis uir scripsit sapientissimus. Qui operatur terram suam: implebitur panibus. Quod si de hac terra quam cernimus: & quæ magis a peccatoribus possidetur: de qua scriptum est: maledicta terra in operibus tuis aliquis intelligēdum putat: quomō hæc possit stare in iā qui operatur terram suam implebitur panibus. Quanti enim operantur terram exercent uomere: & tamen multis impredientibus causis: egestate conficiuntur & penuria: Sed considerandum scriptura quid dicat. Qui operatur terram suam: quæ proprie iuris sui est: de qua nunq̄ eiici pōt: secūdū quem sensum & illud scriptum est: Redemptio aīa uiri propriæ diuitiæ: & hoc secundum lram sentiri non potest: Quanti enim alienis amicorūq; redimuntur pecuniis: huius terræ cultores: & agricolæ apostoli sunt: qui bus dicitur: uos estis sal terræ. Et in alio loco: in patientia uestra possidebitis aīas uestras: quorū unus uas electio nis confidentissime loquebatur. dei enim cooperatores sumus: dei agricultura: dei ædificatio estis: & multa alia quæ iccirco non replico: ne sensum uideat legentis obtundere: & memoriæ illius diffidere. Illud quoq; sollicitamente tractemus: & scripturarum nos doceat auctoritas: sanctos huius terræ quam iudæi terram repromissiōis autumant: non habitatores esse: sed accolæ atq; peregrinos. Ex iusti uiri legimus persona: aduena sum ego & peregrinus: sicut oēs patres mei. Qui cum diu in terræ huius tenebris uersaretur flebiliter ingemiscit: & dicit: heu me:

Salomon dicitur?

De terra repromissionis

heu me: quia peregrinatio mea plonata est: hitaui cū habitantibus cedar: multū incola fuit aia mea. Vbiq; aut hitator terræ legitur: & priora: & media: & extrema tractemus: & liquido scripturaz poterit regula cōprobari: semp hitatores terræ pctōres appellari de qbus in apocalypsi Ioānis illud exemplū est: ue hitatoribus terræ. Abrahā ad quē primū facta est repromissio: dicēte domino. tibi dabo terrā hāc & semini tuo: iuxta Stephanū primi in Christo martyris cōtōnē nec uestigiū quidē pedis huius terræ dī accepisse. Ita. n. scriptū est. Tunc egressus de terra Chaldaorū hitaui in carrā: & inde: postq̄ mortuus est p̄ eius: migravit in terrā: in q̄ uos nunc hitatis: & nō dedit ei possessionē: nec uestigiū quidē pedis quā repromisit dare ei in possessionē: & semini eius post eū. Ac ne forsītā lectoris tacita cogitatio trahat eū ad illā intelligentiā: ut qd̄ nō est datū parenti: reddatur posteris: uas electionis loquit̄ ad hebræos. Fide qui uocat̄ Abrahā: obediuit egredi in locū quē accepturus erat in possessionē: & egressus est: nesciēs quo iret. Fide pegrinatus est i terra p̄missiois q̄si in alienari tabernaculis hitans cū Isaac & Iacob cohæredibus eiusdē p̄missionis expectabat. n. fūdamētū habentē ciuitatē: cuius artifex & creator deus est. Et itez cū de Abel & Enoch Noe Saraq; dixisset: iuxta fidē mortui sunt hi oēs: nō acceptis repromissionibus: sed procul eas uidentes: & salutātes & cōfiteētes: quia pegrini & aduenæ erāt sup̄ terrā. Qui. n. hoc loquunt̄: ostēdunt q̄ quærāt p̄riam. Et siquidē illius recordabant̄: de q̄ egressi erāt hēbant tps ut reuēterētur: nūc uero meliorē desiderant. i. cælestē. Multisq; in medio sc̄is cōmemoratis: ad extremū intulit: & hi oēs testimoniū habētes i fide: nō acceperūt repromissionē deo de nobis melius qd̄ p̄udente: ne sine uobis p̄fecti fierent. Accessimus. n. ad montē Syon: & ciuitatē dei uiuentis Hierusalē cælestē & multorū miliū angelorū frequētiā & ecclesiā primitiuorū qui scripti sūt in cælis: Nec me fugit q̄ p̄fidia iudæorū: hęc testimōia nō sulcipiat: quæ utiq; ueteris t̄sti auctoritate firmata sūt. Illud nr̄is dicendū est: hanc epistolā quæ inscribitur ad Hebræos nō solū ab ecclesiis oriētis: sed ab oibus retro ecclesiæ græci sermonis scriptoribus q̄si Pauli apostoli suscipi licet plarūq; cā: uel Barnabæ uel Clēmētis arbitrent̄: & nihil interesse cuius sit cū ecclesiastici uiri sit: & quotidie ecclesiā rū lēctione celebretur. Quod si eā latinorū consuetudo non recipit: inter scripturas canonicas: nec græcorū qui dem ecclesiæ apocalypsim Ioannis eadē libertate sulcipiunt: & tamē nos utrāq; suscepimus nequāq; huius t̄pis cōsuetudinē sed ueterū scriptorū auctoritatē sequētes: qui plarūq; utriusq; utuntur testimoniis: nō ut interdū de apocryphis facere solent. Quippe qui & gentiliū l̄ræ raro utantur exemplis: sed quasi canonicis: & ecclesiasticis. Respondeant mihi qui hanc terrā: quæ nunc nobis Christi passione & resurrectione terra repromissionis effecta est: possessā putant a populo iudæorū postq̄ reuersus est ex ægypto q̄tum possederit: utiq; a Dā usq; Berfabee: quæ uix. clx. milium in longū spatio tenditur. Neq; n. Dauid & Salomon potētissimos reges exceptis iis quos post uictoriā in amicitiam receperunt: plus tenuisse scriptura testatur. Et hoc dico: ut taceam quinq; palæstinæ ciuitates gazā: aschalonē: geth: & accarō: & azotū. Idumæos quoq; a meridiana plaga: uix. xxv. ab Hierosolyma milibus separatos: Arabas: & Agarenos: quos nunc Sarracenos uocant: in uiciniā urbis Hierusalem: pu det dicere latitudinem terræ repromissionis: ne ethnicis occasionem blasphemandi dedisse uideamur: Ab Ioppe usq; ad uiculum nr̄m Bethleē. xli. milia sūt: cui succedit ualstissima solitudo: plena ferocium barbarorū: de quibus dicitur: contra faciem omnium fratrum tuorū habitabis: & quorū facit poeta eloquentissimus mentionem. Latæq; uagātes Barcaei. A Barca oppido: puod in solitudine sitū est: quos nunc corrupto sermōe Afri Baricianos uocant. Hi sunt qui pro locoꝝ qualitibus diuersis noibus appellantur: & a Mauritania per Africam & Aegyptum Palæstināq; & Phœnicem Cœlesyriam & Osrhohēnem Mesopotamiam atq; Perlidem tēdunt ad Indiā. Hęc est iudæe tuæ longitudo & latitudo terræ: in his gloriaris: super his te per diuersas prouincias ignorantibus iactitas ad populum phaleras. Ego te intus & in cute noui. Quod si obieceris terram repromissionis dicit: quæ in numeroꝝ uolumine continetur: a meridie maris salinæ per Syna & Cades Barne usq; ad torrentem ægypti: qui iuxta rhinocoruram mari magno influit: & ab occidente ipsum mare Palæstinæ Phœnicis Syria: cœles Cilitæq; pertenditur: ab aquilone Taurum montem & Zephyꝝ usq; Emath: quæ appellatur Epiphania Syria: ad orientem uero per Anthiochiam & lacum Cenereth: quæ nunc tyberias appellatur: & iordanem qui mari influit salinæ: quod nunc mortuum dicitur: trans iordanem autem duarū semis tribuum possessio ē rubem & Gad: & dimidiæ tribus Manasse. Ego fatebor hęc tibi repromissā: non tradita: si obseruasses mandata dei: & in præceptis illius ambulasses: si non p̄ omnipotente deo coluisses beelphegor & bahali belzebu & chamos: quos quia prætulisti deo: omnia quæ tibi promissa fuerant perdidisti. Et mihi in euangelio promittunt̄ regna cælorū: quæ instrumentum uetus omnino non nomiat: sed si non fecero quæ præcepta sunt: nequāq; erit culpa in promittente: sed in me: qui promissum accipere non merui. Vbi enim optio proponitur ad eligēdum qui operari renuis frustra cupias quod promissum est. Lege librum Iosue & Iudicum: & quantis possessionum angustis sis coartatus intelliges. Quid diuersarum urbium alienigenas cōmemorem: quos populus iudæorū non quit expellere de urbibus & sedibus suis: cum ipsa Metropolis tua prius Iebus: postea Salem: tertio hierosolyma: & nunc Helia Iebusæos expellere non ualuerit: sed manserit cum eis in scandalum exemplumq; uiciorū in tantum: ut ubi templum tuum conditum est: aræ Orne fuerint iebusæi: & ipsum templum. lxx. milū latomoz & lxxx. milium uectoz: hoc est. cl. milium exceptis præpositis opez pro multitudine habitantium tecum in circuncisoz: ab ethnicis exstructum sit. Nec hoc dico in suggillationem terræ iudææ ut hæreticus syphanta mentitur: aut quo auferam historiæ ueritatem: quæ fundamentum est intelligentiæ spiritalis: sed ut decutiā supciliū iudæorū: q̄ synagoga agustias ecclesiæ latitudini præferūt. Si. n. occidētē tātū sequunt̄ l̄ram & nō spiriū uiuificātē: ostēdāt terrā repromissionis lacte & melle manātē. Sin aut p̄ tropologiā dictū putāt p̄ rege oium abūdātia: & nos terrā cōfessionis terræq; uiuētū terræ uepriū præferemus: dicēte domio ad Moyse de abie

Habitator terræ pctores appellat

testimoniū

Arabes Agarenos Sarraceni

Barcei

Phaleras ad populum iudæos

Lacus Cenereth lacus Tyberias

Latomoz

Syphanta

etioe Israelis: & assumptioe gentiu: dimitte me ut delea populū istū: & facia te in gentē magnā. Et eodē pte ad filiū
 postula a me & dabo tibi gētes: hāreditatē tuā & possessionē tuā terminos terrā. Et aprius p̄ Esaiā: parū tibi est:
 ut sis puer meus ad suscitādas tribus iacob: & facies uel reliquias israel cōgregādas: dedi te i lucē cūctis gētibus
 ut sis saluator uniuersā terrā. Ex quo p̄spicue demōstrat oia illius populi in umbra & typo & imagie p̄ces
 fuisse scripta aut eē p̄ nobis i quos fines saeculi decurrerūt. Multa iudae scelera cōmisiisti: cūctis circa te seruiisti
 natiōibus. Ob qd̄ factū: Vtiq; p̄pter idolatriā. Cūq; seruires: crebro misertus tui ē deus. *Misiisti iudices & salua*
 tores: q̄ te de famulatu Moabitae & Ammanitae; Philistiim quoq; & diuersae gētiū liberarūt. Nouissime sub
 regibus offēdisti deū: & ois tua puicia babilōia uastate deleta ē. p̄. lxx. ānos tēpli solitudo pmāsit: a Cyro rege p̄
 sae ē laxata captiuitas. Ezras quoq; hoc & Neemias plenissime referūt. *Exstructū ē tēplū sub Dario rege p̄ sae*
 atq; Medoz a Zorobabel filio Salathiel & Iesu filio Iosedech sacerdote magno. Quae passi sitis a Medis: egyptiis: macedonibus nō numero. Nec tibi adducā in memoriā Antiochū Epiphane crudelissimū oīum tyrāno
 rū: nec Pōpeiū: Gabinū: Scaurū: Vargū: Cassiū: Sossiuq; replicabo: qui tuis urbibus & p̄cipue i soltauerē hiero
 solymā. Ad extremū sub Vespasiano & Tito urbs capta tēplūq; subuersū est. Deinde ciuitatis usq; ad Adrianū
 principē p̄ quinquaginta ānos mālere reliquia: Post euerfionē tēpli paulo minus p̄ q̄dringētos ānos & urbis &
 tēpli ruinae p̄manent. Ob qd̄ tātū facinus: Certe nō colis idola: sed etiā seruiēs p̄sis atq; Romanis & captiuitatis
 p̄stus iugo: ignoras alienos deos. Quō clāmētissimus quōdā deus: qui nunq; tui oblitus est: nūc p̄ tāta sp̄tia
 tēporē miseris tuis nō adducitur: ut soluat captiuitatē sed ut uerius dicā: expectatū tibi mittat Antichristū. Ob
 qd̄ inq; facinus: & tā execrabile scelus auertit a te oculos suos. Ignoras: Memēto uocis parentū tuoz: sanguis e
 ius sup nos: & sup filios nr̄os: & uenite occidamus eū: & nra erit hāreditas: & non hēmus regē nisi Cæsarem. Hēs
 qd̄ eligisti: usq; ad finē mundi seruiturus es Cæsari donec gentiū introeat plenitudo: & sic ois israel saluus fiet:
 ut qui quondā erat in capite: uertat in caudā. Hęc tibi uir eloquētissime in duplicis p̄fecturā honore transa
 ctō: nunc in Christo honorator: tumultuaria & breui lucubratione dictauit: ne uiderer omnino reticere eodem
 enim tpe: immo eodem mihi die: & lrae tuae reddite sunt: & meae expetitae: ut aut tacendum fuerit: aut incōpto e
 loquio respondendū: quoz altes pudoris: altes charitatis est: Argumentum.

D
 E uestibus sacerdotilibus tractaturus: primo de cibis & primitiis sacerdotū: & de obseruatiōe pōtificis
 ac de tabernaculo & uasis sacrificii p̄ferat. Deinde de uestimentis sacerdotū atq; ponificū ueteris te
 stamenti tractat illa historice mysticeq; describens.

C Beati Hieronymi ad fabiolā de ueste sacerdotali. Epistola. LXV.

U
 Sq; hodie in lectioe ueteris testi: sup faciē Moysi uelamē positū est: loquit̄ gloriose uultu: & po
 pulus loquētis gloriā ferre nō sustinet. Cū aut cōuersi fuerimus ad dominū: auferē uelamen: occidēs
 ira morit̄: uiuificans spūs suscitāt: dominus. n. spūs est: & lex spiritalis. Vnde David orabat in psal
 mo: reuela oculos meos: & cōsiderabo mirabilia de lege tua. Nūquid de bobus cura est deo? Vtiq; nō multo ma
 gis: de iecore bouis: arietis & hircoz: & armo dextro: pectore: & uentre quo stercora digeruntur. quoz duo me
 sū accipiunt sacerdotes: tertiū Finees meret̄ in p̄miū: de uictis salutaribus adeps quo pectus obuoluit̄: & p̄
 nula iecoris offerunt sup altari: ipsum uero pectus & brachiū dexte: dant Aaron & filiis eius legitimū sēpiter
 nū a filiis israel: sensus in corde est: hitaculū cordis in pectore. Quae ubi sit aīae principale: plato in cerebro:
 christus mōstrat in corde. Bū mundo corde quoniā ipsi deū uidebūt: & de corde p̄cedūt cogitationes mala. Et
 qd̄ cogitatis nequā in cordibus ur̄is: Voluptas & cōcupiscētia iuxta eos qui de phisicis disputāt: cōsistit in ieco
 re: huius p̄nula in diuersa uolitantē: & p̄ oculos fenestras erūpentē foras offerūt sacerdotes deo: ut postq̄ ope
 dixerint deo: holocaustū tuū pingue fiat & cōcupiscētia libidis seminariū: igne spūs sancti cōcremauerint: me
 reantur accipe p̄miū pectus & brachiū. In pectore mūdas cogitationes: legis noticiā: dogmatū ueritatē: In
 brachio bona opa & pugna cōtra diabolū: & armatā manū: ut qd̄ mēte cōceperit: exēplo p̄bent. Iesus enim ce
 pit facere & docere: ipsum quoq; pectusculum appellat̄: *επιθεωσθησθε*. i. additamētū: siue principiū: & egregiū: tenu
 fa quippe hoc magis sonat: ex quo itelligimus iuxta illud Malachiae labia sacerdotis custodiunt sciam: & legē
 requirunt ex ore eius. Ex quo itelligimus p̄cipuā debere esse in sacerdotibus legis doctrinae q; noticiā: & ad
 ditamento gr̄ae spiritalis talē uis: institui: qui possit cōtradicientibus resistere: & nihil in se sinistri h̄re opis quod
 ducat ad tartarū: sed dextrū brachiū esse separatū: ut opa sacerdotis cōparatione uirtutū eius a cūctis hoibus se
 parata sint. Hęc de uictis & iis quae offerunt in altari: & q̄ sacerdotibus dantur a domino. Ceterae & alia tria ex
 ceptis primitiis hostiarum: & de priuato & de macello publico: ubi nō religio sed uictus necessitas est: sacerdoti
 bus membra tribuuntur: brachiū maxilla & uenter: de brachio iam diximus: maxilla eloquentem eruditūq; si
 gnificat: ut quod pectore concipimus: ore promamus: uenter receptaculum ciboz: in scorto maliantide sacer
 dotali pugione confixus: uniuersos hoium labores: & momentanea blandimenta gula: stercoris sine condem
 nat: & ostendit mentibus consecratis deo: totum quod curamus: quod uoramus: secessum proiici. Vnde aposto
 lus esca inquit uentri: & uenter escis: deus aut̄ & hunc & illas destruet: & econtratio de luxuriosis quoz deus uē
 ter est: & gloria in confusione eoz: uituli puluerem: quem adorauerat israel: in contemptu superstitionis in po
 tum accepit populus: ut discat contemnere: qd̄ in secessum proiici uideat: p̄cipitur sacerdotibus: ne mīstratu
 ri in tēplo uinū & sicerā bibāt: ne ebrietate & crapula: & curis huius uitae p̄raueatur corda eoz. nec partē hē
 ant i terra: nisi solū deū ut nulla debilitate isignes sint: nec trūcis auribus: laeso oculo: simis naribus: claudo pede:
 cutis colore mutato: q̄ oia i ferūtur ad aīae uitia. Volūtas. n. in hoīe: nō natura dānatur. Siquis e sacerdotibus se
 mine fluxerit: ad sacerdotalem mensā prohibetur accedere: & econtrario uidua curus cū Sara defecerint mulie
 bria p̄pter

Ezras
 Neemias
 Historie

pennula iecoris

Hic quod cummo: qd̄ uo
 mōs secessus p̄nt

Meis

Vini

maliantide

bria ppter cōtinētā & castitatē recipitur i domū p̄ris: & de tēpli arario alitur: qđ si filios habuerit: reddiē sobo
 li sua: ut iuxta apostolū his mīstretur: q̄ uerā uiduā sūt: & q̄ de sacerdotalibus sustērantur cibis: nullius alterius
 amore teneantur: uicinus & mercēnarius excludunt a conuiuio sacerdotū. seruis ciborū reliquia cōcedunt: iā
 tunc proiiciebant Phigellus & Hermogenes: & recipiebat Onesimus. Primitiā ciborū & oīum frugū atq; po-
 morū offeruntur anstīti: ut habens uictū atq; uestitū absq; ullo impedimēto securus & liber seruiat domino: pri-
 mogenita mundorū aialū accipiunt sacerdotes: & i mundorū p̄cācia: hoīum quoq; primi partus redimunt: &
 quia conditio humana nascendi est comunis: p̄cāciū æqualiter offertur: sic moderatū & leue: ut nec diues intū
 mescat: nec tenuis p̄ægrauet. Editui & ianitores accipiunt decimas: & rurū decimas decimarū offerunt sacer-
 dotibus: tanto illis minores: quāto ipsi maiores populo. *Xlviii.* ciuitates ad habitandū leuitis & sacerdotibus se-
 parant: sex urbes fugitiuorū trans iordanē & intra iordanē eligunt: & finis exilii & mors pontificis & uniuersa
 q̄ festinus sermo p̄strinxit: & quorū pulsauit tantū nec aparui sacramēta: ad cunctos pertinent sacerdotes. Ponti-
 fex autē quātis polleat priuilegiis: dicā breuiter. caput inqt suū non discooperiet: habet cidari: & nomen dei por-
 tat in fronte: diademate ornatus est regio: ad p̄fectā Christi uenit ætatē: semp̄ eius gloria p̄tegens est: & uesti-
 menta sua nō scindit: quia candida sunt: quia i polluta: quia agnū seq̄ntia: & de atonsā ouis cōfecta uelleribus.
 Thamar amissa pudicitia scidit tunicā. Cayphas p̄dito sacerdotio rupit publice uestimēta sup̄ oēm aiām quā
 mortua est nō ingredit. Vbicūq; peccatū est: & in peccatū mors illuc pontifex nō accedet: aiā q̄ peccauerit: ip̄
 sa morit. Q̄ uāuis ille sit diues: ille potens: & multitudinē offerat uictiarū: si mortuus est: nō tangit a pontifice:
 non uidet. Q̄ uod si resurgit & ad uocē Saluatoris egredit de sepulchro: & fasciis peccatorū solutus icedit: ita
 bit ad eū pontifex: & ibi faciet māsionē: & cū resurgēte p̄debet sup̄ patre suo & matre sua nō inq̄nabit. Mul-
 ta nos facere cogit affectus: & cū propinquitatē respiciamus corporū: & corporis & aiā offendimus creatorem.
 Qui amat patrē sup̄ Christū: nō est deo dignus discipulus ad sepulturā p̄ris ire desiderās. Saluatoris p̄hibetur
 ip̄erio: q̄ti monachorū dū patris matrisq; miserētur suas aiās p̄diderunt. Sup̄ patre & matre pollui uobis non li-
 cet: q̄to magis sup̄ fratres: sororibus: cōsobris: familia: seruulis. Genus regale & sacerdotale nos sumus. Illū atten-
 damus patrē qui nunq̄ moritur: aut qui pro nobis moritur: & qui ideo uiuēs est mortuus: ut nos mortuos uiui-
 ficaret. Siquid habemus de ægypto: q̄ p̄iceps mūdi suū possit agnoscere: tenētī ægyptiā cū pallio relinq̄mus.
 Sidone optus adolescēs: uinctū dominū seq̄batur icurrisset laq̄os: nisi expeditus & nudus p̄sequentiū declinat
 set ip̄etū. Reddamus parētib; q̄ parentū sūt: si tamen uiuūt. Seruīetes domino: filios suos p̄ferri sibi gloriā
 tur: & de sanctis nō egredietur: & non polluet sanctificationē dei sui: pro ocio quoq; uerbo rōnē reddituri su-
 mus: & oē qđ nō ædificat audiētes: in piculū uertitur loq̄ntiū. Ego si fecero: si dixero quippiā: qđ reprehēssione
 dignū est: de sanctis egredior: & polluo uocabulū Christi: i quo mihi blādiōr. Q̄ uāto magis pōtīfex & episco-
 pus: quē oportet esse sine crimine: tātāq; uirtuū: ut sp̄ moretur i sanctis: & paratus sit uictias offerre p̄ populo:
 seq̄ster hoīum & dei: carnes agni sacro ore cōficiens: quia sanctū oleū Christi dei sui sup̄ eū est: Nō egredietur
 de sancto: ne uestimētū qđ indutus est polluat. Quotquot. n. i Christo baptizati sumus: Christū iduimus. Ser-
 uemus tunicā: quā accepimus sanctā: custodiamus i sacro. Ille mōtanus habitator qui de hierusalē descēdebat
 in hierico: nō prius uulneratus est q̄ nudatus: si funditur ei oleū: medicamētū lenē: & misericordia tēperatū: & q̄
 debuit negligētia sentire cruciatū: uini austeritate mordetur ut p̄ oleū ad p̄nitentiā puocetur: p̄ uinū sentiat se
 ueritatē iudicātis: uxore uirginē accipiet: uiduā autē & eiectā & meretricē nō accipiet: sed uirginē de genere suo
 & nō continuabit semē suū i populo. Ego dominus qui sanctifico eū. Scio pōtīficē cui p̄cepta nūc dantur: a
 pl̄risq; christū intelligi. Et id qđ dictū est: sup̄ patrē & matrē: nō inquinabitur de uirginali maris partu intelli-
 gi. Multoq; faciliōr & sup̄ domino interpretatio: q̄ audit i psalmo: tu es sacerdos in æternū secūdū ordinē melchi-
 sedech: & i Zacharia: audi Iesu sacerdos maxie: & cui sordida p̄ctōrū n̄orū uestimēta tollūtur: ut recipiat gloriā
 quā hūit apud p̄m: priusq; mūdus eēt. Sed ne quis me uī facere scripturā putet: & sic amare Christū: ut histo-
 riā auferā ueritatē: interpretabor i mēbris: qđ referatur ad caput: intelligā de seruis: qđ i pleatur i domio. Q̄ uāq;
 gloria domini: gloria famulorū sit. Et ubicūq; opportunitas se loci tulerit: sic de uero lūine disputabo: ut deriue-
 tur ad eos quibus Christus donauit: ut lumē sint. Pōtīfex iste: quē Mosaicus sermo describit: uiduā: eiectā: &
 meretricē nō ducit uxore. Vidua ē cuius maritus ē mortuus. Eiectā q̄ a marito uiuēte p̄icitur: meretrix q̄ mul-
 torū libidini patet. Sed accipiet uirginē & de genere suo: nō alienigenā ne in mala terra nobiliū seminū frumēta
 degenerēt: nō meretricē: q̄ multis exposita est amatoribus. Nō eiectā q̄ etiā priori cōiugio idigna fuit. Nō uidu-
 am: ne pristinaq; meminerit uoluptatū: sed animā illā q̄ nō hēt maculā neq; rugā: q̄ cū Christo reouatur de die
 in diē: de q̄ apostolus loquitur: Despōdi. n. uos uni uiro uirginē castā exhibere christo. Nolo discipulā cōiugē
 pōtīficis quicq; h̄re de uetere homine. Si cōsurreximus cū christo: ea q̄ surū sūt sapiamus: p̄teritorū obliti: fu-
 turorū auidi. Infelix simō quia post bap̄ismū de ātīquo m̄rimonio cogitabat: nec ad uirginalē uenerat purita-
 tē. Petri cōsortio indignus fuit. Cōpulisti me Fabiola Irīs tuis: ut de aarō tibi scriberē uestimētis. Ego plus obru-
 li: ut decibus & primitiis sacerdotū: & de obseruatiōe pōtīficis p̄fatūculā struerē. Egressa de Sodomis: & ad
 mōtana felinās: nō uis habitare in parua urbe Segor. Trāscēdēs Profelitos p̄teris Israelitas: dimittēs Leuiti-
 cū gradū & p̄p̄ete pēna trāsuolās sacerdotes ad pōtīficē uenis. Sed dū uestes eius & rōnē diligenter inquiris:
 n̄ā tibi displicere cōsortia. Et tu quidē optato frueris ocio: & iuxta Babylonem Bethleemica forsitā rura sus-
 piras. Nos ineffrenata tādē pace reddita: uagiētē de p̄æsepi audimus infantē: & q̄rimonias eius: ac uoculā: ad
 tuas aures cpius puenire. Legimus in Exodo tabernaculū: mensā: cādelabrū: altare: colūnas: tētoria: coccū: bys-
 sū: hyacinthū: purpurā: ex auro: argento: ære: uasa diuersa: tabernaculū dīlū i atria. xii. panes p̄ singulas hebdo-

*Editui
Janitores
Eclerim
Præuilegia p̄uicias*

*Vidua
Eiecta
Meretrix
Vidua exp̄ij. dīf.
nō nubat
p̄uicias*

Bethleemica rura

madas mense ipositos: in candelabro septē lucernas altare hostiis holocaustisq; expositū cathedras: scyphos: thuribula: phialas: mortariola: paxillos: pelles rubras: pilos capras: & ligna imputribilia. Tāta & talia offeruntur in tabernaculo dei: ut nullus desperet salutē. Alius autē: scilicet: alius argētū: eloquiū: alius uocē: aeris exhibeat totus mūdus in tabernaculo describitur sacramēto: primū & secūdū uestibulū oibus patet. Aq̄. n. & terra cūctis mortalibus data sunt. In factis uero scētōz q̄si ad æthera: & i cælū: & paucorū itroitus & uolatus ē. xii. panes. xii. mensiū significat circulū. Septē lucernæ septē errātia astra demōstrāt. Et ne lōgū faciā (neq; n. ppositū mihi nūc ē de tabernaculo scriberē) ueniā ad sacerdotalia uestimēta. Et atē q̄ mysticā scruter itelligentiā: more iudaico q̄ scripta sūt simpliciter exponā: ut postq̄ uestitū uideris sacerdotē: & oculis tuis oē eius patuerit ornāmētū: tūc singulorū causas pariter reqramus. Discamus primū cōes sacerdotū uestes: atq; pōtificū lineis sceminalibus q̄ usq; ad genua & poplites ueniūt uerecūda cælant: & superior pars sub umbilico uehemēter astringit: ut si q̄do expediti maclāt uictimas: tauros & arietes trahūt: portātq; onera: & i officio ministrādū sūt: etiā si lapsi fuerint: & scemora reuelauerint: nō pateat qd̄ opū est. Inde & gradus altaris phibent fieri: ne inferior populus ascendentiū uerecūda cōspiciat: uocaturq; lingua hebræa hoc genus uestimētū: maschinasse: græcæ ὤκεθρα: a nris sceminalia: uel brachæ usq; ad genua ptingētes. Refert. n. Iosephus (nā ætate eius adhuc tēplū stabat: & nec dū Vespasiāus & Titus hierosolymā subuerterāt: & erat ipse de genere sacerdotali: multoq; plus itelligit: qd̄ oculis uidetur: qd̄ aure præcipit hęc sceminalia de bysso retorta: ob fortitudinē solere cōtexi: & postq̄ icisa fuerint: acu cōstui. Nō enī possent in tela huiuscemodi fieri. Secūda ex lino tunica est poderis. i. talaris: duplici sindone: quā & ipsa Iosephus byssinā uocat: appellaturq; cotonaph. i. χιτων qd̄ hebræo sermōe in lineā uertit: hęc adhæret corpori: & ita arcta ē: & strictis manicis: ut nulla oīno in ueste sit ruga: & usq; ad crura descēdat: uolo p legentis facilitate abuti sermone uulgato: solēt militātes hęc lineas: q̄s camisas uocāt: sic aptas mēbris & astrictas corporibus: ut expediti sint uel ad cursū uel ad prælia dirigēdo iacula: tenēdo clypeū: enī librādo: & quocūq; necessitas traxerit Ergo & sacerdotes parati in ministeriū dei utunt hęc tunica: ut habētes pulchritudinē uestimētōz nudorū celeritate discurrāt. Tertiū genus est uestimētū: qd̄ illi appellāt abanech: nos cingulū & baltheū zonam possumus dicere. Babylonii nouo uocabulo hēnā uocant. Diuersa uocabula ponius: ne qs erret in noīe: hoc cingulū in similitudine pellis colubri q̄ exiit senectutē: sic in rotundū textū est: ut marsupiu lōgius putes. Textū ē autē subtegmine cocci: purpuræ: hyacinthi: & stamine byssino ob decorē & fortitudinē: atq; ita polymita arte distinctū: ut diuersos flores acgēmas artificis manu nō textas: sed additas arbitreris: lineā tunicā de q̄ supra diximus: iter umbilicū & pectus hoc stringunt baltheo: qui q̄tuor digitorū habēs latitudinē & ex una parte ad crura depēdens: cū ad sacrificia cursu & expeditiōe opus est: in læuū hūer: retorquet. Quartū genus ē uestimētū rotundū pilleolū: q̄le pictū in ulyxeo cōspicius: q̄si sphæra media sit diuisa: & pars una ponat i capite: hoc græci & nostri thiarā: nōnulli galeorū uocāt: nō habet acumē in sūmo: nec totū usq; ad comas caput tegit: sed tertiam partē a frōte i optā relinqt: atq; ita i occipitio uitta cōstrictus est: ut nō facile labat ex capite. Est autē byssinū: & sic fabre opatū lintheolo: ut nulla acus uestigia foris secus pareant. His q̄tuor uestimētis. i. sceminalibus: tunica lineā: cingulo qd̄ purpura: cocco: bysso: hyacinthoq; cōtexit: & pileo: de quo nūc diximus: tā sacerdotes q̄ pontifices utunt. Reliq̄ aut q̄tuor proprie pontificū sunt: quorū primū est mail. i. tunica talaris tota hyacinthia: ex talaribus eiusdē coloris assutas habēs manicas & i superiori parte q̄ collo induit: apta qd̄ uulgo capitiū uocant: oris firmissimis ex se textis: ne facile rūpanē. In extrema uero parte. i. ad pedes. lxxii. sūt tintinabula: & totidem malapunica eiusdē contexta coloribus: sup cingula iter duo tintinabula unū malū est: inter duo mala unū tintinabulū: ut alterutrū sibi media sint: causaq; reddit. Iocitico tintinabula uesti apposita sunt ut cū ingredit pontifex in scā sanctorū: totus uocalis incedat: moriturus statū: si hoc nō fecerit. Sextū est uestimētū: quod hebraica lingua dicit ephod. lxx. επωμδα. i. suphūerale appellāt. Aquila ep̄m. u. u. i. sup uestimentū: nos ephod suo ponimus noīe. Et ubicūq; i Exodo siue i Leuitico suphūerale legit: sciamus apud hebræos ephod appellari. Hoc aut esse pontificis uestimentū & in qdā epistola scripisse me memini: & ois scriptura testat factū quid esse: & solis cōueniens pontificibus. Nec statū illud occurrat: q̄ Samuel q̄ leuita fuit: scribit in regnorū libro hūisse ætatis ad huc paruulæ ephod bad. i. suphūerale lineū: cū Dauid quoq; ante archā domini idē portasse referat. Aliud est. n. ex q̄tuor supradictis coloribus. i. hyacintho: bysso: cocco: purpura: & ex auro habere contextū: aliud in similitudinē sacerdotū simplex & lineū. Auri lamīæ. i. bractæ mira tenuitate tunduntur: ex quibus facta fila torquntur cū subtegmine triū colorū hyacinthi: cocci: purpuræ: & cū stamine byssino: & efficitur palliolum miræ pulchritudinis perstringens fulgore oculos in modū caracallarū: sed absq; cucullis contra pectus nihil cōtextū est: & locus futuro rationali derelictus. Sed in utroq; humero habet singulos lapides clausos & astrictos auro: qui hebraice dicunt soom. Ab Aquila & Symmacho & Theodotione onychini. a. lxx. smaragdi transferunt. Iosephus sardonias uocat: cū hebræo Aquilæ cōsentis: ut uel colorē lapidū: uel patriā de patria demonstraret. Et in singulis lapidibus bisseua patriarcharū noīa sunt: quibus israliticus populus diuidit. In dextro hūero maiores filii Iacob: in læuo minores scripti sunt: ut pontifex ingrediens sancta sanctorū nomina populi: pro quo rogaturus est dominū: portet in hūeris. Septimū uestimentū est mensura paruū: sed cūctis supradictis sacratius: intende quæso aīo: ut quæ dicuntur itelligas hebraice uocat osnin. græcæ aut λογιον. nos rōnale possumus appellare: ut in ipso statū noīe scias mysticum esse qd̄ dicit: pānus est breuis ex auro: & q̄tuor textus coloribus: hoc est iisdē qbus & suphūerale: habēs magnitudinē palmi p q̄drū: & duplex: ne facile rūpatur. Intexti sūt. n. ei. xii. lapides miræ magnitudinis atq; præcii p q̄tuor ordies: ita ut i singulis uersiculis terni lapides collocētur. In priō ordine sardius topacius smaragdus ponitur. Symmachus distēt i smaragdo: cœrauniū p eo trāfferēs. In secundo

Succubum vestis

Femina
Bracha

Podens
Tunica Talaris

Baltheus
Cinguli
Zona

Polymita vestis

Mira
Epaleus

Talaris
Capitium

Ephod
Suphūerale

Soom

secundo carbunculus: saphyrus: iaspis. In tertio ligurius: achates: ametisthus. In quarto chrysolitus: onychinus: beryllus. Satisq; miror: cur hyacinthus preciosissimus in horum numero non potatur: nisi forte ipse alio nomine ligurius appellatur scrutans eos: qui de lapidum scripsere naturis atque gemarum: ligurium inuenire non potui: in singulis lapidibus secundum aetates. xii. tribuum sculpta sunt nomina: hos lapides in diademate principis Tyri: et in apocalypsi Ioannis: legimus de quibus extruitur caelestis Hierusalem et super horum nominibus: et specie uirtutum: uel ordo uel diuersitas indicatur. Per quatuor rationales angulos quatuor anuli sunt aurei: habentes contra se suphuerale alios quatuor: ut cum apposita fuerit λογηδον in loco quem in ephod diximus derelictum anulus ueniat contra anulum: & mutuo sibi uittis copulentur hyacinthis: porro ne magnitudo & pondus lapidum contexta stamina ruperent auro ligati sunt atque conclusi: nec sufficit hoc ad firmitatem: nisi & catherae ex auro fierent: quae ob pulchritudinem fistulis aureis tegerent: haeretque & in rationali supra duos maiores anulos qui uicinis suphueralis aureis necerentur: & deorsum alios duos: Nam post tergum in suphuerali contra pectus & stomachum: ex utroque latere erant anuli aurei: qui catheris cum rationali inferioribus anulis iungebantur: atque ita fiebat: ut astringeret & rationale suphuerale: & suphuerale rationale: ut una textura contra uidentibus putaretur. Octaua est lamina aurea. i. sifzaaba: in qua scriptum est nomen domini hebraice quatuor litteris: ioth: he: uau: he: quod apud illos ineffabile nuncupatur: hoc super pilleolum lineum: & coe omnium sacerdotum in pontifice plus additur: ut in fronte uitta hyacinthina constringat: totaque pontificis pulchritudine: dei uocabulum coronet: & protegat. Diximus quod uel coe cum sacerdotibus: uel quae specialia pontificis uestimenta sint: & si tanta difficultas fuit in uasis fictilibus: quanta maiestas erit in thesauro qui intrinsecus latet: Dicamus igitur prius quod ab hebraeis accepimus: & iuxta morem nostrum spiritualis postea intelligentiae uela paradisi quatuor colores ad quatuor elementa referunt: ex quibus uniuersa subsistunt Byssus cerrea deputatur: quia ex terra gignitur. Purpura maritima: quia ex eius cocleolis tingitur. Hyacinthus aeri propter coloris similitudinem. Coccus igni & aetheri: qui hebraice san appellatur quod Aquila Διαφάνων: Symmachus Διαφανών interpretatus est: pro cocco iuxta latinum eloquium apud hebraeos tolach. i. uermiculus scribitur: & iustum esse commemorant ut pontifex creatoris: non solum per israel: sed & pro uniuerso mundo roget: siquidem ex terra & aqua & aere & igne mundus iste consistit: & haec elementa sunt omnium. Vnde primum uestimentum lineum terram significat: secundum hyacinthinum aerem in colore demonstrans: quia de terrenis paulatim ad excelsa sustollimur: & ipsa uestis hyacinthina a capite usque ad talos ueniens indicat aerem de caelis usque ad terram fufum. Mala autem punica & tintinnabula in inferioribus posita: fulgura tonitruaque demonstrant: siue terram & aquam & omnium elementorum inter se consonantiam: & sic sibi uniuersa perplexa: ut in singulis omnia reperiantur. Quod autem supradicti colores auro intexti sunt: id significari uolunt: quod uitalis color & diuini sensus prouidentia uniuersa penetret. Suphuerale & duos lapides uel smaragdinos uel onychinos: qui desuper sunt: & utrumque huiusmodi tegant: duo hemisphaeria interpretantur: quorum aliud super terram aliud sub terra sit: siue solem & lunam: quae desuper rutilant zonam illam: qua sacerdotis pectus arctatur: & linea tenia. i. terra constringitur: interpretantur oceanum: rationale in medio positum terram edisserunt: quae instar puncti licet omnia in se habeat: tamen a cunctis uallat elementis. xii. lapides uel zodiacum interpretantur circulum uel. xii. menses: & singulis uersiculis singula assignant tempora: & his ternos deputant menses: nec alicui gentilis uideatur expositio. non enim si caelestia & dei dispositione idolorum nominibus infamarunt: tunc dei neganda est prouidentia: quae certa lege currit: & fertur: & regit omnia. Et arcturum: & orionem: & mazuroth: hoc est zodiacum circulum: & caetera astorum nomina legimus: non quo eadem apud hebraeos uocabula sint: sed quo nos non possumus quae dicuntur: nisi consuetis uocibus intelligere. Pulchre autem hoc ipsum: quod in medio est appellatur rationale. Ratione enim cuncta sunt plena: & terrena haerent caelestibus: imo ratione terrenorum & temporum: caloris & frigoris & duplex inter utraque temperies: de caeli cursu & ratione descendit. Vnde & rationale cum ephod fortius stringitur: porro quod dicitur in ipso rationali Διλωσις esse et αληθεια. i. manifestatio atque doctrina uel ueritas: hoc ipsum significat: quod nunquam in dei ratione mendacium sit: sed & ipsa ueritas multis signis & argumentis monstratur hominibus: & usque ad mortales ueniat unde factum est: ut rationem solis & lunae & anni & mensium & temporum & horarum: tempestatum quoque serenitatis atque uentorum: & res omnium nosceremus: accipientes in scitiam a deo sapientiam: & ipso habitatore atque doctore domicili sui nobis & fabricae scientiam demonstrante: Super omnia cidaris & uitta hyacinthina caelum monstrat & auri lamina: cui in fronte pontificis inscriptum est nomen dei: uniuersa quae subius sunt: dei arbitrio gubernari. Id ipsum ego puto sub aliis nominibus & in cherubin & quatuor animalibus figuratum: quae ita sibi permixta sunt: & haerent: ut in uno inueniantur: & reliqua: & quae instanter & ante se uadant: & non reuertantur: labuntur enim tempora: & praeterita relinquunt: ad futura festinant. Quod autem semper in motu sunt: id significat: quod & philosophi suspicantur: currere mundum suo ordine: & incessabiliter uelut rotam in suo axe torqueri: unde & rota in rota. i. tempus in tempore: & annus in semetipsum reuoluit: & ipsae rotae eleuantur ad caelum: & super crystallum thronus ex saphyro est: & super thronum similitudo sedentis: cuius inferiora ignea sunt: superiora electrina: ut demonstrat quae inferiora sunt: igne & purgatione indigere: quae superiora in conditione luce puritate persistere. Et quo hic in hitu sacerdotis auri lamina est desuper: ita in Ezechiel electrum in pectore & in uertice collocat: iustum ergo erat sicut supra ex parte diximus: ut pontifex dei creaturarum omnium typum portans: in uestibus suis indicaret: cum cetera indigeret misericordia dei: & cum sacrificaret ei: expiaret uniuersalem conditionem: ut non pro liberis ac parentibus & propriis: sed pro cuncta creatura & uoce & habitu praecaret: Tetigimus expositionem hebraicam: & infinitam sensuum siluam alteri tempori reseruantes: quaedam futura domus strauimus fundamenta. De feminalibus lineis hoc solet dicere: ratio feminum & generationum ad carnem pertinet terram per eam deputatur. Vnde et ad Adam loquitur deus: terra es & in terram ibis. Causa quoque huius rei: quod de paruulo semine: & foedissimis initiis tanta uel hominum uel diuersarum rerum pulchritudo nascatur: esse obuolutas: & humanis oculis non patere. Legimus in leuitico iuxta praecipitum

Interpretationem

Quatuor colores ad quatuor elementa.

*Mala punica
Tintinnabula*

dei: moysen lauiffe aaron: & filios eius tã tunc purgatione mundi & reg: oium sanctitate baptismi sacramenta signabant: non accipiunt uestes: nisi lotis prius sordibus: nec ornantur ad sacra: nisi in christo noui hoies renascantur: uinum. nouum in nouis utribus mittit. Quod aut moyses lauat: legis iudiciu est: habent moysen & prophetas ipsos audiãt. Et ab adã usq; ad moysen oes peccauerunt: preceptis dei lauãdi sumus: & comparati ad indumentu xpi: tunicas pelliceas desposuerimus: tunc induemur ueste linea nihil in se mortis habete: sed tota candida: ut de baptismo cõsurgentes cõgamus liberos in ueritate & tota pristino: peccato: turpitudine celest. Vnde & David: Bni quor: remisse sunt iniquitates: & quor: tecta sunt peccata. Post scemialia & lineã tunicã induimur hyacinthino uestimẽto & icipimus de terrenis ad alta cõscendere. Hac ipsa hyacinthina tunica a. lxx. vno τῖχος. i. subucula noiat: & pprie pontificis est: significatq; rone sublimiu non patere oibus: sed maioribus atq; pfectis: Hac habuerunt moyses & aaron & propheta: oes: quibus dicitur in monte excelso ascende tu: q euãgelizas syõ: Nec sufficit nobis prior: ablutio peccato: (baptismi gra doctria secretior) nisi huerimus & opa: unde iugit & ephod. i. suphuerale: qd ronal copulat: ut non sit laxu neq; dissolutu: sed hæreat sibi iuicẽ & in auxilio sint. Rõ eteni opibus & opa rone indiget: ut qd merte precipimus: ope ppetremus: duoq; lapides in suphuerali uel christu significat & ecclesiã. xii. apostolor: q ad prædicatione missi sunt: noia cõtinetes: uel lram & spm in quibus cõtinent legis uniuersa mysteria. In dextra spūs: in laua lra est. Per lras ad uerba descẽdimus: p uerba ueniũs ad sũ. Quã pulcher ordo: & ex ipso hitu sacra demõstrãt. In hueris opa sũt: in pectore rone: unde & pectusculu comedunt sacerdotes. Hoc aut ronale duplex est aptu & absconditu: simplex & mysticum. xii. in se lapides habes: & quatuor ordines: quos quatuor puto eẽ uirtutes: prudentia: & fortitudinẽ: iusticiã: & tẽperantiã: q sibi hæret inuicẽ: & dũ mutuo miscetur duodenariu efficiunt numes: uel quatuor euãgelia: q in apocalypsi describunt plena oculis & domini luce radiãtia mundu illuminãt: in uno q tuor & in quatuor singula unde & Διλωσίς & ἀληθεία. i. manifestatio uel doctria & ueritas in pectore sacerdotis est. Cũ. n. idutus qs fuerit ueste multiplici: cõleq; nẽ e ueritate quã corde retinet: sermone pferre: & ob id in ronal ueritas est. i. scia: ut nouerit q docẽda sint: & manifestatio atq; doctria ut possit instruere alios qd merte cõcepit. Vbi sũt q inocentiã sacerdoti dicunt posse sufficere: Vetus lex nouã cõgruit. idipsum moyses qd & apostolus. Ille sacerdotis sciam ornat in uestibus. Ille timotheu & titum instruit in discipulis. Sed & ipse uestimẽto: ordo præcipuus: legamus leuiticum: non prius ronale: & sic suphumerale: sed ante suphuerale: & sic ronale: a mãdatis tuis inq; intellexi: prius faciamus. Et sic doceamus: ne doctria auctoritas castis opibus destruat. hoc e qd in propheta legimus. Seminate uobis in iusticia: & metite uobis fructus uitã. Illuminate uobis lumen scia. Primu seminate in iusticia: & fructum uitã æternã metite: postea uobis sciam iudicate. Nec statim absoluta pfectio est: siqs suphumerale & ronale hæat: nisi hæc ipsa inter se forti cõpagine solidentur: & sibi inuicẽ nexa sint: ut & opatio roni: & rone opibus hæreat: & his præcedẽtib; doctria sequatur & ueritas. Quatuor elemẽta de quibus supra diximus & duos lapides uel onychinos uel smaragdinos: & gemas. xii. q ponuntur in ronal: si eẽt tps: ut discute rẽ singulor: naturas: & causas tibi exponerẽ: & qd unusq; ualeat: & quõ uirtutibus. singulis cõparetur: pleniũs qũta memorasse sufficiat. qd & scus papa Epiphanius egregium super hoc uolumẽ edidit qd si legere uolueris plenissimã sciam cõsequeris. Ego iã mẽsurã epistolã excedere me intelligo: & excipietis caras uideo eẽ cõpletas: unde & reliqua trãleo: ut tandẽ finiatur orõ: lamina aurea rutilat in fronte. nihil. n. nobis prodest oium reg: eruditio: nisi dei scia coronemur. lineis induimur ornatur hyacinthis: sacro baltheo cingimur: datur nobis opa: ronale in pectore põitur: accipimus ueritate: pferit sermo doctria. Impsecta sũt uniuersa: si non tã decoro curru dignus q ratur auriga: & sup creaturas creator insistẽs: regat ipse q cõdidit. Quod oli in lamina mõstrabat nunc in signo ostẽditur crucis: auro legis: sãguis euãgelii præciosior e Tunc sinum iuxta Ezechielis uocẽ: gemetibus figebatur in frõte: nũc portãtes cruce dicitur: signatum est sup nos lumẽ uultus tui domine. Bis in Exodo legimus præcipiente domino & Moysen iussa faciente: octo uestiu genera pontificis. In leuitico de septẽ tantu descriptum e: & refert quõ Moyses frem suũ Aarõ illis induerit: & de scemialibus nihil dicit: hac ut arbitror causa: q ad genitalia nra & uerecũda lex non mittit manũ: sed ipsi secretiora nra: & cõfusiõe digna: tegere & uelare debemus & cõsciam puritatis ac seminum deo iudici referuare: de cãteris uirtutibus: uerbi gra: sapia: fortitudinẽ: iusticia: humilitate: mãsuetudine: liberalitate: possunt & alii iudicare: pudicitia sola nouit cõscia: & humani oculi huius rei certi iudices esse non possunt: absq; iis qui passim in more brutor: aialium libidini expositi sunt: unde & apostolus de uirgibus inq; præceptum domini non hẽo: quasi Moyses loquatur: scemialibus ego non uestio: nec impono alicui necessitate. Qui uult sacerdos esse: ipse se uestiat: O quã uirgines: & quor: spata pudicitia in die iudicii dehonestabitur: quor: infamata pudicitia a deo iudice coronabitur. Ipsi igitur assumamus scemialia: ipsi nra uerecũda opiamus: non gramus alienos oculos: ita tegantur genitalia: ut nullor: oculis pateãt nequãdo itramus scã scõr: si qua apparuerit turpitudine: morte moriamur. Jam sermo finitur: & ad supiora trahor. Tanta debet esse scia & eruditio pontificis dei: ut gressus eius & motus & uniuersa uocalia sint: ueritate mente concipiat: & toto eã habitu resonet & ornatu quicquid agit: quicquid loquitur: sit doctria populor: absq; tintinnabulis. n. & diuersis coloribus & gemmis: pluribusq; ornamentis uirtutum nec sancta ingredi pot: nec nomen antistitis posidere. Hac ad unam lucubratiunculã cum iam funis solueretur a litore: & nauã crebrius in clamarẽt: pperro sermone dictaui: quã memoriã tenere poterã: & quã diuturna ronal pectoris mei lectiõe cõcesserã: satis intelligens: magis me loquendi impetu q iudicio scribetis fluere: & more torrentis turbidum pferre sermonem: fertur in indice septimus Tertulliani liber de Aaron uestibus: qui interim usq; ad hanc diẽ a me non est repertus. Si a uobis propter celebritatem urbis fuerit inuentus: quãlo ne me me stillam illius flumini comparetis: non. n. magnor: uiro: ingeniũs: sed meis sum uiribus æstimandus.

Beati Hieronymi ad Marcellā de interpretatione ephod: qua docet i scripturis ephod dupliciter poni pro su
phūerali pontificis multiplici uarietate distincto & lapidibus ornato & pro lineo simplici & cādido quod erat
omnibus commune sacerdotibus. Epistola. LXVI.

Pistolare officiū est de re familiari aut de quotidiana cōuersatione aliquid scribere: & quodāmodo
absentes iter se presentes fieri: dū mutuo quid aut uelit aut gestū sit nunciāt: licet interdū cōfabula
tionis tale conuiuiū doctrina quoq; sale condiat. Veg tu dū tota i tractatibus occuparis: nihil mi
hi scribis nisi quod me torq; at: & scripturas legere cōpellis. Deniq; heri famosissima q̄stione pposita postulasti
ut quid sentire statim rescriberē. Quasi uero phariseoz; teneā cathedrā: ut quotienscunq; de uerbis hebraicis
iurgiū est: ego arbiter & litis seq̄ster exposcar. Nō sunt suauēs epistolae: q̄ nō placentā redolent: q̄s nō cōdit Ap
tius: in quibus nihil de magistrōz; huius tēporis iure suffumat. Sed qa uector & iternunciū sermonis nostri re
dire festinat: rē grandē celerius dicto q̄ debeo: licet de scripturis sanctis disputanti non tā necessaria sint uerba:
q̄ sensus: q̄ si eloquentiā q̄rimus: Demosthenes eligēdus aut Tullius est: si sacramēta diuina: nostri codices: qui
de hebræo i latinū nō bene resonāt prouidēdi. In fronte epistolae tuae posueras: quid sibi uelit q; i regnoz; libro
primo scriptū est: Et Samuel sp̄ seruiebat ante conspectū domini cinctus ephodbad: & diploidē habebat pusil
lā: quā fecerat ei mater sua: & afferebat ei de diebus in dies: cū ascenderet cū uiro suo sacrificare sacrificiū diez;.
Itaq; q̄ris quid sit ephodbad: quo futurus ppheta p̄cingit: utrū ne zona: an ut quidā putant turibulū uel ge
nus aliquod uestimenti sit. Et si uestis: quomodo ea cingit: & post ipsū ephod q̄re adiungit ei bad. In sequenti
bus quoq; legisse te scribis: ubi uenit homo dei ad Heli: & dicit ei hęc dicit dominus: Manifeste ostendi me ad
domū patris tui ex omnibus tribubus israel: cū essent in terra ægypti seruientes i domo Pharaonis: & elegi do
mū patris tui ex omnibus tribubus israel mihi in sacerdotiū: ut ascenderēt ad altare meū: & incenderent incen
sū: & portarent ephod. Totūq; libri ordinē profecuta etiā de illo loco exēplar sūpsisti: in quo Doech Idumæus
iussu regis interfecit sacerdotes. Et conuersus iquit scriptura Doech Syrus mortificauit ipse sacerdotes domini:
& occidit in illa die trecentos quinq; uiros: siue ut in hebræo legit. lxxxv. omnes qui portabāt ephod & nobath
ciuitatē sacerdotū occidit in ore gladii a uiro usq; ad mulierē: ab infante usq; ad nutrientē: & uitulū: & asinū: &
ouē in ore gladii: & saluatus est unus filius Abimelech filii Achitob & nomē ei abiathar: & fugit post dauit: non
me teneo: quin problematis ordinē responsione p̄ueniā. Vbi nunc legimus & omnes portantes ephodbad:
Hoc quare ita dixerim: in sequentibus discēs. Illud quoq; quod sequit̄ addidisti. Et factū est cum fugeret Abia
thar filius Abimelech ad Dauid: & ipse cū Dauid descendit in Sicelech: habens ephod in manu sua: & renuncia
tū est Saul: quia uenit Dauid in Sicelech: ubi cū regis aduētus & ciuitatis timere: obsidio: dixit Dauid ad Abia
thar: de fer ephod domini. Hęc sunt q̄ de regnoz; libro excerpta pponens: uolumē iudicū transcendisti: in quo
Micha de monte Effrai scribit̄ mille centū argēti siclos matri quos illa uouerat: reddidisse: itaq; sculptile ide fe
cisse & conflatile. Addidit hęc postmodū ephod & theraphym: cū utiq; si zona sit: aut uestimēti genus: sculpti
le atq; conflatile uestimenti genus esse non possit. Agnosco errorē pene oīum latinoz; putantiū ephod & thera
phym q̄ postea nominant: de hoc argento quod Micha matri dederat fuisse cōflatū: cū scriptura sic referat: &
accepit mater eius haud dubiū quin fuit uir Micha: & domus eius dei: & fecit ephod & theraphym: & impleuit
manū unius de filiis suis: & factus est ei in sacerdotē. Si autē putas ea q̄ supius appellata sunt sculptile atq; con
flatile: ephod & theraphym deinceps nominari: discē esse non eadē. Siquidē post matris idolū quod dicit̄ sculpti
le atq; conflatile: fecit micha ephod & theraphym: sicut ex consequentibus approbat̄: & responderūt quinq; ui
ri qui abierant considerare terrā: & dixerunt ad fratres suos: ecce nostis quidē in domibus istis ephod & thera
phym: & sculptile atq; conflatile. Et post multa quæ i medio p̄termisisti: & ascenderunt inquit quinq; uiri: &
illuc irruerunt: & sūpsērunt sculptile atq; conflatile: ephod & theraphym. Et sexcenti uiri qui cincti erant uasis
bellicis ingressi sūt domū Michæ: & sūpsērūt sculptile atq; cōflatile: ephod & theraphym. Coarguunt̄ eoz; opi
niōes q̄ ut idissolubile facerēt q̄stionē: ephod argētū putauerūt. Illud breuiter attēde: q̄ nunq; nisi in sacerdotio
noiet. Nā & Samuel q̄ illo cictus referē: leuites fuit: & sacerdotes Nobat hoc dignitatis suæ isigne portabāt. Et
qd̄ i latinis codicibus nō h̄r: q̄do dauid fugit a Saul uenit ad Abimelech: & gladiū postulauit dicēs: uide si ē ad
manū tuā lācea & gladius: quoniā gladiū meū & uasa mea nō sustuli i manu mea. Respōdēs q; sacerdos dixit: ec
ce gladius Goliath alienigenæ: quē percussisti i ualle Terebithi: & hic iuolutus ē uestimēto post ephod i sacrario
utiq; ephod cōditū seruabat̄: hoc quoq; qd̄ nūc posuimus ubi sculptile & cōflatile legit̄: licet idolū sit: tamē qa
perrorē religio putabat̄: ad uenerationē eius sicut ad dei ministeriū ephod & theraphym isigne cōficiē. Thera
phym quid sit si spatiū dictādi fuerit: p̄seq̄mur. Nūc iteri de ephod ut cēpius explicādū ē. In exodo ubi Moy
si p̄cipit̄ ut sacerdotalia iubeat fieri uestimēta. Post cætera legit̄ & hęc stola q̄s faciant pectorale suphūerale
& tunicas κὸσμητὸς & cictoriū. Vbi autē nos posuimus suphūerale i græco h̄r ἐπιωμίον & lxx. iter
pretes trāstulerūt qd̄ scilicet sup hūeros istiusmodi ueniat uestimētū. Deide iūgit̄ & hi accipiēt aurū & hyacin
thū & coccinū & purpurā & byssū: & faciēt suphumerale de bysso opus textile uariū. Quid plura? Totus exo
di liber ac uestiū plenus ē specie. Nā & i fine eiusdē uolūinis scribit̄: & fecit oīs sapiēs i opibus stolas sanctoz; q̄
sūt Aaron sacerdotis: sicut dominus p̄cepit Moysi. Et fecerūt suphumerale de auro & hyacintho purpura &
coccino & bysso retorta. Sed qa i exodo hoc genus uestimēti p̄cipit̄ tātū ut fiat: & postea actū referē: non tā
mē eo Aarō uestit̄. In leuitico quō sacerdotalibus uestimētis idutus fuerit explicat̄: & applicauit Moyses aarō
& filios eius & lauit eos aq;: & uestiuit eū tunica: & cixit eū zona: & uestiuit eū στήθος qd̄ nos subtūcalē si
ue tūicā quā subus uestitus ē possumus interpretari: & iposuit suphūerale iqt: & cixit eū secūdū facturā suphūe
cxxxvii.

ralis & constrinxit eam in ipso. Vides itaque hunc superhumerali cingi: quomodo samuel ephod bad illo nescio quo cingebat: sed ne te longius traham hanc habent sententiam. Vbi cum in lxx. interpretibus hoc est in codicibus nostris επωμι S. i. superhumerale legitur: i. hebraeo scriptum est ephod. Quod quare alibi interpretari uoluerit: & alibi interpretatum reliquerint: non est mei iudicium: cum hoc ipsum in pluribus fecerit: utique alibi aliter atque aliter expresserint nouissimae translationis uarietate lassati ipsa hebraea uerba posuerint. Aquila autem id quod illi iuxta τριων dixerunt & ενδμ. u. α. i. uestimentum & super uestimentum dixit: quod s. tunica & quod hebraeo sermone uocatur mail superiorem tunicam: ενωμ. u. α. uero. i. iuxta τριων quod hebraice dicitur ephod cum superius pallium significet: quo tota sacerdotalis protegatur ambitio. Quare forsitan si ephod sacerdotale sit pallium: quare in quibusdam locis addatur bar: Audiens bar: nihil tenere non possit. Nam cum apud hebraeos dicatur bad: ipsos quoque lxx. interpretes sic translulisse manifestum sit: probat ut bar scribatur: error obtinuit: bad autem lingua hebraica linum dicitur: licet linum effertur significantius exprimat: denique ubi nos legimus: & facies femorale lineum: ut operiantur carnis turpitudines a lumbis usque ad crura eorum. In hebraeo pro lineo bad ponit. Quia specie uir quoque ille qui danieli monstrat: indutus est. Et extuli oculos meos & uidi & ecce uir unus uestitus est bardin. quo plurali numero uestes lineae nuncupatur: propterea autem Samuel & lxxxv. uiri sacerdotes ephod lineum portasse referunt: quoniam sacerdos magnus solus habebat licentiam ephod non lineo uestiendi: ut scriptura commemorat: auro hyacintho purpura coccino byssoque contexto. Caeteri habebant ephod non illa uarietate distinctum: & ex xii. lapidibus ornatum: qui in humero utroque regebant sed lineum & simplex: & toto cadore purissimum. Verum quia supra permiseram: me si spatium dictandi fuisset: de theraphim quoque breuiter dissertum: nec quisquam iterum interpellator aduenit: scito theraphym ab aquila morphomata interpretari: quae non figuras siue figurationes possumus dicere. Nam in eodem loco quando saul misit nuncios ut acciperent dauid: & responderunt uexari illum grauiter: & misit rursum dicens: afferte illum in lecto ad me: ut occidam illum: ut uenerunt nuncios: & ecce cenotaphia in lecto pro cenotaphiis: i. hebraeo theraphym. i. morphomata posita sunt: & non decor caprarum ut nostri codices habent: sed puluillus de caprarum pelle confusus: qui in tonsis pilis caput inuolutum in lectulo hominis mentiret: ut ait utriusque sermonis ueritate pariter explicet: in Osee cominatur deus a se populo fornicante omnem gratiam ablaturus: dicens: quod diebus multis sedebunt filii israel sine rege & principe: sine sacrificio: sine altari: & sine sacerdotio: & manifestationibus: pro sacerdotio & manifestationibus: i. hebraeo est sine ephod: iuxta lxx. quoque qui sensum magis quam uerba interpretati sunt: sacerdotium interpretari theraphym. Theraphym uero. i. figurationibus uel figuris uaria opera quam theraphym uocant intelligit. Nam & in Exodo caeterisque locis ubi describuntur uestes plumaria arte contextae opus cherubin. i. uariarum atque depictum factum esse describit: ita tamen ut uau litteram cherubin non habeat: quia ubicumque cum hac littera scribuntur alia magis quam opera significant. Iuxta igitur hunc sensum & micha cum ueste sacerdotali: caetera quoque quae ad sacerdotale pertinent ornamentum: per theraphym fecisse monstrat. Quare uelle nunc tibi omnem habitum sacerdotis exponere: & per singulas uestium species divina ostendere sacramenta. Verum quia in hoc ipso breuitate epistolae excessimus: & Iosephus ac Philo uiri doctissimi iudaeorum: multique de nostris id latissime persecuti sunt: quorum ut aiunt uoce audies me: quae de caetero uelis praecurato presentem ut si quid forte nescimus: sine teste: sine iudice infida aure moliamur. Nos ut scis: hebraeorum lectione detenti in latina lingua rubiginem obduximus: in tantum ut loquentibus quoque nobis: stridor quidam non latinus interstrepatur: unde ignoscere ariditati: & si speritus sum inquit sermone apostolus: sed non scientia. Illi utrumque non deerat: & unum humiliter renuebat. Nobis utrumque deest: quia & quod pueri plausibile habueramus amisimus: nec scientiam quam uolebamus: consecuti sumus: iuxta Esopianam fabulam dum magna sectamur: etiam minora perdentes.

Beati Hieronymi presbyteri ad Fabiolam de xlii. mansionibus filiorum Israel per heremum: illas historice mysticeque describens. Epistola. LXVII.

In septuagesimo septimo psalmo quem iuxta euangelistam matthaeum ex persona domini dictum credimus: decem plagae in aegypto & egressionis israel in solitudinem narrat historia. Cumque nulli dubium sit facta esse quae scripta sunt: quasi aliud littera sonet: aliud clausum spiritus teneat. Apiam inquit in parabola os meum: loquar propositiones ab initio. Quae uero audiimus: & uidimus: & patres nostri narrauerunt nobis. Unde & apostolus iisdem uerbis quia & eodem spiritu: haec autem ait omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad comonitionem nostram: in quos fines saeculorum deueniunt. Et nolo uos ignorare fratres: quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt: & omnes per mare transierunt: & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari: & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt: & omnes eundem potum spiritalem biberunt. bibebant autem de spiritali cōsequente eos petra petra autem erat christus. Si ergo pars historiae itineris ex aegypto spiritaliter accipit: & caetera quae ab apostolo per angustia temporis praetermissa sunt: eiusdem esse intelligentiae conuincunt. Nam idem propheta qui alio loco dixerat: habitauit cum habitantibus cedar multumicola fuit anima mea: absentiam terrae sanctae non ferre sustinens: lachrymabiliter ingemiscit & dicit. Haec recordatus sum: & effudi in me animam meam: donec transieram in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei in uoce exultationis & confessionis sonus epulantis. Et in alio psalmo. Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua. Paulus quoque lex spiritalis est. Et ipse dominus si crederetis Moysi: & mihi crederetis: de me enim ille scripsit. Et euangelium secundum Lucam: tunc incipiens a Moysi & omnibus prophetis interpretabatur illis in cunctis scripturis: quae de ipso dicta erant. Igitur iudaei paruuli: & qui solidum cibum glutire nequeunt: sed adhuc lacte nutriuntur infantiae: legant Pharaonem carneum & mare rubrum per quod ad Indiam nauigatur: & manna coriandro simile: & omnia quae scripta sunt: audiunt corporaliter. Leprosam domo: & lepra pellis: & staminis: & homicidam: & iumentum adulterii reum: & hebraei propter uxorem ac liberos seruire cupientes aure sibilent perforata. Nos autem derelinquentes Capharnaum agrum quodam pulcherrimum:

Theraphim

Lxx. interpretum sensum magis quam uerba interpretati sunt

Esopianam fabulam

Fabula Esopianam et manna infra describitur folio. c. lxxxvij.

Manna

Esopianam

mum & cū Iesu egrediētes in desertū: pascamur panibus eius. Si insipientes sumus: & iumentoz similes ordea-
 ceis. si rationale animal: triticeis & ex grano frumēti cōmolitis: qd' in terrā cadēs & mortnū multos fructus at-
 tulit. Nouē plagis pcussa est ægyptus: fractus Pharaō: ut dimitteret populū dei: ad extremū primogenita pdi-
 dit: ut primogenita israelis domino sacrarent: q' prius tenere cupiebāt: istāter expellūt. Exterminator tranlit &
 terrā Gessen pastoralē & pluuīs irrigatā nō audet attingere: erāt enī postes eoz: agni cruore signati: & ope loque-
 bant: signatū est sup nos lumē uultus tui domine. Vnde & appellat ipsa solēnitas phase: quā nos trālitū appel-
 lare possumus: eo q' de peioribus ad meliora pgetes tenebrōsā ægyptū reliqimus. Sed iā tēpus est: ut pmissa cō-
 plētes: mātionū israel ordinē psequamur. Scriptū est i ultima parte uoluminis numeroz: qd' apud hebræos ap-
 pellat naidabar. Hæc sūt castra filioz israel: q' egressi sūt de terra ægypti p turmas suas i manu Moyli & Aarō:
 q's græci apreus uocāt: nos ppter liguæ pprietatē significātius mātionēs: siue q' de exercitu dicit' castra trālitū
 limus. Fit autē catalogus mātionū a prima usq; ad ultimā: & numerant' simul q'dragitaduæ: de q'bus Matthæus
 loquit' ab Abrahā usq; ad Dauid generatiōes. xiiii. & a Dauid usq; ad trāsmigrationē Babylonis generatiōes.
 xiiii. & a trāsmigratione Babylonis usq; ad christū generatiōes. xiiii. id est simul generatiōes. xlii. p has currit
 uerus hebræus q' de terra trāsire festinat ad cælū: & ægypto sæculi derelicta: terrā repromissionis igredit'. Nec
 mig' si i illo numeri sacramēto pueniamus ad regna cælog: sub quo dominus atq; saluator a primo patriarcha
 puenit ad uirginē q' si ad iordanē: quæ pleno gurgite fluēs spiritus sancti generis redūdabat. Quod autē in ma-
 nu Moyli & Aaron igressus scribit': itellige legē & sacerdotiū: opa & cultū dei: quoz alterz altero idiget. Nihil
 enī pdest exercere uirtutes: nisi noueris creatorē: nec dei ueneratio pficit ad salutē: nisi præcepta cōditoris imple-
 ueris. His duabus manibus quasi duobus seraphin in confelionem sanctæ trinitatis erumpimus dicentes: Sā-
 ctus: sanctus: sanctus dominus deus sabaoth.

Phase

Mansiones.

.I. Mansio.

Mouerūt itaq; castra de Ramesse mēse primo. xv. die mēsis primi. Altera die post pascha egressi sunt fi-
 lli israel i manu excelsai cōspectu oīum ægyptioz: & ægyptii sepeliebant quos pcusserat dominus ex
 eis oēm primogenitū i terra ægypti: & i diis eoz fecit dominus iudicia. Ramesse a quibusdā interpreta-
 tur cōmotio turbulēta aut amaritudo cōmotioq; tineæ. Nos autē uerius æstimamus exprimi tonitruū gaudii.
 Ad hāc urbē quæ i extremis ægypti finibus erat: populus congregatus est: qui i desertū exire cupiebat: eo q' tu-
 multū sæculi derelinquēs mouebat' a uitiis pristinis: & a comedēte prius tinea peccatoz: & oēm amaritudinē
 uertēs in dulcedinē: ut dei uocē in Syna mōte desup tonātis audiret. Quod autē uerba diuina & eloquia scrip-
 turaz i ipsius sæculi & mūdi rota: tonitruus appellent': psalmista declarat dicēs: uox tonitruī tui deus i rota: &
 dei patris uocē i baptismo saluatoris: audiētes: tonitruum putauerūt. Cūq; cōmoti fuerimus ad euāgelicā tubā
 & excitati tonitruū gaudio eximus i mēse prio: q'do hyems præterit & abiit sibi: q'do ueris exordiū est: q'do terra
 parturit: q'do cūcta renouant': & eximus. xv. die mēsis primi i crastinū paschæ pleno mēsis lumie: post esū agni
 imaculati: & calciatos pedes habētes de apostolo: & accictos pudicitia lūbos: & baculos i manibus præparatos:
 quis enī i ægypto. xiiii. mēsis pascha faciētes comederimus agnū: tamē tūc nobis lux plena cōplet': q'do i manu
 excelsa Ramesse dimittimus: q' excelsa dicit' uel q' ægyptū pcusserit: uel q' ptekerit israel uidētibus ægyptiis:
 qui admirant' nos exire de sæculo: & torquent' iuidia: & postea nos tenere cupiētes i psecutionibus suffocant':
 q'do & ægyptii sepeliūt primogenitos suos: & patres mortui terrenis opibus opprimūt mortuos filios suos. Mi-
 hi uidēt' ægyptioz priogenita dogmata esse philosophoz: quibus deceptos hoies atq; irretitos tenebāt: Quæ
 cū israel uiuus effugerit: circūdāt mortuis suis: ne exeutiū imitent' exēplū: porro qd' sequitur. In diis eoz fecit iu-
 dicia: siue ut. lxx. trāstulerūt ultiones. illud hebræi autumāt: q' nocte qua egressus est populus oīa in ægypto tē-
 pla destructa sint: siue motu terræ siue icū fulminū. Spiritualiter autē dicimus: q' egrediētibus nobis de ægypto:
 erroz idola corruāt: & ois peruersaz doctrinaz cultura quatiatur.

Ramesse

.II. Mansio.

Profecti de Ramesse: castrametati sunt in Sococh. Secūda mansio. In hac coquunt pa-
 nes azimos: & primū tendunt tabernacula: unde & ex re locus nomē accepit. Sococh quippe interpreta-
 tur i liugua nostra tabernacula siue tentoria. Et ob hoc septimo mēse quintadecima die solēnitas tabernacu-
 loz est. Cū ergo exierimus ex ægypto primū tabernacula figimus: scientes nobis ad ulteriora ppendū: tunc nō
 comedamus de fermēto malitiæ & nequitia: sed uescamur azimis sinceritatis & ueritatis: domini præcepta ope
 consumātes: cauete a fermento Pharisæoz. In hac nobis præcipitur mātionē: ut semper ægressionis ex ægypto
 memores simus: ut celebremus transitū. i. phase domini: ut primogenita nostri uteri cunctaz uirtutum pro pri-
 mogenitis quæ percussa sunt domino consecremus.

Sococh

.III. Mansio.

Profecti de Sococh: castrametati sunt in Ethā: quæ est in extremo solitudinis. Tertia mansio offerē
 post tabernacula in qua primum uidetur dominus nocte: in colūna nubis: & per diem in colūna ignis
 ut præcedat populum & dux itineris fiat. Ethā nobiscum sonat fortitudo atq; perfectio: de qua & Da-
 uid canit. Tu dirupisti flumina ethā: id est fortes. Grandis est fortitudo ægyptum dimittere: & in extrema soli-
 tudine commorari. Ex quo intelligimus locum Sococh adhuc iuxta ægypti fuisse regiones. In eo quod dicitur
 quæ est in extremis finibus solitudinis: ostenditur confinia esse heremi & ægypti. Præparemus nobis fortitu-
 dinem: assumamus perfectum robur: ut inter errorum tenebras & confusionem noctis: scientie Christi lumen
 appareat. Dies quoq; noster habeat protegentem: ut his ducibus ad sanctam terram peruenire ualeamus.

Ethan

.III. Mansio.

Profectiq; de Ethan ad Pphihiroth qd' ē cōtra Beelsephō & castrametati sūt e regiōe Magdal. Quar-
 ta mātio est Phihiroth q' interpretat' os nobiliū: scribiturq; p litterā heh. Quidā male hiroth uillas
 .cxxxviii.

5

Beelzophon
Magdal

putant: errorq; manifestus: q; pro supradicto elemēto ain litterā legant. Beelzephō in linguā nostrā uertitur do-
minus aquilonis: aut ascēsus speculā: aut habēs archana: porro Magdal magnitudo uel turris. Assūpta igitur
fortitudine nobilitamur in domino: & Beelzephon idoli archana contēnimus: illiusq; magnificentiā & turritā
superbiā declinamus. Nō enī est ab austro unde dominus uenit: & a meridie in qua spōsus recūbit in floribus:
sed possessor aquilonis uēti frigidissimi: ex qua exardescunt mala sup terrā: qui cū sit frigidissimus: noīe dexter
uocat: falsū sibi assumens uocabulū uirtutis ac dextrā: cū totus sit in sinistra. .V. Mansio.

Marath

M profecti de Phiabiroth: trāsierunt p mediū mare in deserto: & ambulauerūt uia triū diez in solitu-
dine Ethā: castrametati sūt in Marath. Quinta mansio est i Marath: quā interpretat amaritudo. Nō
poterāt ad rubri maris gurgites puēire: & Pharaonē cū suo exercitu uidere pereuntē: nisi postq; habue-
rūt in ore nobilitates: id est i domini cōfessione uirtutes: q; do crediderūt deo & Moyse famulo eius: & audierunt
ab eo dominus pugnabit pro nobis: & uos tacebitis: & uictores Maria p̄cinēte i tympanis & choris resona-
re ceperunt carmina triūphantiū. Cātemus domino: gloriose enī honorificatus est: equū & ascensorē piecit in
mare. Post p̄dicationē euangelii: post tabernacula trāsigrantiū: post assumptā fortitudinem: post cōfessio-
nis nobilitatē. Aegyptiū & Pharaonē rursus occurrūt. unde discimus cauendas semp insidias: & iuocandā miseri-
cordiā deit ut in sequentē Pharaonē possimus effugere: & nobis i spiritali baptismo suffocet. Egressis de mari
rubro occurrit heremus syn: quā est solitudo: & han dicit: in qua tribus diebus igredientes nō habuerūt aquā:
& puenerunt ad mara: quā ex amaritudine nomē accepit: habebat fons aquā: & dulcedinē non habebat: mur-
murat populus uidēs aquas: & potare nō sustinens. Maras itellige aq; occidētis litterā: q; bus si imittat cōfessio
crucis: & passionis dominicæ sacramēta iungant: omne quod ipotabile & triste uidebat ac rigidū: uertit i dul-
cedinē. Vnde & scriptū est: constituit deus populo legē & iudicia: & tentauit eū. Vbi enī magnitudo gratiā: ibi
magnitudo discriminis. Nec terrearis: si post uictoriā uenias ad amaritudinē: quia uerū pascha faciētes azima
cū amaritudinibus comedāt: & tentatio probationē: p̄batio sp̄s: spes parit salutē. Apud medicos quoq; q̄dam
antidota noxios humores tēperantia ex amaritudine terminant: dicente scriptura q; ad tēpus pinguefacit fau-
ces tuas: nouissime uero amarior felle inuenies. .VI. Mansio.

Syn

Maras

S profecti de Marath: uenerunt in Helym: ubi erant. xii. fontes aquarū & lxx. palmā: ibiq; castrame-
tati sunt. Sexta mātio in arietes fōtesq; uertit: q; pulcher ordo uirtutū: post uictoriā tentatio: post tēta-
tionē refectio de amaritudine uenimus ad arietes & robustos principes gregis: quod apud Ezechielē
dominus iudicaturū esse se dicit: q; alii eoz; conculcauerūt aquas: & cōpresserint oues: alii lenes & placabiles fue-
rint. De his & uicesimus octauus psalmus loquit. Afferte domino filii dei: afferte domino filios arietū. Sexta
mansio tenemus hospitium: nunq; prius occurrerunt fontes clarissimi & purissimi: nisi ubi magistrorū doctri-
na prorūpit. Nec dubiū quin de. xii. apostolis sermo sit: de quoz; fontibus deriuata aqua totius mūdi siccitatē
rigant. Iuxta has aquas. lxx. creuerunt palmā: quos & ipsos secūdi ordinis intelligimus p̄ceptores: Luca euā-
gelista testante duodecim fecisse apostolos & septuaginta discipulos minoris gradus: quos & binos ante se do-
minus p̄mittebat. De quibus & Paulus refert: q; apparuerit dominus primū. xii. deinde apostolis oibus: ali-
os uolens intelligi primos: & alios secundos christi discipulos. Bibamus de huiusmodi fontibus: & dulces fru-
ctus uictoriā deuorantes ad mansiones reliquas p̄paremur. .VII. Mansio.

Suph

Rofectiq; de Helym castrametati sunt ad mare rubrū: qd' hebraicā dicit Iāsuph. Septia mātio ē. Et
q̄rit quomodo post trāitionē maris rubri: & fōtis mare: & Helym: rursū ad mare rubrū uenerint nisi
forte i itinere p̄gētibus sinus qdā maris occurrerit: iuxta quē castrametati sūt: aliud ē enī trāsire mare:
aliud i pximo figere tabernacula. Ex q; bus monemur et post euāgelicā doctrinā: & cibos dulcissimos triūpho-
rū appere nobis interdū mare: & p̄terita discrimina poni ante oculos: q; multā differētiā sit trāsire mare: &
mare p̄cul aspiciere. Verbū Iāsuph apud hebrāos ex mari & rubro cōpositū est: Suph autē & rubrū & scirpus
uocat. Vnde possumus suspicari: q; uenerit ad paludē qdā & lacū: qui & cōtrecto & iūcis plenus fuerit. Quod
aut oēs cōgregationes aquarū scriptura facta mare uocat: nulla dubitatio est. Hęc mātio i Exodo nō habet: sed
scriptū est pro ea q; de mari rubro uenerūt ad desertū Syn: quā est iter Helym & Synai. xv. die mēsis secundi
egressionis eius ex aegypto: id est. xxxi. postq; egressi sunt de Ramesse. .VIII. Mansio.

Syn

S profecti de mari rubro castrametati sūt i solitudine Syn octaua mātio licet iuxta ordinē Exodi septima
sit. Sed sciēdū q; oīs usq; ad mōtē Synai heremus syn uocet: & ex tota puincia etiā locus nomē unius
mansiois accepit: sicut & Moab tā urbis q; puincie nomē est. In hac solitudine quinq; mātionē sunt.
Iāsuph de qua supra diximus & heremus syn: & Dephca: & Halus: & Raphidim de quibus loq; mur in conse-
quētibus. Syn aut interpretat rubus uel odiū: quoz; utrūq; facit ad rusticos itellectus: q; postq; uenerimus ad eū
locū: de quo sit nobis dominus locuturus: grāde odiū mereamur inimici causa: loquēte i illa domino nō perire.
Et nota q; i octaua mātionē i qua torcularia nostra sunt: unde & octauus psalmus hoc titulo p̄notat: deser-
tū capimus rubri: quia plures filii desertā: magis q; eius quā habet uirum. .IX. Mansio.

Dephca

D profecti de deserto Syn castrametati sunt in Dephca. Nona mansio. Hoc nomē apud Hebrāos cri-
sima id est pulsatio dicitur. Iuxta quod & dominus ait: pulsate & apietur uobis. In libro autem hebrai-
corum nominum adhaesionem remissionemq; transtulimus: quod lectorem turbare non debet:
nec putet nos dissonantia scribere. Ibi enim iuxta hoc quod uulgo habetur edidimus: si medium uer-
bum scribatur per eth litteram: hic autem in hebraico uolumine scriptum reppi phen: quod clemen-
tum magis pulsationem q; glutinum sonat: sensusq; est manifestus: post responsa domini post octauam
numertum

numerum resurrectionis christi incipimus sacramenta pulsare. Prudente studiosum lectorem rogatum uelimus sciat: me uertere noia iuxta hebraica ueritate. Alioquin in grecis & latinis codicibus: preter pauca omnia corrupta repimus: & miror quosdam eruditos & ecclesiasticos uiros eos uoluisse transferre quae in hebraico non habentur: & de male interpretatis fictis explanatiões querere in presenti. De phca legant pro rephca: litteram ponentes pro littera: eo quod res & dalech paruo apice distinguatur: & interpretatur curatione: atque exinde tropologiam si-

1111

Profecti de Dephca castrametati sunt in Halus. Decima mansio in Exodo non habetur: crediturque in synheremo contineri: eodem narrate libro: perfecta est ois multitudo filiorum israel de heremo syn: per mansiones suas iuxta os domini: & uenerunt Raphidi. ex quo perspicuum est plures mansiones eiusdem regionis uocabulo demonstrari. Interpretaturque Halus fermentum: quod tollens mulier miscuit farinae satis tribus donec fermentaret totum. In hac solitudine murmurat populus propter famem: & conuersus respicit percul in nube gloriae dei: accipitque uespere coturnicem: & mane alterius diei manna. Et nota in mansione decima fermentum poni: & post esum carniū manna tribui impleri: scripturam: panem angelorum manducauit homo.

.X. Mansio.

Profecti de Halus castrametati sunt in Raphidim: & non erat ibi aqua populo. Undecima mansio est quae uolenter interpretata in libro hebraicorum nouum reperit: uidit os sufficiens eis: aut certe uisio oris fortium: siue iuxta proprietatem linguarum syrae remissio manuum. Haec & in Exodo legitur: post perfectionem de heremo syn: queritur in ea populus ob ardorem sitis: fons de petra Oreberupit & pfluit: & quae tetauerunt deum locus Raphidi: tetationis quoque in melle fortitus est nomen. Moyses ascendit in montem. Iesus contra Amalech militat: ad crucis signum superat inimicus. remissis orationibus hostis uictor isequitur. Sed & Moyses super lapidem dictum a Zacharia quae septem habebat oculos: & in Samuelis uoluntate appellatur abnefer: id est lapis adiutorii: & utraque manus eius Aarō & Viri: id motanus lucidusque sustinet. Deuictio aduersario superuenit Iethro: adducit Sephorā & utrumque filium: dat consilium. Ixx. seniores: & in typum ecclesiae degentibus congregatae legis imitatio euangelio suggerente completur. Pulchre autem dissolutio ac sanitas fortium raphidi dicitur: uel propter dissipatum Amalech: uel propter sanatum israel. Sin autem remissio nomen manuum iuxta syros raphidim sonat: dicemus propter offensam populi: quae contra dominum murmuraret: istud loco nomen impositum. Haec tagimus potius quam exponimus: breuiter idicasse contentum: post fermentum halus & massam ecclesiae soleant multiplicia daemonum aduersum nos tentamenta confulgere.

.XI. Mansio.

Trofecti de Raphidi: castra posuerunt in solitudine Synai. Duodecima mansio est. Statim tibi ueniat in mentem apostolorum numerus: una de pluribus: sed maior oibus non separat in ordine: & praecellit in merito. Ad hunc locum. xlvii. die pueniunt scriptura dicente. Mense tertio egressionis filiorum israel de aegypto in die hac transierunt in solitudine Synai: perfectique de Raphidim: uenerunt in desertum Synai: & castrametati sunt in heremo: seditque ibi israel e regione montis: & Moyses ascendit ad deum: uocauitque eum dominus dicens & reliqua. Et rursum: uade inquit ad populum & sanctifica eos hodie & cras: & lauet uestimenta sua: sintque parati in die tertium: quia tertia die descendit dominus in montem quo summate & fulgore & tonitruo: caligine: uoce: tuba: mortalium corda terretibus. Moyses loquebatur & dominus respondebat ei: supputemus numerum: & inueniemus quinquagesimo die egressionis israel ex aegypto in uertice montis Synai legem datam: unde & petecostes celebrat solennitas: & postea euangelii sacramenta in spiritus sancti descensione complentur: ut sicut priori populo quinquagesimo die uero iubilaeo & uero anno remissionis & ueris quinquaginta & quingentis denariis: qui debitoribus dimittuntur lex data est. In apostolos quoque & qui cum eis erant in. cxx. mosaicae aetatis numero constitutis descenderit spiritus sanctus: & diuisis linguis credentium totus euangelicae praedicatione mundus expletus sit. Longum est si replicare ueli: quid in lege praecceptum est: quomodo fabricatum tabernaculum: quae uarietas hostiarum: quae ualores diuersitas: quae idumera pontificis: quae sacerdotum & leuitarum: testimoniarum: quid egerint: quomodo populus numeratus sit: hoc tantum dicam: quod media pars Exodi: & totus Leuiticus liber: & numerosque praeccepta non modica: & per singulas tribus populi distributio: & oblationes praeceptum in hac mansione descriptae sint: multorumque uoluminum disputatio huic loco uix sufficere possit. Interpretatur autem Synai rubri: non unus ut supra in solitudine Syn: sed plures: ut ibi principum sit: hic perfectio: ibi solitarius numerus: hic multiplex: aliud est enim unum aliud omnes gratias possidere.

.XII. Mansio.

Trofecti de solitudine Synai: castrametati sunt in sepulchris concupiscentiae. Tertiadecima mansio: cuius nomen ex interpretatione editum est apud hebraeos appellatur. Est autem sensus ille de euangelio quod Iesus baptizatus statim a spiritu ductus est in desertum: & tentabat a diabolo. Itaque & israel post familiare cum domino sermonem postquam montem Synai comoratus est anno uno & diebus quatuor: mira dispensatione castrorū: egressus est in solitudine Pharam: quae interpretatur onager aut feritas: ibique succubuit malae bestiae fastidians caelestem panem: & aegyptiorum carnes desiderans: quando multos subitum uorauit incendiū: & intercedente Moysse humum uorax flamma consumpsit. Tunc accipiunt coturnices: & usque ad nauseam ac uomitum deuorant: eligunt. lxx. presbyteri: uadunt ad ostium tabernaculi. Duo remanent Haldad & medad: non imperii negligentes: sed humilitate submissi: dum se honore arbitrant indignos: unde & absentes prophetant. Saturatoque populo dum adhuc escam essent in ore eorum: ira dei ascendit super eos: & occidit pingues eorum: & electos israel praepediuit: ne ad malum uelociter current: unde & appellatus est locus sepulchra concupiscentiae: siue ut in. lxx. legimus: memoria desiderii. Ex qua nos omnes docemur qui sapientiam dimisimus saecularem: & aegyptias ollas contempnimus: non debere murmurare contra caelestem scripturam panem: nec uirulentias aegyptiorum querere: quae sunt poetarum carmina: sed simplicem mannae cibum querere: alioquin si rursus eas uoluerimus appetere: uorabimus usque ad nauseam: & statim domini igne torquebimur: desideriumque nostrum uertetur in tumulos: ut simus sepulchra dealbata.

.XIII. Mansio.

.cxxxix.

Halus

Pharam

Sepulchra concupiscentiae

Poetarum Carmina

quæ foris apparēt hoibus speciosa: itus aut plena sunt ossibus mortuorū & omni spurcitia. XIII. Mansio.

Profecti de sepulchris concupiscentiæ: castrametati sunt in Aseroth. Quinta decima mansio est in solitudine Pharā: quæ in atria uertitur. In hac Aaron & Maria propter Aethiopiā: contra Moysen murmurant: & in typū zeli aduersus ecclesiā de gentibus congregatā populus iudæorū lepræ sordē perfūdunt: nec redit ad tabernaculū & pristinā recipit sanitatē: donec statutū plenitudinis gentiū tēpus impleat. Et hic prudens lector attēdet: post consumatā in duodecimo numero uirtutē israel qui supbiuit: & in sepulchris concupiscentiæ carnes ægyptias desiderauit. Rursū iacit aliud fundamentū: & atria: id est uestibulū uirtutū ingredi tur: ostendēs nobis & eos qui stant: posse cadere: & qui ceciderūt posse resurgere: positus est enī iesus in ruinā & resur rectionē mortuorū multorū. Et ipse loquit̄ p̄ prophetā: nūquid qui cadit: nō resurget? XV. Mansio.

Profecti de Aseroth: castrametati sunt in Rethyna: pro qua supra in hoc eodē libro legimus. Postquā profectus est populus de Aseroth: castrametati sunt in solitudine Pharā. Hoc est autem quita decima mansio. Et notandum quod reliquæ mansiones. xviii. quarum nūc breuiter catalogus describitur a Rethyna usq; ad Syōgaber: id est usq; ad. xxxii. mansionem: sub Pharam solitudinis nomine contineantur: in quibus uniuersa quæ scripta sunt diuersis temporibus gesta sentimus: quæ quia non sunt per mansiones singulas distributa: a nobis quoq; in comune dicentur: ut postea ueniamus ad reliqua. Rethyna transfertur sonitus: aut iuniperus quā plariq; Archenton apud græcos: aliud genus arboris significare contendant. Juniperum autem & primus graduum psalmus iuxta ueritatem hebraicā sonat: ubi scriptum est. Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosā: Et propheta respondet: sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. Ferūt autem lignum hoc ignem multo tempore conseruare: ita ut si prunæ ex eius cinere fuerint aperte usq; ad annum perueniant. Ex quo dicimus post sepulchra concupiscentiæ & uestibula transire nos ad lignum: quod multo tē pore calorē tenet: ut simus feruentes spiritu: & claro sonitu atq; in altum exaltata uoce euāgelium domini præ dicemus. Ab hac itaq; mansionē usq; ad. xxxii. istiusmodi continentur historia. Duodecim exploratores mittū tur ad terrā sanctā. Bo trus refert̄ in ligno: & christi breuiter passio demonstrat̄. Murmurat populus iudæorū: gigantū impetum reformidans. Pugnat contra Amalech Cananæū uolente deo: & uictus intelligit quæ debe at in terra sancta exercere sacrificia. Dathā & Abirō & filii Chore cōsurgunt contra Moysē & Aarō: & terræ uo ragine glutunt̄. Inter mortuos & uiuentes pontifex medius: turibulo armatus ingreditur: & currens ira dei sacerdotis uoce prohibet̄. Virga Aaron & florē profert̄ & folia: & in æternā memoriā uiuens siccitas cōsecratur. Nec dum templū seruabant editui: nec dū sacerdotes & leuitæ obtulere sacrificia: & partes eorū mysticus sermo describit. Vitula ruffa in holocausto concremat̄: & cinis eius piacularis aspsio est: quorū omniū figuræ propri os libros flagitant: & melius reor tacere quā pauca dicere. XVI. Mansio.

Profecti de Rethyna: castrametati sūt in Rēmophares. Sextadecima mansio est: quæ interpretat̄ græ co sermōe latine malipunci diuisio: quod alii malū granatū uocāt. Cuius arboris fructus in scrip turis dupliciter accipit̄: aut in ecclesiæ gremio: quæ omnē turbā credentiū suo cortice tegit: aut in uarie tate & consonantia uirtutū: iuxta illud quod scriptū est. Multitudinis aut credentiū cor erat unū: & aīa una: sicq; di uisi sunt singuli gradus: ut omnes eadē cōpage teneantur. XVII. Mansio.

Profecti de Rēmophares: castrametati sunt in Lebuā. Septimadecima mansio est: quā in laterē pos sumus uertere: licet quidā Lebbona transferētes male candorē interpretati sunt. Legimus ægyptios la teres in Exodo: quos populus faciens ingemuit. Legimus in Malachia latere pro quibus idumæa destructis po litos lapides reponere nitit̄. Et laterē in Ezechiel: in quo oblectat̄ Hierusalē pictura describitur. Ex quibus dixi mus in itinere istius uitæ: & de alio in aliud transitu: nunc nos crescere: nunc decrescere: & post ordinem eccle siasticum sæpe ad laterum opera transmigrare. XVIII. Mansio.

Profecti de Lebuā: castrametati sunt in Ressa. Decima octaua mansio in frenos uertitur: si enī post profectum rursus ad luti opera descendimus: infrenandi sumus & rursus uagi atq; præcipites scrip turarum retinaculis dirigendi. Hoc uerbum quantum memoria suggerit: nusq; alibi in scripturis san ctis apud hebræos inuenisse me noui: absq; libro apocrypho qui a græcis miæro genesis: id est parua genesis ap pellatur. Ibi in ædificatione turris pro stadio ponitur: in quo exercentur pugiles & athletæ: & cursorum uelocitas reprobatur. Dicit & psalmista: in freno & chamo maxillas eorum constringe: qui non approximāt ad te. Et apostolus: nescitis qui in stadio curritis: omnes quidem currunt: sed unus accipit palmam: sic currite ut cōpre hendatis. XIX. Mansio.

Profecti de Ressa: castrametati sūt in Caaltha. Nonadecima mansio interpretat̄ ecclesia uagi currētium gressus frenis ad ecclesiā retrahunt̄: & fores quæ ante reliquāt: rursū intrare festināt. XX. Mansio.

Profecti de Caaltha: castrametati sunt in mōte Sapher. Vicesima mansio interpretat̄ pulchritudo: & in monte decoris est constituta: de qua & quartidecimi psalmi principiū sonat. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo: aut quis requiescet in monte sancto tuo. Vide quid profint frenas: a uitiis retrahunt̄: & trodūcunt ad uirtutū choros: & in christo monte pulcherrimo habitare faciunt. Iste iuxta Danielē lapis excisus de monte creuit in montē magnum: & impleuit omnē terram. Iste iuxta Ezechielem uulnerauit principē Tyri. Ad istum in Esaia & Michea populi confluunt dicentes: uenite ascendamus in montem domini: & ad domum dei Iacob: & docebit nos uias suas: & ambulabimus in semitis eius. XXI. Mansio.

Profecti de mōte Sapher: castrametati sūt in Harada. Vicesima septima mansio uertit̄ in miraculū. Quā pulcher ordo profectū: quæ egregia textura credētū: Post opus lateris infrenamur: post frenos in ec clesiam

Rethyna

Juniper lignū diu ignem fouet

Malum puniceum
Malum granatum

clesiā introducimur: post habitationē ecclesiæ ad christū montē ascendimus: in quo positi stupemus atq; miramur: ut noster in laudibus eius sermo superetur inuenientiū in eo: quæ nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascenderunt.

I profecti de Harada: castrametati sunt in Maceloth. Vicesima secunda mansio in cætu uertitur. In hac enī cōsistit multitudo credentiū. Ecclesia primitiuorū uirtutum oīum consonātia. Tūc uere possumus dicere: Ecce q̄ bonum: & q̄ iocundum habitare fratres in unum. Et dominus habitare facit unius moris in domo.

I profecti de Maceloth: castrametati sunt in Thaath. Vicesima tertia mansio. Potest & subterintelligi sed melius pauorem interpretabimur: uenisti ad ecclesiam: ascendisti ad mōtem pulcherrimum: stupore & miraculo christi magnitudinē confiteris. Vides ibi multos uirtutis tuæ socios. Noli altū sapere sed time: dominus enim superbis resistit: humilibus autem dat gratiā. Et qui se exaltat: uideat: ne cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor uirtutum custos est: securitas ad lapsū facilis. Vnde & in quodam psalmo postq̄ saluatus dixerat: dominus regit me & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit. Jungit timorem qui custos est beatitudinis: & infert: uirgia tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt: & est sensus: dū tormenta formido: seruaui gratiam quam acceperam.

I profecti de Thaath: castrametati sunt in Thare. Vicesima quarta mansio: quā nōnulli uertunt in malitiā uel pasturā: nec errarent: si per aīn litterā scriberetur. Nunc uero cū aspiratio duplex in extrema sit syllaba: erroris causa manifesta est: hoc eodē uocabulo & eisdē litteris scriptū inuenio patrē Abraham: qui in supradicto apocrypho geneleos uolumine: ab actis coruis qui hoīum frumētā uastabant: ab actoris uel depulsoris sortitus est nomē. Ita & nos imitemur Thare: & uolucres cæli quæ iuxta uisā satum triticū deuorare festinant: solliciti prohibeamus. Nā & Abraham patriarcha in typo israelis & hostiæ diuisa mēbra sacrificiī a uolucris non sinit deuorari: & contēpto oculū effodiunt corui de cōuallibus: uerūq; Moyse & Helias ducit athiopissā: & a coruis pascit. Si habueris pauorē: sollicitus eris: si sollicitus fueris: leo in caulas ouīū tuarū itroire non poterit: quod uel ad præpositos ecclesiarum uel ad custodiam refert animæ tuæ: ad quam leo diabolus per diuersa uitiorum foramina ingredi nititur.

I profecti de Thare: castrametati sūt in Methca. Vicesima quinta mansio uertit in dōlcedinē. Ascendisti in excelsū: admiratus es uirtutū choros: timuisti ruinā: abegisti insidiatores. Dulcis te protinus fructus laboris insequit: & in morē litterarū radicū amaritudinē pomorū suauitas cōpensabit: & dices: q̄ dulcia faucibus meis eloquiā tua sup mel ori meo. Sponsūq; tibi audias cōcinnentē: mel distillant labia tua soror mea sponsa. Quid enī suauius disciplina? Quid eruditione melius? Gustate & uidete: quoniā suauis est dominus. Vnde & Sampson qui abegerat a fructibus suis aues: & uulpes quæ exterminant uineas colligauerat: leonēq; interfecerat rugientē: fauū inuenit in ore mortui.

I profecti de Methca: castrametati sunt in Asinona. Vicesima sexta mansio in lingua nostra festinationē sonat. Iuxta illud quod in psalmo scribit. Veniēt legati ex ægypto. Pro legatis in hebræo festinātes legimus: ut postq̄ dulces fructus laboris messuerimus: non simus quiete contenti & ocio: sed rursū ad ulteriora perperantes obliuiscamur præteritorum: & in futura nos extendamus.

I profecti de Asinona: castrametati sunt in Maseroth. Vicesima septima mansio uincula siue disciplinas sonat: ut festino gradu pergamus ad magistros: & eorū teramus limina & præcepta uirtutum: ac mysteria scripturarum uincula putemus æterna. Iuxta illud quod in Esaia dicitur: & Sabayn uiri sublimēs ad te transibunt: & tui erunt: post te ambulabunt uincti manibus. Et Paulus uinctus iesu christi: duplicia sunt in scripturis uincula: quæ q̄ diu rupit Sampson uicit inimicos. Et de meretrice legimus uinculum in manibus eius. Et ex persona domini dicentis. Dirumpamus uincula eorum: & proiciamus a nobis iugum ipsorum: & alibi laqueus contritus est: & nos liberati sumus. Christi autem uincula uoluntaria sunt: & uertuntur in amplexus. Quiq; iis fuerit colligatus: dicet sinistra eius sub capite meo: & dextera eius cōplectetur me.

I profecti de Maseroth: castrametati sunt in Boneicam. Vicesima octaua mansio transfertur in filios necessitatis seu stridoris: si ab uno incipias numero: & paulatim addens ad septimum usq; peruenias: uicelimo octauus efficitur numerus: q̄ sunt isti filii necessitatis psalmis ipse nos doceat. Afferte domino filii dei: afferte domino filios arietū. Quæ est tanta necessitas quæ nolentibus imponatur? Cum diuinis scripturis fueris eruditus: & leges earū ac testimonia uincula scietis ueritatis contendens cū aduersariis: ligabis eos: & uictos duces in captiuitatē: & de hostibus quondā atq; captiuis liberos dei facies: ut repente dicas cum Syon: ego sterilis & non pariens transmigrata: & captiua: & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola: & isti ubi erāt: miraris Esaia. Eiusdē psalmi sacramenta cognosce. Vox domini in uirtute: uox domini in magnificentia: uox domini cōfringentis cedros ut postq̄ aduersarios fregerit & concusserit desertos prius gentium populos: præparentur cerui in montibus: & sit dilectus sicut filius unicornium: in temploq; eius omnes dicēt gloriam. Porro q̄ uertimus filios stridoris: ad illum sensum refert: q̄ timore supplicii & eius loci ubi est fletus & stridor dentium: deserētēs diaboli uincula christo domino credentium turba colla submittat.

I profecti de Boneicā: castrametati sūt in mōte Gadgad. Vicesima nona mansio interpretat nūcius siue expe-ditio: & accitio: uel certe qd' nos melius arbitramur catacope. i. cōcisio: haud aliter possumus magistri discipulorū atq; credentiū eos facerē filios necessitatis: nisi præceptores eorū interfeceris. Crudeles sumus in oc-

erisione eorum: nō parcat manus nra armū aut extremū auriculæ de ore leonis extrahere. Maledictus q̄ facit opus domini negligenter: & qui prohibet gladiū suum a sanguine. Vnde & David in matutino inquit iterficiebam omnes peccatores terræ. De nuncio autē & accinzione hæc breuiter possumus dicere: q̄ filiis necessitatis grandes ad uirtutē stimulos suggeramus: cū eis nūciauerimus præmia futuroꝝ: & accinctos inire bella nulla docuerimus. Hæc trium quicquid magister fecerit: in monte consistit. .XXX. Mansio.

T profecti de monte Gadgad: castrametati sunt in Iethabatha. Tricesima mansio bonitas interpretat: ut cum peruenerimus ad perfectum uisū in sacerdotalem gradum & in ætatem plenitudinis christi: qua & Ezechiel erat iuxta fluuium cobar: possumus cū David i tricesimo psalmo canere. In te domine speraui: non confundar in æternum. Pastor enim bonus ponit animam pro ouibus suis. .XXXI. Mansio.

T profecti de Iethabatha: castrametati sunt in Hebrona. Tricesima prima mansio interpretatur idest transitus siue transitio ad hanc uenit uerus Hebræus: idest nepateta siue trāsitor: qui dicere potest: transiens uidebo uisionē hanc magnā. De qua & psalmista canit: & nō dixerunt qui præteribant benedictio domini super uos. Præterit enim figura huius mundi: & propterea sancti cupiūt ad meliora transire: nec præsentī statu contenti ingemiscunt quotidie. Hæc recordatus sum: & effudi i me animam meā: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usq; in domum dei. Multum est: si de omnibus scripturis super uerbo transitionis uelim exempla coniungere. .XXXII. Mansio.

T profecti de Hebrona: castrametati sunt in Afiungaber. Tricesima secunda mansio transfertur in ligna uiri siue dolationes hominis: quod significantius græce dicitur scribiturq; p̄ ain litterā nō ut græci & latini errant p̄ gimel: unde i solitudine multitudo lignoꝝ: nisi q̄ seduli & diligentis magistri disciplina monstrat cædentis ligna in formia: & dolantis: facientisq; uasa diuersa: quæ i domo magna necessaria sunt: possunt lignationes uiri saltuum & oium arborū genera ac per hoc credentiū multitudinē figurare: dicente David: Inuenimus eam in campis siluæ. Hucusq; solitudo Pharā decem & octo continet mansiones: q̄ descriptæ in catalogo in superiori itinere non ponuntur. .XXXIII. Mansio.

T profecti de Afiungaber: castrametati sunt in deserto Syn: hoc est cades. Quæ uerit̄ cur octaua mansio nunc tricesima tertia esse dicatur. Sed sciendum q̄ prior per sameth litteram scribitur: interpretaturq; rubus siue odium. hæc autem per sade: & uertitur i mandatū. Illudq; quod iungit̄ cades: nō ut pleriq; existimant sancta dicitur: sed mutata siue translata. Legimus in Genesi iuxta hebraicā ueritatē: ubi iudas meretricem putans Thamar dona transmisit: & sequester numes: interrogabat: ubi est cades: hoc est scortum: cuius habitus a cæteris sceminis imutatus est. In multis quoq; locis hoc idem reperimus. Syn autē sancta interpretatur: & κατὰ αὐτὴν τριπτόσιν est intelligendum: quomodo parca dicuntur ab eo q̄ minime parcant: & bellū q̄ ne quaq; bellū sit: & lucus q̄ minime lucet. In hac mansione morit̄ Maria & sepelit̄: & proter aquas cōtradictionis Moyses & Aaron offendunt dominū: & prohibent̄ transire iordanē: nisi siq; nunciis ad Edom transitus petat nec ipetratur. Quis timeret post tantos profectus murmur populi: & offensam magistrorū: & uia trāsitus denegatos? Videt̄ mihi in Maria prophetia mortua: in Moyle & Aaron legi & sacerdotio iudæoꝝ finis ipositus: q̄ nec ipsi ad terrā repromissionis transcedere ualeant: nec credentē populum ad solitudinē huius mundi educere. Et nota q̄ post mortē prophetiæ & aquas cōtradictionis idumæū carneū atq; terrenū transire nō possint: & cū multis præcibus & conata uia non impetrent: sed egrediat̄ Edom aduersus eos i populo multo & i manu forti. Interpretatio quoq; nominis morti & offensæ & negato transitui conueuit. Vbi enī mandatū: ubi & peccatum: ubi peccatū: ubi offensa: ubi offensa: ubi mors. Hæc est mansio de qua psalmista canit. Commouebit dominus desertum Cades. .XXXIII. Mansio.

T profecti de cades: castrametati sunt i monte: in extremo terræ Edom. Ascenditq; Aaron sacerdos in montem Or iuxta præceptū domini: & mortuus est ibi anno quadagesimo egressionis israel de terra ægypti mense quinto prima die mensis. Eratq; ibi Aaron centūuiginti annoꝝ quando mortuus est in monte Or. Et audiuit Cananæus rex Arad: qui habitabat ad austrū i terra Canaā: q̄ uenissent filii israel. Tricesima quarta mansio est: quā pleriq; interpretant̄ lumē: nec erraret̄ si per aleph litterā scriberetur. Alii pellē: & ip̄ si uerum dicerent: si esset ain positū: nōnuli foramē: quod posset accipi: si eth haberet elementū. Cum autem legatur per he: magis mons itelligitur: & legi potest: ascendit Aaron in montis montē: idest uerticē eius. Ex quo ai aduerteremus nō in monte simpliciter: sed in monte motis pōtificem mortuum: ut dignus locus meritis illius mōstraretur. Moritur autē eo anno: quo nouus populus repromissionis terram intraturus erat in extremis finibus terræ idumæorum. Et q̄q; in monte sacerdotum Eleazaro filio derelinquerit: lexq; eos qui eam impleuerit perducatur ad summū: tamen ipsa sublimitas non est transfluenta iordanis: sed in extremis terrenorū operum finibus & plangit cum populus. xxx. diebus. Aaron plangitur: Iesus non plangitur. In lege descensus ad inferos: in euangelio ad paradisu transmigratio. Audit quoq; Cananæus q̄ uenisset israel: & in loco exploratorū: ubi quodā offendisse populū nouerant in eunt proeliū: & captiuū ducunt israel. Rursūq; in eodē loco pugnatur: & tūc uictor uincitur: uicti superant: appellaturq; nomē horma: idest anathema. Eadē dicere mihi non est pigrum: legentibus necessarium: q̄ semper humanus status in huius sæculi uiam fluctuet: & alius in ualle: alius in campis: alius moriatur in monte: nec in monte simpliciter: sed in montis monte: idest i excelsu uertice. Cūq; nos dei auxilio destitutos hostis inuaserit duxeritq; captiuos: non desperemus salutem: sed iterum armemur ad proeliū: potest fieri ut uincamus: ubi uicti fuimus: & in eodem loco triumphemus: ubi fuimus ante captiui. .XXXV. MANSIO. ET. XXXVI.

e T profecti

Hebrona

Syn
Bellum
Lucus

Aaron. cxxx. annos

Horma

I profecti de monte Or: castrametati sunt in Selmona: profectiq; de Selmona uenerunt in Phinon: Hæc
 duæ mansiones tricesima quinta: & tricesima sexta in ordine historiæ non inueniuntur: sed scriptum est
 pro eis: gressi sunt de mote Or: per uia maris rubri: & circuierunt terrâ Edom. Ex quo ostenditur in sinibus atq;
 circuitu terræ Edom eas positas: nec secundû more legitur. Et profecti de mote Or: castrametati sunt in Selmo
 na: siue in Phinon: sed post ambitû terræ idumæ: uenit ad extremû: & ait profecti filii israel castrametati sût
 in Oboth: Nec dixit profecti sunt de illo & illo loco: quia duas mansiones silêtio pretermiserat: quas cû in suppu
 tatione tacuerit: reddit in sùma: Prima mäsio Selmona interpretatur imagûcula. Secûda Phinon: diminutiue
 os ab ore: ergo nō ab osse intellige: In his Aaron mortuo: & murmurant contra deû & Moysê: mäsna fastidiunt: a
 serpentibus uulnerantur: & in typû saluatoris qui uer; antiquûq; serpentem in patibulo triumphauit: diaboli
 uenena superantur: unde & imaguncula ueræ expressæq; imaginis filii dei passionem eius intuens conseruatur
 & quod corde creditore pronunciat: legens illud apostoli: corde creditur ad iusticiam: ore autem confessio fit
 ad salutem. Simulq; nota q; utraq; mansio hyporopiticos appellatur: quia ex parte uidemus: & ex parte pph
 tamus: & nunc per speculum uidemus in enygmate.

Selmona
Populi manu fastidit

I profecti de Phinon: castrametati sunt in Eboth. xxxvii. mansio uertitur in Magos siue Phytões: uel
 secundum uerba Helui lagenas grandes quæ cum musto plenæ fuerint absq; spiramine ilico dirûpun
 tur. Pugnaverunt magi contra Moysê & Aaron: & a muliere quæ erat in Endor: & habebat iuxta sep
 tuaginta interpretes spiritum Phytone: iuxta hebræos Magum regis israelis illudatur. Multæ sunt præstigiæ
 & innumerabiles laquei quibus aiæ capiuntur humanæ: sed nos dicamus in domino confidentes laqueus con
 tritus est: & nos liberati sumus: & si ambulauero in medio umbræ mortis: non timebo mala quoniam tu mecû
 es. Cadent a latere nostro mille: & decem milia a dextris nostris: non timebimus ab incurso & dæmonio meri
 dianio: sed obturabimus aures nostras: ne audiamus uoces incantantium: & Sirena: carmina negligamus. post
 imaginem dei quæ in cordis rōne monstratur: & confessionem fidei quæ ore profertur: consurgunt serpentes:
 & artes maleficæ ad bella nos prouocant. Sed nos qui habemus præciosissimum thesaurum in uasis fictilibus
 quæ frangi possunt: ita ut quædam uix testa remālerit: in qua hauriri possit aquæ pusillum: omni custodia cir
 cundemus cor nostrum.

Phyton
Laqueus amari multus

Carmina Sirenarum

I profecti de Eboth: castrametati sunt in Ieabarim in sinibus Moab. xxxviii. mäsio aceruos lapidum
 transeuntium sonat. Sunt sancti lapides qui uoluuntur super terram leues: politis: & rotunditate sua ro
 tarum cursibus similes. Sunt & alii quos propheta iubet tolli de uia: ne ambulantium in ea offendant
 pedes. Qui sunt isti ambulantes: utiq; uiatores: & prætereuntes qui per istud sæculum ad alias mansiones tran
 sire festinant. Quod autem dicitur in sinibus Moab: & supra scriptum est in solitudine quæ respicit Moab: cō
 tra solis ortum: ostendit iuxta lram: q; hucusq; in sinibus terræ idumæ: fuerint: & nunc ueniant ad terminos
 Moab: de alia prouincia ad aliam transeuntes. Non enim semper uni uirtuti danda est opera: sed sicut scriptum
 est: ibunt de uirtute in uirtute: de alia transeundum est ad aliam. quia hærent sibi & inter se nexæ sunt: ut qui
 una caruerit: omnibus careat: & tamen transire de alia ad aliam: eor; est proprie: qui solis iusticiæ ortum consi
 derant.

.XXXIX. MANSIO.

I profecti de Ieabarim: siue ut in secundo loco apud hebræos habes Hybim: castrametati sunt in Dibon
 gad. Tricesimanona mäsio interpretat fortiter intellecta tētatio. Pro hac in ordie historiæ aliter scriptû
 reppi. Postq; n. castrametati sût in Ieabarim in sinibus Moab cōtra ortû solis: legit inde profecti sunt &
 diuerterunt ad torrentē Zared. Et de hoc loco pficiscens: castrametati sût trans Arnō: quæ est in solitudine finiu
 Amotrei: eo q; arnō in terminis Moabitæ & Amorreor;: & post hæc uenerunt ad puteum: ubi cecinit israel car
 mē hoc. Ascēde putee quæ foderūt principes: & aperuerūt duces populor; in datore legû & in baculo eius: & de
 solitudine in Marthana: & de Marthana ad torrentes dei: & de torrentibus dei ad excelsa: & de excelsis ad uallem
 quæ est in regione Moab in uertice phasga: qui prospicit cōtra desertû. Hæc loca in sinibus Amorreor; quidã i
 terpretantes. putāt nō mansiones esse sed trāsitus: nec præiudicari debere catalogo mansionû extraordinaria expo
 sitione. Alii aut; spiritualibus spiritalia cōparantes: nolūt regiones significare: sed per locor; noiã uirtutû pfectus
 esse: q; post magos & cōgregationē lapidû frēqnter ueniamus ad torrentē Zared: qd interpretat; aliena descen
 sio: & in descensione positi trāsiamus ad arnon: qd maledictionē sonat: quæ est postea in sinibus amorreorum:
 qui uel amari hostes sût: uel multa loquunt; inflati. Sin aut; trāsierimus terminos Moab: qui de incessu generatus
 est: & recessit a uero præstati nobis occurrit puteus: quæ nemo de plæbe fodit: nullus ignobilis: sed principes &
 duces: qui iura dant populis: & canētes carnē in aqua putei: & in dei muneribus gratulātes pphetat; q; transitu
 ri sint: & ad quæ pueturi loca: q; scilicet de deserto ueniant in Marthana: qd interpretat; donû: & de Marthana
 ad Nahaniel: qd dñ ad torrentis dei: & de nahaniel ad Bamoth: quæ iterpretat; excelsa siue adueniēs mors: quādo
 cōformes efficiuntur mortis Christi. & de Bamoth occurrit nobis uallis hūilitatis: quæ tamē posita ē i uertice mō
 tis phasga: qui interpretat; dolatus: q; nihil habeat informe & rude: sed artificis sit politus manu: qui mons respi
 ciat solitudinē: quæ hebraicæ dicit; ilinû. Quādo eni fuerimus i uirtutû culmie cōstituti: tūc totius mundi rui
 nas & oium pctōr; respicimus uastitatē: pene obliti sumus corrente orone dicere: quare Dibogad interpretetur
 fortiter intellecta tētatio. Post Dibogad geritur bellum contra Seō regē amorreor; & Og regem Basā: & disci
 mus q; cū uenerimus sūmû: & de fonte principū regūq; biberimus ascendentes ad montem phasga: nō debeat
 mus eleuari in superbiam: sed propositam nobis econtrario solitudinem nouerimus. Ante contritionem enim e
 leuatur cor uiri: & ante gloriam humiliatur.

Zared torrentis
Arnon
Amoreor;

phasga
Istrum - solitudo

.XL. MANSIO.

T pfecti de Dibogad: castrametati sūt i Almō de Blathami. **Q**uadragesima māsis uertit in cōtēptū
plagar: siue obprobriū. Et p hāc discimus oīa dulcia & illecebras uoluptatū in saculo cōtēnendas: nec
iebrari nos debere uino mūdū: quo ē luxuria. mel nō offertur i sacrificiis dei: & cāra q̄ dulcia cōtinet:
nō lucet i tabernaculo: sed oleū purissimū: qd̄ de oliuā p̄fertur amaritudie. Mel. n. distillat d̄ labiis mulieris me
retriciis: de quo puto iuxta mysticos itellectus gustasse Ionathā: & forte deprehēsu uix populi p̄cibus libera
tū: qd̄ aut obprobria cōtēnēda sūt: & si falsa obiiciātur: b̄itudinē pariūt: saluator plēissime docet. **XLII. Māsis.**

T pfecti de Almō: castrametati sūt i mōibus Abari cōtra faciē Nabo. **Q**uadragesima prima mansio
uertitur in mōtes trāseūtiū: & ē cōtra faciē mōtis Nabo ubi morit̄ & sepelitur Moyses: terra repromis
siois āte cōspecta. Nabo interpretat̄ cōclusio: in q̄ finit̄ lex: & nō iuenit̄ eius memoria. Porro grā euāge
lii absq; ullo fine tēditur. In oēm terrā exiuit sonus eius: & in fines orbis terrā uerba ipsius. Simulq; cōsidera: q̄
habitatio trāseūtiū in montibus sita sit: & adhuc p̄fectu indigeat. post mōtes. n. plurimos ad cāpēstria Moab
& iordanis fluenta descendimus: qui interpretatur descensio. Nihil. n. ut crebro diximus: tā periculosum est q̄
gloria cupiditas & iactantia: & animus conscientia uirtutum tumens. **XLII. MANSIO.**

T pfecti de montibus Abarim: castrametati sūt in campestribus Moab sup iordanē iuxta Iericho:
ibi q; fixerunt tentoria ab humo solitudinis usq; ad bēlati in planiciā Moab. In q̄dragesima secunda
mansione quā & extrema mansio est: cursim quē sint gesta narremus. Residens in ea populus a diui
no Balaā: quē mercede conduxerat Balach filius Sephor: dei iussione benedicitur: & maledictio mutatur i lau
des: audit uocē domini ex prophano ore consonantē. Orietur stella ex Jacob: & consurgit hō de israel: & percu
ciet principes Moab: & uastabit cunctos filios Seth: & erit Edom hāreditas eius: fornicatur cū filiabus Madian
& Fines filius Eleazar zelatus est zelū domini & scortū madianitidē pugioe transigit: unde & accepit p̄miū
in aeternā memoriā armū uictimā. Numerat̄ rur sū populus: ut interfectis pessimis nouus populus dei cēleat.
Interpellant quinq; filia: Sephaad: & ex iudicio domini hāreditatē accipiūt inter fr̄es suos: nec semineus a pos
sessione dei sexus excluditur. Iesus Moyli in montē succēdit: & discit a lege quā spiritaliter ferre debeat in eccle
sia. Primū quid p̄ singulos dies: deinde qd̄ sabbato: qd̄ in calēdo: qd̄ in pascha: qd̄ in p̄tecoste: qd̄ in neomenia
mensis. vii. qd̄ in ieiunio eiusdem mēsis die. x. qd̄ in scenophēgia quādo figunt̄ tabernacula. xv. die supradicti
mensis. Vxorē & filia: uota absq; auctoritate patrū & uiroꝝ cassa mēoranē. Bellū cōtra madianitas: & mors di
uini Balaā: & p̄dā diuisio: & oblatio ex ea in tabernaculo dei. Primus Rubē & Gad: & dimidia tribus Manaf
sā ultra iordanē in hāremo possessionē accipiunt: plurima. n. hēbant iumenta: & necdū ad id uenerant ut pos
sent hitare cū tēplo. Docet̄ populus ut in terra s̄cta idola destruat: & nullus de priori hitatore seruetur. Deseri
bitur olim cupita prouincia: & duar̄ semis tribuū hāreditas separatur. Numerantur tribuum p̄cipes: qui ter
ram cunctā debeant introire. **Q**uadragesima duas urbes cū suburbanis suis usq; ad mille passus p̄ circuitū Leui
tā accipiunt: tot numero quot & istā sūt mansiones. Et addūtur fugitiuor̄ sex alia: ciuitates: tres intra iordanē
ut sint simul. xlvi. **Q**ui fugiuor̄ suscipi: qui interfici debeant: & usq; ad mortem pontificis maximi referua
ri: succēdit deuteronomii secunda lex: meditatorē euangelii: ibiq; breuiter dicimus: quā inter pharam & tophel
& Labā & Aferoth: & loca aurea abiecto Iuda infelicissimo. xi. diebus uia de choreb: p̄ uia montis Scō usq; ad
cades Barne Moyses populo sit locutus: & extremū canat canticum in quo apertissime synagoga proiicitur: &
ecclesia domino copulatur. Impinguatus est: & incrassatus ac dilatatus: & recalcitrauit dilectus: & obliuiscit̄
dei saluatoris sui. Et itē generatio pessima: filii inruditi: ipsi ad aemulationem me prouocauerunt in eo qui nō
erat deus. Irritauerunt me in sculptilibus suis: & ego zelare eos faciam nationes: & contra gentem stultam irrita
bo eos. Benedicuntur filii Israel. Et rur sū in Symeone Iudas miserandus excluditur. Ascendit Moyses ad mon
tem Nabo: in uerticem Phasga qui est contra iericho: & ostendit dominus oēm terram Galaad usq; Dā & nep
talim & Effraim & Manassē: & uniuersam terram iudā usq; ad mare magnum contra austrum & regionem cā
pēstre Ierichontis ciuitatis palmar̄ usq; Segor. **Q**uis pōt tanta nosse mysteria? **Q**uis in extremis legis & hu
ius uitā finibus constitutus intelligit: semper sibi esse pugnandum? Et tunc plenam uictoriam dari si fuerit in
campestribus: si in Abelsattym: quod interpretatur luctus spinar̄: fleuerit antiqua peccata: & spinas quā suffo
cauerunt sementa uerbi dei. Et de quibus propheta dicit: uersatus sum in miseria: dum mihi configitur spina.
Et tunc p̄paratus deficiente manna sub duce Iesu iordanem transeat: & circumciscus cultro euangelii: primum
comedat de cālesti pane: & occurrant ei principes exercitus dei: ut uerum pascha nequa q̄ in aegypto: sed in fini
bus terrā sanctā comedat. **O** profundum diuitiarum sapientia & scientia dei: q̄ in scrutabilia sunt iudicia eius
& inuestigabiles uia illius? **Q**uis sapiens & intelligit hāc? **I**ntelligens & cognoscat ea? **Q**uia recta uia domi
ni: & iusti ambulabunt in eis. prauaricatores autem corruent in illis.

Beati Hieronymi presbyteri de diuersis generibus leprarum ostendens illarum subtilem descriptionem ad
peccatum magis animā q̄ morbum corporis pertinere. **Epistola. LXVIII.**
Mirabile diuinā dispositiois examē. **Q**uā exhiberi sibi deus ac deferri uoluit magno consilio &
sollerti scia sacratiore mādauit. Diuersa. n. hoium moribus genera naturar̄: diuersis statuit p̄cep
tor̄ s̄nis gubernari: Alius. n. imagiariū legis opus q̄ sub ueritatis colore depixit. Alius corpus ipsi
us ueritatis declarauit. **Q**uos. n. obuolutos adhuc mudi caligie: ad cōprehēdenda ea q̄ germana erāt: ac solida
ppedit eis obseruatiā ordinē suspēso subnili quodāmō examie susurravit: quos aut deprehēdere posse absolutū
p̄dicatiōis carnē agnouit: eis deus p̄fectā harmoniā solidā uocis itonuit. Inde ē q; figuris & enigmatibus lex
prisca depingit: quoniā dū infirma iudaxor̄ acies hebetat: & cādīdū scia claritatis uigorē inspiciendā lumen

Sepda Moyses

De Madiantide scorto

nō habet: necesse est: ut in uariis figuris figurarum color adhibeat. Nā illis & uirtutū præmia supposita specie promittunt: & peccatorum nota iurunt in corpore. Iis. n. confirmant alii: quibus alii transferunt in corpore. Præfata lectio exigit huiusmodi ferre sermonem: quod diuersa lepræ genera deprehēdenda in diuersis materiis designauit. Alia. n. lepra in parietibus demōstrat. Alia humano notat in corpore: alia in uasculis: alia in ueste: alia designat in stamine. Deinde quod in huiusmodi uulneris loco crebra barba pellicula deputatur. quod. n. dicat. Tot sunt genera quot colores. Alia pallida: alia tetra: alia rubicūda. Deinde si lepra hoies quod est istius naturæ uitio polluāt: quod hi faciūt: quod grauioribus morbis corporis prægrauatur. Sed age iam uideamus genera lepræ: ut medelæ cas agnoscere atque probare possimus: si fuerit inquit lepra alba uel rubicūda: siue tetra uel pallida: uel si flores ait hoc est toto corpore decurrēs. Nā est detestabilis lepra: quod oīno mundari nō possit: est & quod facile hēat mūdationē. alia quoque aduēticia: alia inata deprehēdit. Quæ oīa nisi spiritaliter sētiatur: rōnē intelligētia simplicis nō admittūt. Nā diuina sapiētia legis suæ profundū in huius extremitate sæculi regiōe: quod si tēplū suo noīe consecratū: intra ciuitatis alterius mœnia collocauit. Cuius constructio atque opus quod quis magnificū uideatur interioris tamē hoīs aditus miratur ornāmēta uitiorum: sed interioris sciētiæ aditus referare nō possūt. Quare orāda est diuina dignatio: ut pulsantibus nobis intelligētia pateat ingressus. Iubetur igitur diuersa lepræ genera sacerdos tēpli diligētē inspiciere: atque eas hitus uel colores pleniorē cōsideratione deprehēdere. A coloribus. n. lepra refert posse agnosci: quos tamē ad peccatū magis aīa quā ad morbū corporis manifestū est pertinere. Diuersi etenim colores diuersas ai indicāt maculas. Cū igitur pallida lepra cōspicitur: languēs & ægra fides aīa denotat. Cū autē rubicūda deprehēditur: mēs furore atque iracūdia inflāmata & homicidii cruore respā cognoscitur. Cū uero alba: tūc hæreticorum fuscata & male mōda cōscia cōdēnatur. Sed alia lepra in capite: alia oriri phibetur in barba. Sūt. n. hæretici qui deū prēm uidentur tantūmodo blasphemare: ut Manichæus: quod nō solū eū factorē denegat mūdi: uerū malorum pfitetur eē auctorē. Hi sūt qui leprā in capite portare uidentur: caput. n. inquit apostolus uiri Christus est: Quæ uero lepra in barba portatur: hi sūt qui blasphemare uidentur in filiū. Christū. n. pfectū in aduētū pristino pfecti uiri æuū agentē: quod si triceniariæ ætatis utilitas decorauit. Sed & si tetra inquit & liuida fuerit: quod est aliud quod liuoris maculis execranda. Si autē ait nigra fuerit lepra: fumo utique idola latriæ & sacrificiorum nidoribus notata. Si autē inquit flores lepra fuerit: & cooperit oēm florē maculationis a capite usque ad pedes: uisus sacerdotis diuicabitur. uidebit. n. sacerdos: & ecce lepra cooperit oēm partē corporis & mūdabit illū sacerdos a maculatione: quoniam albū mutabitur. In hac lepra quā quod si albā & florentē designat: diuersa crimina uarie deprehēdit: quia cū mūdialis uitæ uoluptas quod si cādida & florens existimatur: tū graue uitiorum cōtagium grassatur in corpore. Nā aut auaritiæ aut libidinis macula ppatescūt. Sed hanc leprā cito dicit posse mundari. Auaritiæ. n. crimine facile carere potest: qui cōuersus ad dominū ea quæ possederit indigentium alimonie ministrauerit: ita ut dominus in euāgelio ait. Verū date elemosynā: & ecce oīa uobis mūda sunt. Libidinē quoque celesiter mūdare poterit: si ieiuniis frequētissimis & abstinentia corpus retinuerit: sed his oībus medelā p sacerdotē præcepit dominus adhiberi. Dicit. n. esse leprā quæ sacrificiorum oblationibus emūdetur. Aliā uero quā aquæ facilius abluant: necnō & quæ extra castra posita mundetur. Esse quoque leprā asserit: quæ mundari oīno nō possit. Horum igitur secundū figurā grauiorū peccatorum crimina cōgregatur. Alia sūt quæ ante baptismū uidentur esse cōmissa: quæ tamē p grām baptismi diluuntur. Alia uero quæ post lauatiōem baptismatis ppetratur: quæ siue grauiora siue minora peccata sint: uisus tamen sacerdotis emūdat. Quod uocūque. n. modicū delicti fuerit potest a sacerdote oīno relaxari. Quæ autē grauiora sunt: disciplina debent ecclesiasticæ regulæ & orōne purgari. Quæ uero insanabilia sunt: deo iudici referuntur. Et inde est quod in hoc loco ait: unūquēque secundum quod habet propter curatiōnem sacrificium offerre debere. i. unūquisque secundum quod se deliquisse cognoscit: siue per carnalem concupiscentiam: seu p idolatriā: seu p iurio: seu mendacio: quasi leprā se uitio intelligit maculatū. put potuerit deo sacrificare non desistat: sed dicit genus esse lepræ: quod oīno mundari nō possit: & ideo huiusmodi hō extra castra iubet expelli. Hoc est sane crimen quod admittitur in spiritum sanctum blasphemie scilicet sicut ipse dominus in euāgelio ait: qui peccauerit in spiritu sancto: non remittetur ei: neque hic: neque in futuro. Adiecit autē scriptura diuina lepram esse in uasculis: lepram in parietibus: lepram in uestibus: lepram in stamine: sed quō in his rebus lepram esse possit: penitus ignoro: quæ quia uita caret: etiam sensu carere necesse est: sed ego arbitror cum in parietibus domus lepra esse referatur: hæreticorum perfidiam notari. Quod enim non polluitur ubi adulteræ doctrinæ blasphemia prædicatur. Ideo hanc lepram sacerdos iubetur a parietibus emundare: ut catholicæ ueritatis doctrina maculosa hæreticorum uerba depellat. Cum autem lepra in uasculis dicitur esse: propria corporis delicta monstrantur. Vasa autē hoīum corporibus comparat apostolus. habentes inquit thesaurum hunc in uasis fictilibus. In stamine autem lepram habens paratum se in omnibus deo præbeat: ut mercedem ab ipso cōsequi mereatur: & in die iudicii securus inuenietur: si nulla dei offensa in eo reperiatur.

Lepram grā

Pallida lepra
Rubicūda
Alba

Tetra et liuida lepra
Nigra
Florens

Secundus tractatus secundæ partis principalis.

Incipiunt epistolæ atque tractatus beati Hieronymi super quæstionibus noui testamenti.

Beati Hieronymi ad Damasū papā de filio prodigo p illū secundū lram peccatorē penitentē: secundū mysticū sensū gētilē abdicatis illecebris erroribusque ad dei cultū cōuersū: p maiore aut filiū iuidētem uel iudæos uel reliquos factos interpretantis: in quibus licet iustis ostēdit esse posse liuorē. Epistola. LXIX.

Beatitudinis tuæ interrogatio disputatio fuit: & sic quod si uia ē dedisse quod sitis. Sapiēter quippe interroganti sapiētia reputabit. Ais quod si iste in euāgelio pr: quod duobus filiis substātiā diuidit: Quod ui duo filii: Quod ui maior: Quod ui uel minor: Quod uo mior acceptā substātiā cū meretricibus dissipat: Fame facta a principe regiois præponit porcis: Siliquas comedit: Ad prēm redit: Accipit anulū & stolā: Et imolatur ei uitulus sagipii .cxlii.

Cons. f. i. Hieronymi
ad Damasū papā

natus: Quis sit maior frater: Et quomodo de agro ueniens susceptionem fratris iudeat: & cetera quae in euangelio plenius explicatur. Addis insuper multos diuersa in hac lectione dixisse: & frem maiorem iudaeum: minorem aestimasse gentilem populum: Sed quomodo iudaico populo possit aptari: ecce tot annis seruiui tibi: & nunquam mandatum tuum praeteriui: & nunquam dedisti mihi haedum: ut cum amicis meis epularer. Et illud. Fili tu semper mecum es: & omnia mea tua sunt. Si autem ais de iusto & peccatore uoluerimus esse parabolam: iuste non poterit conuenire: ut de salute alterius & fratris maxime contristet. Si enim inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum: & imitantur eum: qui sunt ex parte eius: nunquam personae iustitiam imanis inuidia poterit coaptari: ut foris steterit: & clamensissimo patri rigidus obstiterit: solusque liuore cruciatus laticiae domus interesse noluerit. Itaque sicut in ceteris parabolis quae non sunt a Salvatore diserta: quae ob causam dictae sunt: solemus inquirere: ita & in hac facere debemus: quare dominus in istiusmodi uerba prorupit: & ob quam interrogationem responsionis similitudo parata sit. Scribae & pharisaei multabant dicentes. Quare hic peccatores recipit: & uiscit cum eis: Superior quippe sermo praemisit. Erant autem accedentes ad eum omnes publicani & peccatores uolentes audire eum. Itaque hinc ois inuidia: cur quos legis praecipua daret: eorum consabulationem atque conuiuium domus non uitaret. Et haec Lucas. Ceterum Matthaeus ita loquitur: cum autem discubaret in domo. Ecce multi peccatores & publicani ueniens recubebant cum Iesu: & cum discipulis eius: quod uidentes pharisaei dicebant discipulis eius: quare cum peccatoribus & publicanis manducat magister. *uiscit*
Qui audies dixit: non necesse habet sani medicum: sed male habentes. Eunt autem discite quod sit: misericordiam uolo: & non sacrificium. Non ueni uocare iustos: sed peccatores ad penitentiam. Marcus quoque in eadem uerba conuertit. Igitur ut diximus: ois ex lege quaestio nascebat: lex quoque iustitiae tenax clamentiam non habebat: sed quicumque adulter: homicida: fraudator: & ut breuiter dicam: mortali crimine tenebat: nulla uenia penitentiae laxabat a crimine: oculum pro oculo: detentum pro detente: animam pro anima iubebatur exoluere. Omnes itaque declinauerunt simul inutiles facti erant: non erat qui faceret bonum: nam erat usque ad unum. Vbi autem abundauit peccatum: superabundauit gratia. Et misit deus filium suum factum ex muliere: qui de structo medio pariete: fecit utrumque unum: & austeritatem legis euangelii gratia temperauit. Vnde & Paulus ad ecclesias scribens: gratia uobis inquit: & pax a deo patre nostro: & domino Iesu christo: gratia quae non ex merito retributa: sed ex donante concessa est. Pax uero quae reconciliati deo sumus habentes: propitiatorum dominum nostrum Iesum christum: qui donauit nobis delicta nostra: & deleuit quod erat cyrographum mortis contra nos affigens illud cruci: & principatus: & potestates fecit ostentui: triumphans eas in ligno: quod autem maior potest esse clamentia: quam ut filius dei hominis filius nasceretur: decem mensium fastidia sustineret: partus expectaret aduentum: inuolueret panem: subiiceret parietibus: pro singulis adoleret aetates: & post contumelias uocum alapas & flagella: crucis quoque pro nobis fieret maledictum: ut nos a maledicto legis absolueret: Patri factus obediens usque ad mortem: & id opere conpleret: quod ante ex persona mediatoris fuerat depracatus dicens: pro uolo ut quomodo ego & tu unum sumus: ita isti in nos unum sint. Ergo quia ad hoc uenerat: ut quod erat impossibile legit: quia nemo ex ea iustificabatur: ineffabili misericordia uinceret: publicanos & peccatores ad penitentiam prouocabat. Conuiuium quoque eorum expetens: ut in conuiuio doceretur: sicut manifestum esse poterit ei: qui euangelia sollicita mente pegerit. Quomodo & cibus eius & potus & deambulatione & uniuersa quae gessit in corpore: salutem hominum procurauit. Hoc uidentes scribae & pharisaei aduersus legem eum facere dicebant: ecce homo uorax: & uini potator: amicus publicanorum & peccatorum. Nam ante reprehederant: quare curaret in sabbatis. Dominus ergo ut haec eorum accusationem clamentia ratione superaret: tres parabolae proposuit ex quibus una est. Xcix. ouium in montibus relictarum: & unius perditae: quae pastoris humeris est relictam. Alia dragma: quam mulier accelo lumine requisit: & inuenta ea uicinas ad laticiam conuocauit dicens. congratulamini mihi: quia inueni dramam quam perdidit. Tertia uero duorum filiorum: de qua ut disputare pauca iussisti. Et de oue quidem ac dragma licet ad unum pertineat intellectum: non est istius temporis disputatio: hoc tantum dixisse sufficiat: ob hoc has parabolae esse propositas: ut quomodo ibi inuentione pecoris & dragmae laticia est angelorum: & circa manentium uicinarum: sic in publicanorum peccatorumque penitentia debere esse laticiam: quibus non sit necessaria penitentia: unde uehementer admiror Tertullianum in eo libro quem de pudicitia aduersum penitentiam scripsit: & sententiam ueterem noua opinione dissoluit: hoc uoluisse sentire: quod publicani & peccatores qui cum domino uiscerentur: ethnici fuerint dicente scriptura: non erit uectigal pedens ex israel. Quasi uero & Matthaeus non ex circumcissione fuerit publicanus: & ille qui cum pharisaeo in templo orans oculos ad caelum non audebat erigere: non ex israel fuerit publicanus. An non Lucas memorat: & ois populus audiens & publicani iustificauerunt deum baptizati baptismo Ioannis: Aut cuius credibile possit uideri ethnicum templum ingressum: aut dominum cum ethnicis habuisse conuiuium: cum id maxime cauere: ne legem solueretur: & primum uenerit ad oues perditas domus israel. Chanaanarum quoque depracati pro filiarum salute responderunt: non oportet tollere panem filiorum: & dare eum canibus: Et alibi discipulis praecipit: In uiam gentium ne abieritis: & in ciuitates samaritanorum ne intraueritis. Ex quibus oibus edocemur in publicanis non tantum gentium quae generaliter omnium peccatorum. id est qui erant & de gentibus & de iudaeis accipi posse personas. Ille autem qui iuxta insanas blasphemias suas id dogmatis defendebat: quod christianos nollet recipere penitentes: frustra argumentatus est publicanos iudaeos non fuisse: ut in persona eorum gentium tantum populus possit intelligi. Itaque ne legem faciam: ipsa euangelii uerba proponam: & in modum commentarii quod mihi uideatur: ad singula quaeque subnectam. Homo quidam habebat duos filios: hominem decem dici multis testimoniis approbatur: ut ibi duorum hominum testimonium uerum est. Ego de me testimonium dico: & qui misit me pater. In alia parabola pastor: in alia paterfamilias nuncupatur. In alia uinea locat: in alia inuiscat ad nuptias: & diuersis similitudinibus rem significat eandem: ut iudaeorum reprobet superbiam: & in conuocatione omnium peccatorum: siue gentium siue israelitarum penitentiam probet. Quod autem ait duos filios: ois pene scripturae de duorum uocatione populorum plena sunt sacris. Et dixit illi adolescentior. Pater da mihi portionem substantiae: quae mihi contingit. Substantia dei est ois quod diuimus: sapimus: cogitamus: in uerba prorupimus. Hoc deus aequaliter uniuersis & in conuocatione largitus est: euangelista dicente. Erat lux uera quae illuminat omnem hominem ueniens in hunc mundum.

*Tertullianus de pudicitia
 scripsit*

*In ap. exponere parabolam
 Homo pro deo pome.*

8

dum. Iste est dexter oculus: qui a scadalis obseruandus est: hæc lucerna corporis: hoc talentum quod non est in sudario col-
 ligandum. i. delicate ocioseque tractandum: nec in terra defodiendum: terrenis scilicet cogitationibus obscurandum. Qui diui-
 sit eis substantiam: significatius in græco legitur καὶ Διείλετο τοῖς τὸν βίον. i. dedit eis libere arbitrium: dedit men-
 tis propriam libertatem: & ut uiueret unusquisque non ex imperio dei: sed obsequio suo. i. non ex necessitate: sed ex uoluntate: ut
 uirtus haberet locum: ut a cæteris astantibus distaremus: dum ad exemplum dei promissum est nobis facere quod uelimus: unde
 & in peccatores æquum iudicium & in sanctos aut iustos iustum præmiu retribuit: & non post multos dies collectis oibus a
 dolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam. Si deus caelum tenet palmo: & terram pugillo. Et Hiere-
 mias dicit deus appropinquas: & non deus de longinquo: per David quoque: quia nullus absque eo locus sit: prædicat:
 quomodo filius peregre profectus est: & a patre discedit: Sciendum igitur non locorum spatium: sed affectum: aut esse nos cum deo: aut ab
 eo discedere. Quomodo non ad discipulos loquitur: ecce ego uobiscum sum oibus diebus usque ad consumationem sæculi: ita ad
 eos qui sui iactantiam præferunt: & esse cum domino non merentur: dicit discedite a me: non noui uos qui operamini iniquita-
 tem. Reversus ergo iunior filius cum uniuersa substantia a patre: & peregre profectus est. Et Cain egressus a facie domini hi-
 tauit in terram Naith quod interpretatur fluctuatio. Quicunque a deo recedit: statim sæculi fluctibus quæritur: & mouetur pe-
 des eius. Nam postquam moti sunt homines ab oriente & a uero lumine recesserunt: tunc aduersus deum impietatis suæ ædificauit
 re turri: tunc dogmatum superbas confixerunt: uolentes curiositate non licita in ipsius cæli alta penetrare: & uocatus est lo-
 cus ille Babel. i. confusio: & ibi dissipauit substantiam suam uiuens luxuriose: luxuria inimica deo: inimica uirtutibus pro-
 dit omnem substantiam patris: & ad præles uoluptate delinens futuram non sinit cogitare paupertatem. Cumque consumpsisset omnia:
 facta est fames ualida per regionem illam. Accepit a patre facultates: ut inuisibilia eius per ea quæ erant uisibilia cognosceret:
 & ex pulchritudine creaturarum cõsequenter intelligeret creatorem. Qui ueritatem in iusticia detinens: & pro deo ido-
 la colens: naturam bonam uniuersam consumpsit: & consumptis oibus cepit egere uirtutibus: derelicto fonte uirtutum: fa-
 cta est fames ualida per regionem illam. Ois locus quem patre incolimus absterge: famis penuria & egestas est. Famis autem
 μετὰ πόρον καὶ λιμὸν χυρὸν. i. ualide. Hæc est regio de qua dixit per prophetam. Qui hitatis in regione umbræ mor-
 tis. Lux fulgebit super uos. At contra est alia regio quam possessuri sumus mundo corde atque uiuere: quam factus desi-
 derat dicens: credo uidere bona domini in terra uiuentium. Et ipse cepit egere: & abiit: & coniunxit se uni de princi-
 pibus regionis illius: deserto nutrimento quid ad primam uocem bona ei fuerat cuncta largitus: iunxit se principi huius
 mundi. i. diabolo rectori tenebrarum. Quæ nunc inimicum hominem: nunc iudicem iniquitatis: nunc draconem: nunc sathã:
 nunc malleum: nunc perdicem: nunc belial: nunc rugientem leonem: nunc leuiathan: nunc theninim: beemoch: & mul-
 tis aliis uocabulis scriptura commemorat. Quod aut ait uni de principibus plures esse intelligendum est: qui per istum
 uolunt aerem: & diuersorum fraude uitioque genus hominum suæ subiciant seruituti. Qui misit illum in agro suo ut pa-
 sceret porcos. Porcus animal imundum est: quod ceno & sordibus delectatur. Talis est dæmonum multitudo: quæ per
 idola manufacta cruore pecudum: & uictimis pascitur. Et nouissimæ saginatore quadam hostia ipsius hominis
 morte saturatur. Misit ergo eum in possessionem suam. i. suum efficit esse famulum ut pasceret porcos: imolans ei animam
 suam: & cupiebat implere uentrem suum de siliquis porcorum: & nemo illi dabat. Id quod in Ezechiele cum interpreta-
 tione dixit ad israelitas: & factum est in te puer sum ultra mulieres ante fornicationem tuam: & post te non sunt fornicata
 in eo quod dedisti mercedes: & mercedes tibi non sunt data: uidemus in filio minore completum. Substantiam suam in
 regione principis perdidit: & post perditas facultates missus ad porcos egestate contabuit. Dæmonum cibus est e-
 brietas: luxuria: fornicatio: & uniuersa uitia: hæc blanda sunt & lasciuia: & sensus uoluptate demulcent: statimque ut
 apparuerint ad usum sui prouocant. Quibus ideo luxuriosus adolescens non poterat saturari: quia semper uolu-
 ptas famem sui habet: & transacta non satiat: & sathanas cum aliquem sua arte deceperit: & proprium ei imposue-
 rit iugum: ultra ad uitioque abundantiam non procurat: sciens esse iam mortuum: licuti multos idolatras uidemus
 panis miseria & egestate confectos. Ii sunt in quibus propheticus sermo completur: omnibus meretricibus dante
 mercedes. Tu autem dedisti mercedem omnibus amatoribus tuis: & non accepisti mercedes. Possumus autem
 & aliter siliquis interpretari: dæmonum cibus est carmina poetarum: secularis sapientia: rhetoricorum pompa uerborum:
 hæc sua omnes suauitate delectant: & dum aures uersibus dulci modulatione currentibus capiunt: animam quoque pe-
 netrant & pectoris interna deuincunt. Verum ubi cum summo studio fuerint ac labore perlecta: nihil aliud nisi
 inanem sonum & sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt: nulla ibi saturitas ueritatis: nulla iusticiæ refe-
 ctio reperitur. Studiosi eorum in fame ueritatis & uirtutum penuria perseverant: Huius sapientie typus & in Deuterono-
 mio sub mulieris captiue figura describitur: de qua diuina uox præcipit: ut si israelites eam habere uoluerint:
 uxorem: Caluitium ei faciat: ungues præsecet: & pilos auferat: & cum munda fuerit effecta: tunc transeat in pi-
 etoris amplexus. Hæc si secundum litteram intelligimus: nonne ridicula sunt? Itaque & nos hoc facere solemus
 quando philosophos legimus: quando in manus nostras libri ueniunt sapientie secularis: siquid in eis utile reperi-
 mus: ad nostrum dogma conuertimus: siquid uero superfluum de idolis: de amore: de cura secularium rebus hæc
 radimus. His Caluitium inducimus. hæc in unguum more ferro acutissimo defecamus. Unde & apostolus
 prohibet: ne in idolio quis recumbat dicens: uidete autem ne hæc licentia uestra offendiculum fiat infirmis: Si
 enim quis uiderit eum qui habet scientiam in idolio recumbentem: nonne conscientia eius cum sit infirma: ædificabi-
 tur ad manducandum idolotheia: & peribit qui infirmus est in tua conscientia frater: propter quem Christus mortuus
 est? Nonne tibi uideetur sub aliis uerbis dicere: ne legas philosophos: oratores: poetas: nec in eorum lectioe requiescas.
 Nec nobis blandiamur: si in eis quæ sunt scripta non credimus: cum aliorum conscientia uulneretur: & putemur probare
 quæ dum non legimus reprobamus. Alioquin quæle erit: ut existimemus apostolum eius qui uelcebat in idolio
 conscientiam reprobasse: & cum dixisse perfectum: quæ sciret de idolotheis manducare? Absit ut de ore christiano

Nota

Trinitas

Babel
Luxuria

puro

Forma dyaboli uari

Porcus

Dæmonum cibus obrietas

Voluptas transacta non satiat

Poetarum carmina plura

Secularis sapientia

Supplum radimus

Idolotheia

dis. xxxvij. c. sacerdotum

sonet: Iupiter omnipotēs: & me hercule: & me castor: & cætera magis porteta q̄ numina. At nunc etiã sacerdos dei
omnibus euãgeliis & prophetis uidemus comedias legere: amatoria bucolicoꝝ uersuũ uerba canere: tenere. Vir
giliũ: & id qd̄ i pueris necessitatis ē: crimẽ in se facere uolũtatis. Cauẽdũ igit̄: ne captiuã uelimus habere uxore:
ne in idolio recubamus: aut si certe fuerimus eius amore decepti: mũdemus eã: & purgemus oẽm sordiuũ errorẽ:
nec scãdalũ patiat̄ frater: pro quo christus mortuus ē: cũ i ore christiãĩ carmĩa i idoloꝝ laude cõposita audierit
psonare. In se aut̄ cõuersus dixit: q̄ti mercenariĩ i domo patris mei abũdãt pãibus: ego aut̄ hic fame peor̄. Mercẽ
narios secundũ aliũ intellectũ eos aĩaduertimus ex iudãis: q̄ ob p̄sẽtia tãũ: legis p̄cepta: custodiũt. Ii iusti
sunt & misericordes: nõ ob ipsã iusticiã & ob ipsũ misericordiã bonũ: sed ut a deo terrenã fœlicitatis & lãgã ui
tã p̄miũ cõsequãtur: q̄ aut̄ ista desiderat: merito cõpellit̄ ad obsequiũ p̄ceptorũ: ne eorũ p̄uaricatione q̄
iussa sũt: careat cõcupitis: porro ubi metus ē nõ ē dilectio: p̄fecta q̄ppe dilectio foras mittit timorẽ. Nã q̄ diligit:
nõ ideo i perata custodit: q̄ aut̄ timore p̄cõnã: aut p̄miũ auiditate cõpellit̄: sed q̄ hoc ipsũ qd̄ a deo iubet̄ ē
optimũ. Sẽsus itaq; iste ē. Quãti ex iudãis ob p̄sẽtia tãũ bona a dei obseq̄ nõ recedũt: & ego egestate confi
cior̄. Surgẽs ibo ad p̄rem meũ. Pulchre ait surgẽs: p̄e q̄ppe absẽte nõ steterat: p̄ctõꝝ iacere: iustõꝝ stare est. Ad
Moysẽ d̄i: tu uero hic sta mecum: & i cẽtesimo tricesimo tertio psalmo: ecce nũc benedicite dominũ oẽs serui domi
ni: q̄ statis i domo domini. Ad benedictionẽ domini stãtes p̄pheta i domo domini cohortat̄: & dicã illi: p̄ pec
caui i cælũ & corã te: iã nõ sũ dignus uocari filius tuus: peccauerat in cælũ q̄ hierusalẽ cãlestẽ reliq̄rat matrẽ. Pec
cauerat corã p̄e: q̄ cõditore deserto fuerat ligna ueneratus: nõ erat dignus uocari filius dei: q̄ seruus esse malue
rat idoloꝝ. Ois. n. q̄ facit peccatũ: seruus ē p̄cti: & ex diabolo p̄e natus ē. Fac me sicut unũ d̄ mercenariis: fac me
i quit sicut unũ ex iudãis: q̄ te ob p̄sẽtiũ tãũ rege p̄missã uenerãtur. Recipe filiũ p̄cõnitẽtẽ: q̄ mercenariis tuis
peccãtibus sãpissime peccisti: & uenit usq; ad patrẽ suũ: Venimus ad patrẽ: q̄do a porcoꝝ recedimus passioẽ: se
cũdũ illud: statĩ ut cõuersus igemueris: saluus eris. Cũq; adhuc lãge eẽt: uidit eũ p̄ eius: & misericordiã motus
est. Ante q̄ dignis opibus & uera p̄niã ad patrẽ rediret antiquũ: deus apud quẽ cũcta futura iã facta sũt: & q̄ est
oĩum p̄scius futuroꝝ: ad eiusdẽ p̄cõrritãduẽtũ: & p̄ uerbũ suũ qd̄ carnẽ sũpsit ex uirgine: reditũ filii sui iuni
oris anticipat: & p̄cõrrẽs icubuit sup collũ ipsius. Ante uenit ad terrã: q̄ ille domũ cõfessioĩs intraret. Incubuit
sup collũ ipsius. i. corpus sũpsit humanũ: & sicut i loãnes sup pectus recubuit: q̄ secretoꝝ eius effectus ē p̄iceps:
ita & iugũ suũ leue. i. mandatoꝝ suoꝝ: facilia p̄cepta ex grã magis q̄ ex merito sup iuniore filiuũ collocauit. Et
osculatus est eũ: iuxta illud qd̄ in cãtico cãticoꝝ ecclesia de spõsi p̄stolatu: aduẽtu deprãcã: osculet̄ me oscu
lo oris sui. Nolo mihi dicẽs p̄ Moysẽ nolo p̄ p̄phetã loq̄tur: ipse meũ corpus assumat: ipse me osculet̄ in carne:
ut & illud quoq; qd̄ in Esaia scriptũ est huic inia coaptemus. Si q̄ris q̄re: & ad me hira in saltu. Et ibi q̄ppe flens
ecclesia clamare iubet̄ ex seyr: q̄ seyr pilosus & hispidus interpretatur: ut & antiquũ gẽtiliũ significet horrorẽ. Il
la pari similitudie respõdẽte nigra sũ sed formosa filia hierusalẽ. Dixit aut̄ illi filius: p̄ peccauĩ in cælũ & corã te
iã nõ sũ dignus uocari filius tuus: dicit se nõ esse dignũ filiuũ nũcupari: & tamẽ ex naturã uoce ex illa substantia
quã illi p̄ fuerat aliquãdo largitus: in nomẽ trepidus ueritatis erũpit: p̄ inquit̄ peccauĩ in cælũ: frustra igitur
quidã argumẽtatur nomẽ p̄is in sãctis tantũmõ cõuenire: cũ etiã deũ patrẽ uocet: qui se filii noie cõstetur i di
gnum: nisi forte iõ patrẽ audet uocare: quia plena mẽte cõuersus ē. Dixit aut̄ p̄ ad pueros suos: celerius p̄ferre
stolã priorẽ: & iduite eũ stolã quã Adã peccãdo pdiderat. Stola q̄ in alia pabola idumẽtum d̄ nuptiale. i. uelẽ
spũs sãcti: quã qui nõ hũerit: nõ põt regis interesse cõuiuio. Et date anulũ in manu illius signaculũ similitudis
Christi: secundũ illud: i quẽ credẽtes signati estis: spũ repromissioĩs sãctõ. Et ad principẽ d̄ Tyri: qui similitudi
nẽ cõditoris amiserat. Tu es signaculum similitudis & corona decoris: in delitiis paradisi dei natus es. Esaiã quo
q; de hoc signaculo loquitur: tũc manifesti erunt qui signãtur. Hoc signaculũ i manu datur. quãdo opa iusticiã
scriptura significat: ut ibi factũ ē uerbũ domini in manu Achãĩ p̄phetã: & ad hierusalẽ: ornaui te inquit̄ orna
mẽto: & iposui tibi armillas circa manus tuas. Rursũ ad eũ qui indutus ē podere: alius locus signaculi demõstra
tur: p̄trãsi p̄ mediã hierusalẽ: & da signaculũ in frõtribus uiroꝝ gemẽtium & dolẽtium in oĩbus iniquitatibus q̄
fiunt in medio eorũ. Quare ut postea possẽt dicere: signatum ē sup nos lumẽ uultus tui domine: & calciãmetũ
in pedibus eius. Spõsi quippe pdiderat dignitatẽ: & nudis pedibus pascha celebrare nõ poterat. Hãc sunt calcia
menta: de quibus dominus ait: & calciãui te iacinto: & calciãmenta in pedibus eius: necubi coluber insidians
plantã ingrediẽtis inuaderet: & sup scorpiones & serpẽtes securius ambularet: ut p̄pararetur ad euãgelium
pacis: iam nõ gradiens secundum carnẽ sed secundum spũm: & dictum ei propheticum conueniret: q̄ specio
si pedes euãgelizantium pacẽ: euãgelizantium bona. Et afferte uitulũ saginatum: & occidite: & manduce
mus: & epulemur: quoniã hic filius meus mortuus fuerat: & reuixit: pierat: & inuentus est. Vitulus saginatus:
qui ad p̄niã immolatur salutem: ipse saluator est: cuius quotidie carne pascimur: ciuore potamur. Fidelis meũ
lector intelligis: quia eius pinguedine saturati in ructum laudis eius erumpimus dicentes. Eructauit cor meum
uerbum bonum: dico ego opera mea regi: licet quidam superstitione magis q̄ uere: nõ considerãtes textum psal
mi ex patris p̄sona arbitrentur hoc intelligi. Quod autem ait epulemur: quoniã hic filius meus mortuus fue
rat & reuixit: pierat: inuentus est: ad eundem parabolã superioris p̄tinet sensum: in qua d̄i: sic dico uobis: quia
gaudium erit coram angelis dei sup uno p̄ctõre p̄niã agente. Et ceperunt epulari: hoc cõuiuium quotidie ce
lebratur: quotidie pater filium recipit. Semp̄ Christus credentibus imolatur. Erat autẽ filius illius senior in a
gro. Hucusq; de p̄sona filii iunioris disputatum ē: quẽ secundũ p̄sẽtẽ parabolã: in publicanis & p̄ctõribus q̄
a domo ad p̄niã puocabant̄: debemus accipere: secundũ mysticos aut̄ intellectus de futura quoq; uocatioẽ gẽti
um p̄phetari. Nũc ad seniore filium sermo transgredit̄: quem multi simpliciter ad oĩum sãctõꝝ p̄sonã: multi
pprie

Seyr

Stola

Armillæ
Poderus

*Melior
Symphonia*

pprie ad iudæos referunt: & de factis quidem non difficilis interpretatio est: in eo quod dicitur: nunquam mandatum tuum præterivi: licet illud uideat oblitere: quod reuersio fratri iudeat. In iudæos autem cum liuor in fratre salute conueniat: hoc repugnat: quod nunquam se dicat eius præterisse mandatum: de quibus quod nobis uideat: suis in locis conabimur explanare. Erat autem filius illius senior in agro: in terris opibus labore deludans: longe a gratia sancti spiritus: & a consilio patris extorris: hic est qui ait: agrum emit: & necesse habeo exire & uidere illum: rogo te habere me excusatum. Hic qui iuga bouum emit quocumque: & legis onere depressus: terrenorum se suum uoluptate profuit: hic qui uxore ducta ire ad nuptias non potest: & effectus caro nequaquam unum potest esse cum spiritu. In huius persona est illius parabola operarii congruunt: in qua prima tertia sexta nona hora. i. uocationibus uariis mittuntur ad uineam: & indignatur sibi undecimæ horæ operarios coarctari: & cum ueniret & appropinquaret domui: audiuit symphoniam & chorum. Illud quod in quodam psalmo subscribitur per melech: huic se sui conuenit. Si quidem melech chorus in unum concinnatus dicitur. Male autem quodam de latinis symphoniam putat esse genus organi: cum concors in dei laudibus concetus ex hoc uocabulo significet. Symphonia quippe consonantia exprimitur in latino. Et uocauit unum de pueris: & interrogauit quidnam esset hæc: & nuuc interrogat israel: quare deus in gentium assumptione lætet: & amulatione cruciatus prius scire non potest uoluntate. Qui ait illi quoniam frater tuus uenit: & occidit patrem tuum uitulum saginatum: quoniam icolumen illum recepit. causa lætitiæ: quod pari in dei laudes toto orbe uoce concinnatur. salus est gentium: salus est peccatorum. lætantur angeli: omnis in gaudium creatura consentit: & de solo dicitur israel. Iratus autem noluit intrare: irascitur se absente fratrem esse susceptum: irascitur cum uiuere: quem putabat extinctum: & nunc foris stat israel: & nunc discipulis euangelia in ecclesia audientibus: mater eius & fratres foris stat quærentes eum. Egressus autem patris illius cepit rogare eum: quod benignus & clamens pater rogat filium: ut lætitiæ domus princeps fiat. Rogat autem pater per apostolos: rogat per euangelia prædicatores. Et quibus Paulus ait: præcamur per christum: reconciliamini deo. Et alibi: uobis oportebat primum annunciare uerbum dei: sed quare repellistis illud & indignos uos iudicatis æternæ uitæ: ecce conuertimur ad gentes. Ipse autem respondens ait patri suo ecce tot annis seruo tibi. Pater suppliciter ad concordiam depræcat: ille iusticiam quæ in lege est consequens dei iusticiam non subicit. Porro quæ maior iusticia dei: quæ ignoscere peccantibus: filium suscipere redeuntem. Ecce tot annis seruo tibi: & nunquam mandatum tuum præterivi: quasi hoc ipsum non sit præterire mandatum: saluti alterius iudicare: autem deum se iactare iusticiam: cum nemo coram eo mundus sit. Quis enim lætabitur castum se habere cor: nec si unius quodam die fuerit: Dauid confitetur in iniquitatibus conceptus sum: & in delictis conceptus me mater mea. Et in alio loco: si iniquitatem attēdis domine: quis sustinebit. Et hic dicit nunquam se præterisse mandatum toties ob idolatriam captiuitatibus traditus: Ecce tot annis seruo tibi: & nunquam mandatum tuum præterivi. Hoc est quod Paulus apostolus loquitur: quod ergo dicemus: quia gentes quæ non sectabantur iusticiam: comprehēderunt iusticiam: iusticiam quæ ex fide est. Israel uero sectando legem iusticiam: ad legem iusticiam non peruenit. Quare: quia non ex fide: sed quasi ex opibus legis: potest ergo & ex eius persona dici: quod iuxta eundem apostolum iusticia quæ ex lege est: sine reprehensione uerlatus sit: licet mihi uideatur magis se iactare iudæus: quam uera dicere ad exemplum illius pharisæi dicentis: deus gratias ago tibi: quia non sum sicut cæteri hominum raptores: iniusti: adulteri: sicut & hic publicanus. Oro te nonne tibi uideat ea quæ ille de publicano dixerat: dicere iste de fratre. Hic est qui comedit omnem substantiam suam: uiuēs cum meretricibus. Ad id autem quod ait: mandatum tuum nunquam præterivi: patris sermo non congruit: non enim confirmauerat uera esse quæ dixerat filius: sed irascēte alia ratione contempsit. filii tu semper mecum es. Nunquid ait: bene quodam die dicis: & fecisti cuncta quæ iusserat. Sed mecum es: semper mecum es lege qua stringeris: mecum es dum mihi & in captiuitatibus erudiris: mecum es non quia præcepta mea contempseris: sed quod te in longam regionem abire non passus sum: mecum es ad extremum secundum illud quod locutus sum ad Dauid. Si dereliquerint filii eius legem meam: & in iudiciis meis non ambulauerint: si iusticias meas profanauerint: & mandata mea non custodierint: uisitabo in uirga iniquitates eorum: & in flagellis iniusticias eorum: misericordiam autem meam non auferam ab eis: quo testimonio & id in quo filius senior gloriatur: falsum esse conuincit dum in dei iudiciis non ambulat: & eius mandata non facit. Et quomodo ista non faciens cum patre semper fuisse docetur: dum peccatis uisitur in uirga & uisitatio misericordiam non negatur. Nec mirandum patri cum aulum fuisse metiri: qui fratri potuit inuidere: maxime cum in die iudicii quidam impudentius mentiatur dicentes. Nonne in nocte tuo comedimus & bibimus: & uirtutes multas fecimus: dæmonia eiecimus. Quid uero sit: & omnia mea tua sunt: suo loco congruentius explicabitur. Et nunquam dedisti mihi hædum: ut cum amicis meis epularer. Tantus inquit israel sanguis effusus est: tot hominum caesa sunt milia: & nullus eorum nostræ extitit salutis redemptor. Ipse Iosias qui placuit in conspectu tuo: & nuper Machabæi: qui pro tua hereditate pugnant contra fas sanctitatis hostium gladiis interempti sunt: & nullus cruor nobis reddidit libertatem. Ecce adhuc romano imperio subiaceamus: non propheta: non sacerdos: non iustus quisquam immolatus est nobis. Et pro luxurioso filio. i. pro gentibus: pro peccatoribus totius creaturæ creatoris gloriosus sanguis effusus est. Cunctis merentibus minora non dederis: immeritis maiora tribuisti. Nunquam dedisti mihi hædum: ut cum amicis meis epularer: Erras israel dic potius ut tecum epularer: aut potest esse tibi aliqua iocunditas: nisi patre tecum celebrante conuiuium. Saltem exemplo docere præsentem. Reuerso filio iunioris ore & pater lætatur: & pueri. Manducemus ait: & epulemur: non manducate & epulamini. At tu ea mente qua inuides fratri: qua a patris recedis aspectu: & semper in agro es: nunc quoque uis eo absente inire conuiuium. Nunquam dedisti mihi hædum: nunquam pater deteriora dat munera: habes uitulum saginatum immolatum: ingredi: manduca cum fratre. Quid hædum quæris cui agnus est missus: Et ne similes te nescire quod missus est: Iohannes tibi eum in heremo demonstrauit. Ecce agnus dei: ecce qui tollit peccata mundi: Et pater quidem quasi clamens & penitentiam tribuens te hortatur ad uitulum: non immolans hædum quem stare scit ad sinistram. Tu uero in fine sæculi ipse tibi es hædum immolaturus Antichristum: & cum amicis tuis spiritibus immundis eius carne saturandus: expleto uaticinio. Tu confregisti caput draconis magni: dedisti eum escam populis æthiopum. Cum autem filius tuus hic qui deuorauit omnem substantiam suam uiuēs cum meretricibus uenit: occidisti ei uitulum

saginatum. Confiteatur & nunc israel saginatum uicium fuisse quod caesus est: intelligunt uenisse Christum: sed torquent inuidia: & nolunt scire non perire saluari: Ipse autem dixit illi: fili tu semper mecum es: & mea omnia tua sunt: filium uocat: licet intra re nolentem: Quod autem dei omnia iudaeorum sunt: nunquam angeli: throni: dominationes: cetera quoque uirtutes: Omnia ergo intelligamus legem prophetas eloquia diuina. Haec ei dedit: ut in lege eius meditaretur die ac nocte: secundum illum canonem quem saepe exposuimus scripturas. Omnia non ad totum referenda esse: sed ad partem maximam: ut ibi: omnes declinauerunt simul inuitiles facti sunt & alibi: omnes qui uenerunt ante me fures fuerunt & latrones. Et Paulus ad Corinthios. omnibus inquit omnia factus sum: ut omnes lucrificarem. Et ad philippenses: omnes. n. qui sua sunt quoniam: non ea quae sunt Iesu christi. Quamquam nihil unquam illi negasse credendum sit: quem ad suum uicium hortatur hederum. Epulari nos oportet & gaudere: quoniam hic frater tuus mortuus fuerat: & reuixit: pierat: & inuentus est. Confidamus igitur & nos uiuere posse per penitentiam: quae fueramus mortui per delicta. Et hic quidem ipse filius reuertitur: In superioribus uero in oue scilicet & in dragma: quod errauerat: affertur & quod pierat: inuenitur: & simili tres parabola sine claudunt: dum in ista ponitur pierat: & inuentus est: ut intelligamus diuersis similitudinibus de eadem peccatorum: susceptioe signatur. Et quidem in ethnici persona dicta sunt & iudaei. Videamus autem quomodo super scripto generaliter & peccatore parabola ista possit intelligi: & de ceteris quoniam iusto conueniat: non ambigitur. Illud est in quo legem scrupulus commouet: cur iustus saluti peccatoris iudeat: & tantum iracundia repleat: ut nec frater misericordia: nec preces precibus: nec totius domus iocunditatis superet. Ad quod breuiter respondimus. Omnem mundi istius iustitiam ad dei comparationem non esse iustitiam. Quod non ex peccatis Hierusalem. Sodoma iustificatur: non quo ipsa sit iusta: sed quo maioribus delictis fiat minor delicta: ita & hominem uniuersa iustitia non est deo collata iustitia. Denique Paulus qui dixerat: quotquot ergo perfecti hoc sapiamus: in alio loco confitetur & clamat. O profundum diuitiarum sapientiae dei: quae inscrutabilia sunt iudicia eius: & inuestigabiles uiae eius. Et alibi ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus: & nunc per speculum uidemus in euangelio. Et ad romanos: miser ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius. Ex quibus omnibus edocemur: dei solus perfectus esse iustitiam: qui solus suum oriri facit super iustos & iniustos: dat pluuiam ferocinam: & matutinam merentibus pariter & non merentibus qui de uicis angulis & plateis inuitat ad nuptias: & deitum quosdam iam quasi securos expellit foras. Et ouem quae ad exemplum filii penitentis ipsa redire non poterat: uel nolebat: quirit: & inuenit: & inuenta suis humeris reportat: multum. n. errando laborauerat. Ut autem doceamur in sanctos quoque cadere posse inuidiam: & soli deo puram elementiam derelinqui: filiorum Zebedei considerare exemplum pro quibus cum mater mota pietatis affectu nimis grandia postulasset reliqui decem discipuli indignati sunt. Et Iesus aduocans eos dixit. Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt: potestate exercent in eis. Non ita erit inter uos: sed quicumque uoluerit inter uos maior esse: sit uester minister: & quicumque uerum uoluerit inter uos esse primus: sit uester seruus. Quod filius hominis non uenit ministrari: sed ministrare & dare aiam suam redemptionem pro multis. Nulli periculosum: nulli uideatur esse blasphemum: quod & in apostolos inuidiae malum diximus potuisse subrepere: cum etiam de angelis hoc dictum putemus. Sydera quippe non sunt munda in conspectu eius: & contra angelos suos puerulum quid intellexit. Et in psalmis dicit: non iustificabitur in conspectu eius omnis uiuens. Non ait non iustificabitur omnis homo: sed omnis uiuens. i. non euangelista. non apostolus: non propheta: Ad maiora conscendo: non angeli: non throni: non dominationes: non principes: cetera quoque uirtutes. Solus deus est in quo peccatum non cadit. Cetera cum sint liberi arbitrii: iuxta quod & homo ad imaginem & similitudinem dei factus est: in utraque parte possunt suam flectere uoluntatem. Quod si hac sententia non adduceris: saltem illius auctoritate parabola commouere: in qua per totum diem operarii mittuntur ad uineam: & in prima hora uocantur Adae: Abael: Seth: In terra Noe: in sexta Abraham: in nona Moyses: in undecima gentium populus: cui dicitur. Quid hic statis tota die otiosi? Et illi responderunt: nemo nos conduxit. Quod autem extrema hora nati sit Saluatoris aduentus: testis est Ioannes apostolus dicens: Fratres nouissima hora est enim sicut audistis quia antichristus uenit: nunc antichristi multi facti sunt: propter quod cognoscimus: quia nouissima hora est. Si haec displicet interpretatio: sequimur quocumque duxeris: ita tamen eos qui uocati sunt primi: iustos esse fatearis: quod cum obtinueris: illud inferas & quomodo iusti murmurauerunt aduersum patrem familias dicens: hi nouissimi uenerunt: & una hora fecerunt: & aequales illos nobis fecisti: qui portauimus pondus diei & aestus. Videtur quidem iuste dicere: non aequalis debere esse mercedem eius: quia prima hora ad noctem usque sudauerat: & eius quae una hora sit in labore uersatus. Sed ipsa iustitia habet in se liuorem: cum alterius inuideat felicitati. Denique & dominus oculum in eis arguit inuidiam dicens: amice an oculus tuus nequam est: quia ego bonus sum. Unde & ab apostolo solus iustus solus dicitur immortalis: non quo angeli iniusti sint & mortales: sed quo ipse sit immortalis & iustus: cui collata uniuersa iustitia iniqtas inuenitur. Ut autem in hac eadem parabola quam nunc propositum: in iustitia intelligas conductos: attende paulisper: qui prima hora conductus est: plus meretur ab eo qui hora tertia missus est ad uineam: rursum hora tertiae operarius sexta hora operarius antecedit: & sexta hora nona hora uocatur operarius. Quod igitur nouissimo omnes inuidet: & eadem in se iustitiam non requirit: Tu qui hora nona conductus es: cur inuides ei qui. xi. hora est missus in uineam? Quodcumque responderis: quis diuersum asserueris laborum: ut & praemium maius in diuerso labore merearis: eadem apud sextum sententia subiacebis. Et tu qui hora sexta conductus es: non uissimo inuides: cur tecum denarium. i. aequalem consequatur salutem: licet salutis pro labore diuersa sit gloria eadem de te poterit tertius dicere: & de tertio rursum primus: uerum ipsi inter se ob non aequalem laborem & uocationis spatia diuersa aequalis praemium libenter accipiunt. In nouissimo tantum operarius. i. in gentium salute discordant: & domino iniuria faciunt: & sub omnibus parabolis arguuntur inuidia. Non ambigo quin iculta tibi nostrae paruitatis uideatur oratio: sed saepe causatus sum expoliri non posse sermonem: nisi quem propria manus limauerit. Itaque Ignosce dolentibus oculis. i. ignosce dictanti maxime cum in ecclesiasticis rebus non quaeratur uerba sed sensus. i. panibus sit uita sustentanda non siliquis.

Beati

Omnia sepe no ad 10
 in sed ad prim referat

in aplos inuidie malu subreperit

Operarius

Beati Hieronymi presbyteri ad Hedibiam epistola explicans. xii. quaestiones. .LXX. Prologus.

Ignota uultu fidei mihi ardore notissima es: & de extremis Galliae finibus in bethleemico rure latitantem ad respondendum prouocas de sanctarum quaestiuiculis scripturarum: per hominem dei filium meum Apodemium commentariolum dirigens: quasi uero non hēas in tua prouincia discretos uiros & in lege dei pfectos: nisi forte experimentū magis nr̄i q̄ doctrinā flagitas: & uis scire quid de his quae ab aliis audisti: nos quoq; sentiamus. Maiores tui Paterius atq; Delphirius: quoz; alter q̄ ego nascerer rhetoricam romae docuit: alter iā me adolescentulo oēs Gallias p̄sa uersūq; suo illustrauit ingenio: iā dormientes & taciti me iure reprehendunt q; audeam ad stirpem generis sui quippiam missitare: licet concedam eis eloquentiae magnitudinem: & doctrinam saecularium litterarum: merito subtraham sciētiam legis dei: quā nemo accipere potest: nisi ei data fuerit a patre luminum: qui illuminat oēm hominem uenientem in hunc mundum: & stat medius credentium: qui in nomine eius fuerint congregati. Vnde libere profiteor: nec dictum superbe per timeo: me scribere tibi non in doctis humanae sapiētiae uerbis quam deus destructurus est: sed in uerbis fidei spiritualibus: spiritualia comparantem: ut abyssus ueteris testamenti inuocet abyssum euangelicam: in uoce cataractarum: .i. prophetarum & apostolorum suorum: & ueritas domini perueniat usq; ad nubes: quibus mandatū est: ne super incredulum israel imbrem pluerent: sed ut rigarent: arua gentilium: & torrentem spinarum: ac mare mortuum dulcorarent. Ora igitur ut uerus Helisaeus steriles in me & mortuas aquas uiuificet: & apostolorum sale quibus dixerat: uos estis sal terrae: meum munusculum condiat: quia omne sacrificium: quod absq; sale est: domino non offertur. Nec fulgorae saecularis eloquentiae delecteris: quem uidit Iesus quasi fulgur cadētem de caelo: sed potius eum respice qui non habet decorem: nec faciem: homo in plagis positus: & sciens ferre infirmitatem: & quicquid ad proposita respondero: scias me non confidentia respondiisse sermonis: sed eius fide: qui pollicitus est. Aperi os tuum: & ego implebo illud.

ante //

Catana

Prima quaestionis solutio: quomodo quis possit esse perfectus: & quomodo uiuere debeat uidua sine liberis derelicta. LXXI.

Interrogas: quomodo perfectus esse quis possit: & quomodo uiuere debeat uidua: quae sine liberis derelicta est: hoc idem in euangelio legis doctor interrogat. Magister quid facies: uitam aeternam possidebo? Cui respondit dominus: mandata nosti: Dicit ille. Quae? Iesus autem dixit non homicidium facies: non adulterium: non furtum: non falsum dices testimonium. Honora patrem & matrem: & diliges proximum tuum sicut teipsum. & illo dicente: haec oia feci: dominus itulit. Vnum tibi deest. Si uis esse perfectus: uade & uende oia quae habes: & da pauperibus: & ueni sequere me. Itaq; & ego tibi domini nostri respōdebo sermonibus. Si uis esse perfectus & tollere crucem tuam: & sequi dominum saluatorem: & imitari Petrum dicentem: ecce nos dimisimus oia & secuti sumus te: uade & uende oia quae habes: & da pauperibus: & sequere saluatorem. Non dixit da filiis: da fratribus: da propinquis: quos etiam si haberes: iure iis dominus praferretur: sed da pauperibus: imo da christo: qui in pauperibus pascitur. Qui cum diues esset pro nobis pauper factus ē: qui loquitur in xxxviii. psalmo. Ego autem mendicus & pauper: & dominus sollicitus est pro me. Statimq; xl. psalmi de eo exordium est. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Intelligentia opus est: ut post intelligentiae beatitudinem sciatur quid sit egenus & pauper. Non utiq; ille qui mendicitate & squallore coopertus est: & tamen non recedit a uitiis: sed de quibus apostolus loquitur. Tantū ut pauperes memores essemus: ob quorum refrigeria laborabant Paulus & Barnabas in ecclesiis gentium: ut collectae fierent per primam sabbati: & hanc ipsam oblationem non per alios: sed per se deferre festinant iis qui suas pro christo amittere substantias: q; persecutiones passi sunt: qui dixerunt patri suo: & matri: uxoribus: & liberis non nouimus uos. Hi impleuerunt uoluntatem patris: & audierunt dicentem dominum saluatorem. Mater mea & fratres mei hi sunt: qui faciunt uoluntatem patris mei. Et hoc dicimus: non quo in pauperes in quo in pauperes iudaeos: siue gentiles: & omnino cuiuslibet gentis sint pauperes: prohibeamus faciendam elemosynam: sed quo christianos & credentes pauperes incredulis praferamus. Et inter ipsos christianos sit multa diuersitas: utrum peccator au sanctis sit. Vnde & apostolus passiuam in omnes misericordiam probans: infert. Maxime in domesticos fidei. Domesticus fidei est: q; eadem tibi religione coniungitur: qnē a consortio fraternitatis peccata non separant. Quod si de inimicis quoq; nobis praecipitur: ut si esurierint demus eis cibum: si sitierint demus eis potum: q; haec facientes congerimus carbones super caput eoz; quanto magis de his qui non sunt inimici: & qui christiani sunt: atq; sancti. Neq; uero hoc quod dicitur: hoc enim faciens carbones ignis congregabis super caput eius: in malam partem accipiendum est: sed in bonam. Quando enim inimicis nostris praebemus beneficia: malitiam eoz; nostra bonitate superamus: & mollimus duritiam: ratūq; aium ad mollitiem & beniuolentiam flectimus: atq; ita congregamus carbones super capita eoz; de quibus scriptum est. Sagittae potētis acutae cum carbonibus desolatoriis. Ut quō de altari a seraphin carbo sublatus prophetae labia purgauit: ita & inimicorū nr̄oz; peccata purgent: & uindictam in bono malū: & benedicamus maledicētib; & imitemur patrē: qui solē suū oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos. Igitur & tu qui paucos habes filios: plurimos fac tibi amicos: de iniquo māmōna: qui te recipiant in aeterna tabernacula: Pulchre dixit de iniquo. Oēs enim diuitiae de iniquitate descendunt & nisi alter pdiderit: alter nō pōt inuenire. Vnde & illa uulgata Inia mihi uidef esse uerissimā. Diues autē iniquus aut iniq; haeres. Quod cū legis doctor audisset: & ferre nō posset: q; habebat diuitias multas: cōuersus domus ad discipulos suos ait. Quā difficile q; diuites sūt intrare possūt i regna caeloꝝ: non dixit impossibile: sed difficile: licet exēplū posuerit impossibilitatis: facilius est camelū p̄ foramē acus transire: q̄ diuitē intrare in regnū dei. Hoc

passiua misericordia deo
Domestici fidei.

Diues Iniquus etc.

aūt non tā difficile est: q̄ ipossibile. Nunq̄. n. fieri p̄t ut camelus trāseat p̄ foramē acus. Nunq̄ igit̄ diues intrare poterit regna cælor̄. Sed camelus tortuosus & curuus est: & graui sarcina prægrauat̄. Et nos ergo quando prauas ingredimur semitas: & rectā uia dimittimus: & oneramus mūdi diuitiis: siue p̄dere delictor̄ regnū dei ingredi nō ualemus. Quod si deponamus grauiissimā sarcinā: & assumamus nobis pēnas colūbæ: uolabimus & requiescemus: & dicet̄ de nobis. Si dormiatis inter medios clericos pēnæ colūbæ deargentata: & posteriora dorsi eius in pallore auri. Dorsū nostrū qd̄ primū informe erat: & graui sarcina præmebat̄: habeat nitorē auri: quod interpretat̄ in sensu: & alas deargentatas: quæ intelligunt̄ eloquia scripturar̄: regnum dei intrare poterimus. Dicunt apostoli se oīa quæ fuerāt dimisisse: & mercedē pro hac uirtute audacter exposcūt. Quibus respondit dominus. Oīs qui relinquit domū aut fratres aut sorores aut patrē aut matrē aut uxore aut filios aut agros p̄pter nomen meū: centuplū accipiet: & uitā æternā possidebit. O quāta beatitudo pro paruis magna recipere: æterna pro breuibus: pro morituris semp̄ uiuētia: & habere dominū debitorē. Si qua autē uidua habet liberos: & maxime si nobilis familiæ est: egentes filios nō dimittat: sed ex æqualitate: ut meminerit primū aiæ suæ: & ipsā putet esse de filiis: & partiat̄ potius cū liberis q̄ oīa filiis derelinquat. Immo Christū liberor̄ suor̄ faciat cohæredem. Respondebis: difficile est: durū est: & cōtra naturā. Sed dominū audies tibi respōdentem. Qui p̄t capere capiat. Et si uis esse p̄fecta: non tibi iugum necessitatis iponit: sed p̄tati tuæ libere concedit arbitrium. Vis esse p̄fecta: & in primo stare fastigio dignitatis: fac quod fecerunt apostoli: uende oīa quæ habes: & da pauperibus: & sequere saluatorem: & nudam solāq; crucem nuda sequaris & sola. Non uis esse p̄fecta: sed & secundum uis gradū tenere uirtutis: dimitte omnia quæcunq; habes: da filiis: da propinquis: nemo te reprehendit: sē inferiora secteris: dūmodo illam scias tibi iure prælatam: quæ elegerit prima. Dicis: hoc apostolorum est & uirorum: mulierem autem nobilem non posse omnia uendere: quæ multis adiuuentis uitæ eius indigeat. Audi igitur apostolum commōnentem. Non ut aliis refrigerium: uobis autem tribulatio: sed ex æqualitate: uestra abundantia illorum sustentet inopiam: ut & illorum abundantia uestræ inopiæ sit supplementum. Vnde inquit dominus. Qui habet duas tunicas: det alteram non habenti. Quid si scythiæ frigora sint: & alpina niues: quæ non duabus & tribus tunicis: sed uix pecudum pellibus repelluntur? Quicquid ergo corpori nostro sufficere potest: & humanæ succurrere imbecillitati: quos nudos natura profudit: hæc una appellanda est tunica: & quicquid in præsentibus alimentis necessarium est: hoc unius dici uictus appellatur. Vnde præceptum est. Ne cogitatis de crastino: hoc est de futuro tempore. Et apostolus habentes inquit uictum & uestitum: his contēti simus. Si plus habes: q̄ tibi ad uictum uestitumq; necessarium est: illud eroga: & in illo debitoricem esse te noueris. Ananias & Saphyra apostoli meruere sententiam: quia sua timide referuarunt. Ergo ne inquires puniendus est: qui sua nō dederit. Minime puniti sunt quia mentiri uoluerunt spiritui sancto: & referuantes necessaria uictui suo: quasi perfecte sæculo renunciantes: unam gloriam sectabantur. Alioquin licet libere uel dare uel non dare. Quamq; ei qui cupiat esse p̄fectus: præsens paupertas futuris diuitiis compensanda sit. Quomodo autem uidua uiuere debeat: breui sermone apostolus comprehendit dicens. Vidua quæ in delitiis est uiuens: mortua est: & nos in duobus libellis: quos ad Furiam & Saluinam scripsimus: plenius dictum putamus.

Quomodo accipiendum sit illud saluatoris apud Matthæum: Dicam autem uobis non bibam amodo de hoc genimine uitis usq; in diem illum quo bibam illud nouum uobiscum in regno patris mei. LXXII.

Hoc loco quidam mille annorum fabulam struunt: in quibus Christum regnaturum corporaliter esse contendunt: & bibiturum uinum quod ex illo tempore usq; ad consumationem mundi non biberit. Nos autem audiamus panem quem fregit dominus: deditq; discipulis: esse corpus domini saluatoris ipso dicente ad eos. Accipite & comedite. Hoc est corpus meum: & calicem illum esse: de quo iterum locutus est. Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamēti: qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Iste est calix de quo in propheta legimus. Calicem salutaris accipiam & nomen domini inuocabo. Et alibi. Calix tuus inebrians q̄ præclarus est. Si enim panis qui de cælo descendit: corpus est domini: & uinum qd̄ discipulis dedit: sanguis illius est noui testamēti: qui effusus est in remissionem peccatorum: Iudaicas fabulas repellamus: & ascendamus cum domino cœnaculum magnum: stratum atq; munda datum: & accipiamus ab eo sursum calicem noui testamēti. Ibiq; cum eo pascha celebrantes inebriemur ab eo uino sobrietatis. Non enim est regnum dei cibus & potus: sed iusticia & gaudium: & pax in spiritu sancto. Nec Moyses dedit nobis panem uerum: sed dominus Iesus ipse conuiuia & conuiuium: ipse comedens & qui comeditur: illius bibimus sanguinem: & sine ipso potare non possumus: & quotidie in sacrificiis eius de genimine uitis ueræ: & uinæ Sorech quæ interpretatur electa: rubentia musta calcamus: & nouum ex iis uinum bibimus in regno patris: nequaquā in uetustate literæ: sed in nouitate spiritus cantantes canticum nouum: quod nemo potest cantare nisi in regno ecclesiæ: quod regnum patris est. Hunc panem & Iacob patriarcha comedere cupiebat dicens. Si fuerit dominus deus mecum & dederit mihi panem ad uescendum: & uestimentum ad operiendum. Quotquot enim in christo baptizamur: Christum induimus: & panem comedimus angelorum: & audimus dominum prædicantem. Meus cibus est ut faciam uoluntatem eius qui me misit: & impleam opus eius. Faciamus igitur uoluntatē eius: qui misit nos: & impleamus opus eius: & Christus nobiscum bibet in regno ecclesiæ sanguinem suum.

Quæ causa sit: ut in resurrectione domini & apparitione euangelistæ diuersa narrauerint. LXXIII.

In quibus primū quæris: cur Matthæus dixerit: uespere sabbati illucescente in una sabbati dominū surrexisset: & Marcus mane resurrectionē eius factam esse cōmement: ita scribēs. Cum autē resurrexisset una

Vinea Sorech

770111

munda

una sabbati: mane apparuit Mariæ magdalena: de qua eiecerat septē dæmonia: & illa abiēs nūciauit iis q̄ cū eo fuerāt: lugētibus & flentibus. Illiq; audiētes q; uiueret: & q; uidisset eū crediderūt. Huius q̄stionis duplex solutio est. Aut enī nō recipimus Marci testimoniū: qd' in raris fertur euāgeliiis: Oibus græciæ libris pene hoc capitulū in fine nō habētibus: præserti cū diuersa atq; cōtraria euāgelistis cæteris narrare uideat: aut hoc respōdendū: qd' uterq; ues; dixerit. Matthæus q̄do dominus surrexerit uespe sabbati. Marcus autē q̄do eū uiderit Maria magdalena: id est mane prima sabbati. Ita enī distinguendū est. Cū autē resurrexisset: & parūper spiritu coartato: iferendū: prima sabbati mane apparuit Mariæ magdalena: id est ut q; uespere sabbati: iuxta Matthæū resurrexerat: mane prima sabbati: iuxta Marcū apparuerit Mariæ magdalena: quod quidem & Ioannes euangelista significat mane: cum alterius diei uisum esse demonstrans.

Quomodo iuxta Matthæū uespere sabbati Maria magdalena uidit dominum resurgentē: & Ioannes euangelista refert eam mane una sabbati iuxta sepulchrum flere. .LXXIII.

Una sabbati dies dominica intelligēda est: quia oīs hebdomada in sabbatū & in primā & secundam & tertiam & quartā & quintā & sextā sabbati diuidit: quā ethnici idolorū: & elemētorū noibus appellat. Deniq; & apostolus collectā pecuniā: quæ indigētibus præparabat: in una sabbati præcepit congregādā: Nec putandū est Matthæū & Ioānem diuersa sensisse: sed unū atq; idem tempus media noctis scilicet & galloꝝ cantus diuersis appellasse nomibus. Matthæus enī scribit uespe sabbati: id est sero nō incipiente nocte: sed iam profunda & magna ex parte transacta apparuisse dominū Mariæ magdalena: & apparuisse uespe sabbati illucescente in prima sabbati: seipsū interpretans: qd' dixisset uespere sabbati: id est appropinquante iam luce sequentis diei. Et Ioannē non absolute dixisse. Vna autē sabbati uenit Maria magdalena mane ad sepulchrum: sed addidisse: cum adhuc essent tenebræ. Eiusdem igitur atq; unius temporis: id est mediæ noctis atq; galloꝝ cantus alter; finem: alter; dixisse principium. Mihiq; uidet euangelistā Matthæū qui euangelium hebraico sermone conscripsit: non tā uespere dixisse q̄ sero: & eū qui interpretatus est ambiguitate deceptum: nō sero interpretatū esse: sed uespere: q̄q̄ consuetudo humani sermonis teneat sero nō uespere; significare: sed tarde. Solemus enī dicere sero uenisti. i. tarde: & quæ facere ante debueras: fac saltem sero. i. tarde. Sin autē illud obiicit quomodo eadē Maria quæ prius uiderat dominū resurgentē: postea ad sepulchrū eius flere referat: hoc dicendum est: q; & sola & cum altera siue cum aliis mulieribus memor beneficiorū: quæ in se dominus contulerat: ad sepulchrum eius frequenter cucurrerit: & nunc adorauerit quem uidebat: nunc fleuerit quem q̄rebat absentē. Licet quidā duas Marias Magdalenas de eodem uico Magdalo fuisse contendat: & alteram esse quæ in Matthæo eum uiderit resurgentem: alteram quæ in Ioannem eum quærebat absentem. Quatuor autem fuisse Marias in euangeliis legimus: unam matrem domini Saluatoris: alteram materteram eius: quæ appellata est maria Cleopha: tertiam mariam matrem Iacobi & Ioseph: quartam mariam magdalenam. Licet alii matrem Iacobi & Ioseph materteram fuisse contendat: nonnulli ut se liberent quæstione in marco uolunt unam esse de mariis: sed non additum cognomē magdalena: & ex supfluo scriptorū: inoleuisse uitio: quod primū euangelista non scripserit. Nobis autē simplex uidetur & aperta responsio: sanctas scēminas christi absentiam non ferentes per totā noctē non semel: nō bis: sed crebro ad sepulchrū domini cucurrisse: præserti cū terræ motus: & saxa dirupta: & sol fugiens: & rex; natura turbata: & qd' his maius est: desideriu Saluatoris somnum rupit scēminarum.

Quomodo iuxta Matthæum maria magdalena uespere sabbati aduoluta sit pedibus Saluatoris cum secundum Ioannem audierit a domino: Noli me tangere: necdum enim ascendi ad patrem meum. .LXXV.

Quæ prius uiderat dominum resurgentē cum altera maria: & eius pedibus fuerit aduoluta: postea reuerla per noctē (domini enim ob desideriu eius manere nō poterat) uenit ad sepulchrū: cūq; lapidē cum quo monumentū fuerat clausum uidisset ablatū: cucurrit ad Simonē Petrum & ad alter; discipulum: quem Iesus amabat plurimū: & dixit eis. Tulerunt dominū de monumento: & nescio ubi posuerunt eum. Error mulieris cum pietate sociatus est. Pietas i eo erat: quod desiderabat eum: cuius nouerat maiestatem. Error in eo quod dicebat: Tulerunt dominum de monumento: &c. Deniq; cum Petrus & Ioānes introeuntes sepulchrū uidissent lintheamina separata: & sudariū quo caput domini fuerat inuolutū seorsum positū: & resurrexisse crederent: cuius corpus non inuenerant in sepulchro: maria stabat ad monumentū foris plorās. Cūq; se inclinasset uidit duos angelos in albis sedentes in loco monumenti ad caput & pedes: ubi positū fuerat corpus Iesu: ut sub tanta custodiæ dignitate non crederet ab hominibus potuisse furari: qui a ministris angelis seruabatur. Dicuntq; ei angeli quos cernebat. mulier quid ploras? Secundum illud quod dominus loquebatur ad matrē. Quid mihi & tibi est mulier? Nondū uenit hora mea: ut ex eo quod appellauerunt mulierē: arguerent frustra plorantē: & dicerēt. Quid ploras? In tantū autē maria magdalena obstupescit torpuerat: & fidē maculis territa quasi in caligine possidebat: ut ne angelorū quidē præsentiu sentiret aspectum: sed muliebriter responderet: & diceret. Ideo ploro: quia tulerunt dominum meum: & nescio ubi posuerunt eum. O maria si dominum credis dominum tuum: quomodo arbitraris ab hominibus sublatum? Nescio inquit ubi posuerunt eū: quomodo nescis: quem paulo ante adorasti? Cūq; uideret angelos: & quos cernebat ignoraret: stupore perterrita huc atq; illuc faciem circūferebat: nihil aliud uidere desiderans. Conuersaq; retro uidit Iesum stantem: & nesciebat quia Iesus erat: non q; iuxta manichæū: & alios hæreticos formam dominus uultūq; mutasset: ut pro uoluntate diuersus ac uariis uideretur: sed q; maria stupefacta miraculo hortulanū putaret: quē tanto studio requirebat. Ita & dominus iisdē uerbis quibus & angeli loquitur ad eam: mulier quid ploras? addiditq; de suo quē quis? At illa respōdens: domine si tu sustulisti eū: dicito mihi ubi posuisti eū: & ego eum tollā. Sic dominū nō de .cxlvi

Una Sabbati dies dominica

Sero

*Magdalenam uicini fuisse
Cursuor Marie*

Rabbi

confessione ueræ fidei saluatore uocat: sed humilitate & timore hortulano arbitratu ablatu: & ignoras imbecillitate femineâ: tanta se uiriū repromittit: & credit ut corpus uiri pfectæ ætatis: quod ut cætera taceã centu libris myrrhæ circumlitum erat: æstimaret ab una & pauida muliere posse portari. Cũq; Iesus appellasset eam: atq; dixisset: Maria: ut quem facie nõ agnoscebat: uoce itelligeret: illa i errore plstens: nequaq; dominu sed Rabbi: id est magistrũ uocat: & uide q̄ta turbatio quẽ hortulanum putã dominum nũcupauerit: dei filiũ resurgentem magistrum uocat. Itaq; ad eã quæ quærebat uiuentem cum mortuis: quæ errore femineo & imbecillitate muliebri huc illucq; currebat: & corpus quærebat occisi: cuius pedes uiuentis tenuerat: loquitur dominus: & dicit. Noli me tangere: nõdum enim ascendi ad patrẽ meũ: & est sensus: quẽ mortuũ quæris: uiuentẽ tangere nõ mereris. Si me necdũ putas ascẽdissẽ ad patrẽ: sed hominũ fraude sublatũ: meo tactu indigna es. Hoc aut dicebat: nõ ut studiũ q̄rentis obtũderet: sed ut dispensationẽ carnis assumptæ i diuinitatis gloriã sciret esse mutatã. Et nequaq; corporaliter uellet esse cũ domino: quẽ spiritualiter credere deberet regnare cũ patre. Vnde & apostoli maioris fidei sunt: qui absq; angelor; uisu absq; ipsius saluatoris aspectu: postq; corpus eius in monumẽto nõ reppererãt: crediderunt eũ ab inferis surrexisse. Alii putant primũ esse quod a Ioãne narratũ est: uenisse Mariã magdalenã ad sepulchrũ: & uidisse reuolutũ lapidẽ a monumẽto: & postea regressã cũ apostolis Petro & Ioãne: solã ad monumentũ remãsisse: & iccirco adhuc incredulã a domino fuisse correptã reuersãq; domũ: rursũ ad sepulchrũ uenisse cũ Maria: & ab angelo monitã: exeuntẽq; de monumẽto adorasse dominũ: & tenuisse pedes eius: q̄do ab eo pariter audierunt: auete: & illæ accesserunt: & tenuerunt pedes eius: & adorauerũt eũ. Quæ in tantũ profecerunt: ut mittant ad apostolos: & audiant primũ: nolite timere. Secundo ite nunciate fratribus meis: ut eant in galilæam: ibi me uidebunt.

Quomodo custodiẽte militum turba Petrus Ioannes libere ingressi sunt sepulchrũ nullo prohibente custodum. LXXVI.

H uidelicet causa: quia uespere sabbati quæ lucebat in prima sabbati: uenit Maria magdalenæ & altera Maria uidere sepulchrũ. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus quoq; domini descendit de cælo: & accedens reuoluit lapidẽ: & sedebat super eũ: eratq; aspectus eius sicut fulgur: & uestimentum illius sicut nix. Præ timore autem eius perterriti sunt custodes: & facti sunt uelut mortui. Igitur qui fuerant tanto timore perterriti: ut putarentur mortui: aut dimississe sepulchrũ: & fugisse credẽdi sunt: aut ita & corpore & anima obtorpuisse: ut non dicam uiros: sed ne mulierculas quidem sepulchrũ intrate cupiẽtes auderent prohibere. Magnus enim timor eos exterruerat: uidentes lapidẽ reuolutum: & terræ motum factum: non ex more solito: sed tam magnum qui cuncta cõcuteret: & euerisionem terræ funditus minaretur. Angelum quoq; descendisse de cælo tam claro uultu: non ut lampadem humano lumine arte succensam: sed fulgur imitaretur cæli: quo illustrantur omnia: undẽ & in tenebris uidere potuerunt. Itaq; libere introeunt: uiderat enim Maria magdalenæ: quæ eis nunciauerat lapidẽ reuolutum: & corpus domini de monumẽto esse sublatum. Angelum autem non putemus iccirco uenisse: ut aperiret sepulchrũ domino regenti: & reuolueret lapidẽ: sed postq; dominus resurrexit hora qua ipse uoluit: & quæ nulli mortalium cognita est: indicasse quod factum est. Et sepulchrũ uacuum reuolutione lapidis: & sui ostendisse præsentia: quæ omnia uidebantur splendore faciei ipsius & horrorem tenebrarum fugoris claritate uincente.

Quomodo Matthæus & Marcus scribant apostolis mandatum per mulieres: ut irent in galilæam dominũ reuisuri: cum Lucas & Ioannes hierosolymis ab illis uisum esse perhibeant. LXXVII.

Aliud est undecim se offerre discipulis: qui propter metum iudæorum absconditi erant quando ad eos clausis ingressus est ianuis. Et putantibus q; uideretur i spiritu: manus & latus obtulit clauis & lancea uulneratum. Aliud quando secundum Lucam præbuit se eis in multis argumentis per dies xl. appãrens eis: & loquens de regno dei. Et conuescens præcepit eis ab hierosolymis ne discederent. In altero enim pro consolatione mentium uidebatur: & uidebatur breuiter: rursũq; ex oculis tollebatur. In altero autem tanta familiaritas erat & perseverantia: ut cum eis pariter uesceretur. Vnde & Paulus apostolus refert eum quingentis simul apparuisse discipulis. Et in Ioanne legimus: q; piscantibus apostolis in littore steterit: & partem asispiscis fauũq; comederit: quæ ueræ resurrectionis indicia sunt. In hierusalem autem nihil horum fecisse narratur.

Quid clamor & ueli petrarumq; discissio & resurrectio mortuorum significant: quæ facta sunt in emissio ne spiritus Saluatoris. LXXVIII.

Quid significet quod in euangelista Matthæo scriptum est: Iesus autem clamans uoce magna emisit spiritum: & uelum templi scissum est in duas partes a summo usq; deorsum: & terra mota est: & petræ scissæ sunt: & monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius uenerunt i sanctam ciuitatem: & apparuerunt multis. Et de hoc loco in iisdem Matthæi commentariis disseruimus. Primumq; dicendum q; diuinæ potentie iudicium sit: ponere animam quando uoluerit: & rursũ accipere eam. Deniq; Centurio uidens eum dixisse ad patrem. In manus tuas commendo spiritum meum: & statim spiritum dimississe cõmotus signi magnitudine ait. Vere dei filius erat iste. Velum quoq; templi scissum est in duas partes: ut compleretur illud quod refert Iosephus: præsidẽs templi dixisse uirtutes: transeamus ex his sedibus. In euangelio autem quod hebraicis litteris scriptum est: legimus non uelum templi scissum: sed superliminare templi miræ magnitudinis corruisse. Terra inquit mota est: pendentem dominum suum ferre non sustinens: & petræ scissæ sunt: ut indicarent

ut indicarent duritiā iudæorū: qui præsentē dei filiū intelligere noluerunt: & monumēta apta sunt in signum futuri: & resurrectiōis: multaq; sctōrū corpora exeūta de sepulchris uenerūt i sanctā ciuitatē: & apparuerūt multis. Sanctā ciuitatē hierosolymā debemus accipere ad distinctionē oīum ciuitatū: q̄ tunc idolis seruebat. In hac enī sola fuit tēplū: & unius dei cultus & uera religio: & nō oibus apparuerūt: sed multis: qui resurgente dominū susceperunt. Deinde iuxta anagogē dicēdū est: q̄ inclinate Iesū: & emittēte spiritū suū uelū scissum sit i duas partes a sumo usq; deorsū: & oīa legis sint reuelata mysteria: ut q̄ prius recōdita tenebant: uniuersis gētibus pderētur. In duas aut partes i uetus & nouū testamētū: & a sumo usq; deorsū ab initio mūdi q̄do homo cōditus est: & reliq; quæ facta i medio sacra narrat historia usq; ad cōsumationē mūdi. Et q̄rendū quomodo uelū tēpli scissū sit exterius an interius: mihiq; uidet̄ i passiōe domini illud uelū esse cōscissū: quod i tabernaculo & in tēplo foris positū fuerat: & appellabatur exterius: q̄a nunc ex pte uidemus: & ex parte cognoscimus. Cū autē uenerit quod pfectum est: tunc & uelum interius dirūpendū: ut oīa q̄ nunc nobis alcōdita sunt: domus dei sacramenta uideamus: quid significēt duo cherubin: quid oraculū: quid uas aureū: in quo māna recōditū fuit. Nunc enī p speculum uidemus in enygmate: & cū historiarū nobis uelū scissum sit: ut igrediamur atrium dei: tamē secreta eius & uniuersa mysteria q̄ in cælesti hierusalē clausa reuident: scire nō possumus. Igit̄ in passiōe domini terra cōmota est: iuxta illud quod scriptū est i Aggæo. Adhuc ego semel mouebo cælū & terrā: & ueniet desideratus cunctis gētibus: ut ab oriēte & occidēte ueniāt: & recūbant cū Abrahā Isaac & Iacob: & petra scissæ sunt dura corda gētium: siue petrae uniuersa uaticinia pphetarū: qui & ipsi a petra christi cū apostolis petrae uocabulū susceperūt ut quicquid in eis duro legis uelamine claudebat: scissum pateret gētibus. Monumēta quoq; de quibus scriptū est: uos estis sepulchra extrinsecus dealbata: q̄ intus plena sunt ossibus mortuorū: ideo sunt apta: ut egredierent̄ de his qui prius i fidelitate mortui erāt: & cū resurgēte christo atq; uiuēte uiuerēt: & ingredierent̄ cælestē hierusalē: & haberēt municipiū nequaq; in terra: sed i cælo. Moriētēsq; cū terreno Adā: resurgerēt cum Adā sup cælesti. Porro secundū litterā nulli uiolētum esse uideat̄ mortuo Saluatore appellari hierusalē sanctā ciuitatē: cum usq; ad destructionē eius semp apostoli tēplū ingressi sint: & ob scādalum eorū qui de iudæis crediderant: legis exercuerint cerimonias. In tātū aut hierusalē amauit dominus: ut fletet eā & plāgeret: & pēdens i cruce loq̄retur. Pater ignosce illis: quod enī faciunt nesciunt. Itaq; ipetrauit qd̄ petierat: multaq; statim de iudæis milia crediderunt: & usq; ad q̄dragesimū secundū annū datū est ei tēpus pœnitētiæ. Post quos pseuerātib; illis i blasphemā: egressi sunt duo ursi dē filiis gētium romanorū: Vespasianus & Titus: & blasphemātes pueros ascēdēte uero Helisæo in domū dei (hoc enī interpretat̄ Bethel) uoce cōsona illudētes iter fecerunt: atq; lacerauerunt: & ex eo tpe hierusalē nō appellat̄ ciuitas sancta: sed & sanctitatē & pristinū nomē amittens spiritualiter uocat̄ Sodoma & ægyptus: ut ædificetur pro ea ciuitas noua: quā fluminis ipetus lætificat: & de cuius medio egreditur fons: q̄ totius orbis amaritudinē mitigauit: ut miserabilis israel ruinas tēpli nudatis plāgat laceratis: & i christo turba credentium noua quotidie uideat̄ ecclesiæ tecta consurgere: & dicat: Syō angustus mihi locus: impleaturq; illud qd̄ i Esaiā scriptum est: & erit sepulchrum eius inclytum.

hierusalem aly

Duo ursi Vespasianus et Titus Bethel

Quomodo Saluator secundum Ioannem insufflauit spiritum sanctum in sanctos apostolos: & secundum Lucam post ascensionem se missurum repromittit. LXXIX.

Vius q̄stionis pfacilis solutio est: si docēte apostolo Paulo spiritus scti diuersas gratias nouerimus Scribitur enī in prima ad Corinthios: diuisiones donorū sunt: idē uero spiritus: & diuisiones ministeriorū sunt: idē aut dominus: & diuisiones opationū sunt: idē autē deus: q̄ opat̄ oīa in oibus. Vnicuiq; autē datur manifestatio spiritus ad id quod expedit. Alii quidē datur p spiritū sermo sapiētiæ: alii sermo sciētiæ secundū eundē spiritū: alii gratia sanitatū in uno spiritu: alii fides in eodē spiritu: alii opatio uirtutū: alii pphētia: alii discretio spiritū: alii genera linguarū: alii interpretatio sermonū. Hæc autē oīa opatur unus atq; idē spiritus: diuidens singulis prout uult. Ergo dominus qui post resurrectionē suā iuxta Lucæ euangelū dixerat. Ecce ego mittā promissionē patris mei in uos. Vos autē sedete i ciuitate quoad usq; idua mini uirtute ex alto: & iuxta eundē in apostolorū actibus est locutus: præcepit eis ab hierosolymis ne discederēt: sed expectarēt pmissionē patris: quā audistis inq̄t p os meū: q̄a Ioānes quidē baptizauit aq̄. Vos autē baptizabimini spū sctō nō post multos hos dies. Rursū i fine euāgelii secundū Ioānē: eo die quo resurrexerat: id est die dominica: clausis ianuis ad apostolos introisse narrat: & dixisse eis secūdo pax uobis: & itulisse. Sicut misit me pater: & ego mitto uos: & cū hoc dixisset: insufflauit: & dixit eis: accipite spiritū sctū: quorū remiseritis peccata: remittunt̄ eis: & quorū retinueritis: retēta erūt. Priā igit̄ die resurrectionis acceperūt spūs scti gratiā: q̄ peccata dimitterēt: & baptizarēt: & filios dei facerēt: & spiritū adoptiōis credētibus largirētur: ipso saluatore dicēte. Quorū remiseritis peccata remittētur eis: & quorū retinueritis: retēta erunt. Die aut pētecostes eis āplius repromissū est: ut baptizarētur spū sctō: & iduerētur uirtute ex alto: qua Christi euāgelii cunctis gētibus prædicarēt: iuxta illud qd̄ i. lxxvii. psalmo legimus. Dominus dabit uerbū euāgelizātibus uirtute multa: ut haberēt opationē uirtutū & grām sanitatū: & prædicaturi multis gētibus: acciperēt genera linguarū: ut iā tunc cognoscerent̄: q̄ apostolorū quibus deberēt gētibus nunciā. Deniq; apostolus Paulus qui de hierusalē usq; ad Illyricū prædicauit: & idē p romā ad hispaniā ire festinat: gratias agit deo: q̄ cunctis apostolis uariis linguis loq̄tur. Qui enī cunctis gētibus ānunciaturus erat: multaq; linguarū accepit gratiā. Quæ repromissio spiritus scti die decima post ascensionē saluatoris expleta est: Luca referēte q̄ scripsit. Dūq; cōplerētur dies pentecostes: erāt oēs pariter i eodē loco: & factus est repēte de cælo sonus tanq̄ adueniētis spiritus uehēmētis: & repleuit totā domū ubi erāt sedentes: & apparuerunt illis dispartitæ linguæ tanq̄ ignis: seditq; super singulos eorum: & repleti sunt omnes spiritu sancto & cœperunt loqui uariis lin-

gus prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Tunc cōpletū est illud quod legitur in Iohel. Et erit in nouissimis diebus dicit dominus. Effundā de spiritu meo sup oēm carnē. Et pphetabunt filii uestri: & filia uestra & iuuenes uestri uisiones uidebunt. Verbū aut effusionis significat gratiæ largitatē. Et id ipsū sonat: quod dominus re promisit. Vos aut baptizabimini spiritu sancto nō post multos hos dies. In tantū enī spiritu sancto baptizati sūt ut repletur tota domus ubi erant sedentes: & ignis spiritus sancti stationē in eis iueniret optatā: linguasq; diuideret: & secundū Esaiā: qui imunda labia hñe se dixerat: purgaret labia eorū: ut euangeliū christi purius prädicaret: & in Esaiā quidē supliminare tēpli dicit fuisse cōmotū: & repleta est oīs domus fumo. i. errore & tenebris ueriq; ignoratiā. In principio aut euangelii repletur spiritu sancto ecclesia: ut gratia eius atq; feruore oīa credētū peccata purgent. Et igne spiritus sancti quē dominus missus esse se dixerat: prädicatoria christū lingua sanetur. Nō ergo Ioānes Lucasq; discordāt: ut quod ille primū resurrectionis die datū esse significat: hic quinquagesima die uenisse describat. Sed pfectus apostolus est: ut qui primo remittēdoꝝ peccatoꝝ grām acceperant: postea acciperent operationes uirtutū: & cūcta donationū genera: quæ ab apostolo scripta cōmemorauimus: & quod magis necessariū erat: diuersitatē linguarū uniuersarūq; gentiū: ut ānunciaturi christū nullo indigerēt interprete. Vnde & in Lycaonia cū audissent Paulū & Barnabā loqui liguis suis: deos in hoīes cōuersos esse credebāt. Et re uera idumentū uirtutis spūs sancti grā est: quā possidētes iudicū tribunalia & regū purpuras non timebāt. Promiserat enī dominus prius q̄ pateret: & dixerat. Cū autē tradent uos: nolite cogitare quomodo aut quid loq̄mini. Dabit enī uobis in illa hora qd loq̄mini. Nō enī uos estis qui loquimini: sed spūs patris ur̄i: q̄ loquit̄ i uobis. Ego aut audacter & tota libertate p̄nuncio: ex eo tpe quo apostoli domino crediderūt: sp̄ eos habuisse spiritū sanctū: nec potuisse signa facere absq; spūs sancti grā: sed pro modulo atq; mēsurā. Vnde saluator clamabat in tēplo dicēs: qui sitit ueniat ad me: & bibat: & q̄ credit i me sicut dicit scriptura: flumina de uētre eius fluent aq̄ uiuā. Hoc aut dixit de spū quē accepturi erāt credētes in eū: & i eodē loco isert. Nōdū enī erat spūs datus: quia Iesus nōdū fuerat glorificatus: nō q̄ non esset spūs sanctus: dicēte domino saluatore: Si aut ego i spū sancto eiicio dæmonia: sed qui erat i domino: necdū totus i apostolis morabat̄. Quā ob rē deterrent ad passionē eius: & negāt: & christū se nescire iurāt. Postq̄ aut baptizant̄ in spū scō: & effudit̄ in eos spūs sc̄ti grā: tūc libere loquunt̄ ad p̄cipes iudæorū. Obedere magis deo oportet q̄ hoībus: mortuos suscitāt: inter flagella latant̄: fundūt sanguinē p̄ christo: & suppliciiis suis coronāt. Nōdū ergo erat spūs i apostolis: nec de uētre eorū fluebāt grā spirituales: quia dominus necdū fuerat glorificatus. Quæ sit aut gloria ipse i euāgelio loq̄. Pater glorifica me gloria quā apud te habui prius q̄ mūdus esset: gloria saluatoris patibulū triūphātis est. Crucifigit̄ ut hō: glorificat̄ ut deus. Deniq; sol fugit: luna mutat̄ i sanguinē: terra motu solito cōtremiscit: apiunt inferi: mortui ambulāt: saxa rūpunt: hæc ē gloria: de q̄ loq̄bat̄ i psalmo. Exurge gloria mea: exurge psalteriū & cithara. Ipsaq; de se respōdit: gloria & dispensatio carnis assūptæ: Exurgā diluculo: ut impleat̄ uigesimi primi psalmi titulus pro assūptiōe matuina. Hæc dicimus: nō q̄ aliū deū aliū hoīem esse credāmus: & duas p̄sonas faciamus i uno filio dei: sicut noua hæresis calūniatur. Sed unus atq; idē filius dei & filius hoīs ē: & quicqd loquitur: aliud referimus ad diuinā eius gloriā: aliud ad nrām salutē. Pro quibus nō rapinā arbitrat̄ esse se æqlē deo: sed semetipsū exinanuit formā serui accipiēs: factus obediēs patri usq; ad mortē: mortē aut crucis. Et uerbū carō factū est: & habitauit i nobis. Miror aut Mōtanū & isanas scēmas eius abōrtiuos esse pphetas: domino p̄mittēte atq; dicēte. Vado: & aliū paraclytū mittā uobis: & postea Luca euāgelista narrāt: q̄ apostoli acceperunt qd̄ p̄missū est: id multo post tpe i se dicēte fuisse cōpletū. Apostolis enī p̄missū est. Ego mittā sponsonē patris mei i uos: & uos se debitis i ciuitate quoad usq; iduamini uirtutē ex alto: & exurgēs i apostolos isufflauit: & nō in Mōtanū Priscillā & Maximillā: & illis. i. apostolis ait. Quorū dimiseritis pctā: dimittūt̄ eis: & quorū retinueritis: & retēta sūt. Apostolis inq̄ præcepit: ne discederēt ab hierosolymis: sed expectarēt p̄missionē patris. Et postea qd̄ p̄missū est: expletū legimus. Repleti sunt oēs spiritu sancto: & ceperunt loqui aliis linguis prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Spiritus sanctus enī ubi uul spirat: & q̄do dicit dominus aliū paraclytū mittā uobis: & se ostēdit esse paraclytū: qui appellatur cōsolator. Vnde & deus pater hoc cēsetur nomine: deus miserationū & totius cōsolationis. Si aut & pater cōsolator & filius cōsolator: & spiritus sanctus cōsolator est: i nomine patris & filii & spūs sancti qd̄ intelligitur deus baptizatur credētes: quorū unū diuinitatis & cōsolatoris est nomē: ergo & una natura est. Hic spiritus sanctus nō solū in apostolis: sed etiā in pphetis fuit: de quo Dauid orabat dicens: spiritū sanctū tuum ne auferas a me: & Daniel spiritū dei habuisse narratur: & Dauid i spiritu loq̄tur dixisse dominū domino suo sede a dextris meis: donec ponā inimicos tuos scabellū pedū tuorū. Nec spiritu sancto pphetauerunt propheta: & uerbo domini celi firmati sunt: & spiritu oris eius oīs uirtus eorū: & quicquid patris & filii est: hoc idē & spiritus sancti est: & ipse spiritus sanctus cū mittatur a p̄re & p̄ filio ueniat: & in alio atq; alio loco spūs dei p̄ris & christi spiritus appellatur. Vnde & i actibus apostolorū: qui Ioānis baptismate fuerāt baptizati: & credebāt in deum patrē & christū: quia spiritum sanctum nesciebāt: itēq; baptizatur: immo tunc uerū accipiunt baptismā. Absq; enī spiritu sancto impfectum est mysterium trinitatis. Et i eodē uolumine Petrus Ananiæ & Saphyræ dixisse narratur: q̄ mentientes spiritui sancto nō sint hominibus mentiti: sed deo.

Quid significet illud qd̄ apostolus Paulus disputat ad romāos scribēs. Quid ergo dicimus nūquid iniquitas apud deum? Absit usq; ad eum locum ubi ait. Nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen: sicut Sodoma facti fuisset̄: & Gomorra similes fuisset̄. LXXX.

Omnis quidē ad romanos epistola it̄pretatione idiget: & tātis obscuritatibus inuoluta est: ut in intelligenda ea spiritus sancti indigeamus auxilio: qui p̄ apostolum hæc ipsa dictauit. Sed præcipue locus hic in

Paraclytus

115m

Pythagoras
I. Plato

H.

Anathema

Israhel duplex dicitur

hic in quo quidam uolentes dei seruire iusticiam: ex præcedentibus causis: dicunt electum in utero Rebeccæ Jacob & abiectum Esau: sicut & Hieremias & Baptista Ioannes eliguntur in utero: & ipse apostolus Paulus prædestinatur in euangelium ante quod nascatur. Nobis autem nihil placet: nisi quod ecclesiasticum est: & publica in ecclesia dicere non timemus: ne iuxta Pythagoram & Platonem & discipulos eorum: qui sub nomine christiano introducunt dogma gentiliu: dicamus aias lapsas de caelo esse: & pro diuersitate meritorum: in his uel in illis corporibus penas antiquorum luere peccatorum. Multoque melius est simpliciter imperitiã confiteri: & iter cetera que nescimus: etiã huius loci obscuritatẽ effugere: quam dum uolumus dei probare iusticiã: Basilidis & Manichæi hæresim defendere: & hiberas nenas: Aegyptiacque portenta sectari. Dicamus igitur: ut possumus: & apostolicæ uoluntatis sequentes uestigia: ne puncto quidẽ ut dicitur: atque ungue transuerso: ab illius sententiis recedamus: fleuerat supra: & dolori suo & conscientia teste inuocauerat spiritum sanctum: quod fratres sui & cognati secundum carnem. id est israelitæ: dei filium non recipissent: quorum fuit adoptio: & gloria: & testamentum: & legis latio: & cultura: & promissio. Ex quibus etiã ipse christus secundum carnem de Maria generatus est uirgine. Et tã continuo cordis dolore torquetur: ut ipse optet anathema esse a christo. id est solus paret: ne oẽ israeliticum genus peat. Et quia hoc dixerat: statim ueniẽte e regione præuidit quæstionem. Quid ergo dicis: Oes que ex israel sunt: pierunt: & quomodo tu ipse & ceteri apostoli: & infinita iudaici populi multitudo christum filium dei recepistis? Quã ita soluit israel in scripturis sanctis dupliciter appellat. Et in duos diuidit filios. In unum que iuxta carnem est: & in alterum qui iuxta repromissionem & spiritum. Abraham duos habuit filios. Ismael & Isaac. Ismael qui secundum carnem natus: hæreditatẽ patris non accepit. Isaac que de repromissione generatus ex Sara est: semẽ dei appellat. Scriptum est enim. In Isaac uocabitur tibi semẽ. id est non qui filii carnis uel filii dei: sed qui sunt filii repromissionis isti æstimantur in semine: & hoc non solum in Ismael & Isaac accidisse conuincimus: sed etiã in duobus Rebeccæ filiis Esau & Jacob: quorum alter abiectus: alter electus est. Et hoc totum dicit ut in duobus prioribus fratribus Ismael & Esau populum iudaicorum abiectum esse significet. In posterioribus autem: hoc est in Isaac & Jacob: electum populum gentium: uel eos qui ex iudæis in christum credituri erant: & quoniam hoc uoles approbare: proposuerat testimoniũ nascentium geminorum Esau & Jacob: de quibus scriptum est. Maior seruiet minori. Et in Malachia legimus. Jacob dilexi. Esau autem odio habui: ueniẽtemque e latere quæstionem ore suo proponit & differit: & hac soluta reuertitur ad id: de quo coepit disputare. Si Esau & Jacob necdum nati erant: nec aliquid egerat boni aut mali: ut uel promerentur deum: uel offederent: & electio eorum: atque abiectio non merita singulorum: uel uoluntate eligentis: & abiiciẽtis ostendit. Quid ergo dicemus? Iniquus est deus? Secundum illud exemplum quod loquitur ad Moysen: miserebor cui misertus fuero: & misericordiam præstabo: cui miserebor. Si hoc igitur recipimus: ut faciat deus quodcumque uoluerit: & absque merito & opibus uel eligat aliquem uel condonet. Ergo non est uolentis: neque currẽtis: sed miserẽtis dei: maxime cum eadẽ scriptura hoc est idẽ deus loquat ad Pharaonem. In hoc ipsum excitauit te: ut ostendã in te uirtutem meã: & annunciet nomen meum in uniuersa terra. Si hoc ita est: & pro uoluntate sua miseretur israeli: & indurat Pharaonem: ergo frustra queritur atque causatur: nos uel bona non fecisse: uel fecisse mala: cum in potestate ipsius sit & uoluntate absque bonis & malis opibus uel eligere aliquem uel abiicere: præsertim cum uoluntati illius humana fragilitas resistere nequeat. Quã ualida quæstione scripturarum: rone contextã & pene idissolubile breui apostolus sermone dissoluit dicens. O homo tu quis es: qui respondeas deo? & est sensus ex eo quod respondes deo: & caluniam facis: & de scripturis tanta perquiris: ut loquaris contra deum & iusticiã uoluntatis eius inquiras: ostendis te liberi esse arbitrii: & facere quod uis: uel tacere uel loqui. Si enim in similitudine uasis fictilis te a deo creatum putas: & illius non posse resistere uoluntati: hoc considera quia uas fictile non dicit sigulo: quare me sic fecisti? Figulus enim habet potestatem de eodẽ luto aut eadẽ massa aliud uas in honore facere: aliud in contumeliã. Deus autem æquili cunctos sorte generauit: & dedit arbitrii libertatem: ut faciat unusquisque quod uult siue bonum siue malum. In tantum autem dedit omnibus potestatem: ut uox ipsa disputet contra creatorem suum: & causas uoluntatis illius perscrutetur. Sin autem deus uolens ostendere iram: & notam facere potentiam suam: sustinuit in multa patientia uasa iræ apta ad interitum: ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ que præparauit in gloria: quos & uocauit non solum nos ex iudæis: sed etiã ex gentibus: sicut in Osee dicit. Vocabo non plebem meam plebem meam: & non dilectam dilectam: & erit in loco ubi dictum est ei: non plebs mea uos: ibi uocabuntur filii dei uiui: & cetera que sequuntur: si inquit patientia dei indurauit Pharaonem: & multo tempore penas distulit israelis: ut iustus condonaret: quos tanto tempore sustinuerat: non dei accusanda est patientia & infinita clementia: sed eorum duritia qui bonitate dei in perditionem suam abusi sunt. Alioquin unus est solis calor: & secundum essentias subiacentes alia liqua facit: alia indurat: alia soluit: alia costringit. Liquat enim cæra: & indurat lutum: & tamen caloris non est diuersa natura. Sic & bonitas & clementia dei uasa iræ que apta sunt in interitum. id est populum israel indurat: uasa autem misericordiæ quæ præparauit in gloriam quæ uocauit: hoc est nos qui non solum ex iudæis sumus: sed etiã ex gentibus non saluat irrationabiliter & absque iudicii ueritate: sed causis præcedentibus: quia alii non susceperunt filium dei: alii autem recipere sua sponte noluerunt. Hæc autem uasa misericordiæ non solum populus gentium est: sed etiã hi qui ex iudæis credere uoluerunt: & unus creditum effectus est populus: ex quo ostendit non gentes eligi: sed hominum uoluntates: atque ita factum est: ut impletur illud quod dictum est in Osee. Vocabo non plebem meam plebem meam: hoc est populum gentium: & quibus prius dicebat non plebs mea uos: nunc uocantur filii dei uiui. Quod ne solum de gentibus dicere uideretur: etiã eos qui ex israelitica multitudine crediderunt uasa misericordiæ & electionis appellat. Clamat enim Esaias pro israel: si fuerit numerus filiorum israel quasi harena maris reliquæ saluæ fiet: hoc est etiã si multitudo non crediderit: tamen pauci credent. Verbum enim consummatum atque breuiatum in sua deus equitate librauit: ut humilitate & incarnatione christi eos saluos faceret: qui in eum credere uoluissent. Hoc ipsum & in alio loco dixit esaias. Nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen: sicut sodoma facti fuissetis: & sicut gomorra similes fuissetis.

mus. Cūq; testimonia pposuisset: quibus duplex uocatio prædicatur: & gentiū & populi iudæorū trāsīt ad cohe-
rentē disputatiōē: & iccirco dicit: gētes q̄ nō sectabātur iusticiā: apprehēdisse iusticiā: quia nō supbierint: sed i
christū crediderint. Israelis autē magnā partē ideo corruisse: quia offēderit in lapidē offēnsionis: & petrā scādali:
& ignorauerit iusticiā dei: & q̄rēs suā statuere iusticiā: iusticiā dei q̄ christus est subiici noluerit. Legi in cuiusdā
cōmētariis sic respōdisse apostolū: ut magis iplicauerit q̄ soluerit q̄stionē. Ait enī ad id qd̄ pposuerat: Quid er-
go dicemus: Nūquid iniquitas apud deū: Et nō est uolētis neq; currētis: sed miserētis dei: & cuius uult misere-
tur: & quē uult indurat deus: & uolūtati eius quis pōt resistere: Sic apostolū respōdisse. O hō qui terra & cinis
es: audes facere q̄stionē deo: & uas fragile atq; testaceū: rebellas cōtra figulū tuū: Nūquid figmentū pōt dicere
ei: qui se sinxit: q̄re me sic fecisti: Aut nō habet potestātē figulus luti ex eadē massa facere aliud quiddā uas i ho-
norē: aliud i contumeliā. Aeterno igit̄ silētiō cōicesce: & scito fragilitatē tuā: & deo non moueas q̄stionē qui fe-
cit quod uoluit: ut in alios clamens: in alios seuerus existeret.

Quid sit quod apostolus scribit ad Corinthios in secunda epistola. Alii odor mortis in mortem: alius odor
uitæ in uitam: & ad hæc quis tam idoneus? .LXXXI.

Totū loci huius capitulū pponamus: ut ex præcedētib; & seq̄ntibus possint intelligi mediā quæ ex
utroq; cōtexta sunt. Cū uenisse ait Troadē ppter euāgeliū christi: & ostiū mihi aptū esset i domino
nō habui requiē spiritui meo: eo q; nō inueneri Titū fratrem meū: sed uale faciēs eis: pfectus sū in Ma-
cedoniā. Deo autē grās qui semp nos triūphat in christo iesu: & odorē noticiæ suæ p nos manifestat in omni loco
quia christi bonus odor sumus deo: in iis qui salui facti fiunt: & in iis qui peunt: aliis quidē odor mortis in mor-
tē: aliis odor uitæ in uitā: & ad hæc quis tā idoneus? Nō enī sumus sicut plurimi adulterātes uerbū dei: sed ex sin-
ceritate: sed sicut ex deo corā deo in christo loquimur. Narrat Corinthiis q̄ fecerit: quæ passus sit: & quomodo i
cunctis deo agat grās: ut sub exēplo sui illos prouocet ad certandū. Veni inquit Troadē q̄ prius Troia appella-
bat: ut euāgeliū christi in asia prædicarē. Cūq; mihi ostiū aptū esset in domino: hoc est plurimi credidisset: siue
p signa atq; uirtutes q̄ in me opabat̄ deus: spes esset nascēis ecclesiæ fidei: & i domino succrescētis: nō habui re-
quiē spūi meo: hoc est speratā cōsolatiōē inuenire nō potui: eo q; Titū fratrem meū nō inueneri: siue quē ibi repe-
riendū putabā: siue quē ibi audierā degere: uel qui uerturū esse se dixerat. Quæ autē fuit tāta cōsolatio: & q̄ requi-
es spūi in præsentia Titī: quē quia nō inuenit: uale faciēs eis pfectus est i Macedoniā: Aliquotiēs diximus apo-
stolū Paulū uirū fuisse doctissimū: & eruditū ad pedes Gamalielis qui i apostolorū actibus cōcionat̄ & dicit. Et
nunc quid hēris cū hoibus istis: Si enī a deo est stabit: si ex hoibus destruet̄. Cūq; Paulus haberet scientiā sãcta-
rū scripturæ & sermōis: diuersarūq; linguarū grām possideret: unde ipse gloriat̄ i domino & dicit: grās ago deo
q; oīum eorū linguis magis loquor: diuinorū sensuū maiestātē: nō poterat græce eloqui: uel digno explicare ser-
mōē. Habebat ergo Titū interpretē: sicut brūs Petrus Marcū. Cuius euāgeliū Petro narratē: & illo scribente: cō-
positū est. Deniq; & duæ epistolæ q̄ ferunt̄ Petri stilo inter se & caractere discrepant structuraq; uerborū. Ex
quo intelligimus p necessitate rerū: diuersis eū usū interpretibus. Ergo & Paulus apostolus cōtristat̄: quia præ-
dicationis suæ in præsentia: fistulā organūq; p qd̄ christo caneret nō inuenerat. Perrexitq; in macedoniā a Pa-
pho. apparuerat enī ei uir Macedo dicēs: trāsīens adiua nos: ut ibi inueniret Titū: & uisitareť frēs: uel psecutiōi-
bus pbaret̄: hoc est enī qd̄ dicit. Deo autē grās q̄ semp triūphat nos in christo iesu: p eo qd̄ est triūphat de no-
bis siue triūphū suū agit p nos. Qui in alio loco dixerat. Spectaculū facti sumus mūdo: & āgelis & hoibus. De-
niq; narrat in conseq̄ntibus. Nā cū uenissemus Macedoniā: nullā requiē habuit caro nr̄a: sed oēm tribulationē
passi sumus: foris pugna: intus timor. Sed qui cōsolat̄ humiles: cōsolatus est nos deus: in aduētū Titī. Nō solū
autē in aduētū eius sed etiā in solatio. Ergo ppterea uale faciēs Troianis: siue Troadēsisbus pfectus est macedo-
niā: ut inueniret ibi Titū: & haberet interpretatiōis euāgeliūq; solatiū: quē intelligimus nō ibi reptū: sed post tri-
bulatiōes & psecutiōes apostoli supuenisse. Prius ergo q̄ uenisset Titus: multa pessus agit grās omnipotēti deo
in christo iesu: quē gētib; prædicabat q; dignū se elegerit in quo ageret triūphū filii sui. Triūphus dei ē passio
martyrū: & pro christi nomine cruoris effusio: & inter tormēta læticia. Cū enī quis uiderit tāta pscueratiā stare
martyres: atq; torq̄ri: & in suis cruciatibus gloriari: odor noticiæ dei disseminat̄ in gētes: & sibi tacita cogitatio
loquit̄: q; nisi uerū esset euāgeliū: nunq̄ sāguine defendereť. Neq; enī delicata & diuitiis studēs ac secura confes-
sio est: sed in carceribus: in plagis: in psecutiōibus: in famā: in nuditatē: & siti. Hic triūphus est dei: apostolorūq;
uictoria: sed poterat audiēs respōdere. Quomodo ergo nō oēs crediderunt? Prius ergo q̄ interrogos soluit anti-
pophorā: & iuxta morē suū quicquid aliis obicere pōt: atē q̄ obiciat̄ edislerit. Et est iesus: nois christi in oī lo-
co bonus odor sumus deo: & prædicationis nr̄æ lōge lateq; spirat fragrātia. Sed quia hoies suo arbitrio derelicti
sunt (neq; enī bonū necessitate faciunt: sed uolūtate) ut credentes coronā accipiāt: increduli suppliciis mācipen-
tur: iō odor noster qui p se bonus est: uirtute eorū & uitio qui suscipiūt siue nō suscipiunt: in uitā trāsīt aut mortē
ut qui crediderint salui fiāt: qui uero nō crediderint peāt. Nec hoc mirādū de apostolo: cū etiā de domino lege-
rimus. Ecce hic positus est i ruinā: & in resurrectionē multorū: & in signū cui cōtradiceť: solisq; radios tā mūda
loca excipiāt q̄ i mūda: & sic in floribus quomodo i stercore luceāt. Nec tamē solis radiis polluunt̄. Sic & christi
bonus odor qui nunq̄ mutari pōt: nec suā naturā amittere: credētib; uita est: incredulis mors. Mors autē nō ista
cōis quā cū bestiis morimur & iumentis: sed illa de q̄ scriptū est. Aīa q̄ peccauerit: ipsa moriet̄. Ergo & uita arbi-
trāda est: nō hæc q̄ spiramus & incedimus: & huc illucq; discurremus: sed illa de q̄ Dauid loquit̄: Credo uidere
bona domini in terra uiuentiū. Deus enī uiuorū est: & nō mortuorū: & uita nostra abscōdita est cū Christo i deo.
Cū autē christus apparuerit uita nostra: tunc & nos cū illo apparebimus in gloria. Nec uobis inq̄t o. Corinthii
parum

Troas
Troia.

Gamaliel p̄p̄tor Pauli

Maurus ex relatione petri
euangelium scripsit

pag esse uideatur: si nobis prædicantibus ueritatē alii credant: alii nō credāt: alii uero morte moriant: alii uiuāt ea uita q̄ dicit. Ego sū uita. Nisi enī locuti essemus: nec incredulos mors: nec credentes uita se q̄retur: quia difficile dignus præco uirtutū christi iueniri potest: qui in annunciadis illis: non suā sed eius q̄rat gloriā: quē prædicat. In eo aut̄ quod se negat nō esse: sicut multos qui uenditent uerbū dei: ostēdit esse q̄ plurimos: qui q̄stū putēt esse pietatē: & turpis lucri gratia oīa faciunt: qui deuorāt domos uiduas: se aut̄ ex sinceritate q̄si missi a deo: & præ sente eo qui se miserit oīa in christo & pro christo loqui: ut causa prædicationis dei triūphus sit christi eiusq; sit gloria. Et notandū q̄ mysteriū trinitatis ī huius capituli sine monstret. Ex deo enī in spiritu sancto coram deo patre in christo loquimur. Ad cōprobandū aut̄ q̄ de Troade prexit Macedoniā: de apostolorū actibus ponā testi moniū. Cū autē pertransisset in Asiā: descenderūt Troadē: & uisio per noctē Paulo ostensa est: uir Macedo qui dā erat stans & deprecans eū: ac dicēs. Trāsiens in Macedoniā adiuua nos: Quod cū uidisset: statim q̄siuimus proficisci in Macedoniā: certi facti q̄ uocasset nos deus euangelizare eis.

Quid sit quod in epistola scribit ad Thessalonicenses prima: Ipse aut̄ deus pacis sanctificet uos p̄ oīa: & inter ger spiritus uester & aīa & corpus sine q̄rela ī aduētū domini nostri Iesu christi seruet. LXXXII.
Amosa q̄stio: sed breui sermone tractāda. Supra dixerat spiritū nolite extinguere: q̄d si fuerit intel lectū: statim sciemus quis iste sit spiritus: qui cū aīa & corpore in die aduētus domini conseruandus est. Quis enī possēt credere: q̄ instar flāmæ quæ extincta desinit esse quod fuerat: extinguat̄ spiri tus sanctus: & sustineat abolitionē sui: qui fuit quondā in israel: q̄do per Esaiā & Hieremiā & singulos pphetas dicere poterat: Hæc dicit dominus: & nunc in ecclesia p̄ Agabū loquit̄: Hæc dicit spiritus sanctus: & ipse Paulus. Diuisiones aut̄ donorū sunt: idē uero spiritus: & diuisiones ministeriorū sunt: idē aut̄ dominus: & diuisiones opa tionū sunt: idē aut̄ deus: qui operat̄ oīa in oībus. Vnicuiq; aut̄ dat̄ manifestatio spiritus ad id q̄d expedit. Alii p̄ spiritū datur sermo sapientiæ: alii sermo sciētīæ secundū eundē spiritū: alii fides in eodē spiritu: alii operatio uir tutū: alii gratia sanitatū in uno spiritu: alii ppheta: alii discretio spiritū. Oīa aut̄ hæc operat̄ unus atq; idē spiri tus: diuidēs singulis p̄ ut uult. De hoc spiritu: ne a se auferret̄ rogabat Dauid dicēs: spiritū sanctū tuū ne auferas a me: q̄ q̄do auferet̄: nō in substātia sui: sed ei a quo auferet̄ extinguit̄. Ego puto unū atq; idē significare: spiritum nolite extingueri: & q̄d ī alio loco scribit: spiritu feruētēs. In quo enī feruor spiritus multiplicata iniquitate & chari tatis frigore nō tepescit: in hoc spiritus nequaquā extinguit̄. Deus igit̄ pacis sanctificet nos p̄ oīa uel ī oībus: siue ple nos atq; p̄fectos. Hoc enī magis sonat ολότῃλεισ. Deus enī appellat̄ pacis: q̄a p̄ christū ei recōciliati sumus: q̄ ē pax nr̄a: q̄ fecit utraq; unū: q̄ & in alio loco pax dei dicit̄: superās oēm sensū: q̄ custodit corda cogitationesq; san ctorū. Qui aut̄ sanctificat̄ siue p̄fectus ī oībus est: ī hoc spiritus & aīa: & corpus ī die domini cōseruat̄. Corpus si singulorū mēbroz utant̄ officiis: uerbi gr̄a: si opereet̄ manus: pes ambulet: oculus uideat: auris audiat: dētes ci bos molāt: stomachus coquat: aluus digerat: aut si nulla mēbroz parte truncatum est: & hoc quisq; p̄t credere apostolū p̄ credētibz deprecari: ut ī die iudicii itegrū oīum christus corpus inueniat: cū oīa corpora morte dis soluta sint. Aut si: ut quidā uolūt: repta fuerint adhuc spirātia: hēant debilitates suas & maxie martyre: & eoz q̄ pro christi nomine uel oculos offoslos uel amputatas nares: uel abscissas manus habēt: ergo itegrū corpus ē: de quo diximus ī alia q̄stione tenēs caput: ex quo oē corpus cōnexū atq; cōpactū accipit augmētū ī administratio nē corporis christi. Hoc corpus ecclesiæ est. Et qcūq; huius corporis tenuerit caput: & cætera mēbra serauerit hēbit itegrū corpus q̄tū accipere potest hūana natura. Iuxta hūc modū & aīæ integritas cōseruāda est: q̄ dicere potest: Benedic aīa mea dominū: qui sanat oēs infirmitates tuas: & de q̄ scriptū est: misit uerbū suū: & sanauit eos. Spiritus quoq; ī nobis iteger conseruat̄: q̄do nō erramus ī spiritualibus: sed uiuimus ī spiritu: ac quiescimus spiri tui: & opa carnis mortificamus ī spiritu: afferimusq; oēs fructus eius: charitatē: gaudiū: pacē: &c. Aliter præcipit nobis Salomone dicēte. Tu aut̄ describe ea tripliciter in cōsilio & cōsciētia: ut respōdeas uerba ueritatis nr̄is qui p̄ ponūt tibi. Triplex ī corde nostro descriptio: & regula scripturarū est. P̄ia ut itelligamus eā iuxta historiā. Secū da iuxta tropologiā. Tertia iuxta itelligentiā spiritualē. In historia eoz q̄ scripta sūt ordo seruatur. In tropologia de lra ad maiora cōsurgimus. Et quicquid ī priori populo carnaliter factū est: iuxta moralē it̄pretamur locū: & ad aīæ nostræ emolumēta cōuertimus. In spiritali seopā: ad sublimiora trāsimus: terrena dimittimus: de fu turoz beatitudine & cælestibus disputaui: ut præsentis uitæ meditatio umbra futuræ beatitudinis sit: quos si christus tales iuenerit: ut & corpore & aīa & spiritu itegri cōseruetur: & p̄fectā hēant triplicis ī se sciētīæ uerita tē: hos sua pace sanctificabit: & faciet esse p̄fectos. Multi simpliciter hūc locū de resurrectione itelligūt: ut spiritus & aīa & corpus in aduētū domini cōseruetur. Alii ex hoc loco triplicē in hoīe uolūt affirmare substātiā. Spiri tus quo seruius. Aīa q̄ uiuimus. Corpus quo icedimus. Sūt qui ex aīa tantū & corpore subsistere hoīem differē res: spiritū in eo tertiuū: nō substātiā uelint itelligi: sed efficiētīā p̄ quā & mēs in nobis: & sēsus: & cogitatio: & ani mus appellātur: & utiq; nō sūt tot substātiæ quot nomina. Cūq; illud eis oppositū fuerit: benedicite: spiritus & animæ iustoz domino: scripturā nō recipiūt: dicētes eū in hebraico nō haberi. Nos aut̄ in præfeti loco ut supra diximus spiritū qui cū anima & corpe integer cōseruatur: nō substātiā spūs sancti: q̄ nō p̄t interire: sed gr̄as eius donationesq; accipimus: q̄ nostra uel uirtute uel uitio & accendūtur & extinguitur in nobis.

Prologus beati Hieronymi in librū ad Algasiū de q̄stioibus. xi. noui testamēti. Epistola. LXXXIII.

Ilius meus Apodemius: qui it̄pretatiōe noīs sui lōga ad nos nauigatiōe signauit: & de oceani littore atq; ultimis Galliarū finibus roma præterita q̄siuit Bethleē: ut iueneret ī ea cælestē panē & saturatus eru ctaret in deū: ac diceret. Eructauit cor meū uerbū bonū: dico ego opa mea regi. Detulit mihi in parua schedula maximas q̄stiones q̄s a te datas: mihiq; tradēdas diceret: ad quaz̄ lectionē itellexi studium reginæ .cxlix.

Triplex intellectus scripturarum

Triplex in homine substantia

Apodemius

Saba in te esse cōpletum: quæ de finibus terre uenit audire sapientiã Salomonis. Non quidẽ ego Salomō: qui ante se: & post se: cūctis hoibus præfertur i sapiētia: sed tu regina appellāda es Saba: cuius mortali corpore nō regnat peccatū: & quæ ad dominū tota mēte cōuersa audies ab eo. Cōuētere cōuētere Sunamitis. Etenim Saba in lingua nostra cōuersionē sonat: simulq; aduertit q; q̄stiuncula tuæ de euāgelio tantū & de apostolo positæ: dicant te ueterē scripturā aut nō satis legere: aut nō satis intelligere: quæ tātis obliuiritatibus & futuroꝝ typis in uoluta est: ut oīs interpretatione egeat: & porta oriētalī de qua uerū lumē exorīt: & p̄ quā pōtifex ingredīt & regredīt semp̄ clausa sit: & soli pateat Christo: qui habet clauē Dauid: qui apit & nemo claudit: claudit & nemo apit: ut illo referāte introeas cubiculū eius: & dicas. Introduxit me rex in cubiculū suū. Propterea satis miratus sū: cur purissimo fonte uicino neglecto: nostri tā procul riuuli fluenta q̄stieris: & omissis aquis syloe quæ uadūt cū silentio: desideres aquas syor: quæ turbidis sæculi huius uitis sordidant. Habes ibi sanctū uis: Alechiū p̄byter: qui uiua ut aiūt uoce & prudētī disertoz; sermone possit soluere quæ requiris: nisi forte p̄grinas merces desideras: & pro uarietate gustus nostroz; quoq; cōdimentoz; te alimēta delectant. Aliis dulcia placēt: non nullos amara delectāt. Hoz; stomachū acidā renouāt: illoꝝ falsa sustētant. Vidi ego nausēã & capitis uertiginē antidoto quod appellat̄ τρικρα: id est amara sæpe sanari: & iuxta Hipocratē dulcia amarīs curari: & cōtrarioꝝ cōtraria esse remedia. Itaq; nostrā amaritudinē illius nectareo melle curato. Et mitte i myrrhā lignū crucis: senī lēq; pituitā iuuenili auctoritate cōpescē: ut possis læta cantare. Quam dulcia gutturi meo eloquia tua domine super mel ori meo.

Cur Ioānes discipulos mittit ad dominū: ut interrogent eū: Tu es qui uenturus es: an aliū expectamus? cū prius ipse de eodē dixerit: Ecce agnus dei: ecce qui tollit peccata mundi. LXXXIII.

D hac q̄stione in cōmentariis Matthæi plenius diximus. Vnde apparet quia hæc interrogas: ipsa te uolumina nō habere. Tamē stringendū est breuiter: ne oīno tacuisse uideamur. Ioānes mittebat discipulos suos i uinculis cōstitutus: ut sibi q̄rens illos doceret: & capite trūcandus illū doceret esse sectandū: quē interrogatione sua magistrū oīum fatebat: neq; enī poterat ignorare: quē ignorātibus illū demonstrauerat: & de quo dixerat: qui habet sponsā: sp̄sū est: & cuius nō sum dignus calciamēta parare: & illū oportet crescere: me aut̄ minui. Deūq; patrē itonantē audierat: hic est filius meus dilectus i quo mihi bene cōplacui. Quod aut̄ dicit: tu es qui uenturus es: an aliū expectamus? hunc quoq; sensū habere potest. Scio q; ipse sis: qui tollere uenisti peccata mundi: sed quia ad inferos descensurus sū: etiā hoc interrogo: utrū & illuc ipse descēdas. An impiū sit: hoc de dei filio credere: aliūq; missurus sis. Hoc aut̄ scire desidero: ut qui in terris hoibus nūciaui: etiā in inferis nūciē: si forte uenturus es. Tu enī es qui uenisti dimittere captiuitatē: & uenisti soluere eos qui in uinculis tenebant. Cuius s̄scitationē dominus itelligens: opibus magis q̄ sermone respōdet. Et Ioāni præcipit nūciari: uidere cæcos: ambulare claudos: leprosos mūdari: surdos audire: mortuos surgere: & quod his maius ē: paupes euangelizare. Paupes aut̄ uel humilitate uel diuitiis: ut nulla inter pauperē diuitēq; distantia sit salutis: sed omnes uocent̄ æqualiter. Tūc quoq; infert. Beatus qui nō fuerit scādalizatus in me. Nō Ioannē sed discipulos eius p̄cutit: qui prius accesserant ad eū dicentes. Quare nos & pharisæi ieiunamus frēq̄nter: discipuli autē tui nō ieiunant. Et ad Ioānem. Magister cui præbuisi testimoniū iuxta iordanē: Ecce discipuli eius baptizant & plures ueniunt ad eū. Quo dicto liuorē significant de signoz; magnitudine & inuidiæ mordacitate uenientem: cur baptizatus a Ioāne ipse audeat baptizare: & multo amplior ad eū turba concurrat: q̄ prius uenerat ad Ioannē. Et ne forsitā plæbs nesciens hoc dicto Ioannē sigillari arbitraret̄: in illius laudes porat: & cœpit de Ioāne ad turbas dicere circūstantes. Quid existis ad desertū uidere? Arūdinē uento agitātā: Et quid existis i solitudinē uidere: hoīem mollibus uestitū: & reliq; cuius dicti hic sensus est. Nūquid ad hoc existis in heremū: ut uideretis hoīem instar arūdinis uentoz; statu in partes uarias inclinari: ut quē ante laudauerat: de eo nūc dubitet: & de quo prius dixerat: ecce agnus dei: nūc interroget: utrū ipse an alius sit: qui uel uenerit: uel uenturus sit. Et quā oīs prædicatio falsa sectat̄ lucra: & gloriā q̄rit humanā: ut p̄ gloriā nascant̄ cōpendia: asserit eū cameloz; uestitū pilis: nulli posse adulationi succūbere: qui locustis uescit̄ ac melle siluestri: opes non q̄rere: rigidāq; & austeram uitā: aulas uitare palatii: quas q̄runt qui bysso & serico & mollibus uestiunt̄: qui in domibus regum sunt. Dicitq; eū non solū prophetā: qui soleat uentura prædicere: sed plus esse q̄ prophetā: quia quē illi uenturū esse dixerunt: hic uenisse demonstrauit dicens. Ecce agnus dei: ecce qui tollit peccata mundi. Præsertim cum ad fastigium prophetale Baptistæ accesserit priuilegiū: ut cui dixerat ego a te debeo baptizari: ipse eum baptizauerit: nō præsumptione maioris: sed obedientiā discipuli: ac timore seruili. Cūq; inter natos mulierū nullū asserat Ioāne surrexisse maiore: se qui de uirgine procreatus est: maiore esse cōmemorat: siue oēm angelū qui i cælis minimus ē: in terris cunctos hoīes anteire. Non enī in angelos proficimus: & nō angeli in nos: sicut quidā stertentes sopore grauissimo sōniant. Nec sufficit hoc in Ioānis laudibus: nisi ipse prædicans baptismū p̄nitentiæ prius dixisse referat. P̄nitentiā agite appropinq̄bit enī regnū cæloꝝ. Vnde & diebus prædicatiōis eius: regnū cæloꝝ uim patit̄: ut qui homo natus est: angelus esse desideret: & terrenū animal cæleste q̄rat habitaculū. Lex enī & p̄phetæ: usq; ad Ioannē prophetauerūt: nō q; Ioānes p̄phetaz; sit finis: & legis: sed ille qui Ioānis testimonio prædicatus ē. Ioānes autem secundū mysteriū quod in Malachia scriptū est: ipse est Helias: qui uenturus est: non q; eadē anima: ut hæretici suspicant̄: & in Helia: & in Ioāne fuerit: sed q; eandē habuerit sancti spiritus gratiā: Zona cinctus ut Helias: uiuens in heremo ut Helias. Persecutionem passus ab Herodiade: ut ille sustinuit ab Iezabel: ut quomodo Helias secundi præcursor aduentus est: ita Ioānes uenturū in carne dominū saluatorē non solū in heremo: sed etiam in matris utero salutarit̄: & exultatione corporis nunciauerit.

Quid

Quid significet quod in Matthæo scriptum est arundinem quassatam non confringet: & linum fumigans non extinguet. .LXXXV.

Ad cuius expositionē loci: totū quod Matthæus de Esaia propheta assumit testimoniū ponendū est: & ipsius uerba Esaia iuxta septuaginta interpretes: ipsūq; hebraicū: cui Theodotion aquila Symmachusq; cōsentiunt. Sic ergo de quatuor euangelistis solus Matthæus posuit. Iesus autē sciens iocel sit inde: & secuti sunt eū multi: & curauit omnes: & praecepit eis ne manifestū eū facerent: ut impleret quod dictū est per Esaia prophetā dicentē. Ecce puer meus quē elegi. Dilectus meus: in quo bene cōplacuit aīa mea. Ponā spiritū meū super eū: & iudiciū gentibus nunciabit. Non contendet: neq; clamabit: neq; audiet quisq; in plateis uocē eius. Arundinē quassatā non confringet: & linū fumigans nō extinguet: donec eiiciat ad uictoriā iudiciū: & in nomine eius gentes sperabunt. Pro quo in Esaia iuxta septuaginta interpretes sic scriptū est. Jacob puer meus suscipiā eum. Israel electus meus suscepit eum aīa mea. Dedi spiritū meū super eum: iudiciū gentibus profert. Non clamabit: neq; dimittet: nec audiet foris uox eius: arundinē fractā non cōteret: & linū fumigans nō extinguet: sed in ueritate profert iudiciū: splendet: & non quassabit: donec ponat sup terrā iudiciū: & in nomine eius gentes sperabunt. Nos autē ex Hebræo ita uertimus. Ecce puer meus: suscipiā eū: electus meus cōplacuit tibi in illo aīa mea. Dedi spiritū meum sup eū iudiciū gentibus profert. Nō clamabit neq; accipiet psonā: neq; audietur foris uox eius. Calamū quassatū non conteret: & linū fumigans non extinguet. In ueritate docebit iudiciū. Non erit tristis neq; turbulentus: donec ponat in terra iudiciū: & legē eius in sulcā expectabūt. Ex quo apparet Matthæū euangelistā non ueteris interpretationis auctoritate constrictū dimississe hebraicā ueritatē: sed quāsi Hebræū ex hebraeis: & in lege domini doctissimū: ea gentibus prædicasse quæ in Hebræo legerat. Si enī sic accipiendū est: ut septuaginta interpretes ediderunt. Jacob puer meus suscipiā eū. Israel electus meus suscepit eū aīa mea: quomodo in Iesu intelligimus esse completū: quod de Jacob & de Israel scriptū est: Quod beatū Matthæū non solū in hoc testimonio: sed etiā in alio loco fecisse legimus. Ex ægypto uocaui filiū meū: pro quo. lxx. translulerunt. Ex ægypto uocaui filios eius: quod utiq; nisi seqmur hebraicā ueritatē ad dominū saluatorē non pertinere manifestū est: sequit̄ enī. Ipsi autē imolabant Baalim. Quod autē de assumpto testimonio in euangelio minus est: splendet & non quassabit: donec ponat in terra iudiciū: uidet̄ mihi accidisse primi scriptoris errore: qui legens superiorē sententiā in uerbo iudiciū esse finitā: putauit inferioris sententiæ ultimū uerbū esse iudiciū: & pauca uerba quæ in medio: hoc est inter iudiciū & iudiciū fuerant prætermisit. Rursūq; quod apud hebræos legitur: & in lege eius spabunt in sulcā: Matthæus sensū potius quā uerba interpretans: pro lege & in sulcā nomen posuit: & gentes. Et hoc nō solū in præsentī loco: sed ubicūq; de ueteri testamento euangelistā & apostoli testimonia protulerunt: diligentius obseruandū est: nō eos uerba secutos esse: sed sensū: & ubi. lxx. ab hebraico discrepant: hebræū sensū suis expressisse sermonibus. Puer igit̄ dei omnipotentis iuxta dispōsitiōē carnis assumptus: qui ad nos mittit̄. Saluator est appellatus. Ad quē & in alio loco dicit pater. Magnum tibi est uocari puer meū: ut cōgreges tribus Jacob. Hæc est uinea soresh: quæ interpretat̄ electa: hic est filius amatissimus: in quo sibi cōplacuit aīa mea: nō quod deus aīam habeat: sed quod in aīa oīs dei mōstretur affectus. Et nō miq; si in deo aīa noietur: cum uniuersa humani corporis mēbra secundū leges tropologiæ: & diuersas itelligētias habere dicatur. Posuit quoq; spiritū suū super eū: spiritū sapiētiae & itelligentiæ: spiritū cōsiliū & fortitudinis: spiritū sciētiae & pietatis & timoris domini: qui in specie columbæ descendit super eum: de quo & Ioānes Baptista a deo patre audisse se narrat. Sup quē uideris spiritū sanctū ueniētē & manētē in eo: ipse est: & iudiciū gētibus nūciabit. De quo & in psalmis legimus. Deus iudiciū tuum regi dā: & iusticiā tuam filio regis. Quod & ipse loquit̄ in euangelio: nō enī pater iudicat quē quæ: sed omne iudiciū dedit filio. Nō contēdit sicut agnus ductus est ad uictimā: non contēdit in subuersione audiētium: neq; clamauit iuxta illud quod Paulus apostolus scribit. Oīs clamor & ira & amaritudo auferat̄ a uobis. Nō clamauit quia israel nō fecit iudiciū: sed clamorē. Neq; audiet quisq; in plateis siue foris uocē eius. Oīs enim gloria filiae regis abitus: & arta & angusta uia est: quæ ducit ad uitā. Vnde in plateis uox illius nō auditur: in quibus cōfidenter agit sapiētia: lata & spatiosāq; uia nō ingrediēs: sed arguēs atq; condēnans. Vnde & iis qui foris erāt: nō sua uoce sed p parabolas loq̄batur: arundinē inqt̄ quassatā non confringet: siue ut. lxx. translulerūt: calamū fractum nō cōteret. Calamus fractus qui fuit antea uocalis: & in laudes domini cōcinebat: appellādus est israel: quod quondā ipegit in angularē lapidē: & cecidit sup eū: fractusq; in illo est. Propterea dicit̄ de eo. Increpa domine bestias calami: & in Iesu uolumine torrēs appellat̄ cāna. i. calami quæ aquas habet turbidas: quæ elegit israel: purissima contēnens fluētā iordanis. Reuersusq; mēte in ægyptū: & desiderans cœnosā ac palustrē regionē: peponeq; & cepe & allia & cucumeres ollasq; ægyptiæ carniū: rectissime p Esaia appellat̄ calamus fractus: cui quā in uoluerit: p̄tūdetur manus eius. Qui enī post aduētū domini Saluatoris euāgelicā it̄pretationis spiritū derelinq̄ns: in iudaicā litteræ morte requiescit: istius cūcta opera uulnerātur. Linū quoq; fumigās nō extinguet populū de gētibus cōgregatū: qui extincto legis naturalis ardore fumi amarissimi: & quod noxius oculis est tenebroseq; caliginis iuoluebat erroribus. Quæ nō solū non restrinxit & rededit in cinerē: sed econtrario de parua scintilla & pene moriētē maxima suscitauit incendia: ita ut totus orbis arderet igne domini Saluatoris: quæ uenit mittere sup terrā: & in oībus ardere desiderat. Secundū tropologiā quicquid nobis uidet̄ de hoc loco: in cōmentariis Matthæi breuiter ānotamus. Iste autem qui arundinem quassatā non confringit: & linum fumigans non extinguit: iudiciū quoq; perduxit ad uictoriā: cuius iudicia uera sunt: iustificata in semetipsis: ut iustificetur in sermonibus suis: & uincat dum iudicatur: & tam diu lumen prædicationis eius in mundo resplendet: nullusq; conteratur & uincatur in iudiciis: donec ponat in terra iudiciū: & impleatur illud quod scriptum est.

Soresh

Calamus

Fiat uoluntas tua sicut in celo & in terra: & in nomine eius gentes sperabunt: siue in lege eius spabunt in sua. Quo modo enim in sua turbine flatusque uentorum & crebris tempestatibus feruntur quidam: sed non subuertuntur in exemplum euangelicæ domus: quæ super petram robusta mole fundata est: ita & ecclesiæ quæ sperant in lege & in nomine domini saluatoris loquuntur per Esaiam. Ego ciuitas firma: ciuitas quæ non oppugnatur.

Quæ sensum habeat quod in euangelista Matthæo scriptum est: Siquis uult uenire post me: abneget semetipsum. Quæ est sui abnegatio: aut quomodo qui sequitur saluatorem seipsum negat. .LXXXVI.

De quo in tertio commentario eiusdem Matthæi libro ita breuiter locutus sum. Qui deponit ueterem nomen cum operibus eius: negat seipsum dicens. Vno autem iam non ego: uiuit uero in me Christus: tollitque crucem suam: & mundo crucifigitur. Cui autem mundus crucifixus est: sequitur dominum crucifixum.

Quibus nunc hæc addere possumus postquam ostendit discipulis suis: quod oportet eum in Hierosolymis multa pati a sacerdotibus & scribis: & principibus sacerdotum: & occidi assumens eum Petrus cepit increpare & dicere: absit a te domine: non erit tibi hoc: qui conuersus dicit Petro: uade post me sathana: scandalum es mihi: quia non sapias quæ dei sunt: sed quæ hominum. Humano quippe timore perterritus passionem domini formidabat: & quomodo audiens multa pati: & occidi timebat. Sic audiens tertia die resurget: gaudere debuerat: & tristitiam passionis: re resurrectionis gloria mitigare. Unde illo pro timore correpto: loquebatur ad omnes discipulos: siue conuocauit turbam cum discipulis suis: ut Marcus posuit: aut iuxta Lucam dicebat ad cunctos: si quis uult post me uenire abneget semetipsum: & tollat crucem suam: & sequatur me. Cuius exhortationis hic sensus est. Non est delicata in deum: sed secura confessio. Qui in me credit debet suum sanguinem fundere. Qui enim perdidit animam suam in præsentibus: lucrificabit eam in futuro. Quotidie credens in Christum tollit crucem suam: & negat seipsum. Qui impudicus fuerit uersus ad castitatem temperantiam luxuriam negat. Qui formidolosus: & timidus assumpto robore fortitudinis: prior se esse nescit. Iniquus si sequatur iustitiam: negat iniquitatem. Stultus si Christum confiteatur: dei uirtutem: dei sapientiam: negat stultitiam. Quod scientes non solum persecutionis tempore: & necessitate martyrii: sed in omni conuersatione: opere: cogitatione: sermone: negemus nosmetipsos: quod ante fuimus: & confiteamur eos qui in Christo renati sumus. Idcirco enim dominus crucifixus est: ut & nos qui credimus in eum: & peccato mortui fuimus crucifigamur cum ipso. Dicamusque quod apostolus Paulus docuit. Cum Christo crucifixus sum. Et mihi autem absit gloriari: nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est: & ego mundo. Qui cum Christo crucifixus est: spoliatur principatus & potestates & triumphet eas in ligno. Unde & in euangelio secundum Iohannem: in typum eorum: qui in domino credituri erant: & se cum illo crucifixuri: Simon Cyrenæus portat crucem eius: quam iuxta alios euangelistas prior ipse portauit.

Quid uult significare quod in eodem Matthæo scriptum est: ue prægnantibus & nutriendibus in illis diebus: & orate ne fiat fuga uestra hyeme uel sabbato: quod ex superioribus pendere manifestum est. .LXXXVII.

Cum enim euangelium Christi cunctis gentibus fuerit prædicatum: & uenerit consummatio: uiderintque abominationem desolationis quæ dicta est a Daniele propheta: stante in loco sancto. Tunc præcipitur iis qui in iudæa sunt: ut fugiant ad montes: & qui in tecto: non descendant tollere aliquid de domo sua: & qui in agro ne reuertantur auferre tunicam suam: de quibus in commentariis eiusdem Matthæi plenius diximus. Statimque coniungitur: Ve prægnantibus & nutriendibus in illis diebus. In quibus diebus? Quando abominatio desolationis steterit in loco sancto. Quod quidem iuxta litteram de aduentu Antichristi prædicari nulli dubium est: Quando persecutionis magnitudo compellit fugere: & graues uteri: paruulique lactentes: fugam retardant. Licet quidam Titi & Vespasiani aduersus Iudæos: & præcipue Hierosolymam obsidionem pugnantem significari uelint: hyemem quoque & sabbatum sic interpretantur: ne eo tempore fugere compellantur: quando duritia frigus in agris: & in desertis locis fugientes latere non patitur: & obseruatio sabbati: aut præuaricatores facit: si fugiant: aut hostium gladiis subiacere: si sabbati otium & præcepta seruauerint. Nos autem audientes dominum saluatorem: ut qui in iudæa sunt: ad montana confugiant: Ipsi quoque oculos leuamus ad montes: de quibus scriptum est. Leuauit oculos meos ad montes: unde ueniet auxilium mihi: & in alio loco. Fundamenta eius in montibus sanctis: & montes in circuitu eius: & dominus in circuitu populi sui: & non potest abscondi ciuitas supra montem posita: & discalciamus nos pelle litterarum: nudisque pedibus cum Moyse ascendentes montem synagagæ dicimus. Transiens uidebo uisionem hanc magnam: ut possimus intelligere prægnantes animas: quæ de semine doctrinarum: & sermonis dei initia fidei conceperunt: & dicunt cum Esaiam. A timore tuo domine concepimus: & parturimus: & peperimus spiritum salutis tuæ: quem fecisti super terram. Sicut enim semina paulatim formantur in utero: & tam diu non reputatur homo: donec elementa confusa suas imagines membraque suscipiant: ita sensus ratione conceptus nisi in opera proruperit: adhuc uentre retinetur: & cito abortio perit cum uiderit abominationem desolationis stantem in ecclesia: & Sathanam transfigurari in angelum lucis. Et de istiusmodi Paulus apostolus loquitur dicens. Filioli mei quos iterum parturio: donec Christus formetur in uobis. Has ego reor iuxta mysticos intellectus esse mulieres: de quibus idem apostolus scribit: Mulier seducta in transgressione facta est: saluabitur autem per filiorum generationem: si permanferit in fide & charitate & sanctitate cum pudicitia. Quæ si de sermone diuino aliquando generatitine cesse est quæ generata sunt crescere: & primum accipere lac infantie: donec perueniant ad solidum cibum & ad maturam aetatem plenitudinis Christi. Omnis enim qui lacte alitur: speritus est in ratione iusticiæ. Paruulus enim est. Hæc igitur animæ quæ necdum pepererunt: siue quæ necdum potuerunt quæ generata sunt alere: cum uiderint sermonem hæreticum stantem in ecclesia: cito scandalizant & pereunt: & in tempestate atque persecutionibus permanere non possunt: præsertim si otium habuerint bonorum operum: & non ambulauerint in uia: quæ Christus est. De hac abominatione hæretica

hæreticę pueri q̄ doctrinę dicebat apostolus: q̄ hō iniquitatis & aduersarius eleuet se cōtra oē qđ dicit̄ deus & religio: ita ut audeat stare i tēplo dei: & ostēdere se q̄ ipse sit deus: cuius aduētus secūdu opationē sathanę & ea quę cōcepta sūt: facit p̄ire abortio: & q̄ sūt nata ad pueritiā & p̄fectā atate puenire nō posse. Q̄ uāobrē orādus est domius: ne i exordio fidei & crescētis atatis oriā h̄yems: de qua scriptū ē. H̄yems transit: abiit sibi ne ocio torpeamus: sed iminēte naufragio suscitemus dormiētē dominū: atq; dicamus. Præceptor salua nos: p̄imus.

Quid sibi uelit quod scriptum est in euangelio secundum Lucam: & non receperunt eum: quoniam facies eius erat uadens in hierusalem.

.LXXXVIII.

Estinans dominus p̄gere in hierusalē: ut cōplerent̄ dies assūptiōis eius & pascha celebraret: de quo dixerat. Desiderio desiderauī hoc pascha comedere uobiscū: & bibere calicem: de quo ait. Calicem quē dedit mihi pater: non uis ut bibā illum. Omnēq; doctrinā suā paubulo roboraret: iuxta illud qđ scriptū est. Cū exaltatus fuero a terra: oīa trahā ad me. Offirmauit faciem suā: ut iret in hierusalem. Offirmatione enim & fortitudine opus est ad passionē sponte p̄peranti. Vnde & Ezechieli cui dixerat deus: Fili hoīs in medio scorpionū tu habitas: & ne timeas eos: offirmaui inquit faciē tuā: & dedi faciē tuā arēā: & frontē tuā ferreā: ut si forsitan surrexisset contra eū malleus uniuerse terrę: quasi incude durissima resisteret: malleūq; contereret: de quo scriptum est. Quomō contractus est: & contritus est malleus uniuerse terrę: & misit nuncios. i. angelos ante faciem suā: iustū. n. erat: ut dei filio angeli ministrarent. Siue angelos apostolos uocat: quia & Ioannes præcursor domini angelus appellatus est. Cūq; ingressi essent uicū Samaritā: ut præpararent ei: nō susceperunt illū: quia facies eius erat uadens in hierusalē. Hostili inter se Samaritani atq; Iudæi discordant odio: & cū oēs oderint gētes: p̄prio cōtra se furore bacchant̄. Dū utriq; legis possēsiōe cōtēdūt: & in tā u se mutuo p̄sequūtur: ut postq; iudæi de babilonia sūt reuersi: ædificationē tēpli samaritani semp̄ impedierunt. Cūq; uellent & ipsi cū eis ædificare templū: respōderūt iudæi: Nō licet nobis & uobis ædificare domū domini. Deniq; pro sūma iniuria pharisæi exprobrāt domino. Nōne dāmoniū habes: & samaritanus es: & in parabola de hierusalē descendentis hiericū samaritanus ponitur pro signo atq; miraculo: q̄ malus benefecit & ad puteū samaritanę scriptum est. Non. n. contutur samaritani iudæis. Vidētes aut̄ samaritani dominū hierusalē p̄gere. i. ad hostes sūt os: qđ audierant a discipulis eius: qui ad parandum hospitiū uenerant iudæū esse cognoscunt: & quasi iudæū atq; alienum & cū qui ad inimicos pergeret susciperet pergere noluerunt. q̄q; & alia nobis subiiciatur intelligentia: q̄ uoluntatis domini fuerit: non suscipi a samaritanis: quia festinabat hierusalem: ibiq; pati & sanguinē fundere: ne occupatus susceptione samaritana: & doctrina gentis illius: passiois differret diem: ad quam uenerat susstinendam. Vnde dicit & in alio loco. Non ueni nisi ad oues perditas domus israel: & apostolus præcepit. Cui tates samaritanorū non intraueritis. uolens tollere oēm occasionem persecutionis iudaicę: ne postea dicerent: crucifiximus eum: quia se inimicis nostris & hostibus iunxerat. Facies igitur eius erat pergentis in hierusalem. Et iccirco iuxta aliam intelligentiā non receperunt eum Samaritæ: quia festinabat ingredi hierusalem. Vt autem eum non receperent fuit dominicę uoluntatis. Deniq; apostoli in lege uersati: in qua tantum iusticiam nouerant: oculos pro dente ulcisci nituntur iniuriam: & imitari Heliam: ad cuius uocem duas p̄tecontadas multum ignis absumpserat. Dicūtq; dominum: uis dicimus ut ignis descendat de cælo: & consummat eos. Pulchre uis inquit dicimus. Nam & Helias dixerat. Si hō dei sum: ignis descendat super uos: Ergo ut apostolus sermo efficiantiam habeat: uoluntatis est domini. Nisi enim ille iusserit: frustra dicunt apostoli ut ignis descendat super eos: & quodā modo uerbis aliis hoc loquunt̄. Si ad serui Helix iniuriam ignis descendit de cælo: & non Samaritas: sed iudæos consumpsit incendium: q̄to magis ad contemptum filii dei p̄prios Samaritas debet flāma scuire: E regiōe dominus qui non ad iudicandū uenerat: sed ad saluandū: nō in potestate sed in humilitate: non in patris gloria: sed in hoīs uilitate: increpat eos: q̄ non meminerint doctrinę suę: & bonitatis euāgelicę: in qua dixerat: qui te pcusserit in maxilla: præbe ei & alterā: & diligite inimicos uestros.

Quis sit uillicus iniquitatis qui domini uoce laudatus est.

.LXXXIX.

Lterā de euangelio Lucę q̄stiunculam proposuisti. Q̄uis sit uillicus iniquitatis: qui domini uoce laudatus est. Cuius cū uellem scire rōnē: & de quo fonte processerit: reuolui uolumen euangelicum & inter cætera repperi: q̄ appropinquātibns saluatori publicanis: & peccatoribus ut audirent eum: murmurabat Pharisæi & scribæ dicētes. Quare iste p̄ctōres suscipit: & comedit cū eis: Qui locutus est eis parabolā centum ouiu: & unius p̄ditæ: quę inuenta pastoris humeris reportata est. Et cur esset proposita: statim intulit. Dico uobis sic erit gaudiū in cælo sup uno p̄ctōre p̄nitentiā agente: magis q̄ sup nonagintanouem iustis qui nō indigent p̄nitentiā. Aliam quoq; parabolam decē dragmarū: uniusq; p̄ditæ: & repertæ: cū p̄posuisset simili eam sine cōpleuit. Sic dico uobis: gaudiū erit coram angelis dei sup uno p̄ctōre p̄nitentiā agente. Tertiā quoq; parabolam proposuit: hoīs habentis duos filios & diuidentis inter eos substantiam. Cūq; minor facultatibus perditis egere cœpisset: & comedere siliquas porcorū cibum: reuersus ad patrem susceptus ab eo est. Frater quoq; inuidens senior: patris uoce correptus est: q̄ letari debuerit: & gaudere: quia frater eius mortuus fuerat: & reuixit: perditus: & inuentus est. Has tres parabolas contra Pharisæos & Scribas locutus: qui nolebant recipere p̄nitentiā peccatorū: & publicanorū salutem. Dicebat autem inquit & ad discipulos suos: haud dubiū quin parabolam sicut prius ad Scribas: & Pharisæos: qua parabola ad clāmentiam discipulos hortaretur: & aliis diceret uerbis. Dimitte & dimittetur uobis: & in orōne dominica libera fronte poscatis. Dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nr̄is. Quæ est ergo parabola ac clāmentiam discipulos cohortantis: Nonne quidā e: at diues: qui habebat uillicū siue dispensatorē: Hoc enī οἰκονομῶς significat. Villicus autem

proprie uillæ gubernator est: unde & a uilla uillicus nomē accepit: οἰκονομος autē tā pecuniæ q̄ frugū: & oī uī
quæ domus possidet dispēsator ē. unde & οἰκονομικὸς Xenophōtis pulcherrimus liber est: q̄ nō gubernatio-
nē uillæ: sed dispēsationē uniuersæ domus Tullio interpretate significat. Iste igit̄ dispēsator accusatus est ad do-
minū suū: q̄ dissiparet substantiā eius. Quo uocato dixit: qd hoc audio de re? Redde rōnē dispēsatiōis: neq̄ .n.
ultra mea poteris dispēsare: q̄ dixit i semetipso. Quid faciā q̄ dominus meus aufert a me dispēsationē: Fode-
re nō ualeo: mēdicare erubescō. Scio qd faciā: ut quādo sublata mihi fuerit dispēsatio: suscipiant me in domos
suas: Vocauit itaq̄ singulos debitores domini sui: & dixit priō: q̄tū debes domo meo: qui dixit ei cētum cados
olei: ait illi: tolle cautionē tuā: & sedēs cito: scribe quinquaginta. Deinde alio locutus est. Tu autē q̄tū debes? At ille
respōdit centū choros tritici: dixitq̄ illi: tolle cautionē tuā: & scribe octoginta. Et laudauit dominus uillicū siue
dispēsatorē iniquitatis: q̄ prudēter fecerit: q̄ filii sæculi huius prudētiores sūt filii lucis in generatiōe sua. Et ego
dico uobis: facite uobis amicos de iniquo mammona: ut quādo defeceritis: recipiant uos in æterna tabernacula
Qui fidelis est in paruo: & in multis fidelis est: qui in mīmo iniquus est: & in multis iniquus est. Si ergo in ini-
quo māmōna fideles non fuistis: quod uestrum est: quis credet uobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod ue-
strum est: quis dabit uobis? Nemo seruus duobus dominis seruiet: aut enim unū habebit odio: & alterum dili-
get: aut unum audiet: & alterum contemnet. Non potestis deo seruire & mammonæ. Audiebāt hæc omnia pha-
risæi qui erant auari: & subsannabant illum. Totum parabolæ huius textum posui: ut non nobis intelligentiam
aliunde q̄ramus: & in parabola certas nitamur inuenire psonas: sed interpretemur eā q̄si parabolā: hoc est simi-
litudinē: quæ ab eo uocat̄ qd alteri παρὰ πῶλλον τοῦ: hoc est assimilat̄: & q̄si umbra præuīū ueritatis ē. Si ergo
dispēsator iniqui māmōnæ a domini uoce laudat̄: q̄ de re iniqua sibi iusticiā præpararit: & passus dispēsium
dominus laudat dispēsatoris prudentiā: q̄ aduersus dominū quidē fraudulēt̄: sed p se prudēter egerit: q̄to
magis christus qui nullū dānū sustinere pot̄: & pronus ē ad clāmēniā: laudabit discipulos suos: si in eos qui cre-
ditū sibi sūt: misericordes fuerint. Deniq̄ post parabolā: intulit: & ego uobis dico: facite uobis amicos de iniquo
māmōna. Iniquū autē māmōna nō hebræorū: sed syrorū lingua diuitiæ nuncupant̄: qd de iniquitate collectus est.
Si ergo iniquitas bene dispēsata uertit̄ in iusticiā: q̄to magis sermo diuinus: in quo nulla ē iniquitas: q̄ apostolis cre-
ditus est: si bene fuerit dispēsatus: dispēsatores suos leuabit in cælū. Quā ob rē sequit̄: q̄ fidelis ē in mīmo: hoc
est in carnalibus: & in multis fidelis erit: hoc ē in spiritalibus: Qui autē in paruo iniquus ē: ut nō det fr̄ibus ad utē
dū qd a deo p oibus est creatū: iste & in spiritali pecunia diuidēdā iniquus erit: ut nō p necessitate: sed p plonis
doctrinā domini diuidat. Si autē carnales diuitias quæ labuntur: nō bene dispēsatis: ueras æternasq̄ diuitias do-
ctrinæ dei q̄s dabit uobis: Et si in his quæ aliena sūt (alienū autē est a nobis oē qd sæculi est) infideles fuistis: ea q̄
uīa sūt: & pprie deputata hōi q̄s uobis credē poterit. Vnde corripit auaritiā: & dicit: eū qui amat pecuniā: deū
amare nō posse. Igit̄ & apostolis si uelint amare deū: esse pecunias cōtēnēdas: Vnde & scribæ & pharisæi q̄ erāt
auari: aduersū se dicta dictā intelligētes parabolā: subsannabāt eū: & carnalia & certa & præsentia spiritalibus ac
futuris: & q̄si incertis præponētes. Theophilus antiochenæ ecclesiæ septimus post Petrū apostolū episcopus: q̄
quatuor euāgelistas: in unū opus dicta cōpingēs: ingenii sui nobis monumēta dimisit. Hæc sup hac parabola i
suis cōmētariis est locutus. Diues qui habebat uillicū siue dispēsatorē: deus oipotēs est: quo nihil est ditius. Hu-
ius dispēsator Paulus qui ad pedes Gamalielis sacras lras didicit: legē dei suscepit dispensandā: qui cū cœpisset
credētes i christo psequi: ligare: occidere: & oēm domini sui dissipare substantiā: correptus a domo. Saule Sau-
le qd me psequis: dux est tibi contra stimulū calcitrare. Dixitq̄ in corde suo: qd faciā: q̄a maḡ fui & uillicus: &
cogor esse discipulus & oparius: Fodere nō ualeo (Oīa .n. mādata legis quæ terræ incubabant: cerno destructa
& legē & pphetas usq̄ ad Ioannē Baptistā esse finitos) Mendicare erubescō: ut qui doctor fueram iudæorū: co-
gar a gentibus & discipulo Anania salutis ac fidei mendicare doctrinā. Faciam igitur quod mihi utile esse intel-
ligo: ut postq̄ proiectus fuero de uillicatione mea: recipiant me christiani in domos suas. Cœpitq̄ eis qui prius
uerfabantur in lege: & sic in christo crediderant ut arbitrarentur se in lege iustificandos: dicere legem abolitam:
prophetas præterisse: & quæ antea pro lucro fuerant: reputari in stercore. Vocauit itaq̄ duos de plurimis debi-
toribus. Primum qui debebat centum cados olei: eos uidelicet qui fuerant ex gentibus congregati: & magna in-
gebant misericordia dei: & de centenariō numero qui plenus est atq̄ perfectus: fecit eos scribere quinquagena-
riū: qui proprie pœnitentiū est: iuxta iubilæum & illā in euangelio parabolam: in qua alteri quingenti: alteri
quinquaginta denarii dimituntur. Secundum autē uocauit populum iudæorū: qui tritico mandatorū dei nutri-
tus erat & debebat ei centenariū numere: & coegit ut de centū octoginta faceret: id est credere in domini resur-
rectione: quæ octauæ diei numero continetur: & de octo completur decādibus: ut de sabbato transfiret ad pri-
mam sabbati. Ob hanc causam a domino prædicatur: q̄ bene fecerit: & pro salute sua in euangelii clāmētia de
legis austeritate mutatus sit. Quod si q̄sieris quare uocetur uillicus iniquitatis: in lege quæ dei est iniquus erat
uillicus. qui bene quidem offerebat: sed non bene diuidebat. Credens in p̄em: sed filium persequens: habens de-
um omnipotentem: sed sp̄m sanctum negans. Prudentior itaq̄ fuit Paulus apostolus in transgressionē legis si-
liis quondam lucis: qui in legis obseruatione uersati: christum qui dei p̄is uerū lumen est perdiderunt. Ambro-
sius quidem mediolanensis episcopus quid de hoc loco senserit: in cōmentariis eius legere poteris. Origenis &
Didymi in hac parabola explanationem inuenire non potui: & utrū abolita sit temporū uerustate: an ipsi nō scri-
pserint: incertum habeo. Mihi iuxta priorem interpretationem hoc uidetur: q̄ de iniquo māmōna debeamus
amicos facere non quolibet pauperes: sed eos qui nos possint recipere in domos suas: & in æterna tabernacula:
ut cum eis parua præbuerimus: recipiamus ab eis magna: & dantes aliena: nostra suscipiamus: & seminemus in
benedictione:

Villicus
ionionus

Christus iniquus est

Parabola

Mammona syrorum
diuitiarum

Theophilus eps

Centenarius
Habilis
Quinquagenarius

benedictione: ut metamus benedictionem. Qui enim parce seminat: parce & metet.

Quo sensu accipiendum sit quod in epistola legimus ad Romanos: uix enim pro iusto quis moritur. Nam pro bono forsitan quis audeat mori? .XC.

Dixit Vx hæreses ex occasiõe huius testimonii: qd̄ nō itelligunt: diuerso qd̄ errore: sed pari impietate blasphemant. Martiō. n. q̄ iustū deū creatorē legis facit: & prophetarū: bonū autē euangeliorū & apostolorū cuius uult esse filiū christū duos introducit deos. Aliter iustū: & alterū bonum: & pro iusto asserit uel nullos uel paucos appetisse mortē. Pro bono autē. i. christo innumerabiles martyres extitisse. Porro Arrius iustū ad christum refert: de quo dictū est. Deus iudiciū tuū regida: & iusticiā tuā filio regis: & ipse de se i euangelio. Non. n. pater iudicat quēquā: sed oē iudiciū dedit filio. & ego sicut audio: sic iudico: Bonū autē deū p̄m: de quo ipse filius confitetur. **Q**uid me dicitis bonū? Nemo est bonus nisi solus deus p̄r. Cūq; hucusq; blasphemix suæ de uios calles potuerit iuenire: i consequentibus i pingit: & corrui. **Q**uomō. n. pro p̄r q̄s audeat mori: & pro filio uix mori: cum propter nomen christi tantus martyru sanguis effusus sit? **Q**ui igit̄ simpliciter hunc exponit locū hoc pōt dicere: qd̄ in uetē i lege: i qua iusticia est: uix pauci iuētī sūt: q̄ suū fuderūt sanguinē. In nouo autē instrumentō i quo bonitas est: atq; clāmētia: innumerabiles extiterūt martyres: sed ex eo qd̄ posuit forsitan q̄s etiā audeat mori: & pendulo gradu suā tēperauit: iueniri posse nōnullos: q̄ audeant mori pro euāgelio: ostēdit non sic accipiendū: sed ex superioribus & inferioribus sensū loci huius debere tractari. Dicens. n. paulus se gloriari i tribulationibus: quia tribulatio patientiā opat: patientia: p̄bationē: probatio uero spem: spes autē nō confundit q̄ ex eo certā habebat p̄missionē: q̄a charitas dei diffusa est i cordibus nr̄is p̄ sp̄m sanctum qui datus est nobis: secundū illud qd̄ deus dixerat p̄ prophetā. Effundam de sp̄u meo sup oēm carnē. Mirabatur bonitatem christi: q̄ pro impiis & infirmis & peccatoribus mori uoluerit: & non opportuno tpe: de quo ipse dicit. Tempore opportuno exaudiui te: & in die salutis auxiliatus sum tui: & rursum. Ecce nunc tps acceptabile: ecce dies salutis. **Q**uādo oēs peccauerūt simul inutiles facti sunt: nō fuit qui faceret bonū: nō fuit usq; ad unū. Incredibilis ergo bonitas & clāmētia inaudita: mori pro impiis. Vix enim pro iusto & bono aliquem suum sanguinem fundere cōtingit metu mortis cuncta torrente: Nam inuenitur interdum: ut aliquis pro re iusta bona audeat mori. Charitas autē dei quā habuit i nobis hinc maxime cōprobatur: q̄ cum adhuc p̄ctōres essemus: christus pro nobis mortuus est: & sublata est de terra uita eius: & pro iniquitatibus populi ductus est ad mortē: & portauit peccata nr̄a & tradita est in morte aīa illius: & cum iniquis reputatus est: ut nos impios: & infirmos: & peccatores: pios & robustos & iustos faceret. Nonnulli ita interpretantur. Si ille pro nobis impiis mortuus est & p̄ctōribus: q̄to magis nos absq; dubitatione ulla pro iusto & bono christo debemus occūbere: Iustum autē & bonum non putemus esse diuersum: nec aliquā proprie significare personā: sed absolute iustam rem & bonam: pro qua difficulter interdum aliquis inueniri potest: qui suum sanguinem fundat.

Marthon
Arrius

Ex dno

Mortis metu cuncta terret

Quid sibi uult quod ad Romanos scribit apostolus occasione accepta peccatum per mādatū operatum est in me omnem concupiscentiam. .XCI.

Ponamus totum testimonium: & singula christi auxilio differentes: quid nobis uideatur simpliciter indicemus: nō p̄iudicantes tuo sensui: qd̄ uelis intelligere: sed nr̄am s̄niam breuiter explicātes **Q**uid ergo dicimus? Lex peccatū est: Absit. Sed peccatū nō cognoui nisi p̄ legē. Nā cōcupiscentiā nesciebā: nisi lex diceret: nō cōcupisces. Occasione autē accepta peccatū per mandatū operatū est in me oēm concupiscentiā. Sine lege. n. peccatū mortuū erat. Ego autē uiuebā aliquādo sine lege: sed ubi uenit mandatū: peccatum reuixit. Ego autē mortuus sum: & inuentū est mihi mandatū: qd̄ erat ad uitā: hoc esse ad mortē. Peccatū enī occasione accepta p̄ mandatū seduxit me: & p̄ illud occidit: itaq; lex quidē sancta: & mandatū sanctū & iustū & bonum. **Q**uod ergo bonum est mihi mors est: absit: sed ut peccatū appareat peccatum per bonum mihi opatum est mortē: ut fiat supra modum peccans peccatū p̄ mandatū. Scimus autē quia lex spiritalis est: ergo autē carnalis sum uenū datus sub peccato: quod enim operor ignoro. Non enim quod uolo hoc ago: sed quod odi illud facio: Si autē quod uolo hoc facio: consentio legi: quia bona est. Nunc autē iam non ego operor illud: sed qd̄ habitat in me peccatum. Scio enim q̄ non habitat in me: hoc est in carne mea bonum: uelle enim adiacet mihi: proficere autē bonum nequaq;. Nō enim qd̄ uolo facio bonum: sed qd̄ nolo malum hoc ago. Si autē qd̄ nolo ego hoc facio: iam non ego operor illud: sed qd̄ in habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem uolenti mihi facere bonum: quia mihi malum adiacet. Condelector enim legi dei secundū interiorē hoīem. Video autē aliam legē i membris meis repugnantem legi mentis meæ: & captiuum me ducentē in lege p̄cti: quæ est in membris meis: Infelix ego hō quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum christum dominum nostrum. **Q**uomodo medicina non est causa mortis: si ostendat uenena mortifera: licet his mali hoīes abutātur ad mortem: & uel se interficiant: uel insidiantur inimicis. Sic lex data est: ut peccatorū uenena monstraret: & hoīem male libertate sua abutentem: qui prius ferebatur improuidus: & per p̄cipitia labeatur: freno legis retineat: & compositis doceat incedere gressibus: ita ut seruiamus in nouitate sp̄s & nō in uetustate lr̄a: id est uiuamus sub p̄cepto: qui prius in modum brutorū animalium dicebamus: manducemus & bibamus: cras enim moriemur quod si subintrante lege: quæ docet quid facere: & prohibet quid non facere debeamus: uitio nr̄o & incontinentia feramur contra scita legalia: uidetur lex causa esse peccati: quæ dum prohibet concupiscentiam: quodāmō eam inflāmare cognoscitur. Sæcularis apud gr̄cos sententia est: **Q**uicq; licet minus desiderat: ergo econtra rio quicq; nō licet: fomentum accepit desiderii. Vnde & Tullius de parricidarū suppliciis apud atheniēses: Solonē scripsisse negat: ne nō tā phibere q̄ cōmouere uideret. Igit̄ lex apud cōtēptores: & legū p̄cepta calcāes

per

uideat esse occasio delictorum: dū phibēdo qd nō uult fieri: ligat eos uinculis mādatō: q̄ prius absq; lege peccā-
tes: nō tenebant crimibus. Hāc diximus: legē quā p Moysē data est intelligētes. Verū q̄ in cōsequētibus scriptū
est: lex dei & lex carnis atq; mēbroꝝ: quā pugnāt aduersus legē mētis nr̄a: & capiūos nos ducit in legē peccati
simulq; q̄ tuor leges cōtra se dimicātes in uno loco scriptas eē cognosco. Nō absq; re arbitror: si reqrā quot gene-
ra legis in scripturis sc̄tis esse cōmementent: dī lex quā p Moysē data ē: secundū illud qd scriptū ē ad Galathas.
Quotquot. n. ex opibus legis sūt: sub maledictō sūt. Scriptū ē. n. Maledictus ois q nō pmanet in oibus quā scri-
pta sūt in libro legis: ut faciat ea: & rursum in eadē epistola. Lex ppter prāuaricatōes posita ē: donec ueniret semē
cui repromissū est disposita p angelos in manu mediatoris: & iterū. Itaq; lex p̄dagogus nr̄ fuit in christo: ut ex
fide iustificemur. Postq̄ uenit fides: nequaq; ultra sub p̄dagogo sumus. Oēs. n. filii dei estis p fidē: quā ē i christo
lesu: historia quoq; quā prācepta nō cōtinet: sed q̄ quid factū sit refert: ab apostolo lex appellat̄: Dicite mi-
hi q̄ sub lege uultis esse: nō audistis legē? Scriptū ē. n. q̄ Abrahā duos filios habuit: unū de ancilla: & alterū de li-
bera. Sed q̄ ex ancilla: secundū carnē natus ē: q̄ autē de libera: p repromissionē. Sed & psalmi lex appellant̄: ut cō-
pleret̄ sermo q̄ in lege eorū scriptus ē: q̄ odio habuerūt me gratis. Esaia quoq; pphetiā legē apostolus uocat: In
lege scriptū est: quoniā in aliis linguis & aliis labiis loquar populo huic: & nec sic me exaudiēt dicit dominus: qd̄
iuxta hebraicū & Aqlā in Esaia scriptū repperi. Appellat̄ etiā lex mystica scripturā sc̄ia. Scimus q̄ lex spiri-
talis est: & extra hāc oīa naturalē legē scriptā in cordibus nr̄is idē apostolus docet. Cū. n. gētes quā legē non ha-
bent: naturaliter ea quā legis sūt faciūt: isti legē nō habētes ipsi sibi sūt lex: q̄ indicāt opus legis scriptū in cordi-
bus suis: testimoniū phibēte illis cōscia. Ista lex quā in corde scribit̄: oēs cōtinet natiōes: & nullus hoīum est qui
hāc legē nesciat. Vnde oīs mūdus sub p̄ctō: & uniuersi hoīes prāuaricatores legis sūt & iccirco iustū iudiciū dei
scribētis in corde humani generis. Quod tibi fieri nolueris: alteri ne feceris. Quis. n. ignoret homicidiū: adul-
teriū: furtū: & oēm cōcupiscētiā esse malū: ex eo. q̄ sibi ea nolit fieri: Si. n. mala esse nesciret: nequaq; doleret si-
bi esse illata p hāc naturalē legē & Cain cognouit peccatū suū dicēs: Maior est causa mea: q̄ ut dimittat̄: & Adā
& Eua cognouerūt peccatū suū: & ppter ea absconditi sūt sub ligno uitæ. Pharaō quoq; ante q̄ lex daret̄ p Moysē
stimulatus lege naturæ suæ crimina confitē: & dicit: dominus iustus: ego autē & populus meus impij. Hāc legem
nescit pueritia: ignorat infātia: & peccans absq; mandato nō tenet̄ lege peccati: lege peccati. Maledicit̄ p̄ri nr̄i &
parētes uerberat & quia necdū accepit legē sapiæ mortuū est in ea peccatū. Cū autē mādatū uenerit: hoc est tps
intelligētiæ appetentis bona: & uitātis mala: tūc incipit peccatū reuiscere: & ille mori: reuiscere esse p̄cti. Atq; ita fit
ut tps intelligentiæ quo dei mādata cognoscimus: ut pueniamus ad uitā opeꝝ in nobis mortem: si agamus negli-
gentius: & occasio sapiæ seducat nos: atq; supplet̄: & ducat ad mortem. Non quo intelligentia peccatū sit (Lex
enim intelligentiæ sancta: & iusta: & bona est) Sed p intelligentiā peccatorū atq; uirtutum mihi peccatū nascit̄
qd̄ prius q̄ intelligerem peccatum esse non noueram. Atq; ita factum est: ut qd̄ mihi pro bono datū est: meo ui-
tio mutetur in malum: & ut hypbolice dicam: nouoq; uerbo utar ad explicandū sensum meū. Peccatū qd̄ prius
q̄ habere intelligentiā: absq; peccato erat: p prāuaricationem mandati incipiat mihi esse peccatius peccatum.
Quærimus quā sit ista concupiscētia: de qua lex dicit: non concupisces. Alii putant illud esse mandatum qd̄
in decalogo scriptum est: non concupisces rem proximi tui. Nos autē p concupiscētiā oēs perturbationes aiæ
significatas putamus: quibus mœremus: & gaudemus: timemus: & concupiscimus: & hoc apostolus uas electio-
nis. cuius corpus templum erat spūs sancti: & qui dicebat. An expimentum q̄ritis eius qui in me loquitur chri-
stus: Et in alio loco: Christus nos redemit. Et iterū: uiuo autē iam non ego: uiuit nero in me christus: non de se lo-
quitur: sed de eo qui uult post peccata agere p̄niam: & sub p̄sona sua fragilitatem describit conditionis humanæ: q̄
duorū hoīum interioris & exterioris pugnantium intra se bella perpetitur. Interior hō consentit & scriptæ & na-
turali legi: q̄ bona sit & sancta & iusta: & spiritalis. Exterior ego inquit carnalis sum: uenūdatus sub peccato: qd̄
enim operor nescio & non quod uolo: hoc ago: sed quod odi. Si autē exterior facit quod non uult: & operatur qd̄
non odit: ostendit bonum esse mandatum: & non se operari quod est malum: sed habitans in sua carne peccatū
hoc est uitia corporis: & desideria uoluptatis: quā propter posteros: & sobolem insita est humanis corporibus:
& si fines fuerit egressa uertitur in peccatum. Se unusquisq; consideret: & accusator sui tractet incentiua uitioꝝ.
Quomō & in sermone & in cogitatione: & calore corporis sæpe loquatur & cogitet: & patiat̄ quod non uult.
Nolo dicere faciat: ne sanctos uiros uidear accusare: de quibus scriptum est. Erat ille hō uerus & imaculatus: iu-
stus dei cultor: recedens ab oī opere malo: & de Zacharia & Helisabeth: erant iusti ambo in conspectu dei: am-
bulantes in oibus mandatis & iustificationibus domini absq; querela. Et preceptum est apostolis: Estote perfe-
cti sicut pater ur̄ cælestis perfectus est. Nunq̄ autē hoc apostolis imperaret: nisi sciret hoīem posse esse perfectū.
Nisi forte hoc dicamus: q̄ recedens ab oī malo emendationem significet de erroribus pueritiæ & de uitiiis laci-
uientis ætatis: transitum ad correctionem atq; uirtutes. Iusticiam quoq; quā in Zacharia & Helisabeth prādi-
catur foris esse. Concupiscētiā non quā nunc habitare in membris nr̄is dicitur uersari intrinsecus: sed & apo-
stolis nō pueris prācipit̄ uerū iā ætatis robustæ ut assumāt perfectionem quam & nos confitemur in ætate esse
perfecta. Nec hāc dicentes adulamur uitiiis: sed auctoritatem sequimur scripturā: q̄ nullus homo absq; pec-
cato sit: sed conclusit deus omnes sub peccato: ut omnibus misereatur: absq; eo solo qui peccatum non fecit: nec
inuentus est dolus in ore eius. Vnde & per Salomonem dicitur: q̄ serpentis uestigia non inueniantur in petra.
Et ipse de se dominus. Ecce inquit uenit princeps mundi huius: & nihil in me inuenit: id est sui operis: sui q; uesti-
gii. Ob hanc iubetur nobis: ne exprobremus homini reuerenti a peccatis suis: & ne abominemur ægyptum:
quia ipsi quondam in ægypto fuimus: & de luto ac lateribus Pharaoni extruximus ciuitates: & quia captiui du-
cti

Quorū gēna legis

Historia lex dicitur

psalmi lex appellatur

Lex humani generis

Peccatius peccatum

Non concupisces.

Et sumus in babylonē lege peccati: qđ in mēbris nris morabat. Cūq; uidere extrema desperatio: imo aperta cōfessio oēm hoīem diaboli laq̄is irretiri: cōuersus in se apostolus: imo hō sub cuius psona apostolus loq̄bat: agit gr̄as saluatori: q; redēptus sit sāguine eius: & sordes in bap̄tismo deposuerit: & nouū christi assūperit uestimentum: & mortuo ueteri hoīe natus sit hō nouus: qui dicat. Miser ego hō: quis me liberabit de corpore mortis huius: Gr̄a dei p̄ Iesū christū dominū nostrū. Quod sicui nō uideet sub psona sua hoc apostolū de aliis dicere: exponat: quomō Daniel quē iustū fuisse nouimus: quasi de se dicat cū pro aliis depræcat. Peccauimus: iniq̄ fecimus: iniuste gessimus: impie egimus: & recessimus ac declinauimus a mādati & iudiciis tuis: & nō audiuius seruos tuos pphetas: qui locuti sūt in noīe tuo ad reges nros & principes & p̄res: & ad oēm populū terræ. Tibi domine iusticia: nobis autē cōfusio. Illud quoq; qđ in trigesimo primo psalmo dī. Peccatū meū cognitū tibi feci: & iniquitatē meā nō abscondi. Dixi cōfitebor aduersū me iniusticiā meā domino: & tu remisisti impietatē peccati mei. Pro hac orabit ad te oīs sanctus in tēpore opportuno: nō Dauid & iusto uiro: & ut simpliciter loquat: propheta: cuius uerba narrantur: sed peccatori congruit. Cūq; iustus sub psona pœnitentis talia profudisset: a deo meretur audire. Intelligere te faciam: & docebo te in uia hac qua ambulabis: confirmabo super te oculos meos. In trigesimo quoq; septimo psalmo: cuius titulus est in cōmēmorationē: ut doceat nos semper peccatorum nostrorū memores esse debere: & agere p̄niam: tale quid legimus. Non est pax ossibus meis a facie peccatorū meorū. Quoniā iniquitates meæ eleuatae sūt sup̄ caput meū: quasi onus graue grauatae sūt sup̄ me. Corruptæ sunt & putruerūt cicatrices meæ: a facie insipiētia meæ. Afflictus sū & icuruatus sū usq; ad finē. Totus hic apostoli locus: & in superioribus & in cōseq̄ntibus: imo oīs epistola eius ad romanos nimis obscuritatibus inuoluta est: ut si uoluerō cūcta differere: nequaquā mihi unus liber: sed magna & multa erūt scribenda uolumina.

Quare apostolus Paulus in eadē ad Romanos scribit epistola: Optabā ego ipse anathema esse a xp̄o pro fr̄ibus meis ac pp̄inqs meis iuxta carnē: q̄ sūt israel: quoq; adoptio & gloria & testamētū & legis latio & cultus & repromissioēs: quoq; p̄res & ex q̄bus ē christus iuxta carnē: q̄ sup̄ oīa dei benedictus ī sœcula amē. XCII.

RE uera ualida q̄stio: quō apostolus q̄ supra dixerat. quis nōs separabit a charitate christi: tribulatio an angustia: an persecutio: an fames: an nuditas: an periculū: an gladius: Et rursum: confido autē quia neq; mors: neq; uita: neq; angeli: neq; principatus: neq; p̄sentia: neq; futura: neq; fortitudo: neq; excelsa: neq; profundū: neq; alia creatura poterit nos separare a charitate dei: quam habemus in christo Iesu domino nro: nunc sub iureiurando confirmet & dicat: ueritatē dico in christo Iesu: non mentior: testimonium mihi prohibēte cōsciā meā in spiritu sancto: quoniā tristitia est mihi magna: & continuus dolor cordi meo. Optabā enim anathema esse a christo pro fratribus meis & propinquis iuxta carnē: & reliqua. Si. n. in deū tāta est charitatis: ut nec metu mortis nec spe uitæ nec persecutiōe nec fame nec nuditate nec piculo nec gladio possit separari a charitate eius: & si angeli quoq; & pt̄ates & uel p̄sentia uel futura & oēs cælog; fortitudines & excelsa pariter ac profunda & uniuersa simul creatura ei ingruat: qđ nequaquā pōt fieri: tamen nō separeretur a charitate dei: quā habet in christo Iesu. Quæ est ista tāta mutatio: imo inaudita prudētia: ut pro charitate christi nos h̄re christū: Et nō forsītā nō credamus: iurat & cōfirmat in christo: & cōsciā suā testē iuocat spiritū sanctū: se h̄re tristitiam: & nō leuem ac fortuitā: sed magnā & icredibilē: & habere dolorē ī corde: nō qui ad horā pungat & transeat: sed qui iugiter in corde p̄maneat: Quo tendit ista tristitia: Ad quid proficit incessabilis dolor: Optat anathema esse a christo: & perire: ut alii salui fiant: Sed si consideremus Moȳsi uocem: rogantis deum pro populo iudæorū atq; dicentis. Si dimittis eis: peccatum suum dimitte. Si autē nō uis: dele me de libro tuorū quem scripsisti: perspiciemus eundem & Moȳsi & pauli apud creditum sibi gregem affectum. Pastor enim bonus ponit aīam suā pro ouibus. Mercenarius autem cum uiderit lupum uenientem: fugit: quia non sunt eius oues. Et hoc ipsum est dicere. Optabam anathema esse a christo: & dele me de libro quem scripsisti.

Qui enim delentur de libro uiuentium: & cum iustis non scribuntur: anathema fiunt a domino. Simulq; cerne apostolum quantæ charitatis in christo sit: ut pro illo cupiat mori: & solus perire: dummodo omne in illum credat hominum genus: perire autem non in perpetuum: sed p̄sentia. Qui enim perdidit animam suā pro christo: saluam eam facit. Vnde & de quadragesimo & tertio p̄ salmo assumit exemplum: Quoniam propter te mortificamur tota die: reputati sumus ut oues occisionis: uult ergo apostolus perire carne: ut alii saluentur in spiritu: suum sanguinem fundere: ut multorum anime conferuentur. Quod autem anathema interdum occisionem sonet: multis ueteris instrumenti testimoniis pro bari potest. Et ne leuem putemus esse tristitiam & modicam causam doloris: iungit & dicit. Pro fratribus meis & propinquis iuxta carnē. Quando propinquos appellat & fratres iuxta carnem in spiritu a se ostendit alienos. Quorum est inquit adoptio quæ significantius gr̄æ dicitur: uel de quibus quōdā dominus loquebatur. Filius primogenitus meus israel: & filios genui & exaltaui. Nunc dicit filii alieni mentiti sunt mihi: & quoq; gloria ut de cunctis gentibus eligeretur in peculia rem populū dei: & quoq; testamēta: unū in s̄ra alter; in sp̄itu: ut qui prius in carne seruiuerunt cerimonis legis aboli: postea seruirent in spiritu mandatis ea angelū sempiterni: Et legis latio ad utrūq; responderet: & noui & ueteris testamēti: & cultus: id est uera religio & promissiones: ut quicquid repromissum est patribus compleretur in filiis. Et quod omnibus maius est: ex omnibus quibus christus de Maria genitus uirgine: ut sciremus: quis iste sit christus: causas doloris sui uno sermone comprehendit: qui est super oīa deus benedictus in sœcula amen. Ut iste tantus ac talis ab eis non reciperetur: de quoq; stirpe generatus est. Et nihilominus laudat iudicii ueritatem: ne sententia dei in propinquos & fratres displicere uideatur: & uel aūstera esse uel nimia: In quibus igitur tanta fuerunt bona: dolet eum nunc tanta mala sint.

nuditas

Anathema occisio

Quid uelit intelligi qđ idē apostolus scribit ad colocēses. Nemo uos superet uolēs i humilitate mentis & reli-
giōe angelorū quæ uidit ambulās frustra inflatus sensu carnis suæ: & non tenens caput: ex quo totū corpus p̄ ne
xū & cōiunctiōis sūministratū: & cōiunxū crescit in augmētū dei & reliqua. .XCIII.

Illud qđ crebro diximus: & si imperitus sermone: nō tamen scia nequaquā Paulū de humilitate: sed de
cōsciā ueritate dixisse: etiā nūc approbamus. Profūdus. n. & recōditos sensus lingua nō explicat. Et
cū ipse sentiat qđ loquat̄: in alienas aures puro nō pōt trāsterre sermone. Quē cū in uernacula lin-
gua habeat disertissimū: q̄ppe ut hebræū ex hebræis: & cruditus ad pedes Gamalielis uiri in lege doctissimi: sei-
psū interpretari cupiēs: inuoluit. Si autē in græca lingua hoc ei accidit quā nutritus in Tharso Ciliciæ a parua
ætate ibiberat: qđ de latinis dicēdū est: q̄ uerbū de uerbo exprimere conātes: obscuriores faciunt eius sūas: & ue-
luti herbis crescētibus frugū strāgulāt ubertatē. Conabimur itaq; παρρησίου Τικῶς sensus eis euoluere: & tri-
tam simplicitatem eloquii suo ordini reddere atq; iuncturæ: ut simplici stamine uerborū fila decurrant: puroq;
subtegmie apostolici sermonis textura subcrescat. Nemo uos superet: nemo aduersū uos brauium accipiat: hoc
enim græce dicitur κατὰ πρόθετον. Quando quis in certamine positus iniquitate agonizet: uel insidiis ma-
gistro: βραβιον. & palmā sibi debitā pdit. Multaq; sunt uerba quibus iuxta morē urbis & puincia suæ familia-
rius apostolus utitur. Ex quibus exēpli grā pauca ponēda sūt. Mihi autē parū est iudicari ab humana die: hoc est
ἀπὸ ἀνθρώπων ἡμεῶς & humanū dico: hoc est ἀνθρώπινον λέγω οὐκ ἄτενα γκῆσα υμᾶς hoc est non
grauaui uos: ut nūc dicitur μηδὲ ὑμᾶς κατὰ πρόθετον. i. nullus brauium accipiat aduersum uos. Quibus
& aliis multis uerbis usq; hodie utuntur Cilices. Nec hoc miremur in apostolo: si utatur eius linguæ cōsuetudi-
ne: in qua natus est: & nutritus: cū Virgilius alter Homerus apud nos priæ suæ sequens consuetudinē sceleratū
frigus appelleret. Nemo ergo uos superet ac deuincat: uolens in humilitate s̄ræ sequi & angelorū religionē atq; cul-
turā: ut nō seruiatis spiritali intelligētia: sed exēplaribus futuroꝝ quæ nec ipse uidet: qui uos supere desiderat
siue uidit: utrūq; n. habet in græco. Præserti cū tumens ambulet: & incedat inflatus: mētisq; supbiā gestu corpo-
ris præferat. Hoc. n. significat εὐαγγέλιον σαρκαρῶν. Frustra cū inflatur & tumet sensu carnis suæ: carnaliter cū
cōtra itelligēs: & traditionū iudaicā deliramēta perquirēs: & nō tenēs caput oīum scripturā: illū de quo scri-
ptū est. Caput uiri christus est. Caput autē ac principiū totius corporis eorūq; qui credunt & oīs intelligētia spi-
ritalis: ex capite corpus ecclesiæ p̄ suas cōpages atq; iuncturas uitalē doctrinā cælestis accipit sucū: ut oīa paula-
tim membra uegetent: & p̄ occultos uenarū meatus fundatur defæcatus sanguis ciborū: & ministretur atq; suc-
crescat: imo teneat tēperātia corporis: ut de fonte capitis rigati artus crescat in perfectionē dei: & impleatur salua-
toris oīo. Pater uolo ut sicut ego & tu unū simus: sic & isti in nobis unū sint: ut postq̄ nos christus tradiderit pa-
tri: sit deus oīa in oībus. Tale qđ & in uerbis & in sensibus & in genere locutiōis obscurissimā scribit ad Ephesi-
os. Veritatē autē loquētes i charitate: crescāmus in illo p̄ oīa: qui est caput christus: ex quo totū corpus cōpactū
& cōnexū p̄ oīm iuncturā subministratiōis: secundū operationē in mensurā uniuscuiusq; mēbri augmētū cor-
poris facit in ædificationē sui in charitate: super quo in cōmentariis eiusdē epistolæ plenius diximus. Loquimur
autē uniuersa contra eos qui credētes ex iudæis in dominū saluatorē: iudaicas cerimonias seruare cupiebant: sup
qua & in actibus apostolorū non parua q̄stio concitata est. Vnde & supra Paulus ait de his qui magistros legis
esse se iactant. Nemo uos iudicet in cibo & potu: q̄ alia munda sitalia imunda: aut in parte diei festi: ut alios di-
es festos putent: alios non festos. Nobis enim qui christum credimus resurgentem iugis & æterna festiuitas est.
Aut in parte neomeniæ hoc est calendarū: & mensis noni: quando decrescens luna finitur: & noctis umbra tegi-
tur. Christianorū enim lumen æternum est: & semp̄ solis iusticiæ radiis illustratur. Aut in parte sabbatorū ut nō
faciant seruire opus: & onera non portent: quia nos sumus christi libertate donati: & onera peccatorū portare de-
sinimus. Hæc inquit oīa umbra sunt futuroꝝ: & imagines uenturæ felicitatis: ut in quibus iudæi hæsitant iuxta
s̄ram: & tenentur in terra: nos iuxta spiritū transeamus ad christū: qui ad distinctionē umbrarū nunc corpus ap-
pellatur. Quomō enim in corpore ueritas est: & in corpore umbra mendaciū: sic in spiritali intelligentia mūdus
oīs & cibus & potus & tota festiuitas & perpetuæ calendæ & æterna requies expectanda est: Quærimus quid
dicere uoluerit in humilitate & religione angelorū: aut quem sensum habeat. Ex quo dominus locutus est ad di-
scipulos: surgite: abeamus hinc: & relinquetur uobis domus ur̄a deserta: & locus in quo dominus spiritaliter cru-
cifixus est: ægyptus uocatur & sodoma: oīs iudaicarum obseruationum cultura destructa est: & quascūq; offe-
runt uictimas non deo offerunt: sed angelis refugis & spiritibus immundis. Nec mirum si hoc post passionem
domini faciant: cum per Amos quoq; prophetam dicatur ad eos. Nunquid hostias & uictimas obtulistis mihi
.xl. annis in deserto domus israel: & assumpsistis tabernaculum moloc: & sydus dei rēpha: figuras quas feci-
stis ut adoretis eas. Quod plenius in concione iudaica Stephanus martyr exponens & reuolucus historiam ue-
terem sic locutus est: & uitulum fecerunt in diebus illis: & obtulerunt hostias idolo: & lætabantur in opibus
manuum suarū. Conuersus autem deus est: & tradidit eos ut colerent militiam cæli: sicut scriptum est in libro p̄-
phetarum. Militia autem cæli non tantum sol appellatur & luna & astra rutilantia: sed omnis angelica multi-
tudo eorūq; exercitus: qui hebraice appellatur sabaoth: idest uirtutum siue exercituum. Vnde & i euāgelio iux-
ta Lucam legimus. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium deum & dicentium.
Gloria in altissimis deo: & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Facit enim deus angelos suos spiritus. & mi-
nistros suos ignem urentem: & ut sciamus semper eos qui colebant idola licet in tempore hostias uiderentur of-
ferre: non deo eas obtulisse: sed angelis per Ezechiel plenius discimus. Dedi eis iustificationes & præcepta nō bo-
na. Non enim sanguinem hircorū aut tauroꝝ quærit deus: sed sacrificium domini spiritus contribulatus: cor cō-
tritum

Paulus eruditus ad pedes
Gamalielis

Cilices.

Scalenti frigus

Homonia

Sabaoth

aduentu domini non præueniemus eos: qui dormierunt: quoniā ipse dominus in iussu & in uoce archangeli & in tuba dei descendet de cælo: & mortui qui in christo sunt: resurgent primi: deinde nos qui uiuimus: qui residui sumus simul rapiemur cū illis in nubibus obuiam domino in aera: & sic semper cum domino erimus: Itaq; consolamini inuicem in uerbis istis. Quod audientes macedones non intellexerunt: quos secum uiuentes apostolus uocet: & qui dicantur residui: qui cum illo rapiantur in nubibus obuiam domino: sed arbitrati sunt: dum adhuc essent in corpore ante q̄ gustarent mortem: christum in sua maiestate futurum. Quod apostolus audiens rogat eos: & adiurat per aduentum domini nostri Iesū christi: ut non cito moueantur: neq; per spiritum neq; per sermonem neq; per epistolam tanq̄ ab eo scriptam: quasi instet dies domini. Duos autē esse aduentus domini saluatoris: & oīa propheta: docent uolumina: & euangelioꝝ fides: q; primum in humilitate uenerit: & postea sit uenturus in gloria: ipso domino protestante quæ ante consumationē mundi uentura sint: & quomō uenturus antichristus: quando loquitur ad apostolos. Cū uideritis abominationē desolationis: quæ dicta est a Daniele propheta stante in loco sancto: qui legit intelligat: tunc qui in iudæa sunt fugiant ad montes: & qui in tecto non descendant tollere aliquid de domo sua. Et tunc si quis uobis dixerit. Ecce hic christus aut illic: nolite credere. Surgent enim pseudo christi & pseudo propheta: & dabunt signa magna & prodigia: ita ut in errorem inducatur si fieri potest: etiam electi. Ecce prædixi uobis: Si ergo dixerint uobis Ecce in deserto est: nolite exire. Ecce in penetralibus: nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente: & paret usq; in occidentem: ita erit aduentus filii hominis. Ac deinde tunc apparebit signum filii hominis in cælo: & uidebunt filium hominis uenientem in nubibus cæli cum uirtute multa & maiestate: & mittet angelos suos cum tuba & uoce magna: & congregabit electos eius a quatuor uentis a summo cæloꝝ usq; ad terminos eorū. & utiq; de antichristo loquitur ad iudæos. Ego ueni in nomine patris mei: & non credidistis mihi: si alius ueniet in nomine suo: illum suscipietis: Igitur Theſſalonicensium aīos: uel occasio nō intellectæ epistolæ: uel ficta reuelatio: quæ p̄ sonū deceperat dormientes: uel aliquoꝝ coniectura Esaiæ & Danielis euangelioꝝ uerba de antichristo pronunciata in illud tempus interpretantium mouerat: atq; turbauerat: ut in maiestate sua tunc christum sperarent esse uenturum: Cui errori medetur apostolus: & exponit quæ ante aduentum christi debeant præstolari: ut cum illa facta uiderint: tunc sciant antichristum: id est hominem peccati & filium perditionis: qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus: aut quod colitur: & q̄ in templo dei sedeat esse uenturum. Nisi inquit uenerit discessio primum: quod græce dicitur ἀποστασία ut oēs gentes quæ romano imperio subiacent: recedant ab eis: & reuelatus fuerit homo peccati: id est ostensus: quem omnia propheta: uerba prænuñciāt: homo peccati: in quo fons omnium peccatoꝝ est: & filius perditionis: id est diaboli. Ipse est uniuersoꝝ perditio: qui aduersatur christo: & ideo uocatur antichristus: & extollitur super omne quod dicitur deus: ut cunctaꝝ gentium deos siue probatam omnem & ueram religionem suo calcet pede & in templo dei uel hierosolymis ut quidam putant: aut certe in ecclesia ut uerius arbiramur: sederit ostendēs se esse tanq̄ ipse sit christus & filius dei. Nisi inquit fuerit romanum imperium ante desolatum: & antichristus præcesserit: christus non ueniet: qui ideo ita uenturus est: ut antichristum destruat. Meministis ait q; hæc ipsa quæ nunc scribo per epistolam: cum apud uos essem præſenti sermone narrabam: & dicebam uobis christum non esse uenturum: nisi præcessisset antichristus. Et nunc quid detineat: scitis: ut reueletur in suo tempore. hoc est quæ causa sit: ut antichristus in præſentiarum non ueniat: optime nostis. Nec uult aperte dicere romanum imperium destruidum: quod ipsi qui imperant: æternum putant. Vnde secundum Apocalypsim Ioannis in fronte purpuratæ meretricis scriptum est: nomen blasphemæ: id est romæ æternæ. Si enim aperte audacterq; dixisset Non uenit antichristus: nisi prius romanum deleatur imperium: iusta causa persecutionis in orientem tunc ecclesiam consurgere uidebatur. Quodq; sequitur: iam enim mysterium operatur iniquitatis tantum: ut qui tenet nunc teneat: donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus: hunc habet sensum. Multis malis atq; peccatis: quibus Nero impurissimus Cæsarum: mundum præmit: antichristi parturitur aduentus: & quod ille operaturus est: postea in isto ex parte completur. Tantum ut romanum imperium: quod nunc uniuersas gentes tenet: recedat: & de medio fiat: & tunc antichristus ueniet fons iniquitatis: quem dominus Iesus interficit spiritu sui: diuina uidelicet potestate: & suæ maiestatis imperio. Cuius iussisse: fecisse est: non in exercitus multitudine: non in robore militum: non in angelorum auxilio: sed statim ut ille aduenerit interficietur antichristus. Et quomodo tenebræ solis fugantur aduentu: sic illustratione aduentus sui: eum dominus destruet atq; delebit. Cuius opera sathanæ sunt opera. Et sicut in christo plenitudo diuinitatis fuit corporaliter: ita & in antichristo omnes erunt fortitudines: & signa & prodigia: sed uniuersa mendacia. Quomodo enim signis dei: quæ operabatur per Moysem magi suis resistere mendaciis: & uirga Moyſi deuorauit uirgas eorum: ita mendacium antichristi Christi ueritas deuorabit. Seducuntur autem eius mendacio: qui perditioni sunt præparati. Et quia tacita quæstio poterat commoueri: cur enim concessit deus omnem eum habere uirtutem: signa atq; prodigia: per quæ seducantur: si fieri potest: etiam electi dei: Solutio præuenit quæstionem: & quod opponi poterat: ante q̄ opponatur: absoluit. Faciet inquit omnia non sua uirtute: sed concessione dei: propter iudæos ait: ut qui noluerunt charitatem recipere ueritatis: hoc est christum: quia dei diffusa est in corda credentium. Et ipse dicit. Ego sum ueritas: de quo in psalmis scriptum est: Veritas de terra orta est. Qui ergo charitatem & ueritatem non receperunt: ut Saluatore suscepto salui fierent: mittet illis deus non operatorem: sed ipsam operationem: id est fontē erroris: ut credant mendacio: quia mendax est ipse: & pater eius. Et siquidē antichristus de uirgine natus esset: & primus uenisset in mundum: poterant iudæi habere excusationē: & dicere: q; putauerit ueritatis: & iccirco mendaciū pro ueritate susceperunt. Nūc autē ideo iudicandi sunt: imo procul dubio cōdēnandi: quia christi ueritate

ἀποστασία

Antichristus filius perditionis

• • • Nero Impurissimus

et //

dyar...

Belzebub demon

clamitent daemones esse uirtutes: & oia signa quae facta sunt: non ad diuinam magnificentiam sed ad diabolum pertinere unde & saluator noster toto responisioe suae hoc agit argumento: ut doceat: non posse sathanam eiici a sathana: & regnum eius inter se non esse diuisum. Cum enim diaboli studium sit: dei laedere creaturam: quomodo eiusdem poterit esse uoluntatis sanare laegentes? Et seipsum de obsessis fugare corporibus? Probet itaque Nouatianus aliquem de iis qui sacrificare compulsi sunt: ante tribunal iudicis respondisse oia quae in euangelio scripta sunt: non a filio dei: sed a belzebub principe daemonum esse perfecta: & tunc poterit approbare irremissibile in spiritu sancto esse blasphemiam. Ut autem & acutius aliquid interrogemus: respondeat quid sit contra filium hoies dicere uerbum: & in spiritu sancto blasphemare. Ego quippe assero iuxta sensum illius: eos qui Christum in persecutione negauerint: contra filium hoies dixisse: & non in spiritu sancto blasphemasse. Qui enim interrogatur: an christianus sit: & christianum se non esse responderit: utique negando Christum: hoc est filium hoies: spiritui sancto non fecit iniuriam. Si autem Christum negando: negauit & spiritum: edisserat haeticus: quomodo non peccet in spiritu: qui filium hoies denegauerit. Aut si spiritum sanctum hoc loco intelligendum patrem putat: praesens nulla est a negatore metio facta: cum negaret Petrus apostolus eo tempore quo ancillae interrogatione perterritus dominum negauit: & in spiritu sancto uidetur commisisse peccatum. Si id quod ait nescio hominem: redicule uoluerit interpretari: non Christum eum negasse sed hominem: mendacem faciet saluatore: qui se hoc est filium dei negandum esse praedixerat. Si autem negauit filium dei: unde & amare fleuit: & trinam negationem: trina postea confessione deleuit: manifestum est peccatum in spiritu sancto: ideo non posse dimitti: quod habeat blasphemiam: ut cum uideas in uirtutibus deum: belzebub calunieris in factis. Doceat igitur aliquem negatorem belzebub uocasse Christum: & ultro referat gradum: negatorem non posse ueniunt consequi post ruinam. Quia aliud est tormentis credere & se christianum negare: Aliud Christum diabolum dicere: sicut tibi ipsa scriptura: atque contextus lecta attentius poterunt demonstrare. Fuerat quidem proluxus differendum. Sed quoniam amicis & quae ad nostrum hospitium conuenerunt: praesentiam nostram negare non possumus: & ut tibi statim non responderem: admodum uisum est arrogantis: latam disputationem breui sermone comprehendimus: ut non tam epistola: quam commentariolum dictarem.

Epistola Cromatii & Heliadori episcoporum ad beatum Hieronymum librum de ortu uirginis Mariae: qui a beato Matthaeo euangelista editus dicebatur: transferri postulantium.

Epistola. C.

Dilectissimo fratri Hieronymo praesbytero Cromatius & Heliadorus episcopi salutem in domino. Ortum Mariae reginae uirginis simul & natiuitatem atque infantiam domini nostri Iesu christi in apocryphis inuenimus libris: in quibus multa contraria nostrae fidei considerantes scripta recusanda credimus uniuersa: ne per occasionem Christi laeticiam antichristo traderemus. Ista igitur nobis considerantibus extiterunt uiri dei Armenius & Virinus: qui dicerent sanctitatem tuam beatissimi Matthaei euangelistae manu scriptum uolumen hebraicum inuenisse. In quo & uirginis matris & saluatoris infantia esset scripta: & ideo tuae charitatis pro ipsum dominum nostrum Iesum Christum expetimus: quatenus & illud ex hebraeo latinis auribus tradas non tantum ad percipiendum quae sunt Christi insignia: quantum ad haeticorum astutiam excludendam: qui ut doctrinam malam instituerent: bonam christi natiuitatem suo mendacio miscuerunt: sicut post dulcedinem uitae: mortis amaritudinem occultarent. Erit ergo purissimae pietatis: uel ut rogantes fratres exaudias: uel episcopos exigentes charitatis debitum quod idoneum credideris recipere facias. Vale in domino: & ora pro nobis.

Beati Hieronymi ad praedictos episcopos de eadem re responsiua.

Epistola. CI.

Dominis sanctis & beatissimis Cromatio & Heliodoro episcopis Hieronymus exiguus christi seruus in domino salutem. Qui terram auri consciam fodis: non ilico arripit quicquid fossa profuderit laetata: sed prius quam fulgens pondus uiibrantis iactus ferri suspendat: iterum uertendis suspensis: cespitibus immoratur: & spiritualiter qui nodum lucris augeat arduum opus iniungit: cum hoc fuerit mihi a ueltra beatitudine imperatum: quod nec ipse sanctus Mattheus apostolus & euangelista uoluit in apertis describi. Si enim hoc secretum non esset: euangelio utique ipsius quod edidit addidisset: sed fecit hunc libellum hebraicis litteris ob signatum: quem usque adeo edidit: ut & manu ipsius liber scriptus hebraicis litteris a uiris religiosissimis habeatur: quae etiam a suis prioribus per successus temporum suscepit. Hunc autem ipsum librum nunquam alicui transferendum tradiderunt: textum eius aliter atque aliter narrauerunt. Sed factum est: ut a Manichaei discipulo nomine Seleuco: qui etiam apostolorum gesta falso sermone conscripsit: hic liber editus non aedificationi: sed destructioni materiam exhiberetur: & quod talis probaretur in synodo: cui merito aures ecclesiae non paterent. Cesset nunc oblatrantium morsus: non istum libellum canonicis nos superaddimus scripturis: sed ad detegendum haeseos fallaciam apostoli atque euangelistae scripta transferimus. In quo opere non tam piis iubentibus episcopis obtemperamus: quam impiis haeticis obuiamus. Amor igitur est Christi: cui satisfacimus credentes: quod nos suis orationibus adiuuent: qui ad saluatoris nostrae infantiam sanctam per nostram potuerint obedientiam peruenire.

Expeditio seu translatio historiae Annae & Ioachim de conceptu uirginis Mariae prout a beato Matthaeo scriptum ferebatur.

Epistola. CII.

Petit a me: ut uobis rescribam quid mihi de quodam libello quod de natiuitate sanctae Mariae a nonnullis habetur: & ideo scire uos uolo multa in eo falsa inueniri. Quidam namque Seleucus quae passiones apostolorum conscripsit: hunc libellum composuit. Sed sicut de uirtutibus eorum & miraculis per eos factis uera dixit: de doctrina uero eorum plura mentitus est: Ita & hic multa non uera de corde suo confinxit: proinde ut in hebraeo habetur: uerbum ex uerbo transferre curabo: siquidem sanctam euangelistam Mattheum eundem libellum liquet composuisse: & in capite euangelii sui hebraicis litteris ob signatum opposuisse: quod an uerum sit auctori praefationis & fidei scriptoris committo. Ipse enim ut haec dubia esse pronuncior: ita liquido falsa non
clvii.

monstrabat. Igitur sacrificio secundū consuetudinē legis celebrato: & uoto suo pfecto: uirginē intra septa tēpli cū aliis uirginibus ibidē educandis dimiserunt. Ipsi uero domū regressi sunt. Virgo autē domini cū aetatis pfectu & uirtutibus proficiebat: & iuxta psalmistā pater & mater dereliquunt eam: dominus autē assūpsit eā. Quotidie nāq; ab angelis frēntabatur: quotidie diuina uisione fruebatur: quā eā a malis oibus custodiebat: & bonis oibus redundare faciebat. Itaq; ad quartūdecimū annū usq; puenit: ut non solū nihil de ea mali reprehensione dignū confingere possent: sed & boni oēs qui eā nouerant: uita & cōuersationē eius admiratione dignā iudicarent. Tunc pontifex publice denunciabat: ut uirgines quae in tēplo cōstituēbant: & hoc aetatis tēpus implessent: domū reuerterent: & nuptiū secundū morē gentis & aetatis maturitatē operā darent. Cui mandato cū caeterae pronae paruissent: sola uirgo domini Maria hoc se facere nō posse respondit: dicens. Se quidē & patres suos & domini seruitio mancipasse: & insuper seipsā domino uirginitatē uouisse: quā nunq; uiro aliquo commixtionis more cognito uiolare uellet. Pontifex uero ī angustia cōstitutus animi: cū neq; cōtra scripturā quae dicit uouete & reddite: nouū infringendū putaret: neq; morē genti insuetū introducere auderet: praecepit ut ad festiuitatē quae iminebat: omnes ex hierosolymis & uicinis locis primores adessent: quos cōsilio scire possent: quid de tam dubia re faciendū esset. Quod cū fieret: oibus in comune placuit: dominū super hac re esse consulendū. Et cūctis quidē orationi incumbētib; pontifex ad cōsulendū deū ex more accessit. Nec mora: cūctis audiētib; de oraculo & de propiciatorii loco uox facta est: secundū Esaiā uaticiniū requirendū esse cui uirgo illa condēnari & desponsari deberet: liquet enī Esaiā dicere. Egredietur uirga de radice iesāe: & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eū spiritus domini: spiritus sapientiae & intellectus: spiritus cōsiliū & fortitudinis: spiritus scientiae: & pietatis: & repleuit eū spiritus timoris domini. Secundū hanc ergo prophetiā cūctos de domo & familia Dauid nuptui habiles nō coniugatos uirgas suas allaturos ad altare predixit: & cuiuscunq; post allatōnē uirgula florē germinasset: & in eius cacumine spiritus domini in specie colūbae cōsedisset: ipsū esse cui uirgo cōmendari & desponsari deberet. Erat autē inter caeteros Ioseph homo de domo & familia Dauid grādāeus: cūctis uero uirgas suas iuxta ordinē deferentibus solus ipse suā subtraxit. Vnde cū nihil diuinā uoci consonum apparuisset: pontifex iterato deū consulendū putauit: qui respondit solū illū ex his qui designati erant: uirgam suam non attulisse: qui uirginē desponsare deberet. Proditus est itaq; Ioseph. Cū enim uirgam suā attulisset: & in acumine eius colūba de caelo ueniens cōsedisset: liquido oibus patuit ei uirginē desponsandā fore. Igitur nuptiarū iure de more celebrato: ipse quidē in bethleē recedit ciuitatē: domū suā dispositurus: & nuptiis necessaria procuraturus. Virgo autē domini Maria cū aliis septē uirginibus coeuis & collactancis quas a sacerdote acceperat: ad domū parentū suorū in galilaeā reuersa est. His uero diebus primo scilicet aduentus sui in galilaeā tempore missus est ad eam angelus Gabriel a deo: qui ei conceptū dominicū narraret: & cōceptionis uel modū uel ordinē exponeret. Deniq; ingressus ad eā: cubiculū quidē ubi manebat ingenti lumine perfudit: ipsam uero gratantissime salutans dixit. Ave Maria uirgo domini gratissima: uirgo gratia plena: dominus tecū: benedicta tu pra omnibus mulieribus: benedicta pra omnibus haecenus natis hominibus. Virgo autē quae iam angelicos bene nouerat uultus: & lumē caeleste insuetū nō habebat: neq; angelica uisione territa: neq; luminis magnitudine stupefacta: sed in solo eius sermone turbata est: & cogitare cōcepit qualis ista saluatio tā insolita esse possit: quidue portenderet: uel quē finē esset habitura. Huic cogitationi angelus diuinitus inspiratus occurrens: ne timeas inquit Maria: quasi aliquid contrariū tuae castitati hac saluatioe praetexam. Inuenisti enim gratiā apud dominū: quia castitate elegisti: ideoq; uirgo sine peccato concipies: & paries filiū: hic erit magnus: quia dominabit a mari usq; ad mare: & a flumine usq; ad terminos orbis terrae: & filius altissimi uocabit: quia qui in terris nascitū humilis: in caelo regnat sublimis: & dabit illi dominus deus sedē. Dabit patris eius: & regnabit in domo iacob in aeternū: & regni eius nō erit finis. Ipse quippe rex regū & dominus dominantiuū est: & thronus eius in saeculū saeculi. His angeli uerbis uirgo non incredula: sed modū scire uolens respondit. Quomodo istud fieri potest: Nā cū ipsa uirgī iuxta uotū meū nunq; cognoscā: quomodo sine uirili seminis incremento parere possū? Ad hoc angelus. Ne existimes inquit Maria q; humano more cōcipias. Nā sine uirili cōmixtione uirgo cōcipies: uirgo paries: uirgo nutries. Spiritus enim sanctus superueniet in te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi contra omnes ardores libidinis. Ideoq; quod nascetur ex te solū erit sanctū: quia solum sine peccato conceptū: & natū uocabit filius dei. Tūc Maria manibus expansis & oculis ad caelū leuatis dixit. Ecce ancilla domini (neq; enim dominae nomine digna sum) fiat mihi secundū uerbuū tuum. Longū forte & quibusdā tādiosum erit: si cūcta huic opusculo inferere uoluerimus: quae natiuitatē dominicā uel praecessisse uel subsequuta fuisse legimus. Vnde his omifis quae in euangelio plenius scripta sunt: ad ea quae minus habentur narranda accedamus. Ioseph igitē a iudaea in galilaeā ueniens: desponsatā sibi uirginē uxorem ducere intendeat. Iam nāq; tres fluxerant menses: & quartus instabat ex eo tēpore quo sibi desponsata fuerat. interea paulatim utero puerperae intumescēte: puer per se manifestare cōcepit: neq; hoc latere potuit ioseph: nā sponsi more liberius ad uirginē introiens: & familiaris cum ea loquens: grauidam esse deprehendit. Aestuari itaq; animo & fluctuare cōcepit: quia ignorabat quid sibi potissimū esset faciendū: neq; n. eam traducere uoluit: quia iustus erat: neq; fornicationis suspitione infamare: quia pius. Itaq; cogitabat clā dissoluere coniugiū: & occulte dimittere eam. Hae autē eo cogitante: ecce angelus domini ei apparuit in sōnis dicens. Ioseph fili David noli timere: hoc est ne uelis fornicationis suspitionem i uirgine habere: uel aliquid sinisterum cogitare: neq; timeas eam in uxore ducere. Quod enim in ea natū est: & nūc animū tuū angit: non hois sed spiritus sancti est opus. Pariet enī oīum uirgo sola dei filiū & uocabis nomē eius Iesū: id est saluatorē. Ipse enim saluū faciet populū suū a peccatis eorū. Igitur Ioseph secundū angeli praecceptum

Ioseph grandis

Virgo Ioseph

Gratissima saluatoris

Trahuere infamare

uiri

cu

dauid

.clviii.

uirginem uxorem duxit: nec tamen cognouit cognouit eam: sed caste procurans custodiuit. Itaque nonus a conceptione instabat mensis cum Ioseph uxore cum aliis quae necessaria erant assumpta Bethleem ciuitate unde ipse erat tetedit. Factum est autem cum esset ibi: impleti sunt dies ut pareret: & peperit filium suum primogenitum: sicut sancti euangelistae docuerunt dominum nostrum Iesum Christum: qui cum patre & filio & spiritu sancto uiuit & regnat deus pro oia saecula saeculorum.

Beati Hieronymi ad Mireriu & Alexandru monachos de resurrectione carnis: ubi exponit illud apostoli ad Corinthios: Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur secundum haeticorum catholicorumque sententias: in fine se excusans quod in aliquibus commentariis Origenis utatur. Epistola. CIII.

In ipso iam profectiois articulo sancti fratris nostri Syssinii: qui uestra mihi scripta detulerat: haec qualiacumque sunt dictare compellor: nec possu uestra calare prudentiam: & obsecro ne hoc dictum referatis ad gloriam: quin potius ad plenam necessitudinem: dum ita uobis quasi mihi loquor. Multas sanctorum fratrum ac sociorum de uestra prouincia ad me detulit quaestiones: ad quas usque ad diem epiphaniae largissimo spatio me responsurum putabam. Cumque furuius noctium lucubratiuiculis ad praerataque dictarem: & expletis aliis me ad uestra quasi ad difficillimam referuarem: subito superuenit asserens se ilico profecturum. Cumque eum rogaarem: ut differret iter: libere mihi cepit famam obtendere monasteriorum aegypti necessitates: nili non plenas aquas multorum in ediam: ut prope offensam esset in dominum illum ultra uelle retinere. Itaque subtegmina & stamina: liciaque & telas quae mihi ad uestra tunicam paraueram uobis inconfecta transmissi: ut quicquid mihi deest: uestro textat eloquio. Prudentes estis & eruditi: & de Canina ut ait Appius facundia ad Christi disertitudinem transmigrastis. Nec magno mihi apud uos labore opus est: quae philosophum quendam in suadendo rusticum esse pessimum narrant fabulae uix dum dimidium inquit dixeram: iam intellexerat. Itaque & ego tempore coartatus singulorum uobis qui in sacram scripturam commentariolos reliquerunt sententias protuli: & ad uerbum praerataque interpretatus sum: ut & me liberem quaestione: & uobis uetere tractatorum mittatur auctoritas: qui in legendis singulis ac probandis non mea uoluntati: sed uestro acquiescatis arbitrio. Quae ueritas quo sensu dictum sit: & quomodo in prima ad corinthios epistola Pauli apostoli sit legendum: Omnes quidem dormiemus: non autem omnes immutabimur: an iuxta quaedam exemplaria non omnes dormiemus: omnes autem immutabimur: utrumque enim in graecis codicibus inuenit. Super quo Theodorus heracleotes: quae urbs olim perinthus uocabatur: in commentariolis apostoli sic locutus est: omnes quidem non dormiemus: omnes autem immutabimur. Enoch enim & Helias mortis necessitate superata: ita ut erant in corporibus de terrena conuersatione ad caelestia regna translati sunt. Unde & sancti qui die consumationis atque iudicii in corporibus reperiendi sunt cum aliis sanctis: qui ex mortuis resurrecturi sunt: rapiantur in nubibus obuiam Christo in aera: & non gustabunt mortem eruntque semper cum domino grauissima mortis necessitate calcata. Unde ait apostolus: omnes quidem non dormiemus: omnes autem immutabimur. Qui enim ex mortuis resurrexerint: & in nubibus uiuentes rapiti fuerint: transibunt ad incorruptionem: & a mortalitate in immortalitatem mutabuntur: non in tempore: non saltim in breui spatio: sed in atomo & in puncto temporis atque momento: quo palpebra oculi moueri potest in nouissima taba. Tanta enim fiet celeritate resurrectio mortuorum: ut uiui quos in corporibus suis consumationis tempus inuenerit: mortuos de inferis resurgentes praeruenire non ualeant. Quod manifestius Paulus differens ait. Canet enim tuba: & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile istud induere incorruptionem: & mortale istud induere immortalitatem: ut possit in utraque parte uel in pena uel in caelo regno manere perpetuo. Diodorus tharsensis episcopus praerito hoc capitulo in consequentibus breuiter annotauit: in eo quae scriptum est: & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Si inquit incorrupti resurgent mortui: haud dubium quin & ipsi ad meliora mutati: quid necesse fuit dicere & nos immutabimur? An in hoc uoluit intelligi: quod incorruptio communis sit omnium: immutatio autem proprie iustorum: dum non solum incorruptionem & immortalitatem: sed & gloriam consequuntur? Apollinaris licet aliis uerbis eadem quae Theodorus asseruit quosdam non esse morituros: & de praesenti uita rapiendos in futuram: ut mutatis gloriatisque corporibus sint cum Christo: Quod nunc de Enoch & Helia credimus. Didymus non pedibus sed uerbis in Origenis transiens sententiam: contraria uia graditur. Ecce mysterium uobis loquor: omnes quidem dormiemus: non omnes autem immutabimur: quod ita differuit. Si non indigeret resurrectio interprete: nec obscuritatem haberet in sensibus: nunquam Paulus post multa quae de resurrectione locutus est intulisset. Ecce mysterium uobis dico: omnes quidem dormiemus: id est moriemur: non omnes autem sed soli sancti immutabuntur. Scio quod in nonnullis codicibus scriptum sit: non quidem omnes dormiemus: omnes autem immutabimur. Sed considerandum: an ei quod praemissum est: omnes immutabimur: possit conuenire quod sequitur: mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur: & hoc commune cum ceteris est: superfluum fuit dicere: & nos immutabimur. Quae ob rem ita legendum est: omnes quidem dormiemus: non omnes autem immutabimur. Si enim in Adae omnes moriuntur: & in morte dormitio est: omnes ergo dormiemus siue moriemur. Dormit autem iuxta idiomata scripturae: qui mortuus est spe resurrectionis futurae. Omnisque qui dormit expugnetur: si tamen non subita uis mortis eum oppresserit: & mors sono fuerit copulata. Cumque omnes ita dormierint lege naturae: soli sancti in corpore & anima in melius mutabuntur: ita ut incorruptio omnium resurgentium sit. Gloria autem atque mutatio proprie sanctorum. Quodque sequitur iuxta graecos εν τηριτη siue ροπηφοαλου. Vtrumque enim legitur: & nostri interpretati sunt in momento & in ictu siue in motu oculi: idem praefatus Didymus ita explanauit. Iuncta simul omnium resurrectione rapiantur obuiam Christo. Sed hi quos mors dissoluerit quae praesens sermo significat. Quae enim dicitur in puncto temporis & in motu oculi atque momento: futuram omnium resurrectionem cunctam primam & secundae resurrectionis fabulam excludit: ut alii primiti alii nouissimi resurrecturi esse credantur. Atomus autem punctum temporis est: quod secari & diuidi potest. Unde & Epicurus ex suis atomis mundum struit: &

non reus

uniuersa

Non differre

*Canina facundia
Disertitudo*

*Heracleotes
Perinthus*

Dormire hoc

*Atomus
Epicurus*

uniuersa conformat. Ictusque oculi siue motus qui graece dicitur $\rho\omega\tau\alpha$ tanta uelocitate transcurrit: ut pene sensum uidentis effugiat. Vnde quia in plerisque codicibus pro $\rho\omega\tau\alpha$ id est ictu uel motu $\rho\iota\pi\alpha$ legitur: hoc sentire debemus ut quod leuis pluma uel stipula: aut tenue siccuq; folium uento flatuq; raptat: & de terra ad sublime traesfertur: sic ad ictum oculi: & ad nutum dei: oium mortuorum corpora mouebunt: parata ad aduentum iudicis. Quodque iungit & dicit. In nouissima tuba: canet enim tuba: & mortui resurgunt incorrupti: & nos imutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem: duplicem habet intelligentiam: ut clamor tubae aut uocis indicet magnitudinem: iuxta illud quod scriptum est: sicut tuba exalta uocem tuam: Aut aperta oium resurrectio nunc iuxta illud quod in euangelio legimus: tu autem cum facis elemosynam: noli tuba canere ante te: hoc est abscondite fac misericordiam: & in secreto: ne uidearis de alterius miseria gloriari. Quod uerimus autem cur ad nouissimam tubam mortuos scripserit resurrecturos. Quando enim nouissima dicitur: utique alia praecesserunt. In apocalypsi Ioannis. vii. describitur tur angeli cum tubis: & unoquoque clangente: primo uidelicet secundo & tertio quarto & quinto & sexto: quod per singulos actum sit: indicat. Nouissimo autem id est septimo clamo tubae strepitu personante: mortui suscitantur: corpora quae prius haberant corruptibilia: incorrupta recipientes. Vnde post nouissimam tubam exponit apostolus quod sequatur. Canet enim tuba: & mortui resurgunt incorrupti: nos autem imutabimur: quando dicit nos: alium se: & eos: qui secum sunt: praeter mortuos esse significat. Ad quod intelligendum: sunt qui dicant mortuos qui resurgant incorrupti: esse corpora mortuorum: eos autem qui dicant esse mutandi: animas debere accipere: quando in maiorem gloriam fuerint commutatae: & peruenierint in uirginitate: & mensurae aetatis plenitudinis Christi. Alii uero asserunt mortuos debere intelligi peccatores: qui resurgunt incorrupti ut possint aeterna sustinere supplicia. Eos autem qui commutantur: esse sanctos: qui de uirtute in uirtute: & de gloria transferuntur in gloriam. Vnde ad incorruptionem mortuorum intulit. Oportet enim corruptiuum hoc induere incorruptionem. Ad id autem quod dixerat: nos imutabimur: illud adiunxit: & mortale hoc induet immortalitatem: aliud est enim immortalius: aliud incorruptio: sicut aliud mortale: & aliud corruptiuum. Quicquid autem mortale est: & corruptiuum est: sed non quod corruptiuum: statim & mortale. Corruptiuum quippe sunt corpora quae carent anima: & tamen non sunt mortalia: quia nunquam habent uitam: quod proprie animantium est: unde signanter apostolus: corruptioni incorruptionem: & mortalitati immortalitatem: resurrectionis futuram tempore copulauit. Achatius Caesariensis: quae prius turris Stratonis uocabatur: post Eulebiū Pamphili episcopus in quarto συλλογῆ τῶν ἐπιτομῶν id est collectae quaestionum libro: proponens sibi hanc eandem quaestionem latius disputauit: & utrumque suscipiens quod inter se uideatur esse contrarium: post principium quod omnium simus: sic locutus est. Dicamus primum de eo: quod magis in plurimis codicibus inuenitur. Ecce mysterium dico uobis: omnes quidem dormiemus: non omnes autem imutabimur. Mysterium dixit ut attentiores faceret auditores de resurrectione plenius disserturus. Dormitio autem mortis ista quae commutatio est oium significat: unde rectissime posuit quod omnes dormiamus: id est moriamur: sicut supra dixit. Quod uero in Adama omnes moriuntur: sic & in Christo omnes uiuificabuntur. Cum ergo omnes morituri sint: audite sacra quae dico: omnes quidem dormiemus: sed non omnes imutabimur. Canet enim tuba haud dubium quin angelus septimus: & mortui resurgent incorrupti. Si autem incorrupti erunt mortui: quomodo non imutabuntur: cum incorruptio ipsa mutatio sit. Sed haec commutatio qua Paulus mutandus: & sancti sunt: glorificatio intelligitur. Incorruptio autem ideo commutatio est oium: quia in eo miserabiliores erunt peccatores: ut ad tormenta perpetui sint: & non mortali & corruptibili corpore dissoluantur. Legimus in eadem epistola apostolo differente secretam diuersitatem resurrectionis: non in natura corporum: sed in uarietate gloriae: dum alii resurgunt ad poenas perpetuas: alii ad gloriam sempiternam. Alia enim caro uolatilius: alia piscium: alia iumentorum: & corpora caelestia: & corpora terrena: Sic inquit erit & resurrectio mortuorum: cui sententiae magis acquiescit ecclesia: ut omnes commortemur: & non omnes mutemur in gloriam. Iuxta illud quod Daniel scribit: multi dormientes in terrae puluere resurgent: alii in gloriam aeternam: alii in confusionem & obprobrium sempiternum. Qui enim resurgent in obprobrium & confusionem sempiternam: non resurgent in aeternam gloriam: in qua Paulus & quiescentium sunt mutabuntur. Quae cum ita se habeant: & sic intellecta sint a nobis: eorum tantum commutationem suscipere: qui resurgent in gloriam. Peccatores autem & qui mortui infidelium appellantur: & resurgent incorrupti: nequaquam commutationem: sed poenas perpetuas esse dicendas. Transeamus ad secundam lectionem: quae ita fertur in plerisque codicibus: non quod omnes dormiemus: omnes autem immutabimur: Ex qua nonnulli asserunt multos uiuos in corporibus reperiendos: & si non dormiant omnes: non omnes esse morituros: si autem non moriantur omnes: non omnes resurrecturos. Resurgere enim proprie dicitur: qui prius moriendo cecidit. Vnde & Paulum uoluit scribere in prima ad Thessalonicenses epistola: Nos qui uiuimus: qui residui sumus: in aduentu domini non praueuiemus eos qui dormierunt: quoniam ipse dominus in iussu: in uoce archangeli: in tuba dei dei descendet de caelo: & mortui in Christo resurgent primi: deinde nos qui uiuimus: qui residui sumus simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera: & sic semper cum domino erimus. Et ex his dictis probare conantur apostolum Paulum & qui cum eo scribebant epistolam: putasse se non esse morituros: sed sed reperiendos die consumationis in corpore. Quod si uerum est: errauit Paulus: & humana aestimatione deceptus est: ut arbitraretur se inueniendum in corpore: quod falsum esse reprobare approbavit. Hoc intellexerant & illi thessalonicenses sacra sermonis mystici nescientes: & coniecturis uariis fluctuabant: dicebantque si Paulus inueniendus in corpore est: proximus est dies iudicii. Vnde corrigat eos: secundam epistolam scribens. Rogamus uos fratres per aduentum domini nostri Iesu Christi: & nostram congregationem in ipsum ut non cito mente moueamini: nec terreamini: neque per spiritum: neque per uerbum neque per epistolam tanquam per nos missam: quasi instet dies domini: ne quis uos seducat ullo modo: quoniam nisi discessio uenerit primum: & reuelatus fuerit homo peccati: filius perditionis qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur deus: & quod colitur: ita ut in templo dei sedeat: ostendens se tanquam sit

domus Caesarea turris Stratonis

Resurgere

sed huic desiderio meo nulla epistola fatis est. Vberius id possum per fratrem quem miscendum & alendum dul-
cibus atq; ut libis sermocinationibus tuis misisse me gaudeo: & tamen quantum uellem nec ipse qd' eius pace
dixerim: forsitan capit: qd' in nihilo me illi praeulerim. Ego enim me fateor tui capaciorem: sed ipsum uideo fieri
ri plenior: quo me sine dubitatione antecedit: & postea qd' redierit: qd' domino adiuuante prospero fiat cursu:
cum eius pectoris abs te cumulati particeps fuerit: non erit impleturus qd' in me adhuc uacuum erit: atq; auidum
sensuum tuorum. Ita fiet: ut ego etiam tunc egentior sim: ille copiosior. Sane idem frater aliqua scripta nostra fert secum:
quibus legendis si dignatione adhibueris: etiam sinceram fraternamque seueritate adhibeas quaeso. Non enim aliter in-
telligo quod scriptum est. Emendabit me iustus in misericordia: & arguet me: oleum autem peccatoris non iminguet
caput meum: nisi quia magis amat obiurgator sanans: quam adulator ungens caput. Ego autem difficillime bonus in-
dex lego quod scripserim: sed aut timidior recto aut cupidior. Video etiam interdum uitia mea: sed ea malo audire
a melioribus: ne cum me recte fortasse reprehendero. rursus mihi blandior: & meticulosam mihi uideat in me po-
tius quam iustam tulisse sententiam.

Eiudem ad eundem de rescriptione libri uirore illustri: & de eodem capitulo apostoli ad galathas: cuius inscri-
bitur argumentum.
Ibx uirore illustrii comēdat: sed incongrue putat epitaphiu appellari: cum etiam uiuentium iscribant opus-
cula. Monet quoque Hieronymum: ut expositionē suā in apostolū ad galathas ingenua seueritate emen-
det: ne omitiendo officiosa mendacia: scripturam obroget auctoritatis: suā de ea re finiam aperit: putans istituta
legalia sicut conuersis ex gentibus: pernitiosa: sic natura iudaeis fuisse promissa dumō in illis non ponerent spem salutis.
In fine uero errores Origenis ostēdit: & catalogū haereticorum rogat describi.

Epistola Augustini ad Hieronymum. CV.

Domino dilectissimo & cultu sincerissimo charitatis obseruādo: atque amplectēdo frī & cōpresbyte-
ro Hieronymo Augustinus in domino salutē. Hēo grām qd' p subscripta saluatione mihi plenā epi-
stolā reddidisti: sed breuiorem multū: qm ex te uelle sumere. tali uiro: a quo tpa quālibet occupet: nul-
lus sermo plixus est. Quāq; itaq; nos negotioꝝ alienoꝝ: eorūq; saeculariū curis circūstemur: igne-
bus tamen epistolae tuae breuitati facile nō ignoscere: nisi cogitarē qd' paucioribus uerbis meis redderet. Quare
aggredere quaeso istā nobiscū sūria collocutionē: nec multū ad nos disiungēdos liceat absente corporali: qd' si-
mus in domino spūs unitate cōiuncti: etiam si ab stilo qd' scamus: & taceamus. Et libri qd' quos de horreo domini
eo elaborasti: pene totū nobis te exhibēt. Si nō ppter ea te nō nouimus: quia faciē corporis tui nō uidimus: hoc mō
nec ipse te nosti: nā tu quoque nō uides eā. Si autē tibi nō ob aliud notus es: nisi quia nosti aium tuū: & nos eū nō me
diocriter nouimus in frīs tuis: in quibus benedicimus dominū: qd' tibi & nobis oibusq; frībꝯ: qui tua legūt: te talē
dedit. Liber qd' tuus iter cetera nō diu est: qd' uenit in manus nras: & quae sit eius iscriptio: nescimus adhuc. Nō
enim hoc codex ipse ut assolet in liminari pagina praeterebat: epitaphiū tamē appellari dicebat: si apud quē in-
uentus est: qd' ei nomē tibi placuisse ut uideret: credere mus: si eoz rātū hoium: uel uitas: uel scripta legisset: mus:
qui iā defūcti essēt. Cū uero multoz: & eo tpe: quo scribebat: & nūc usq; uiuētū ibi cōmemorarent opuscula:
miramur: cur hūc ei titulū: uel ipso fueris: uel ipso fuisse credaris. Tamē utiliter a te conscriptū: eundē libꝯ: satis ap-
probamus. In expositionē quoque epistolae pauli apostoli ad galathas inuenimus aliquid: qd' nos multum moueat. Si
eni ad scripturas factas admissa fuerint: uel ut officiosa mendacia: qd' in eis remanebit auctoritatis: Quae tandē
de scripturis illis snia pferet: cuius pōdere cōtētiōsā falsitatis subruatur iprobitas: Statim: n. ut prouideris: si aliter
sapit: qui cōtra nititur: dicit: illud qd' prolātū erit: honesto aliquo officio scriptore esse mēitū. Vbi. n. hoc nō po-
terit: si poterit in ea narratiōe: quā exorsus apostolus ait. Quae autē scribo uobis: ecce corā deo: quia nō mentior
credi affirmari: mēturus: eo loco: ubi dixit de Petro & Barnaba: cū uideret qd' nō recte ingrediebant ad ueritatē
euangelii: Si enim recte ingrediebantur illi: iste mēturus est. Si autē ibi mēturus est: ubi uerū dixit: An ibi uerū di-
xisse uidebitur: ubi hoc dixerit: qd' lector sapit. Cum uero cōtra sensum lectoris aliquid occurrerit: officioso mē-
dacio deputabitur: Non enim deesse poterunt causae: cur existimetur: non solum potuisse: uerū etiam debuisse
mentiri: si huic regulae conceditur locus. Non opus est hanc causam multis uerbis agere: praesertim apud te:
cui sapienter prouidenti dictum satis est: nequaquam uero mihi arrogauerim ut ingenium tuum diuino dono aure-
um: meis obolis ditare contendam: nec est quisquam magis te idoneus qui opus illud emendet: neque enim a me
docendus es: quomō intelligatur: qd' idem dicit: factus sum iudaeis tanq̄ iudaeus: ut iudaeos lucrifacere: & cetera
quaere ibi dicuntur: compassiōe misericordiae non simulatione fallaciae. Fit enim tanq̄ agrotus qui ministrat
agrotis: non cum se febres habere mentitur: sed cum animo condolens cogitat: quē admodum sibi seruire uellet: si
ipse agrotaret: nam utiq; iudaeus erat: christianus autem factus: non iudaeoz sacramenta reliquerat: quae cōue-
nienter ille populus: & legitimo tpe quo oportebat: acceperat. Ideoq; susceperat ea celebranda: cum iam christi
esset apostolus: ut doceret non esse pernitiosa iis: qui ea uellent sicut a parentibus per legem acceperant custodi-
re: etiam cum in christo credidissent: non tamen in eis etiam constituerent spem salutis: quoniam per dominum
Iesum salus ipsa: quae ipsiis sacramentis significabatur: aduenerat. Ideoq; gentilibus qd' in uetos a fide reuocarent
onere graui & non necessario nullo modo imponenda esse censēbat. Quae propter non ideo Petrum emenda-
uim: qd' paternas traditiones: obseruaret: quod si facere uellet: nec mendaciter: nec incongrue faceret: quis enim iā
superflua: tamen solita nō nocerent. Sed quoniam gentes cogebat iudaeizare: quod nullo modo possent: nisi ea sic
ageret: tanq̄ adhuc etiam post domini aduentum necessaria saluti forent: quod uehementer per apostolatū
Pauli ueritas dissuasit. Nec apostolus Petrus hoc ignorabat: sed id faciebat: ut inens eos: qui ex circūcisione erāt.

2

Ita & ipse uere correctus est. Et paulus uera narrauit: ne sancta scriptura: quæ ad fidẽ postea edita est: admif-
 sa auctoritate mendacii tota dubia nuter: & fluctuet. Nõ. n. põt aut oportet lris explicari: q̃ta & q̃ inexplicabilia
 mala cõsequant: si hoc cõcesserimus. Possët aut opo: tunc: minusq; piculose demonstrari: si corã inter nos colleq̃
 remur. Hoc ergo iudæor: Paulus dimiserat: qd malũ hẽbãt. Et in primis illud: qd ignorantẽ dei iusticiã: & suã
 iusticiã uolentes cõstituerẽ: iusticiã dei: nõ sunt subicẽti. Deinde q; post passionẽ & resurrectionẽ Christi: dato
 ac manifestato sacro gratiã secundũ ordinẽ Melchisedech adhuc putabãt uetera sacra: nõ ex cõsuetudine solẽ
 nitatis: sed ex necessitate salutis esse celebrãda: quæ tamẽ si nunq̃ fuissent necessaria: infructuose atq; inaniter p
 eis Machabæi martyres fierent. Postremo illud qd prædicatores græ christiãos: Iudei tanq̃ hostes legis psequẽ
 bant: hos atq; huiusmodi errores & uitia dicit se dãnare: & ut stercorea arbitratũ: ut christũ lucrifaceret: non ob
 seruatiões legis: si more patrio celebrarent: sicut & ab ipso celebrata sũt: sine ulla salutis necessitate: nõ sicut iuy
 dæi celebrãdas putabãt: aut fallaci simulatiões: qd in Petro reprehederat. Nã si ppter ea illa sacra celebrauit: q̃a
 simulauit se iudæũ: ut illos lucrifaceret: cur etiã nõ sacrificauit cũ gẽtibus: q̃a & iis: qui sine lege erãt: tanq̃ sine le
 ge factus est: ut eos quoq; lucrifaceret: nisi q̃a & illud fecit: ut natura iudæus: & hoc totũ dixit: nõ ut fallaciter se
 fingeret esse qd nõ erat: sed ut misericorditer eis ita subueniẽdũ esse scõtoret: ac se ipse in eodẽ errore laboraret: nõ
 scilicet mētientiũ astutia: sed cõpatiẽtis affectu. Sed eo ipso loco generaliter intulit: factus sũ infirmis infirmus:
 ut infirmos lucrifaceret: ut sequens cõclusio: oibus oĩa factus sũ: ut oēs lucrifaceret: ad hæc referẽda intelligatur:
 ut cuiusq; infirmitatẽ tanq̃ in se ipso miseratus apparet. Nõ. n. & cũ diceret: quis infirmatur: & ego nõ infirmor:
 infirmitatẽ alterius simulasse potius q̃ cõdoluisse uolebãt intelligi. Quare aripe obsecro te igenuã & uere chri
 stianã cũ charitate seuaritatẽ ad illud opus corrigendũ atq; emendandũ: & *ωαλινοδία* ut dicitur cane: In cõ
 parabiliter. n. pulchrior est ueritas christianor: q̃ Helena græcor: Pro ista. n. fortius nr̃i martyres aduersus hæc
 Sodomã: q̃ pro illa Heroos aduersus Troiã dimicauerunt. Neq; ego hoc iõ dico: ut oculos cordis recipias: que
 absit ut amiseris: sed ut aduertas: quos cũ hẽas sanos & uigiles: nescio qua dissimulatiõẽ auertisti: ut nõ intende
 res: quæ cõsequantẽ aduersã: si semel creditũ fuerit posse honeste atq; pie accipi: scriptorẽ diuinor: libror: in ali
 qua sui opis parte mentiri. Scripsẽrã iã hinc aliquãdo ad te epistolã: quæ nõ perlara est quia nec is prexit: cui p
 ferendã tradiderã: ex qua illud mihi suggestũ est: cũ istã dictãrẽ: qd in hac quoq; prætermittere nõ debui: ut si
 alia est snia tua: eadẽq; melior: timori meo libenter ignoscas. Si enim alitet sentis: uerũq; tu sentis: nam nisi uerũ
 sit: melius esse non põt: ut nõ dicã nulla certe nõ magna culpa: meus error ueritati fauet: si recte in quoq; ueritas
 põt fauere mendacio. De Origene aut qd rescribere dignatus es: iã sciebã: non tantum in ecclesiasticis lris: sed i
 oibus recta & uera quæ inuenerimus approbare atq; laudare: falsa uero & praua improbare atq; reprehende
 re. Sed illud de prudentia doctrinaq; tua desiderabam: & adhuc desidero: ut nota nobis facias ea ipsa eius erra
 ta: quibus a fide ueritatis ille uir tantus recessisse cognoscitur. In libro etiam quo cunctos quoq; meminisse po
 tuisti scriptores ecclesiasticos & eor: scripta cõmemorasti: cõmodius fieret: ut arbitror: si nominatis eis quos hæ
 resiarhas esse nosti: quando ne ipsos quidem prætermittere uolueris: subiungeres etiam in quibus cauendi es
 sent: q̃q; non ullos etiam prætermiseris: qd scire cuperem: quo consilio factum sit. Aut si illud uolumen forte one
 rare noluisse: ut commemoratis hæreticis non adderes: in quibus eos catholica damnarit auctoritas: quæ lo ne
 graue sit lfarrio labori tuo: quo non mediocriter per domini nostri gratiam in latinam linguam sanctor: studia
 & accendisti & adiuuisti: id quod ibi per humilitatem meam fraterna charitas indicit: ut si occupationes tuæ
 sinunt oium hæreticor: diuersa dogmata: qui rectitudinem fidei christianæ usq; ad hoc tempus uel impuden
 tia uel pertinacia depraue conati sunt: uno libello breuiter digesta edas in notitiã eorum: quibus autem nõ
 uacat propter negocia: aut nõ ualent propter alienam linguam tam multa legere atq; cognoscere. Diu te roga
 rem: nisi hoc soleret esse indicium minus de charitate præsumentis. Nunc in terea fratrem nostrum in Christo
 paulum multũ commendo benignitati tuæ: cuius in nr̃is regionibus existimatiõẽ bonũ corã deo testimonium

Palmodia

perhibemus. Argumentum.

Ad duas priores epistolas rescripta postulat: miratur q; noua eius editio libri Job ex hebræo a ueteri se
 cūdũ. lxx. interpretes dissonaret: hortat ut potius uterẽ editionẽ græcã secūdũ. lxx. latine ueritati reddat
 pp̃ illoꝝ auctoritatẽ etiã ab apostolis approbatã: q̃ nouã textat ex hebræo: q̃ ecclesia haud facile sit receptura.

Beati Augustini episcopi ad beatũ Hieronymũ presbyterũ ad rescribẽdũ prouocãtis & ad interpretationẽ scri
 pturaz ex græco secundum. lxx. interpretes exhortantis. Epistola. CVI.

Ad Omino uenerabili & desiderabili sancto fratri & cõpresbytero Hieronymo Augustinus in domio
 salutẽ. Ex quo cœpi ad te scribere: aut tua scripta desiderare: nunq̃ mihi occurrit occasio: q̃ ut p dei
 seruũ ac ministũ: fidelissimũ mihiq; pcharissimũ mea tibi offerretur epistola: qualis filius nr̃ Cy
 prianus diaconus. per hunc certe ita spero lras tuas: ut certius in hoc resẽ genere quicq̃ sperare nõ possim. Nam
 nec studium in petendis rescriptis memorato filio nostro deerit: nec gratia in promerendis: nec diligentia in cu
 stodiendis: nec alacritas in perferendis: nec fides in reddendis: tantum si aliquo modo merear. Adiuuet domius
 & ad sit cordi tuo & desiderio meo: ut fraternam uoluntatem nulla maior uoluntas ipediat. Quia duas ergo iã
 epistolas misi: nullam autem tuam postea recepi: easdem ipsas rursus mittere uoluit: credens eas non peruenis
 se. Quæ si & peruenerunt: ac fo: tasse tuæ potius ad me minime peruenire potuerunt: ea ipsa scripta quæ iam
 misisti: iterum mitte: si forte referuata sunt. Sin minus rursus dicta quod legam: dum tamen his respondere
 ne graueris: quod iam diu est ut expecto: primas etiam quas ad te adhuc presbyter lras præparaueram mittere
 dasper quendam lrem nr̃m profuturũ: qui postea nobis collega factus iam ex hac uita migrauit: nec eas tunc

Asteriscus
Obelus.

ipse pferre potuit: q̄a cōtinuo dū p̄fici dīspōsūt: epīscopatū sarcina detētus: ac deīde in breuī defūctus ē: etiā
nūc mittere uoluit: ut scias in tua colloq̄a q̄ olī in ardēscā: quā uī patiar: q̄ a me tā lōge absūt sēsus corporis tui: p
quos adire possit ad aīum tuū aiūs meus mī s̄r dulcīssīme & ī domīni mēbris honorādē. In hac autē epīstola hoc
addo: qd̄ postea didicimus ex hebrāo lob a te interpretatū: cū iā quādā hēremus interpretationē tuā cīusdē p̄
pheta ex grāco eloq̄o uersā in latinū: ubi tamē asteriscis notasti: quā in hebrāo sūt: & in grāco defūt: obelis at
quā in grāco inueniunt: & in hebrāo nō sūt tā mirabllī dīligētīa: ut quibsdā in locis ad uerba singulas stellas sī
gnificātes uideamus eadē uerba eē in hebrāo: in grāco autē nō esse. Porro in hac posteriorē interpretationē: quā
uersā ē ex hebrāo: nō eadē uerborū fides occurrit: nec parū turbat cogitatē: uel cur in illa priā tāta dīligētīa figā
tur asteriscī: ut minimas etiā particulas ofonis indicēt deesse codicibus grācis quā sūt in hebrāis: uel cur in hac
altera quā ex hebrāis est: negligētīus hoc curatū sīt: ut nō eadē particula locis suis inuenīrent: aliqd̄ inde exē
p̄li grā uolui ponere. Sed mīhi ad horā codex defuit: qui ex hebrāo est. Verūtā tē q̄a prāuales īgenio: nō solū
qd̄ dixerim: uerū etiā qd̄ dicere uoluerim: satis ut opinor ītelligis: ut causa rēdītā qd̄ mouet: dīsseras. Ego sane
tē mallē grācas potīus canonicas nobīs īterpretari scripturas: quā .lxx. īterpretū auctoritate p̄hibent. Perdū
n. erit sī tua īterpretatio p̄ multas ecclesīas frequētīus cōperit lēctīari: qd̄ a grācis ecclesīs latinā ecclesīa dī
sonabūt: maxīe q̄a facile cōtradīctor cōuincīt: grāco plato libro. i. linguā notīssīma. Q̄ uīsq̄ autē in eo: qd̄ ex
hebrāo trāslatū est aliquo īsolito p̄motus fuerit: & falsi crimē ītēderit: uix aut nūq̄ ad hebrāa testimonia p̄
uenīt: q̄bus defēdat obiectū. Q̄ uod sī etiā p̄uentum fuerit: tot latinā & grācas auctoritates dānari: quis se
rat. Huc accedit: quīa etiā cōsūlū hebrāi possūt aliqd̄ respōdere: ut tu solus necessarius uidearis: q̄ etiā ipsos pos
sis cōuincere: sed tamē q̄ iudicet: mīx̄ sī potueris inuenire. Nā qd̄ frater n̄r epīscopus cum lēctīare constituit
set ī ecclesīa: cū prāest: interpretationē tuā: mouit qd̄ tā lōge aliter abs te positū apud Ionā p̄phetā: q̄ erat oīum
sensibus memoriā: q̄ inueteratū: & tot atatū successīonibus decātatū. Factus est autē tātus tumultus ī plābe: ma
xīme grācis arguētibus & īclamātibus calūniā falsitatī: ut cogeret epīscopus ciuitatis iudāorū: testimoniū fla
gitare. Vtrū autē illī īperītīa an malītīa: hoc esse in hebrāis codicibus respōderunt: qd̄ & grāci & latini hēbant:
atq̄ dicebant. Q̄ uīd plura: coactus est hō uelut mēdositatē corrigere uolens post magnū periculū nō remane
re sine plābe: unde etiā nobīs uidet aliquando te quoq̄ in nōnullis fallī potuisse: & ut de hoc quale sīt in eis lris
quā nō possunt collatis usitatāz linguāz testimoniīs emēdari. Proinde non paruas deo grās agimus de opere
tuorū: euangeliū ex grāco interpretatus es: quīa pene in oībus nulla offensio est: cum scripturā grācā cōtule
rimus. Vnde sī quisq̄ ueterī falsitatī cōtentiosus fauerit: prolatis collatisq̄ codicibus: uel docetur facillīme uel re
fellitur. Et sī quādā rarīssīma merito mouent quis tā durus es: qui labori tā utili nō facile ignoscat: cui uicē lau
dis referre nō sufficit. Q̄ uīd tibi aut uideatur: cur ī multis aliter se hēat hebrāorū codicū auctoritas: aliter grā
corū: quā dicitū. lxx. uellē dignareri aperire. Neq̄. n. paruū pondus habet illa: quā sic meruit diffamari. Et q̄a
uīos apostolos: non solum res ipsa indicat: sed etiā te attestatū esse memini: ac p̄ hoc plurimum profueris: sī eam
scripturā grācā: quā. lxx. opari sūt: latinā ueritatī reddideris: quā in diuersis codicibus ita uaria est: ut tolle
rari uix possit: & ita suspētāne in grāco aliud inueniatur: ut inde aliquid proferretur: aut probare dubitetur. Bre
uem purabam futurā hanc epīstolam: sed nescio quō ita mīhi dulce factum est in ea progredi ac sī tecū loque
rer. Sed obsecro per dominū: ne te pigeat ad oīa responderē: & prāstare mīhi quantum potueris: prāsentiam
tuam.

Argumentum.

Secundum Hieronymus tribus epistolis sub titulo quaestionum sua opuscula esse reprehensa: & ad sin
gula quaeque respondet. Libros de ecclesiasticis scriptoribus non epitaphiū ut ille opinabatur: sed de illustri
bus uiris asserit praenotatum. Suā expositionē epistolā de reprehensione petri in epistola ad galathas: & aucto
ritate ueterū & ex apostolicis actibus cōfirmat. Cōtra uero Augustini snām inter eos qui ex gentibus uel ex cir
cuncisione crediderant improbat: dicens illam chāritū & Ebionis hāresi conuenire. In fine uero suā interpreta
tionem ex hebrāo tanq̄ ecclesīae fructuosā tueri obiecta refellens.

**Beati Hieronymi ad Augustinū ad tres priores respōsua de titulo uiroꝝ illustriū: de expositione epistolā ad ga
lathas: & de suā ex hebrāo scripturāz traductione. Epistola. CVII.**

Omino uere scō & bñssīmo papā Augustino Hieronymus in christo. Tres simul epistolas imo bre
ues libellos p̄ diaconū cyprianū tuā dignationis accepi: diuersas ut tu noīas q̄stiones: ut ego sentio
reprehēsiōes meorū opusculorū cōtinentes: ad quas sī respōdere uoluerō: libri magnitudine opus erit:
tamē conabor quātū facere possū: modū nō egredi epistolae lōgioris: & festināuī s̄ri morā nō facere: q̄a āte tridū
q̄ p̄fectus erata me epistolas flagitauit: ut pene in procinctu hāc q̄liacūq̄ sūt efficere cōpellat: & tumultuario
respōdere sermone: nō maturitate scribentis: sed dictātis temeritate: q̄ plarūq̄ nō in doctrīnā sed in casū uertīt:
ut fortīssimos quoq̄ milites subita bella conturbant: & an̄ cogunt fugere: q̄ possint arma corripere. Ceterū n̄rā
armatura christus est: & apostoli Pauli institutio: qui scribit ad ephesios. Assumite arma dei ut possitis resistere
in die malo: & rursū: State succincti lumbos uōs in ueritate: & induti lorica iusticia: & calciati pedes in prā
parationē euangeliū pacis sup oīa accipientes scūtū fidei: in quo possitis uniuersā tela maligni ignita extingue
re: & galeā salūis assumite: & gladium spūs: qd̄ est uerbum dei. His quondam telis rex Dauid armatus proce
debat ad p̄celium: & quinq̄ lapides de torrente accipiens leuīgatos: nihil asperitatis & sordium inter huius sa
culi turbines in sensibus suis esse monstrabat: bibens de torrente in uia: & īcirco exaltatus caput superbissimū
Goliā suo potīssimū mucrone truncauit: p̄cutiens in frōte blasphemū: & in ea parte corporis uulnerās: in q̄ & prā
sumptor sacerdoti Ozias lepra p̄cutitur: & factus gloriā in domino dicens: signatū est sup nos lumen uultus
tui dominet

2

tui domine. Dicamus & nos: paratū cor meū deus: paratū cor meū: cantabo & psallā i gloria mea. Exurge psalteriū & cithara: exurgā diluculo: ut i nobis possit ipleri. Apios tuū: & ego i plebo illud: & dominus dabit uerbū euāgelizantibus uirtute multa. Te quoq; ipsū orare nō dubito: ut iter nos cōtendentes ueritas supet. Non enim tuā q̄ris gloriā sed christi: cūq; tu uiceris: & ego uincā: si meū errorē itellexero: & ecōuerso me uincētē tu supas: q̄a nō filii parētib; sed parētēs liberis thesaurizāt. Et in paralipomenō libro legimus: q̄ filii israhel ad pugnadū p̄cesserint mēte pacifica: iter ipsos quoq; gladios: & effusiones sanguinis & cadauera p̄stratorū: nō sūā sed pacis uictoriā cogitantes. Respondeamus igit̄ ad oīa: ac multiplices q̄stiones breui si deus iusserit sermone soluamus. Prætermitto salutationis officia: quibus meū demulces caput. Taceo de blāditiis: quibus reprehensionē mei niteris cōsolari. Ad ipsas causas ueniā: Dicis accepisse te librū meū a quodā fratre q̄ titulū nō habereti quo scriptores ecclesiasticos tã græcos q̄ latinos enumeraueri. Cūq; ab eo q̄reres: ut tuis uerbis utar: cur liminaris pagina nō esset inscripta: uel quo censeret̄ noiē: respōdit̄ appellari epita phiū: & argumētariis q̄ recte uocaret̄: si eoꝝ tantū uel uitas uel scripta ibi legisses: qui iā defūcti essent. Cū uero multoꝝ in eo tēpore quo scribebat̄: & nunc usq; uiuentiū: ibi cōmemorarent̄ opuscula: mirari te dicis: cur ei hunc titulū iposueri. Puto itelligere prudentiā tuā: q̄ ex opere ipso titulū potueris itelligere. Legisti eni & græcos: & latinos qui uitas uiroꝝ illustriū descripserunt: qd̄ nunq̄ epitaphiū huic opi iscriberint: sed de illustribus uiris: uerbi gratia ducibus: philosophis: oratoribus: historicis: poetis: epicis: tragicis: comicis. Epitaphiū aut̄ proprie scribit̄ mortuoz. Quod quidē in dormitione sancte memoriæ Nepotiani p̄sbyteri oī fecisse me noui. Ergo hic liber de illustribus uiris uel p̄prie de scriptoribus ecclesiasticis appellāndus est: licet a plarriq; emēdatoribus i peritis de auctoribus dicat̄ inscriptus. Secūdo loco q̄ris dixerit̄ in cōmētariis epistolæ ad galathas paulū id ip̄etro nō potuisse reprehendere: quod ipse fecerat: nec i alio arguere simulationē: cuius ipse tenebat̄ reus: & asseris reprehensionē apostolicā nō fuisse dispensatoriā sed uerā: & me nō debere docere mendaciū: sed uniuersa q̄ scripta sunt ita sonare: ut scripta sint. Ad q̄ primū respondeo debuisse prudentiā p̄sati uicula cōmentarioꝝ meoꝝ meminisse dicētis ex p̄sona mea. Quid igit̄ ego stultus aut temerarius: q̄ pollicear̄ qd̄ ille nō potuit: minime: quin potius i eo mihi uideo cautior: atq; timidi or: q̄ ibecillitatē uiriū meoꝝ sentiēs: Origenis cōmentarios sū secutus. Scripsit eni ille uir in epistola Pauli ad galathas quinq; proprie uolumina: & decimū stromatū suoz liboz comatico sup̄ expletionē eius sermone cōpleuit. Tractatus quoq; uarios & excerpta q̄ uel sola possent sufficere cōposuit. Prætermitto Didymū uidentē meū & Apollinarē laodicenū de ecclesiā nup̄ egressū: & Alexandrū ueterē hæreticum Eusebiū quoq; emisenū & Theodoꝝ heracleotē: q̄ ipsi nōnullos sup̄ hac re cōmentarios reliq̄rūt. E quibus si pauca decerperet̄ fieret aliqui quod nō penitus contēneret̄. Itaq; ut simpliciter fatear: legi hæc oīa: & in mente mea plurima coaceruans: accito notario: uel mea uel aliena dictauit̄: nec ordinis nec uerboꝝ interdū: nec sensuū memor. Iā domini misericordiæ est: ne p̄ imperitiā nostrā ab aliis benedicta disp̄ant: & nō placeant inter extraneos: q̄ placent inter suos. Si qd̄ igit̄ reprehēsiōne dignū putaueras in explanatione nostra: eruditionis tuæ fuerat̄ q̄rere: utrū ea quæ scriptimus haberent̄ in græcis ut si illi non dixissent: tunc meā proprie sententiā cōdēnates: p̄serti cū libere p̄satione cōfessus sim Origenis cōmentarios me esse secutū: & uel mea uel aliena dictasse. Et in fine eiisdē capituli: qd̄ reprehēdis scripseri. Sicui nō placet iste sensus: quo nec Petrus peccasset: nec Paulus procaciter ostēdit̄ur arguisse maiorē: debet exponere: q̄ consequentia Paulus in altero reprehēdat: quod ipse cōmisit. Ex quo ostēdi me nō definite id defendere: quod i græcis legerā: sed ea expressisse q̄ legerā: ut lectoris arbitrio dereliquerē: utrū p̄bāda essent an ip̄bāda. Tu igit̄ ne qd̄ ego petierā: nō faceres nouum argumentū reppisti: ut asseres gentiles: qui in christū credidissent: legis onere liberos: eos aut̄ qui ex iudæis crederent̄ legi esse subiectos: ut p̄ utrorūq; p̄sonā: & Paulus recte reprehēderet̄ eos: qui legē seruarent: q̄si doctoz gētū. Et Petrus iure reprehēderet̄ qui princeps circūcisionis: id ip̄auerit̄ gētibus quod soli qui ex iudæis erant̄ debuerunt obseruare. Hoc si placet: imo quia placet: ut quōq; credunt ex iudæis: debitores sint legis faciēdæ: tu & ut episcopus in toto orbe notissimus: debes hanc p̄mulgare sententiā: & in assensū tuū oēs coepiscopos tradere. Ego i paruo tuguriūculo: cū monachis. i. cū cōpeccatoribus meis de magnis statuere nō audeo: nisi hoc in genue confiteri: me maiorē scripta legere: & in cōmentariis secundū oīum consuetudinē uarias ponere explanationes ut e multis sequat̄ unusq; qd̄ uelit. Quod quidē te puto i seculari litteratura: & i diuinis libris legisse: & probasse. Hæc aut̄ expositionē quā primus Origenes in decimo Stromatū libro: ubi epistola pauli ad galathas interpretat̄: & ceteri deiceps interpretes sūt secuti: illa uel maxime causa subitroducūt: ut Porphyrio respondeat̄ blasphemati: q̄ pauli arguit̄ peccatitē: q̄ p̄cipē apostoloꝝ petrū ausus est ip̄prehēdere: & arguere i faciē: ac rōne cōstrigere: q̄ male fecerit. i. eo errore fuerit: quo fuit ipse: q̄ aliū arguit delinquentē. Quid dicā de Ioāne: q̄ dudū i p̄sicali gradu cōstātinopolitanā rexit ecclesiā: & pprie sup̄ hoc capitulo latissimū exarauit̄ librū: in quo Origenis & uetoz sententiā est secutus. Si igit̄ me reprehēdis errātē: patere me q̄so errare cū talibus: & cū eror̄is mei multos socios h̄re p̄pexeris: tu ueritatis tuæ saltē unū ad stipulatorē p̄ferre debebis. Hoc de explanationē unius capituli epistolæ ad galathas. Sed ne uidear̄ aduersus rōnē tuā niti testiū nūcro & occasione uiroꝝ illustriū subterfugere ueritatē: nec manū audere cōserere: breuiter de scriptaris exēpla p̄ponā: in actibus apostoloꝝ uox facta est ad petrū dicens: surge petre occide: & māduca. i. oīa aialia q̄ d̄ru pedū & serpentū terræ: & uolatilū cæli. Quo dicto ostēdit̄ nullū hōiem secundū naturā esse pollutū: sed eq̄litem omnes ad christi euangeliū puocari. Ad quod petrus respōdit absit. Quia nunq̄ māducaui cōmune & imundū. Et uox ad eū de cælo facta est dicēs: quæ deus māducauit̄ ne cōmune dixeris. Iuit itaq; cesareā: & ingressus ad Cornelīū aperiens os suū dixit i ueritate cōpeti: q̄a nō est p̄sonaz acceptor deus: sed i omni gēte q̄ timet eū: & opat̄ iusticiā: acceptus

Epit.

sec.

me.

It. v. v. Epitaphium

Ingenium

est illi. Deniq; cecidit spiritus sanctus super eos & obstupuerunt ex circumcissione fideles qui uenerant cum Petro:
 q; & in nationes gratia spiritus sancti fuisset effusa. Tunc respondit Petrus: nunquid aqua quis prohibere potest
 ut non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt: sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine iesu christi. Au-
 dierunt aut apostoli & fratres qui erant in iudaea: quia & gentes acceperunt uerbum dei. Cum aut ascendisset Petrus Hie-
 rosolymam: disceptabant aduersum illum: qui erant ex circumcissione dicentes: quare introisti ad uiros praeputium habentes
 & manducaisti cum illis? Quibus omni ratione exposita: nouissime oratione sua hoc sermone concludit: si ergo eam
 de gratia dedit illis deus: sicut & nobis qui credidimus in dominum iesum christum: ego quis eram qui posse prohibere deum?
 His auditis tacuerunt: & glorificauerunt deum dicentes. Ergo & gentibus poenitentia deus ad uitam dedit. Rursum cum
 multo post tempore paulus & Barnabas uenissent Antiochia: & congregata ecclesia retulissent: quia fecisset deus
 cum illis: & quia apuisset deus gentibus ostium fidei: quidam descendentes de iudaea docebant fratres: atque dicebant: nisi
 circumdamini secundum morem Moysi: non potestis salui fieri. Comota igitur seditione non minima aduersus paulum
 & Barnabam: statuerunt ascendere: & ipsi qui accusabant: & hi qui accusabantur ad apostolos & presbyteros hieroso-
 lymam super hac questione. Cumque hierosolymam prexissent exurrexerunt: quidam de haerese pharisaeorum qui crediderant in
 christum dicentes: Oportet circumcidi eos: & praecipere illis: ut seruet legem Moysi. Et cum magna super hoc uerbo oriret
 stio: petrus solita libertate. Viri inquit fratres uos scitis quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit deus pos meum ad
 dire uerbum euangelii: & credere: & qui nouit corda deus testimonium phibuit: dicens illis spiritum sanctum: sicut & nobis
 & nihil discreuit inter nos & illos fide purificans corda illorum. Nunc autem quid tentatis deum imponere iugum super ceruicem
 discipulorum: quod neque patres nostri neque nos portare potuimus? Sed per gratiam domini nostri iesu christi credimus
 saluari: quem admodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo: & in sententiam eius iacobus apostolus & omnes simul presbyte-
 ri transferunt. Haec non debent molestae esse lectori: sed & mihi & illi utilia: ut probemus ante apostolum paulum non
 ignorasse petrum imo principem huius esse decreti: legem post euangelium non esse seruandam. Denique tanta auctoritatis
 petrus fuit: ut paulus in epistola sua scripserit. Deinde post annos tres ueni hierosolymam uidere petrum: & mansi apud
 eum diebus. xv. Rursusque in consequentibus post annos. xiiii. ascendi iterum hierosolymam cum Barnaba assumpto & Tito. Ascen-
 di autem secundum reuelationem: & exposui eis euangelium: quod praedico in gentibus ostendens non habuisse securitatem praed-
 icandi euangelii: nisi petri & qui cum eo erat fuisset sententia roboratum. Statimque sequitur. Separati autem his qui uideban-
 tur aliquid esse: ne forte in uacuum curreret aut cucurrisse. Quare separati & non publice? Ne forte fidelibus ex nu-
 mero iudaeorum qui legem putabant esse seruandam: & sic credendum in dominum saluatore: fidei scandalum nasceretur. Er-
 go eo tempore cum petrus uenisset antiochia (licet hoc apostolorum acta non scribant: sed affirmant paulo credendum
 sit) in facie illi paulus restitisse se scribit: quia reprehensibilis erat. prius enim quae uenirent quidam ab iacobis: cum genti-
 bus edebat. Cum autem uenissent: subtraherebat se: & segregabat timens eos: qui ex circumcissione erant: & conseruerunt
 cum illo caeteri iudaei: ita ut barnabas adducere ab his in illam simulationem. Sed cum uidisset: inquit quae non recte ingre-
 diebantur ad ueritatem euangelii: dixi petro coram omnibus. Si tu cum sis iudaeus gentiliter & non iudaice uiuis: quomodo
 cogis gentes iudaizare? & caetera. Nulli ergo dubium est: quod petrus apostolus sententiae huius: cuius nunc praearca-
 tor arguit: primus auctor extiterit. Causa autem praearcationis timor est iudaeorum. Dicit enim scriptura: quod primus
 edebat cum gentibus. Cum autem uenissent quidam a iacobo: subtraherebat se: & segregabat timens eos: qui ex circumcissione
 erant. Timet autem iudaeos: quorum erat apostolus: ne per occasionem gentiliu a fide christi recederent: & imitator pasto-
 ris boni perderet gregem sibi creditum. Sicut igitur ostendimus petrum bene quidem sensit de abolitione legis moysae:
 sed ad simulationem obseruandae eius timor compulsum. Videamus an ipse paulus: qui alium arguit: tale quid fecerit.
 Legimus quidem in eodem libro: pambulabat autem paulus syriam & ciliciam: confirmans ecclesias: puenitque in Derbem &
 Listras: & ecce discipulus quidam erat ibi: nomine Timotheus filius mulieris iudaeae fidelis: patre autem gentili. Huius
 testimonium reddebant: qui in listris erant & Iconio fratres hunc uoluit paulus secum proficisci: & assumens circumcidi-
 tum propter iudaeos: qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater eius gentilis esset. O beate apostole paulus
 qui in petro reprehendas simulationem: quare se subtraxisset a gentibus propter metum iudaeorum: qui a iacobo ue-
 nerant: cur Timotheum filium hominis gentilis utique & ipsum gentilem (neque enim iudaeus erat qui non fuerat circum-
 cillus) contra sententiam tuam circumcidere cogis? Respondebis mihi: propter iudaeos: qui erant in illis locis. Qui
 igitur tibi ignoscis in circumcissione discipuli uenientis ex gentibus: ignosce & petro praedecessori tuo: quod aliqua
 fecerit metu fidelium iudaeorum. Rursus scriptum est: paulus uero cum adhuc sustinuisset dies multos: fratribus uale
 dicens: nauigauit syriam & cum eo priscilla & aquila: & totondit sibi in Cenchris caput: uotum enim habuerat.
 Esto ut ibi timore iudaeorum timore compulsus sit facere quod uolebat: quare comam nutriuit ex uoto: & postea eam
 in cenchris totondit ex lege: quod Nazarei qui se deuouerint iuxta praecipitum Moysi facere consueuerunt. Verum
 haec ad comparationem eius rei quae sequitur: parua sunt. Refert Lucas sacrae scriptor historiae: cum uenisset in
 hierosolymam: libenter susceperunt nos fratres: & sequenti die iacobus & omnes seniores qui cum eo erant: eu-
 gelio illius comprobato dixerunt ei. Vides frater quot milia sunt in iudaea: qui crediderunt in christum: & hi om-
 nes amulatores sunt legis. Audierunt autem a te quod discessionem doceres a Moyses eorum: qui pergentes sunt in
 daeorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos: neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo
 est? Vtique oportet conuenire multitudinem. Audierunt enim te superuenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus.
 Sunt nobis uiri quatuor uotum habentes super se: his assumptis sanctifica te cum ipsis: & impende in eos: ut
 redeant capita: & scient omnes quia quae de te audierunt: falsa sunt: sed ambulas & ipse custodiens legem. Tunc
 paulus assumptis uiris postera die purificatus: intrauit cum illis in templum annuncians expletionem dierum
 purificationis: donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. O paulus & in hoc te rursus interrogo: cur ca-
 put

pauli moribus in Cenchris
 Caput

put raseris: ut nudipede alia exueris de ceremoniis iudaeorum: cur obtuleris sacrificia: & secundum legem pro te hodie hostia fuerint in olate: Vtiq; respondebis: ne scandalizarent qui ex iudaeis crediderant. Simulasti ergo iudaeum: ut iudaeos lucrifaceres: & hanc ipsam simulationem iacobus & ceteri te docuere presbyteris: sed tamen euade re non potuisti. Orta enim seditione: cum occidens es: raptus es a tribuno: & ab eo missus caesarea: sub custodia militum diligentem te iudaei quasi simulatorem ac destructorem legis occiderent: atq; in de Roma pueniens: in hospicio quod tibi conduxeras: Christum & iudaeis & gentibus praedicalisti: & sententia tua Neronis gladio confirmata est. Didicimus q; propter metum iudaeorum & Petrus & Paulus equaliter sinxerunt legem praecipua seruare. Quae igitur fronte: quae audacia Paulus in altero reprehendat: quod ipse commisit: Ego imo alii ante me exposuerunt causam: quae putauerunt: non officiosum mendacium defendentes sicut tu scribis: sed dicentes honestam dispensationem: ut & apostolorum prudentiam demonstrarent: & blasphemantis porphyrii impudentiam coercerent: qui Paulum & Petrum puerili dicit inter se certasse certamine: imo exarsisse Paulum in inuidiam uirtutum petri: & ea scripsisse iactanter: uel quae non fecerit: uel si fecerit: procaciter fecerit: id in alio reprehendens: quod ipse commiserit. Interpretati sunt illi ut potuerunt. Tu quomodo istum locum edisseras: utiq; meliora dicturus: qui ueterem scientiam reprobasti. Scribis ad me in epistola tua (neq; enim a me docendus es) quomodo intelligat quod idem dicit: factus sum iudaeus tanquam iudaeus & cetera: quae ibi dicuntur compassione misericordiae: non simulatione fallaciae. Fit enim tanquam aeger qui ministrat aegrotis: non cum se febres habere mentit: sed cum animo condolentis cogitat: quae admodum sibi seruire uellet: si ipse aegrotaret: nam utq; iudaeus erat: christianus autem factus non iudaeorum sacramenta reliquit: quae conuenienter ille populus & legitime tempore quo oportebat: acceperat. Ideoq; suscepit ea celebranda: cum iam christi esset apostolus: ut doceret non esse pernitiosa his quae ea uellent: sicut a parentibus per legem acceperant custodire: etiam cum in christo credidissent: non tamen in eis iam constituerent species salutis: quoniam per dominum iesu salus ipsa: quae ipsis sacramentis significabatur: aduenerat. Totius sermonis tui: quae disputatione longissima praeraxisti: hic sensus est: ut petrus non errauerit in eo: quae iis qui ex iudaeis crediderant: putauerit legem esse seruandam sed in eo a recta linea deuiarunt: quae gentes cogeret iudaeizare. Cogeret autem non docentis imperio: sed conuersationis exemplo. Et paulus non contraria sit locutus iis: quae ipse gesserat: sed quare petrus eos qui ex gentibus erant: iudaeizare compelleret. Haec ergo summa est quaestio: imo sententia tua: post euangelium christi: benefaciant credentes iudaeis: si legis mandata custodiant: hoc est: si sacrificia offerant: quae obtulit paulus: si filios circumcidant: si sabbatum seruent: ut paulus in Timotheo: & obseruare iudaei omnes. Si hoc uerum est in Chierinti: & Hebionis heresim dilabimur: qui credentes in christum: propter hoc solum a patribus anathematizati sunt: quae legis ceremonias christi euangelio miscuerunt: & sic noua confelli sunt: ut uetera non amitterent. Quid dicam de Hebionitis: qui christianos se esse simulant: Vtq; hodie per totas orientis synagogas: inter iudaeos haeresis est: quae dicitur Manichaeorum: & a pharisaeis nunc usq; datur: quos uulgo Nazareos nuncupant: qui credunt in christum filium dei: natum ex Maria uirgine: & eum dicunt esse qui sub potio pilato passus est: & resurrexit. In quem & nos credimus. Sed dum uolunt & iudaei esse: & christiani: nec iudaei sunt nec christiani. Oro igitur te: ut qui nostro uulnuscule medendum putas: quod acu foratum: imo punctum dicitur: huius sententiae medearis uulneri: quod lancea: & ut ita dicam phalarice mole percussus est. Neq; enim eiusdem esse criminis: & in explanatione scripturae: diuersas maiorem sententias ponere: & haeresim sceleratissimam rursus in ecclesiam ducere. Sin autem haec nobis incumbit necessitas: ut iudaeos cum legitimis suis suscipiamus: & licebit eos obseruare in ecclesiis christi: quod exerceuerunt in synagogis sathanae: dicam quod sentio: non illi christiani sicut: sed nos iudaeos facient. Quis enim hoc christianorum patietur audiat: quod in tua epistola continetur. Iudaeus erat paulus: christianus autem factus non iudaeorum sacramenta reliquerat: quae conuenienter ille populus: & legitimo tempore quo oportebat acceperat. Ideoq; suscepit ea celebranda: cum iam christi esset apostolus: ut doceret non esse pernitiosa his quae ea uellent: sicut a parentibus per legem acceperant custodire. Rursus obsecro te: ut pace tua mecum dolorem audias iudaeorum: paulus ceremonias obseruabat: cum iam christi esset apostolus: & dicit eas non esse pernitiosas his: qui eas uelint sicut a parentibus acceperint custodire. Ego e contrario loquar: & reclamante mecum mundo libera uoce pronunciam: ceremonias iudaeorum & pernitiosas esse & mortiferas christianis: & quicumq; eas obseruauerit: siue ex iudaeis siue ex gentibus: eum in barathrum diaboli deuolutum. Finis enim legis christus est ad iusticiam omni credenti: iudaeo: & gentili. Neq; enim omni credenti erit finis ad iusticiam: si iudaeus excipiat. In euangelio legimus. lex & prophetarum usq; ad Ioanem Baptistam. Et in alio loco: propterea querant iudaei eum magis interficere: quia non solum soluebat sabbatum: sed & patrem suum dicebat esse deum: & qualis se faciens deo. Et iterum: de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est: gratia autem & ueritas per iesum christum facta est: pro legis gratia quae praeteriit gratia euangelii accepimus permanentem: & per umbras & imaginibus: ueteris instrumenti ueritas per iesum christum facta est. Hieremias quoque ex persona dei uaticinat: ecce dies ueniunt dicit dominus: & confirmabo domum israel & domum iuda testamantum nouum: non secundum testamantum quod disposui patribus eorum in die quae apprehendi manum eorum: ut educerem eos de terra aegypti. Obserua quid dicat: quod non populo gentili quae ante non recepat testamantum: sed populo iudaeorum: cui lex data est per Moysen: testamantum nouum euangelii repromittat: ut nequaquam uiuat in uetustate legis: sed in nouitate spiritus. Paulus autem super cuius nunc nomine quaestio uentilatur: crebras huiusmodi ponit sententias: quas breuitatis studio pauca subnectam. Ecce ego Paulus dico uobis: quoniam si circumcidamini Christus uobis nihil prodest. Et iterum. Euacuati estis a Christo: qui ex lege iustificamini: gratia excidistis. Et infra: si spiritu ducimini: iam non estis sub lege. Ex quo apparet: qui sub lege est non dispensatione ut nostri uoluerunt maiores: sed uere ut si intelligis cum spiritu sanctum non habere: qualia autem sint praecipua legalia deo docente discamus. Ego inquit dedi eis praecipua non bona: & iustificationes in quibus non uiuat in eis. Haec dicimus non quo legem iuxta Manichaeum.

Chierinti haeresis Hebionis

Manichaeorum haeresis et Nazareorum idem est

euacuati

& Martione destruamus: & sancta & spiritalé iuxta apostolū nouimus. Sed quia postq̄ uenit fides & tēporę plenitudo: misit deus filiū suū natū ex muliere factū sub lege: ut eos qui sub lege erant redimeret: ut adoptionē filiorū reciperemus: & nequaq̄ sub pædagogō: sed sub adulto & domino hærede uiuamus. Sequit̄ in epistola tua. Nō ideo Petrū emendauit: q̄ paternas traditiones obseruaret: qd̄ si facere uellet: nec mēdaciter nec incōgrue faceret. Itē dico episcopus es: ecclesię christi magister: ut probes uerę esse qd̄ asseris: suscipe aliq̄ iudęos: q̄ factus christianus natū sibi filiū circūcīdat: qui obseruet sabbatū: q̄ abstineat a cibis: quos deus creauit ad utē: dū cū gratię actione: qui quartadecima mēsis primi agnū maçtet ad uesperā: & cū hoc feceris: imo nō feceris (Scio enī te christianū: & rē sacrilegā nō facturę) uelis: nolis: tuā sententiā reprobabis: & tūc scięis ope difficilius esse cōfirmare sua: q̄ aliena reprehēdere. Ac ne forsītā tibi nō credere mus: imo nō intelligeremus quod diceres (Fręq̄nter enī in longū sermo p̄tractus caret intelligentiā: & dū non sentit: minus reprehendit) i culcas & replicas: hoc ergo iudęos: Paulus dimiserat: qd̄ malū non habebāt. Q uod est malū iudęos: quod Paulus dimiserat. Vtq̄ illud qd̄ sequit̄: q̄ ignorātes dei iusticiā: & suā uolentes cōstitueret: iusticię dei nō sunt subiecti. Deinde q̄ post passionē & resurrectionē christi: dato ac manifestato sacramēto gratię secundū ordinē Melchisedech: adhuc putabāt uetera sacramēta: non ex cōsuetudine solēnitatis: sed ex necessitate salutis esse celebrāda: quę tamē si nunq̄ fuissent necessaria: infructuose atq̄ inaniter pro eis machabari martyres fierent. Postremo illud qd̄ prædicatores gratię christianos iudęi tanq̄ hostes p̄sequerent̄. Hos atq̄ huiusmodi errores & uitiā dicit se dānare: & ut stercora arbitrat̄ ut christū lucrifaceret. Didicimus p̄ te: quę apostolus Paulus mala reliquerit iudeos. Rursū te docēte discamus q̄ bona eorū tenuerit. Obseruationes inquis legis: quas more patrio celebrant: sicut ab ipso Paulo celebratę sunt sine ulla salutis necessitate. Id quod uelis dicere sine ulla salutis necessitate: nō satis intelligo. Si enī salutē nō asserunt: cur obseruant? Si autē obseruāda sunt: utiq̄ salutē asserunt maxime q̄ seruata martyres faciunt. Nō enī obseruant: nisi asserunt salutē. Neq̄ enī indifferentia sunt inter bonū & malū: sicut philosophi disputant. Bonū est continētia: malū est luxuria: inter utrūq̄ indifferentia ambulare: digerere alui stercora: capitis naribus purgamēta proicere: sputis rehumata iacere: hoc nec bonū: nec malū est: siue enī feceris: siue nō feceris: nec iusticiā habebis nec iniusticiā. Obseruare autē legis ceremonias non potest esse indifferens: sed aut bonū est aut malū est: tu dicit bonū: ego assero malū: & malū nō solū iis qui ex gentibus: sed & iis qui ex iudaico populo crediderunt. In hoc ni fallor loco: dū aliud uitas: ad aliud deuolueris. Dū enī metuis porphyriū blasphēmantē: in Hebionis incurris laqueos: iis qui credūt ex iudęis: obseruandā legē esse decernens. Et quā periculōsū intelligis esse: quod dicit: rursū illud sup̄fluis uerbis tēperare conaris: sine ulla salutis necessitate: sicut iudęi celebrāda putabant: aut fallaci simulatione: qd̄ paulus in petro reprehēderat. petrus igitē simulauit legis custodiā. Ille autē reprehensōr petri audacter obseruauit legitima. Sequit̄ enī in epistola tua nā si propterea illa sacramēta celebrauit: qui se simulauit iudęi: ut iudęos lucrifaceret: cur etiā non sacrificauit cū gentibus: quia & iis qui sine lege erant: tanq̄ sine lege factus est: ut eos quoq̄ lucrifaceret: nisi quia & illud fecit: ut natura iudęus: & hoc totū dixit: nōn ut paulus se fingeret esse qd̄ non erat: sed ut misericorditer ita subueniendū esse sentiret: ac si ipse in eo errore laboraret: non. s. mentientis astu: sed cōpatientis affectu: Bene desēcis paulū: q̄ non simulauerit errorē iudęos: sed uere fuerit in errore. Neq̄ imitari petrū uoluerit mētiēte: ut qd̄ erat metu iudęos: dissimularet: sed tota libertate iudęi esse se diceret. Noua clāmētia apostoli: cū iudęos christianos uult facere: ipse iudęus factus est. Non enī poterat luxuriosos ad frugalitatē reducere: nisi se luxuriōsū probasset: & misericorditer ut ipse dicit: subuenire miseris: nisi se miser: ipse sentiret. Vere enī miseri illi: & misericorditer deplorādi: qui cōtentione sua & amore legis abolitę apostolū christi fecere iudęi. Nec multi inter est inter meā & tuā sententiā: quia ego dico: & petrū & paulū timore fidelium iudęos: legis exercuisse imō simulasse mandata. Tu autē asseris: hoc eos fecisse clāmēnter: nō mentientis astu: sed cōpatientis affectu: dū modo illud cōstet uel metu uel misericordia: eos simulasse se esse: quod nō erant. Illud autē argumentū quo aduersū nos uteris: q̄ & gentilibus debuerit gentilis fieri: si iudęis iudęus factus est: magis pro nobis facit: sicut enī non fuit uere iudęus: sic nec uere gentilis erat. Et sicut non fuit uere gentilis: sic nec uere iudęus erat. In eo autem imitator gentium est: quia præputium recipit in fide christi: & indifferenter permittit uesci cibis: quod dānant iudęi: non cultum: ut tu putas idolorum. In christo enim iesu nec circūcisio est aliquid: nec præputium. Sed obseruatio mandatorum dei. Q uæso igitur te: & iterum atq̄ iterum obsecro: ut ignoscas disputatiunculę meę: & q̄ modum meum egressus sum: tibi imputes: qui coegisti: ut scriberē: & mihi cū Sthēphoro oculos abstulisti. Nec me putes magistrū esse mēdaciū: qui sequor christū dicentē: ego sū uia ueritas: & uita: nec potest fieri ut ueritatis cultor mēdacio colla submittā. Neq̄ mihi iperitorę plābeculā concites: qui te uenerat̄ ut episcopi: & in ecclesia declamantē: sacerdoti honore suscipiunt: me autē ætatis ultimę: & pene decrepitū: ac monasteriū & ruris secreta sectantē: paruipēdunt. Et q̄ras tibi quos doceas: siue reprehēdas. Ad nos enī tantis maris atq̄ terrarę spatii a te diuisos: uix uocis tuę sonus puenit. Et si forsītā literas scripseris: ate eas italia ac roma suscipient: q̄ ad me cui mittēde sūt deferant. Q uod autē i aliis q̄ris epistolis: cur prior meā i libris canonicis interpretatio asteriscos habeat: & uirgulas prænotatas: & postea aliā trāslationē absq̄ his signis edideri: pace tua dixerit uideris mihi nō intelligere: qd̄ q̄sisti: illa enī interpretatio. lxx. interpretatū est. Et ubi cūq̄ uirgula: u. obeli sūt: significatur q̄. lxx. plus dixerint: q̄ habetur in hebræo. Vbi autem asterisci. i. stella: prælucentes: ex Theodotionis editione ab Origene additum est. Et ibi græca translulimus. Hic de ipso hebræico quod intelligebamus: expressimus: sensuum potius ueritatem: q̄ uerborum ordinem interdum conferuantes. Et miror quomodo. lxx. interpretum libros legas: non puros: ut ab eis editi sunt: sed ab Origene emendatos: siue corruptos per obelos:

purgamenta

*Obel. & uirgula
Asteriscus quid nōt*

obelos: & osteriscos: & christiani hominis interpretatiunculam non sequaris: præsertim cū ea quæ addita sunt: ex hominis iudici atq; blasfemi post passionē christi: editione transtulerit. Vis amator esse uerus. lxx. interpretum: non legas ea quæ sub asteriscis sunt imo rade de uoluminibus: ut ueteres te fauorē probes: qd si feceris omnes ecclesiarū bibliothecas dānare cogere. Vix enī unus aut alter inueniet liber: qui ista non habeat. Porro qd dicitis nō debuisse me interpretari post ueteres: & nouo ueteris syllogismo: aut obscura fuerunt quæ interpretati sunt. lxx. aut manifesta. Si obscura te quoq; in illis falli potuisse credendū est. Si manifesta: illos in eis nō falli potuisse p̄picuū est: tuo tibi sermone respondeo. Omnes ueteres tractatores qui nos in domino præcesserunt: & q scripturas sanctas interpretati sunt: aut obscura interpretati sunt: aut manifesta. Si obscura tu quomodo ausus es post eos disserere: quod illi explanare nō potuerunt. Si manifesta: supflūū est te uoluisse disserere: quod illos laerere nō potuit: maxime in explanatione psalmorū: quos apud græcos interpretati sunt multis uoluminibus. Primus Origenes: secundus Eusebius cæsariensis: tertius Theodorus heracleotes: quārtus Asterius scythopolitanus: quintus Apollinaris laodicensis: sextus Didymus alexandrinus. Feruntur & diuersorū in paucos psalmos opuscula: sed nunc de integro psalmorū corpore dicimus. Apud latinos autē Hilarius pictaniensis: & Eusebius uercellensis episcopus Origenē & Eusebiū transtulerunt: quorū priorē & noster Ambrosius in quibusdā securus est. Respondeat mihi prudētia tua: quare tu post tantos & tales interpretes in explanatione psalmorū diuersa senseris. Si enī obscuri sunt psalmi: te quoq; in eis falli potuisse credendū est. Si manifesta: illos in eis falli potuisse nō creditur: ac p hoc utroq; modo supflua erit interpretatio tua: & hac lege post priores nullus loqui audebit: & qd cūq; alius occupauerit: alius de eo licentiā scribēdū non habebit: quin potius humanitatis tuæ est: in quo ueniā tibi tribuis indulgere & cæteris. Ego enī nō tā uetera abolere conatus sū: q linguæ meæ hoibus emendata de græco in latinū trāstulisti: q ea testimonia: q a iudæis prætermissa sunt uel corrupta: pferre in mediū: ut scirēt nostri quid hebræa ueritas cōtineret: sicui legere non placet: nemo cōpellit inuitū: bibat uinū uetus cū suauitate: & non stra multa contēnat: q in explanatione priorū edita sunt: ut sicubi illa nō intelligunt: ex nostris manifestiora siant. Quod autē genus interpretationis in scripturis sanctis sequēdū sit: liber quē scripsi de optimo genere interpretandi & omnes præfatiunculæ diuinorū uoluminū: q̄s editioni nostræ præposuimus: explicat: ad illasq; prudentē lectore mittendū puto. Et si me ut dicitis in noui testamēti emendatione suscipis exponisq; causā: cur suscipias: quia plurimi linguæ græcæ habētes scientiā: de meo possint ope iudicare: eandē integritatē debueras etiā in ueteri credere testamētis: nō nostra confinximus: sed ut apud hebræos inuenimus: diuina transtulimus. Si cubi dubitas: hebræos interroga: dices quid si hebræi aut respondere noluerint: aut mentiri uoluerint: Tota fretu quētia iudæorū in mea interpretatione reticebit. Nullus inueniri poterit: qui hebræa linguæ habeat notionē: aut omnes imitabunt illos iudæos: quos dicitis in africæ reptos oppidulo: in meā calūniā conspirasse. Huiusmodi enī in epistola tua textis fabulā. Quidā frater noster episcopus: cū lectitare instituisset in ecclesia cui præest interpretationē tuā: mouit quiddā longe aliter a te positū apud Ionā prophetā: q̄ erat oīum sensibus: memoriāq; inueteratū: & tot rētatū successione: bus & iclamantibus calūniā falsitatis: ut cogeret episcopus ciuitatis iudæorū: ab ipsis testimoniū flagitare. Vtq; aut illi iperitia an malitia: hoc esse in hebræis codicibus græcis responderūt: qd græci & latini habebāt: atq; dicebant. Quid plura? Coactus est homo uelut mendaciū corrigere uolens post magnū periculū nō remanere sine plæbe: unde etiā nobis uideat aliqd̄ do in nōnullis te quoq; falli potuisse. Dicitis me in Ionā ppheta male quiddā interpretatū: & seditione populi cōclamante ppter unius uerbi dissonantiā episcopū pene sacerdotiū pdidisse: & quid sit illud quod male interpretatus sum subtrahis: auferens mihi occasionē defensionis meæ: ne quicqd dixeris: me responde te soluat: nisi forte ut ante ānos plurimos cucurbita uenit in mediū: asserēte illis tēporibus Cornelio & Asinio Pollione me hederā pro cucurbita trāstulisse. Sup q̄ re in cōmētario Ionæ pphetæ plenius respondimus: hoc tātū nūc dixisse cōtēti: q; in eo loco ubi. lxx. interpretes: cucurbitā: & aqla cū reliqs hederā trāstulerit. i. cariacō: in hebræo uolūine ciceion scriptū ē: quā uulgo Syri cicerā uocāt. Est autē genus uirguli lata habēs folia in modū pāpini: cūq; plātātū fuerit: cito cōsurgit i arbusculā absq; ullis calamo: & hastiliū admiculis: qbus & cucurbita & hederā idigent suo trūco se sustinēs. Hoc ergo uerbū de uerbo edisserēs: si ciceion trāstulisse uoluisse: nullus itelligeret: si cucurbitā id diceret qd i hebraico nō habet: hederā posui: ut cæteris interpretibus cōfētirē. Si autē iudæi uestri ut ipse asseris malitia: ut ipitū hoc dixerūt esse i uolūinibus hebræorū: qd i græcis & latinis codicibus cōtinet: manifestū est: eos aut hebræas lras ignorare: aut ad irridēdos Cucurbitarios uoluisse mētiri. Peto i sine epistola ut qescētē senē: oīq; ueteranū: militare nō cogas: & rurū de uita piclitari: tu q iuuenis es & i pōiticali culmīe cōstitutus: doceto populos: & nouis africæ frugibus romana tecta locupleta. Mihi sufficit cū audire & lectore paupculo in angulo monasterii susurrare.

Argumentum.

Epistola Augustini qua Hieronymū in expositione epistolæ ad galathas redarguerat priuūq; ad eū pueniret: Rōæ & p italiā disseminata fuerat: qd Hieronymus callide factū suspicabat ad sui æmulationē & gloriā populī requirendā: de qua re Augustinus se sequenti epistola purgat non contēdendi studio sed inquirendæ ueritatis gratia dissemissis scribens: & petens similiter sua scripta corrigi. Hieronymus uero magis ceatari ac prouocari se credens: duabus epistolis acrius duriusq; respondet: donec altera epistola Augustini ueniā petens plenius satisfaciāt.

Beati Augustini ad hieronymū se purgātis de libro quē asserbat cōtra eū romā misisse. Epistola. CVIII. Omīno charissimo & desideratissimo & honorādo in xpō fratri & cōpresbytero Hieronymo Augustini domino salutē. Audiui peruenisse i manus tuas litteras meas: sed q; adhuc rescripta nō merui: ne
clxv.

quaꝫ imputauerim dilectioni tuae. Aliquid proculdubio impedimenti fuit. Vnde agnosco dominũ a me potius depracandũ: ut tuae uoluntati det facultatẽ mittendi quod rescripseris. Nã rescribendi iã dedit: quia cũ uolueris facillime poteris. Etiã hoc ad me sane placitũ utrũ quidẽ crederẽ dubitauis: sed hinc quoq; tibi aliquid utrum scriberẽ dubitare nõ debui. Hoc autẽ breue est suggestũ esse charitati tuae: a nescio quibus fratribus mihi dictũ est: q; librũ aduersus te scripserim: romãq; miserim. Hoc falsũ esse noueris: dominũ deum meũ Iesũ testor hoc me non fecisse: sed si forte aliqua in aliquibus scriptis meis inueniuntur in quibus aliter aliquid q̃ tu sensisse reperiatur nõ contra te dictũ: sed quid mihi uidebat me scriptũ esse: puto te debere cognoscere: aut si cognosci nõ potest credere debere. Ita sane hoc dixerim: ut ego nõ tantũ paratus sim si quid te i meis scriptis mouerit frater ne accipere: quod contra sentias aut de correctione mea aut de ipsa tua beniuolentia gauisus: ueꝫ etiã hoc a te postulẽ & flagitẽ. O si licuisset & si nõ cohabitante saltẽ uicino te in domino p̃frui ad crebrũ & dulce colloquium. Sed quia id nõ est datũ peto ut hoc ipsũ qua in domino possumus simul sumus conseruari studeas: & auge ri ac perfici: & rescripta quis rara nõ spernere: saluta obsequio meo sanctũ fratẽ Paulinianũ & omnes fratres q̃ tecũ ac de te in domino gloriantur. Memor nostri exaudiaris a domino in omni sancto desiderio tuo domine charissime: & desideratissime: & honorande in christo frater.

(Beati Hieronymi ad Augustinum contentionem super epistola ad galathas & reprehensionem librorum ipsius detractantis ad uanam contentionem & puerilem iactantiam declinandam: in qua meminit de Rufino: dicens libelli contra eum eam exemplar mittere. Epistola. CIX.

Domino uere sancto & beatissimo papae Augustino Hieronymus in domino salutẽ. In ipso p̃fecto articulo sancti filii nostri Asterii Hipodiaconi necessarii mei beatitudinis tuae litterae ad me peruenierunt: quibus satisfacis te contra paruitatẽ meam librũ Romã non misisse. Hoc nec ego factũ audieram: sed epistola cuiusdã quasi ad me scripta per fratẽ nostrũ Syinnũ diaconũ huc exemplaria peruenierunt. In qua hortaris me ut $\omega\lambda\lambda\iota\sigma\tau\alpha\iota\alpha$ super quodã apostoli capitulo canã: & imiter Sthela cog; inter uituperationes & laudes Helenae fluctuantẽ: ut qui detrahendo oculos perdiderat: laudando reciperet. Ego simpliciter fateor dignationi tuae licet stilus & $\epsilon\pi\iota\chi\epsilon\iota\sigma\tau\alpha$ tua mihi uiderentur: tamen non temere exemplaribus litterarum credendũ putauis: ne forte me respondente læsus iuste exposculares quod probare ante debuissem tuũ esse sermonẽ: q; sic rescribere. Accessit ad morã sanctã & uenerabilis Paulae longa infirmitas. Dum eni laguenti multo tẽpore affedimus: pene epistola tuae uel eius qui sub tuo nomine scripserat: obliuismos memores illius uersiculi. Musica in luctu ipotuna narratio. Itaq; si tua est epistola aperte scribe: uel mitte exemplaria ueriora: ut absq; ullo rancore stomachi in scripturarum disputatione uerseremur: ut uel nostrũ emendemus errorẽ: uel aliũ frustra reprehendisse doceamus. Absit autẽ a me: ut quicq; de libris beatitudinis tuae attingere audeã: sufficit enim mihi probare mea: & aliena non carpere. Ceterum optime nouit prudentia tua: unũqueq; in suo sensu abundare: & puerilis esse iactantia: quod olim facere consueuerant adolescentuli: acculando illustres uiros: suo nomini famã q̃rere. Nec tam stultus sum: ut diuersitate explanationũ tuarum me lædi putẽ: quia nec tu læderis: si nos contraria senserimus. Sed illa est uera inter amicos reprehensio: si nostra nostra opera nõ uidentes: alios iuxta Persũ manticã cõsideremus. Superest ut diligas diligentẽ: & in scripturarum capõ iuuenis senẽ nõ prouoces. Nos nostra habuimus tẽpora: & cucurrimus q̃rum potuimus. Nunc te corrente: & longa spatia trãsmitte: nobis debet ociũ simulq; ut cũ honore tuo & uenia dixerim: ne solus mihi de poetis aliquid p̃posuisse uidearis: memẽto Daretis & Entelli: & uulgaris prouerbii: q; bos lassus fortius figat pedẽ. Tristes hæc dictauimus. Vtinã mereremur cõplexus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliqua: uel disceremus. Mix sit mihi temeritate solita sua maledicta Calphurnius: cognomento Lanarius: quare ad Africã quoq; studio eius didici peruenisse. Ad quã breuiter ex parte respondi: & libelli eius uobis misi exemplaria: latius opus cũ opportunũ fuerit primo missurus tẽpore: in quo illud caui: ne in quoq; æstimationẽ lædere christianã: sed tantũ ut delirantis iperitiq; mendaciũ ac uerecundiã confutarẽ. Memento mei sancte & uenerabilis papa: uide quantum te diligã: ut ne prouocatus quidẽ uoluerim respondere: ne crederem tuum esse quod in altero forte reprehenderẽ. Frater communis simpliciter te salutat.

(Eiusdẽ ad eundẽ de epistola Romã in reprehensionẽ expositionis suae in epistolã ad Galathas sciscitatis: atq; cõmonentis: ut iuuenibus congregiẽs se senẽ & ueteranũ non prouocet ad certamẽ. Epistola. CX.

Domino uere sancto & beatissimo papae Augustino Hieronymus in christo salutẽ. Crebras ad me epistolas dirigis: & sæpe cõpellis: ut respondeã cuiusdã epistolae tuae: cuius ad me ut ante iam scripsi: per fratẽ Syinnũ diaconũ exemplaria puenerunt absq; subscriptione tua. Et quare primũ p̃ fratẽ Profuturũ: secundo per quẽdam aliũ te misisse significas: & interim Profuturũ retractũ de itinere: & episcopũ constitutũ ueloci morte subtrahẽ illum cuius nomẽ retices: maris timuisse discrimina: & nauigationis mutasse consiliũ. Quare cũ ita sint: satis mirari nequeo: quomodo epistola tua & romae & italia habe ri a plarisq; dicat: & ad me solũ non puenerit: cui soli missa est: praesertim cum idẽ frater Syinnus inter ceteros tractatus tuos dixerit: eam se non in Africa: non apud te: sed in insula Adriã ante hoc ferme quinquẽnium reperisse. De amicitia omnis tollenda suspitio est: & sic cum amico quasi cum altero se est loquendũ. Nonnulli familiaris mei & uasa christi: quorũ hierosolymis & in sanctis locis permagna copia est: suggererẽ: non simplici animo a te factũ: sed laudẽ atq; rumusculos & gloriolã populi req̃rentẽ: ut de nobis cresceret: ut multi cognosceret te puocare: me timere: te scribere ut doctũ me tacere ut iperitũ: & tandẽ reppisse: q; garrulitati meã modũ poneret. Ego autẽ ut simpliciter fatear: dignationi tuae primũ iccirco respõdere nolui: quia tuã liq;do epistolã non credebam:

palinodia Staphylo
us Corini

Profutus

Amoria

credebam: nec ut uulgi de quibusdā prouerbum est: litū melle gl'adium: deinde illud eauebam: ne episcopo co-
munionis meae uiderer procaciter respondere: & aliqua in reprehendētis epistola reprehēdere: praeserti cum q̄
dam i illa haeretica iudicārē. Ad extremū: ne tu iure expostulares: & diceris: quid enī epistolam meā uideras &
notā tibi manus in subscriptione signa deprehēderas: ut tā facile amicū lāderes: & alterius malitiā in meā uer-
teres cōtumeliā: Igitur ut ante iam scripsi aut mitte eandē epistolam tua subscriptam manu: aut senē latitantē
in cellula lacessere desine. Sin aut tuā uis uel exercere uel ostendere doctrinam quare iuuenes & disertos & no-
biles: quorum Romae dicuntur esse q̄ plurimi: qui possint & audeant tecum congregari: & i disputatione sancta
rum scripturarum iugum cum episcopo ducere. Ego quondam miles nunc ueteranus & tuas & aliorum de-
beo laudare uictorias: non ipse rursus effeto corpore dimicare: ne si me frequenter ad rescribendum impule-
ris: illius recorder historiarū q̄ annibalem iuueniliter exultantem. Qu. Maximus patientia sua fregerit.
Omnia fert aetas: animum quoq; saepe ego longos,
Cantando puerum memini me condere soles.

Nunc oblita mihi tot carmina: uox quoq; Meirim.

Iam fugit ipsa.

Et ut magis de scripturis sanctis loquar: Berzellai ille Galadites regis Dauid beneficia: omnesq; delicias iuueni
delegans filio: ostendit senectutē hāc appetere nō debere: nec oblata suscipere. Quod aut iuras te aduersū me li-
brū nō scripsisse: neq; Romā misisse: quē nō scripseris: sed si forte aliqua i tuis scriptis repianē: quae a meo sensu
discrepent: nō me a te lāsum: sed a te scriptū: qd' tibi rectū uidebat: Quaso: ut me patienter audias. Nō scripsisti
librū: Et quomodo mihi reprehensionis a te meae palios scripta delata sunt: Cur habet italia: quod tu non scri-
psisti: Quae ratione poscis: ut rescribā ad ea: quae scripsisse te denegas: Nec tā hebes sū: ut si diuersa senseris: me
a te lāsum putē. Sed si mea cominus dicta reprehēdas: & rationē scriptorū expetas: & quae scripseris: emendare cō-
pellas: & ad τὸν ἄλιω δὲ ἄνθ' prouoces: & oculos mihi reddas: in hoc lādis amicitia: in hoc necessitudinis iura uio-
lant: ne uideamur certare pueriliter: & fautoribus iuicē: uel detractoribus nostris tribuere materiā contenden-
di. Hāc scribo: quia te pure & christiane diligere cupio: nec quicq; in mea mente retinere: qd' distet a labiis. Nō
enī conuenit: ut ab adolescentia usq; ad hāc aetate in monasterio cū sanctis fratribus laborare desudans: aliquid
cōtra episcopū cōmunionis meae scribere audeā: & eum episcopū: quē ante cōepi amare: q̄ nosse: qui me prius
ad amicitia prouocauit: quē post me orientē in scripturas eruditione lātatus sū. Igit' aut tuū negato librū: si for-
te non tuus est: & desine flagitare rescriptū: ad ea quae nō scripsisti. Aut si tuus est: ingenue confitere: ut si in de-
fensionē mei aliqua scripsero in te culpa sit: qui prouocasti: non in me: qui responderē cōpulsus sum. Addis pra-
terea te paratū esse: ut si quid me in tuis scriptis mouerit: aut corrigere uoluero: fraterne accipias: & nō solū mea
in te beniuolentia gauisus: sed ut hoc ipsum faciā: deprecari. Rursum dico: quod sentio. Prouocas senē: tacen-
tem stimulas: uideris iactare doctrinā. Non est autem aetatis meae: putari maliuolum erga eum: cui magis fauo-
rem debeo. Et si in euangelis & prophetis peruersi homines inueniunt quod nitantur reprehendere: miraris si
in tuis libris & maxime in scripturas expositione: quae uel obscurissimae sunt: quaedam a recta linea discrepa-
re uideantur. Et hoc dico: non q; in operibus tuis quādā reprehendenda iam censeam: neq; enim lectioni eorū
unq; operam dedit: nec horū exemplarios: apud nos copia est: praeter soliloquiorū tuorū libros: & quosdā cōmen-
tarios in psalmis: quos si uellem discutere non dicā a me qui nihil sum: sed a ueterū grācorū docerem interpreta-
tionibus discrepare. Vale mihi amice charissime: aetate filii dignitate parens. Et hoc a me rogatus obserua: ut quod
quid mihi scripseris: ad me primum facias peruenire.

Beati Augustini episcopi ad beatū Hieronymū presbyterū de praedicta epistola se accurate purgātis: & si lā-
serit: ueniā deprecantis. In qua etiā deplorat inter Hieronymū & Ruffinū quondā amicissimos tantā exortam
esse discordiā: quos ad pristinam charitatem nititur reuocare.

Epistola. CXI.

domino uenerando & desideratissimo fratri: & cōpresbytero Hieronymo Augustinus in domino salu-
tem. Quāuis existimē ante q̄ istas sumeres: uenisse in manus tuas litteras meas: quas per dei seruum
aliū nostrum Cyprianū diaconum mihi: quibus certissime agnosceres: meā esse epistolam: cuius exem-
plariā illuc uenisse cōmemorasti: unde iam me arbitror rescriptis tuis uelut Entellinis grādibus atq; acribus ce-
stibus: tanq̄ audacē dareta cōepisse pulsari: atq; uersari. Nunc tamen eis ipsis respōdeo litteris tuis: quas mihi p
sanctū filium nostrum Asterium iam mittere dignatus es. In quibus multa in me cōperi: tua beniuolentissimae
charitatis: & rursus nonnullius a me tuae offensionis indicia. Itaq; ubi mulcebar legens: ibi cōtinuo feriebar: hoc
sane uel maxime admirans: q; cum te dicas exemplaribus litterarū mearū: ideo temere non putauisse credendū:
ne forte te respondente lāsus iuste expostularē: q; probare ante debuisses meū esse sermonē: & sic rescribere: po-
stea iubeas si mea est epistola: aperte scribere: aut mittere exemplaria ueriora: ut absq; ullo rancore stomachi in
scripturarum disputatione uersemur. Quo pacto enim possumus in hac disputatione: sine rancore uersari: si
me lādere paras: aut si non lādere paras: quomodo ergo te non lādente iuste expostularem: quod probare an-
te debuisses meum esse sermonem: & sic rescribere: hoc est & sic lādere. Nisi enim rescribendo lāsisse: ego iuste
expostulare non possem. Proinde cum ita rescribis ut lādas: quis locus nobis relinquatur in disputatione scriptu-
rarum sine ullo rancore uersandi: Ego quidem absit ut lādar: si mihi certa ratione uolueris & potueris demon-
strare: illud ex epistola apostoli: uel quid aliud scripturarum sanctarū te uerius intellexisse: q̄ me: imo uero absit:
ut non cū gratiarū actione lucris meis deputem: si fuero te docente instructus: aut emendante correctus. Verū-
tamen tu mihi frater charissime: nisi te putares lāsum scriptis meis: non me putares lādi posse rescriptis tuis.
Nullo enim modo id de te opinatus fuero: q; te non arbitraris lāsum: si sic tamen rescribis: ut lādas. Aut si te

.clxvi.

*Sensu latitantem la-
tenter desinere.*

*Annibal
R. Max. Fabio*

Sensu iuuenis.

Arct. Chas. Constell.

non sic rescribente: ego propter nimiam stultitiam mea ladi posse putatus sum: hoc ipso laeisti plane q: de me ita
sensisti. Sed nullo modo tu me: que nunq: tale exptus es: temere tale crederes: q: litteras: meas: exemplaribus: etia
cu: silu: me: nosles: temere credere noluisti. Si eni: no: imerito uidisti me: iuste exoptulatus: fuisse si temere cre
deres esse litteras meas: quae non essent mea: q: to iustius exoptulare me ipsu: temere putatu: tale: quale me non
nosset: qui putauisset: Nequa: ergo ita prolabereris: ut te no: rescribete quo laederer: me tamen existimares ni
mis isipientem etia: tali tuo rescripto ladi potuisse. Restat igit: ut laedere me scribendo disponeres: si certo docu
mento meas esse illas litteras nosceres. Atq: ita quia no: credo q: iniuste me laedendu: putares: sup: est ut agnosca
peccatu: me: q: prior te illis litteris laeferim: quas meas esse negare non possu:. Cur itaq: conor contra fluminis
tractu: ac non potius uenia: peto: Obsecro ergo te p: mansuetudine Christi: ut si te lae: dimittas mihi: nec me ui
cissim laedendo malu: pro malo reddas. Laedes aut: me: si mihi tacueris errore me: que: forte inueneris in factis
uel dictis meis. Na: si ea in me reprehendis: quae no: reprehendeda sunt: te potius laedis: q: me: quod absit a mori
bus & a sancto proposito tuo: ut hoc facias uoluntate laedendi: culpans in me aliquid dente maledico: q: me: te ue
ridica sis non esse culpandu:. Ac per hoc aut beniuolo corde arguas etia: si caret delicto: quod arguendu: putas:
aut paterno affectu mulceas: que: abicere nequeas. Potest eni: fieri: ut tibi uideat aliud q: ueritas habet: dum ta
men aliud abs te non fiat q: charitas habet. Na: & ego amicissimam reprehensionem tua: grauissime accipiam: etiam
si reprehendi non meruit: quod recte defendi potest: ut agnosca: simul & beniuolentia tua & culpa mea: & quu:
dominus donat: in alio gratus: in alio emendatus iueniar. Quid ergo fortasse dura: sed certe salubria uerba tua
tanq: cestus Entelli ptimesca: Ca: debeat ille: non curabatur: & ideo uincebatur: non sanabat. Ego aut: si medici
nalem correptionem tua: tranquillus acceperim: no: dolebo. Si uero infirmitas uel humanitas mea etia: cum ueraci
ter arguor: non potest nisi aliquatulu: contristari: melius tumor capitis dolet cu: curatur: q: du: ei parci: no: sana
tur. Hoc est eni: quod acute uidit: qui dixit uiliores esse plaru:q: inimicos iurgantes: q: amicos obiurgare metu
tes. Illi eni: dum rixant: dicunt aliq:do uera quae corrigamus. Isti aut: minore q: oportet: exhibent iusticiae libera
tem: dum amicitiae timent exaspere dulcedine. Quapropter si: & bos ut tibi uideris: lassus senectute corporis:
no: uigore animi: tamen in area dominica fructuoso labore desudans: ecce su: siquid p:perax dixi: fortius fige pe
dem. Non mihi esse debet molestum pondus aetatis tuae: dummodo contera: palea culpa: mea. Proinde illud qd:
in extremo epistola: tuae posuisti: cu: magni desiderii suspitio uel lego uel recolo: utina: inquis mereremur com
plexus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliqua: uel disceremus. Ego aut: dico: utina: saltim propinquis lit
teris: locis habitaremus: ut si no: possent misceri nostra eloquia: litterae possent esse crebriores. Nunc uero tato
loco: interuallo abs sumus a sensibus nostris: ut de illis uerbis apostoli ad galathas: iuuenem me scripsisse memi
neri: & ecce ia: senex necdu: rescripta meruerim: faciliusq: ad te exemplaria epistola: mea: puenierint: nescio qua oc
casionem proueniens: q: ipsa epistola me curante. Homo eni: qui ea tunc acceperat: nec ad te ptulit: nec ad me re
tulit. Tanta: aut: mihi i litteris tuis: q: in manus nostras puenire potuerunt: apparet res: ut nihil studior: meorum
malle si posse: q: inhaerere lateri tuo. Quod ego qua: no: possu: aliquid nostror: in domino filior: erudiendu: nobis
ad te mittere cogito: si etia: de hac re tua rescripta meruero. Na: neq: i me tantu: scienciae diuinae: scripturae: est:
aut esse ia: poterit: quantum inesse tibi uideo: & siqd: i hac re habeo facultatis: utcu:q: ipendo populis dei. Vacare
aut: studiosis diligentius q: quae populi audiunt istruendis: ppter ecclesiasticas occupationes oino no: possu:. Ne
scio q: scripta maledica sup: tuo no:ie ad Africam puenisse audiuimus. Accepimus tamen: q: dignatus es mittere: il
lis respondes maledictis: quo plecto fateor multu: dolui: inter ta: charas familiaresq: psonas: cu:ctis pene ecclesi
is nouissimo amicitiae uinculo copulatas: tantu: malu: extitisse discordia. Et tu quide: quantum tibi modereris: qua
tuq: teneas aculeos indignationis tuae: ne reddas maledictu: pro maledicto: satis i: tuis litteris eminet. Verutame
eas ipsas cu: legisse: cotabu: dolore: & obrigui timore: qd: de me illa facerent: q: in te ille scripsit: si i: manus meas
forte uenissent. Ve mudo ab scadalibus: ecce sit ecce prorius iplet: quod ueritas ait: quonia: abudabit iniquitas: refri
gescet charitas multor:. Quae sibi eni: ia: fida pectora tuto refundant: In cuius sensu tuo se proiciat secura di
lectio: Quis deniq: amicus no: formidet: q: si futurus inimicus: si potuit inter Hieronymu: & Ruffinu: hoc: qd:
nos plangimus exoriri: O misera & miseranda conditio. O infida in uoluntatibus amicor: sciencia praesentium:
ubi nulla est praesentia futuror:. Sed quid ad hoc alteri de altero gemendu: putet: quado nec ipse quide: sibi ho
mo est notus in posteror:. Nouit eni: utcu:q: uix forte nunc qualis sit: qualis aut: postea sit futurus ignorat. Hac
portio no: tantu: sciencia qualis quisq: sit: ue: etia: praesentia qualis futurus sit: si est in sanctis & beatis angelis:
quomodo fuerit beatus diabolus aliquando cu: adhuc angelus bonus esset: sciens futura iniquitate sua: & sem
piternu: suppliciu: omnino non uideo: de qua re si tamen ea nosse opus est uelle audire quid sentias. Vide quid
faciant terrae ac maria: quae nos corporaliter dirimunt: si haec epistola mea qua: legis: ego essem: ia: mihi diceret
quod qua: suui. Nunc uero quando rescribes: quando mittes: quando pueniet: q: do accipiam: Et tam: utina: qua
docu:q: fiat: quod ta: cito fieri no: posse: q: uolumus: quata possumus toleratia sustinemus. Vnde recurro ad illa
uerba epistola: tuae dulcissima: sanctiq: desiderii plenissima: & ea facio uicissim mea: utina: mereremur comple
xus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliq: uel disceremus: si tamen esse ullo modo possent: q: ego te doce
re. In his aut: uerbis non ia: tuis tantu: sed etia: meis ubi delector: & reficior & ipso quis pendente: & non attingen
te: utri usq: nostru: desiderio: non parua ex parte consolor: ibi rursum acerrimis dolor: stimulis fodiore: du: cogito
inter nos: quibus deus hoc ipsu: quod uterq: nostru: optauit largu: plixu:q: concessera: ut coiunctissimi & fami
liarissimi in sella scripturae: sanctarum pariter laberetis: sic tanta amaritudinis irrepsisse perniciem: quado no:
ubi: non cui: non homini formidanda: cum eo tempore: quo abiectis iam sarcinis saecularibus iam expediti:
dominum

Acute dicitur

dominū sc̄q̄bamini: & in ea terra uiuebatis simul: in qua domus humanis pedibus ambulās: pacē inquit meā do uobis: pacē meā relinquo uobis: uiris ætate maturis: & in eloquio domini hitāibus: uobis accidere potuit: Verē iētatio est uita humana sup̄ terrā. Heu mihi: quā uos simul alicubi iuenire nō possū: forte ut moueor: ut doleo ut timico: p̄cidere ad pedes uros: fletū quantū ualerē: rogare quantum amare. Nunc unūquēq; uisū pro seipso nūc utroq; pro alterutro: & pro aliis maxime infirmis: p̄ quibus Christus mortuus est: quos tanq̄ in theatro uitæ huius cū magno sui periculi spectant: ne de uobis ea cōscribēdos pargatis: quæ q̄doq; cōcordantes delere nō poteritis: qui nūc concordare nolitis: aut quæ cōcordes legere timeatis: ne itē litigētis. Verē dico charitati tuæ: nihil me magis: q̄ hoc exēplū tremuissē: cū quædā ad me in epistola tua legerē tuā indignationis indicia: & nō tā illa de Entello & boue laso: ubi mihi tā hilariter iocari: q̄ iracūdiæ minarē uisus es: q̄ illud qd̄ serio te scripsisse satulares. Rogo te si fieri pōt: ut inter nos q̄ramus: & differamus aliqd̄: quo sine amaritudine discordiā corda nra pascantur: fiat: si autē nō possū dicere: quid mihi emēdandū uideat̄ in scriptis tuis: nec tu in meis: nisi cū suspitiōe inuidiæ aut laciōe amicitia quiescamus ab his: & nra uitæ salutiq; parcamus: minus certe assequatur illa: quæ inflat: dū nō offendat̄ illa: quæ ædificat. Ego me lōge esse sentio ab illa p̄fectiōe de qua scriptū est: si quis in uerbo nō offendit: hic p̄fectus est uir. Sed plane in dei misericordia puo me posse facile abs te petere ueniam: si quid offēdi: qd̄ mihi apire debes: ut cū te audiero lucreris frēm tuū. Neq; n. quia hoc p̄p̄ lōginquitatē terræ: nō potes facere inter me & te: propterea debes sinere errare me: prorūsus: qd̄ ad ipsas res: quas nosse uolumus attinet liquid ueri me tenere uel scio uel puo uel credo: in quo tu aliter sentis: q̄tum dat dominus sine tua iniuria conabor asserere. Quod autē p̄tinet ad offensionē tuā: cū te indignatū sensero: nihil aliud q̄ ueniā depracabor. Nec oino arbitror te succensere potuisse: nisi aut hoc dicerē qd̄ dicere non debui: quia nec miror nos minus scire in uicē: q̄ scimur a coniunctissimis & familiarissimis nris. In quorū ego charitatē fateor: facile me totum proiicio: p̄sertim fatigatum scandalis sæculi: & in ea sine ulla sollicitudine requiesco. Deum quippe illō esse sentio: in quem me securum proiicio: & in quo securus requiesco. Nec i hac mea securitate craftinum illud humana fragilitatis incertum: de quo sup̄ius genui: oino formido. Cum enim hoīem christiana charitate flagrantē: q̄ mihi in hoc fidelem amicum factum esse sentio: quicquid ei consilioꝝ meorū cogitationūq; cōmitto: nō hoī cōmitto: sed illi in quo manet: ut talis sit. Deus enim charitas est: & qui manet in charitate: in deo manet: quā si deseruerit: tantū faciat necesse est dolorē: q̄tum manens fecerat gaudiū. Verūtāme ex amico intimo factus inimicus: q̄ rat sibi potius qd̄ fingat astutus: nō iueniat qd̄ prodat iratus. Hoc autē unūq; facile assequit̄: nō occultādo qd̄ fecerit: sed nō faciendo qd̄ occultare uelit. Quod si misericordia dei bonis piisq; cōcedit: ut iter inimicos quoslibet futuros liberi securiq; uer sentur: aliena peccata sibi cōmissa non prodant: quæ prodi timeant: ipsi nulla committant. Cum enim falsum quid a maledico fingitur: aut oino nō lādatur: aut certe integra salute sola fama ueratur. Cū autē malū p̄petrat̄: hostis est imunis: etiā si nullius intimi loquacitate aut lite uulgetur. Quapropter quis prudentium non uideat: etiam tu q̄ tolerabiliter seras amicissimi quondam & familiarissimi incredibiles nunc inimicitias consolante conscientia: & quemadmodum uel quod iactitat uel qd̄ a quibusdam forsitan creditur: in sinistris armis deputes: quibus nō minus q̄ dextris contra diabolu dimicatur. Verūtamen illū maluerim aliquo modo mitorē: q̄ te isto modo armatorē. Hoc magnum & triste miraculū est ex amicitia talibus ad has inimicitias peruenisse. lætum erit: & multo maius ex inimicitia talibus ad pristinam concordiam reuertisse.

Beati augustini episcopi ad Præsidium rogantis: ut prædictam epistolam beato Hieronymo contra se cōmōto transmittat.

Epistola. CVII. .x. .v.

Domino beatissimo & merito uenerando fratri & consacerdoti Præsidio augustinus in domino salutem. Sicut præsens rogauī sinceritatem tuam: nunc quoq; cōmoneo: ut lras meas sancto fratri & cōpresbytero nostro Hieronymo mittere nō graueris. Ut autem nouerit charitas tua: quemadmodū etiam tu illi pro mea causa scribere debeas: misi exemplaria lras & meas ad ipsum: & ad me ipsius. Quibus lectis pro tua sancta prudentia sicile uidebis & modum meum quem seruandum putauī: & motum eius: quem non frustra timui. Aut si ego quod non debui aliquid scripsi: non ad illum de me: sed ad me ipsum potius frater na dilectione mitte sermonem: quo correctus petam: ut ignoscat: si meam culpam ipse cognouero.

Beati Hieronymi post acceptā satisfactiōe mitius sancto augustino episcopo rescribētis de aciore suæ expositionis in Galathas se excusantis: & deinceps ad mutuā charitatē exhortantis. Epistola. CXIII.

Domino uere sancto & beatissimo papæ augustino Hieronymus in christo salutem. Cum a sancto fratre nostro Firmo sollicitè quærerem quid ageres: sospitem te lætus audiui. Rursum cum litteras nō dico sperare sed exigerem: nesciēte te ex africa p̄fectū esse se dixit. Itaq; reddo tibi per eū salutationis officia: qui te unico amore complectitur: simulq; obsecro: ut ignoscas pudori meo: q̄ diu ut rescriberem præcipienti negare non potui: nec ego tibi: sed causa causæ respondit. Et si culpa est respondisse: quæso ut patier audias multo maior est prouocasse. Sed cessent istiusmodi querimonia: sit inter nos pura germanitas: & deinceps non quæstionum sed charitatis ad nos scripta mittamus. Sancti fratres qui nobiscum domino seruiunt affatim te salutant. Sanctos qui tecum christi leue trahunt iugum: præcipue sanctum & suscipiendum papā Alipium: ut meo obsequio salute præcor. Incolumen te & memorem mei Christus deus noster teneatur oīp̄o tens. Domine uere sancte & beatissime papa: si legisti librum explanationum in Ionam: puo q̄ ridiculam curbitæ nō recipias quæstionē. Sin autē amicus q̄ me primus gladio petiit: stilo repulsus ē: sit humanitatis tuæ atq; iusticiae accusantē reprehēdere: nō respōdentē. In scripturæ si placet cāpo sine nro inuicē dolore ludamus.

Argumentum.

PRioribus contra se pro expositione apostolicae reprehensionis a beato Hieronymo scriptis epistolis & illius commentario respondet: confirmans ueram fuisse reprehensionem Petri non dispensatoriam & simulatam: in qua dicit contra Porphyrium iustam libertatem in defensione euangelii in paulo: & sanctam humilitatem in Petro commendari. In uno tamen Hieronymo consentiens atque confirmans: sicut ab initio primitiis iudeorum legalia fuisse permixta sine spe salutis: sic temporis progressu & reuelata fidei gratia tantum iudeis quae gentibus conuersis effecta mortifera.

Augustini ad beati Hieronymum epistola prioris: omnium responsiua: in qua suam sententiam tuetur: ostendens non dispensatoriam aut simulatam: sed dignam & ueram fuisse Petri reprehensionem a paulo. Epistola. CXIII.

Quino dilectissimo & in Christi uisceribus honorando sancto fratri & coprelbytero Hieronymo Augustinus in domino salutem. Jam pridem charitati tuae prolixam epistolam misi: respondens illi tuae: quam per sanctum filium tuum Asterium: nunc iam non solum fratrem: uerum etiam collegam meum misisse te recolis: quae utrum in manus tuas peruenire meruerit: adhuc nescio: nisi quod per fratrem sincerrimum firmum scribis. Si ille qui primum gladio petiit: stilo repulsus est: ut sit humanitatis meae atque iusticiae accusantem reprehendere: non respondentem: Hoc solo tenuissimo indicio: utrumque conicio: legisse te illam epistolam meam. In ea quippe deploraui tantam inter uos extitisse discordiam: de quoque tanta amicitia quaque uersum eam fama diffuderat: charitas fraterna gaudebat. Quod non feci: reprehendendo in aliquo germanitatem tuam: cuius in ea te aliquam culpam me cognouisse non ausus sum dicere: sed dolendo humanam miseriam: cuius in amicitia tua charitate retinendis: quae libet illa sit: incerta permansio est. Verum illud malueram tuis nosse rescriptis: utrum mihi ueniam quam poposceram: dederis quod apertius mihi intimari cupio: quis hilarior quidem uultus frater tuae: etiam hoc me impetrasse: significare uideatur: si tamen post lectam illam missae sunt: quod in eis minime apparet: petis: uel potius fiducia charitatis iubet: ut in scripturae campo: sine nostro inuicem dolore ludamus. Et quidem quantum ad me atque tunc: serio nos ista: quae ludo agere mallem. Quod si hoc uerbum tibi propter facilitatem ponere placuit ego fateor maius aliquid ex peto a benignitate tuae: uirium: prudentiaque tam docta: & ociosa: annosa: studio sae ingeniosa: diligentia: haec tibi non tantum donante: uerum etiam dictante spiritu sancto: ut in magnis & laboriosis quaestionibus: non tanquam ludentem in campo scripturae: sed in montibus anhelantem adiuues. Si autem propter hilaritatem: quam esse inter charissimos differentes decet: putasti dicendum esse ludamus: siue illud apertum & planum sit: unde colloquimur: siue arduum atque difficile: hoc ipse edoce: obsecro te: quoniam modo assequi ualeamus: ut cum forte nos aliquid mouet: quod nobis: & si non cauti attendentibus: certe tardius intelligentibus: non probatum est. Et quid nobis uideatur: contra conamur asserere: si haec aliquando securiore libertate dicamus: non incidamus in suspitiones puerilis iactantiae: quasi non nos famam uiros illustres accusando queramus. Si autem aliquid asperum: quod refellendi necessitate: deproptum fuerit: quo tolerabile fiat: leniore circumdamus eloquio licet melle gladium stringere non iudicemur. Nisi forte ille modus est: quo utrumque hoc uitium: uel uitii suspitionem cauemus si cum doctiore amico sic disputamus: ut quicquid dixerit: necesse sit approbare: nec querendi saltem causa: liceat aliquotulum reluctari. Tum uero sine ullo timore offensionis: quasi in campo luditur: sed mihi si nobis non illud rem: honoremque deferre: ut nullum eorum scribendo errasse auctorem aliquid: firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero: si quisquid uideatur contrarium ueritati: nihil aliud quam uel mendosum esse codicem: uel interpretem: non esse secutum esse quod dictum est: uel me minime intellexisse: non ambigam. Alios autem ita lego: ut quilibet sanctitate doctrina praepropollean non ideo uerum putem: quia ipsi ita senserunt. Sed quia mihi: uel per illos auctores canonicos: uel probabili ratione: quae uero non abhorreat persuadere potuerunt. Nec te mihi frater sentire aliquid aliter existimo. Proferus inquam non te arbitror: sic legi tuos libros uelle: tanquam prophetarum & apostolorum: de quoque scriptis quod omni errore careant: dubitare nefarium est. Absit hoc a pia humilitate & ueraci de temetipso cogitatione qua nisi esses perditus: non utique diceres: utinam mereremur complexus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliqua: uel aliqua disceremus. Quod si te ipsum consideratione uitae ac morum tuorum non simulate non fallaciter dixisse credo: quanto magis aequum est me credere apostolum paulum non aliud sensisse quam scripsit: tibi ait de petro & Barnaba cum uiderem quia non recte ingrediuntur ad ueritatem euangelii: dixi petro coram omnibus. Si tu cum sis iudeus gentiliter & non iudaice uiuis: quomodo gentes cogis iudaizare? De quo enim certus sum: quod me scribendo uel loquendo non fallat: si fallebat apostolus filios suos: quos itaque paturiebat: donec in eis christus: id est ueritas formaretur: quibus cum praemisisset dicens: Quae autem scribo uobis ecce coram deo quia non mentior: non tamen ueraciter scribebat: sed nescio qua dispensatoria simulatione fallebat uidisse se petrum & Barnabam non recte ingredienti ad ueritatem euangelii: ac petro in faciem restituisse: non ob aliud nisi quod gentes cogeret iudaizare. At enim fatius est credere apostolum paulum aliquid non uere scripsisse: quam apostolum petrum aliquid non recte egisse. Hoc si ita est: dicamus quod absit fatius esse credere mentiri euangelium: quam negatum esse a petro Christum: & mentiri regnum: librum: quam tantum prophetam a domino deo tam excellenter electum in concupiscenda atque abducenda uxore aliena commisisse adulterium: & in marito eius necando tam horridum homicidium. Immo uero sanctam scripturam in summo & caelesti auctoritatis culmine collocatam de ueritate eius certius ac securius legam: & in ea homines uel approbatos uel emendatos uel damnatos ueraciter discam potius quam humana facta: dum in quibusdam laudabilis excellentiae personis aliquando credere timeo reprehendenda ipsa diuina eloquia mihi sunt ubique suspecta. Manichaei plurima diuinae scripturae: quibus eorum nefarius error clarissima sententiae perspicuitate conuincitur: quia in alium sensum detorque non possunt: falsa esse contendunt ita

Temporis progressu

Dis. nom. . . Ego scilicet

Na

ita tamen ut eandē falsitatē nō scribentibus apostolis tribuant: sed nescio quibus codicū corruptoribus. Quod ta-
men quia nec pluribus nec antiquioribus exemplaribus nec præcedētis linguæ auctoritate; unde latini libri interpretati
sunt: probate aliquando potuerūt: notissima omnibus ueritate supari: cōfusiq; discedūt: ita ne nō intelligit sacra pru-
dētia tua quā malitiæ eorū pateat occasio: si nō ab aliis apostolicis libris esse falsatas: sed ipsos apostolos falsā scri-
psisse dicamus: Nō inq; credibile est hoc in petro paulū quod ipse paulus fecerat arguisse. Nō nūc quō quod fecerit:
sed quod scripserit quō. Hoc ad quōstionē quā suscepi maxie ptinet: ut ueritas diuinæ scripturæ ad nrām fidē adi-
ficandā memoriæ cōmendata: nō a quibuslibet: sed ab ipsis apostolis: ac p hoc in canonicū auctoritatis culmē re-
cepta ex oī parte uerax atq; indubitanda p̄sistat. Nā si hoc fecit Petrus: quod facere debuit: mentitus est paulus: quod
eū uiderit nō recte ingredientē ad ueritatē euāgelii. Quisq; n. hoc facit: quod facere debet: recte utiq; facit & ideo
falsū de eo dicit: qui dicit eū nō recte fecisse: quod eū nouit facere debuisse. Si aut̄ uerū scripsit paulus uerū est quod pe-
trus tunc nō recte ingrediebat̄ ad ueritatē euāgelii. Id ergo faciebat: quod facere nō debeat: & si tale quid paulus ip-
se iā fecerat: correptū potius etiā ipsū credā coapostoli sui correptionē non potuisse negligere: quod mendaciter ali-
quid in sua epistola posuisse: & epistola qualibet: quō magis in illa: in qua prælocutus ait: Quia scribo uobis: ecce
corā deo: quia nō mentior: Et quod illud petrū sic egisse credo: ut gētes cogeret iudicare. Hoc. n. lego scripsit
se paulū: quē mentitū esse nō credo: & ideo nō recte agebat hic petrus. Erat. n. cōtra euāgelii ueritatē: ut putarēt
qui credebat̄ in Christū sine illis ueteribus sacris: saluos se esse nō posse. Hac. n. contendebāt Antiochia: qui ex
circunciōne crediderant: cōtra quos paulus p̄seueranter acriterq; cōfligit. Ipsū uero paulū nō ad hoc id egisse: quod
uel Timotheū circuncidit: uel cenchris uotū p̄soluit: uel hierosolymis a iacobo admonitus cū eis qui nouerāt le-
gitima illa celebrāda suscepi: ut putari uideretur p̄ ea sacra etiā christianā salutē dari: sed ne illa quæ prioribus
ut cōgruebat̄ tribus: in umbris regē futuraq; deus fieri iusserat: tanq̄ idolatriā gentiliū dānare crederetur. Hoc ē
enim quod illi iacobo ait auditū de illo esse: quod discipulone doceat a Moysē: quod utiq; nefas esset: ut credētes in Chri-
stum discindantur a p̄pheta Christi: tanq̄ eius doctrinā detestantes atq; dānātes. De quo ipse christus dicit: Si
credideritis Moysi: credideritis & mihi. De me. n. ille scripsit. Attende enim obsecro ipsa uerba iacobi. Vides inquit
frater quot milia sunt in iudæa: qui crediderunt in Christū: & hi oēs æmulatores sunt legis. Audierunt aut̄ de te
quia discipulone doces a Moysē eorū: qui per gentes sunt iudæorū: dicens non debere eos circūcidere filios suos
neq; secundū consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Vtiq; oportet cōuenire multitudinem. Audierunt enim te
supuenisse. Hoc ergo fac: quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor uotum habentes sup se: iis assumptis s̄a-
c̄rificata te cum ipsis: & impende in eos: ut radant capita sua: & scient oēs: quia quæ de te audierint falsa sint: sed se
queris & ipse custodiens legem. De gentibus aut̄ qui crediderunt: nos mandauimus: iudicantes nihil huiusmo-
di seruire illos: nisi ut se obseruent ab idolis inmolando: & a sanguine & a fornicatione. Nō ut opinor obscurum
est: & iacobum hoc non monuisse: ut scient falsa esse: quæ de illo audierant hi: qui cum in christū ex iudæis cre-
didissent: tamen æmulatores erant legis: me per doctrinam Christi: uelut sacrilega nec deo mandante conscrip-
ta damnari putarentur: quæ per Moysē patribus fuerat ministrata. Hoc enim de paulo iactauerant: nō illi qui
intelligebant quo aīo a iudæis fidelibus obseruari tunc ista deberent: propter commendandam scilicet auctori-
tatem diuinā & sacrorū illorū propheticam sanctitatem: non propter adipiscendā salutē quæ iam in christo re-
uelabatur: & per baptismi sacramentum ministrabatur: sed illi hoc de paulo sparserant: qui sic ea uolebant ob-
seruari: tanq̄ sine iis in euāgelio salus credentibus esse non posset. Ipsum enim senserant uehementissimū gr̄a
p̄dicatorem: & intentioni eorū maxime aduersum docentem: non per illam hoīem iustificari: sed per gratiā
iesu christi: cuius prænunciandæ causā: ille umbræ in lege mandata sunt: & ideo illi inuidiam & persecutionis in-
concitare molientes: tanq̄ inimicum legis mandatorūq; diuinorū criminabantur. Cuius falsæ criminationis in-
uidiam congruētus deuitare non posset: quod ut ea ipse celebraret: quæ damnare tanq̄ sacrilega putabatur: atq; ita
ostenderet: nec iudæos tunc ab eis: tanq̄ a nefariis prohibendos: nec gentiles ad ea tanq̄ ad necessaria compellen-
dos: nam si re uera sic ea reproberet: quemadmodum de illo auditum erat: & ideo celebrāda susciperet: ut actio-
ne simulata: suam posset occultare sniam: non ei diceret iacobus. Et scient oēs: sed diceret: & putabunt oēs: quo-
niam quæ de te audierunt: falsa sunt: præsertim quia in ipsis hierosolymis apostoli iā decreuerant: ne quisq; gen-
tes cogeret iudicare: non aut̄ decreuerant ne quisq; tunc iudæos iudicare phiberet: quis etiam ipsos iā doctri-
na christiana nō cogeret. Proinde si post hoc apostolorū decretum: petrus habuit illam in Antiochia simulatio-
nem: quæ gentes cogeret iudicare: quod iam nec ipse cogebatur: quis propter commendanda eloquia dei: quæ
iudæis sunt credita: non prohibebatur. Quid mirū: si constringebat eum paulus libere asserere: quod cum cæteris
apostolis se hierosolymis decreuisse meminerat? Si aut̄ hoc quod magis arbitror ante hierosolymitanū cōcilium
petrus fecit: nec sic mirū est: quod eum uolebat paulus: non timide obtegere: sed fidenter asserere: quod eum pariter se-
tere iam nouerat: siue quod eum obtulerat euāgelium: siue quod in cornelii centurionis uocatione etiam diuini-
tus eum de hac re admonitum acceperat: siue quod ante quod illi quos timuerat: uenissent antiochiam: cum gentibus
eum conuesci uiderat. Neq; enim negamus: hac sniam fuisse iam petrum: in qua & paulus fuit. Non itaq; tunc
eum quid in ea re uerū esset: docebat sed eius simulationem: qua gentes iudicare cogebantur arguebat: non ob
aliud: nisi quia sic oīa illa simulatoria gerebantur: tanq̄ uerum esset: quod dicebant illi: qui sine circuncisione præ-
p̄uati atq; aliis obseruationibus umbræ futurorū: putabant: credentes saluos esse non posse. Ergo & Timotheū
propterea circuncidit: ne iudæis & maxime cognationi eius maternæ sic uiderentur qui ex gentilibus in Chri-
stum crediderant: detestari circuncisionem: sicut idolatria detestanda est: cum illam deus fieri præceperit. Hac
fathanas persuaerit: & Timotheum propterea non circuncidit: ne occasionem daret eis: qui sine circuncisione dice-

bant credentes saluos esse non posse. Et ad deceptionem gentium: hoc etiam Paulum iactarent: quod ipse satis significat: ubi ait. Sed neque Titus: qui mecum erat: cum esset græcus cōpulsus est circumcidi: propter subintroductos aut falsos fratres: qui subintroierāt perscrutari libertatē nrām ut nos in seruitutem redigerent. Quibus nec ad horā cessimus subiectioni: ut ueritas euāgelii pueniat ad uos. Sic apparet: quid eos captare intellexerit: ut non faceret: quā in Timotheo fecerat: & quæ ea libertate facere poterat: quæ ostenderet illa facta: nec tanquā necessaria debere appeti: nec tanquā sacrilegia debere dānari. Sed cauendū est uidelicet in hac disputatiōe: ne sicut philosophi quāda facta hominum media dicamus: inter recte factū: & peccatū: quæ neque in recte factis: neque in peccatis numeretur. Et urgeamur eo quod obseruare legis ceremonias: non potest esse indifferens: sed aut bonū: aut malū. Vbi si bonū dixerimus: eas nos quoque obseruare cogamur. Si aut malū: non uere: sed simulate ab apostolis esse seruatas credamus. Ego uero apostolis non tā exemplū philosophorum timeo: quādo & illi in sua disputatiōe ueri aliquid dicunt: quod forensiu aduocatorum: quādo in alienarum causarum actione metiuntur. Quorum similitudo si in ipsa expōitiōe epistolæ ad Galathas ad cōfirmandā simulationē petri & pauli putata est: deceter iduci: quod ego apud te timeā nomē philosophorum: qui non propterea uani sūt quia oīa falsa dicunt: sed quia & falsis plerisque cōsident: & ubi uera inueniunt dicere: christiana grā quæ est ipsa ueritas alieni sūt. Cur aut non dicā præcepta illa ueteris sacramentorum: nec bona esse: quia non eis homines iustificānt (sumbræ sunt. n. prænunciātes grām: qua iustificamur) nec tamē mala: quia diuinitus præcepta sūt ipi personisque cōgruentia: cū me adiuuet etiā prophetica sententiā: quæ dicit deus se illi populo dedisse præcepta non bona. Forte. n. propterea dixit non mala: sed tantū non bona. id est non talia ut illis homines boni fiant: aut sine illis boni fiant. Vellē me doceret benigna sinceritas tua ut uel simulare quis sanctus orientalis cū romā uenerit ieiunet sabbato: excepto illo die paschalis uigiliæ. Quod si malū esse dixerimus: non solū romanā ecclesiā: sed etiam multa ei uicina & aliquo remotiora dānabimus: ubi mos idē tenet & manet. Si aut non ieiunare sabbato malum putauerimus: tot ecclesias orientis & multo maiorē orbis christiani partem qua temeritate criminabimur? Placeat ne tibi: ut mediū quiddā esse dicamus: quod tamen acceptabile sit eis: qui hoc non simulate: sed cōgruenti societate atque obseruantia fecerit: & tamen nihil inde legimus in canonicis libris præceptū esse christianis. Quāto magis illud malum dicere non audeo: quod dominū præcepisse ipsa christiana fide negare non possum: quia didici non eo me iustificari: se grā dei per Iesum christum dominum nostrū. Dico ergo circumcisiōne præputii & cætera huiusmodi priori populo per testamentum quod uetus dicitur diuinitus data ad significationē futurorum: quæ per christum oportebat impleri: quibus aduentibus remansisse illa christianis legenda tantū ad intelligentiam præmissæ prophetiæ: non autē necessario faciendā: quasi adhuc expectandū esset: ut ueniret fidei reuelatiō: quæ his significabatur esse uentura: sed quibus gentibus iponenda non essent: non tamen sic debuisse aufferri a cōsuetudine iudeorum tanquā detestanda atque dānanda: sensim proinde atque paulatim seruente prædicatiōe grā christi: qua sola nosserent credentes se iustificari: saluosque fieri: non illis umbris reque ante futura: tunc iā ueniētū atque præteritū: ut in illorum iudeorum uocatiōe quos præsentia carnis christi & apostolica tpa inuenerunt: sic omnis illa actiō cōsumaretur habere: hoc eis suffecisse ad cōmendationē: ut non tanquā detestanda & similis idolatriæ uitaret: ultra uero non haberet progressū: ne putaretur necessaria: tanquā uel ab illa salus esset: uel sine illa esse non posset. Quod putauerit hæretici: qui dū uolunt & iudæi esse & christiani: nec iudæi nec christiani esse potuerunt: quorum sententiā mihi cauendam: quibus in ea nunquā fuerim: tamen beneuolentissime admonere dignatus es. In cuius sententiæ non cōfessionē sed simulationē timore Petrus inciderat: ut de illo paulus uerissime scriberet: quod eum uidisset non recte ingredientem ad ueritatem euāgelii: eique uerissime diceret: quod gentes iudaizare cogebat: quod paulus utique cogebat: ob hoc illa uetera ueraciter: ubi opus esset obseruans: ut damanda non esse monstraret: prædicans tamen instanter non eis: sed reuelata fidei gratia saluos fieri fideles: ne ad ea quæ uelut necessaria suscipienda cōpelleret. Sic autem apostolum paulum credo ueraciter cuncta illa gessisse: nec tamē nunc quæ factum ex iudaismo christianum uel cogo uel sino talia ueraciter celebrare: sicut nec tu: cui uidetur paulus simulasse: ea cogis istum uel sinis talia simulare. An uis ut etiam ego dicam: hanc esse summam quæstionis immo sententiæ tuæ: ut post euāgelium christi benefaciant credentes iudæi: si sacrificia offerant quæ obtulit paulus: si filios circumcidant: si sabbatum obseruent: ut paulus in Timotheo: & oēs obseruauerunt iudæi: dummodo hæc simulate ac fallaciter agant? Hoc si ita est: non iam in hæresim Hebræorum: uel eorum quos uulgo Nazareos uocant: uel quolibet aliā uerterem: sed in nescio quam nouam delabimur: quæ sit cōpernitiosior: quo non errore sed proposito est ac uoluntate fallaci. Quod si respondens: ut te purges ab hac sententiā: tunc apostolos laudabiliter ista simulasse: ne scandalizarentur infirmi: qui ex iudæis multi crediderant: & ea respuenda nondum intelligebant. Nunc uero cōfirmata per tot gentes doctrina gratiæ christianæ: cōfirmata etiam per omnes christi ecclesias lectione legis & prophetarum: quomodo hæc intelligenda non obseruanda retinentur? Quisquis ea simulando agere uoluerit: uideatur insanire: cur mihi non licet dicere apostolum paulum & alios recte fidei christianos tunc illa uetera sacramenta paulum obseruando ueraciter cōmendare debuisse: ne putarentur illarum prophetiæ significationis obseruationes a piissimis patribus custoditæ tanquā sacrilegia diabolica a posteris detestata. Jam enim cum uenisset fides: quæ prius illis obseruationibus prænunciata post mortem & resurrectionem domini reuelata est: amiserunt tanquā uitam officii sui. Verū tamen sicut defuncta corpora necessario deducenda erant quodammodo ad sepulturam: nec simulate: sed religiose: non autē deserenda continuo: uel inimicorum obreccationibus tanquā canum morsibus proicienda. Proinde nunc quisquis christiano: quibus sit ex iudæis similiter ea celebrare uoluerit: tanquā sopitos cineres seruans: non erit pius deductor uel baiulus corporis: sed impius sepulcræ uiolator. Fateor factum in eo quod epistola mea continet: quod ideo sacra iudeorum paulus celebranda susceperat cum iam christi esset apostolus:

Quedam media facta sūt

111011

*heresis Hebræorum
& Nazareorum Item*

11011

stultus: ut doceret: non esse pernitiosum: qui ea uellent: sicut a parentibus per legem acceperant: custodire: minus me po-
 fuisse illo dicitur: tunc: quo primum fidei gratia reuelata est. Tunc enim hoc non erat pernitiosum. Progressu uero temporis erat per-
 nitiosum: nisi illarum obseruationes ab omnibus christianis desererentur: ne si tunc fierent: non discerneret quod deus per Moy-
 sem populo suo precepit: ab eo quod in templis demoniorum spiritus immundus instituit. Proinde potius culpanda est ne-
 gligentia mea: quia hic non addidi quam obiurgatio tua: uerum tamen longe ante quam litteras tuas accepissem: scribens con-
 tra Faustulum manichaeum quod eundem locum quis breuiter explicauerim: & hoc illic non praetermiserim: & legere pote-
 rit: & non dedignetur benignitas tua: & a charissimis nostris: per quos haec scripta nunc misi: quod uolueris: tibi fides
 fiat: illud me ante dictaslet mihi: quod de aio meo credit: quod coram deo loquens: iure charitatis exposco: nunquam mihi uisum
 fuisse: etiam nunc christianos ex iudeis factos sacra menta illa uetera quolibet affectu: quolibet aio celebrare debe-
 re: aut eis ullo modo licere: cum illud de paulo semper ita scripserim: ex quo illius litterae mihi innotuerunt: sicut nec ti-
 bi uideatur hoc tempore cuiusquam ista esse simulanda: cum hoc fecisse apostolos credas. Proinde sicut te contrario loquaris: & li-
 cet reclamares: sicut tu scribis mundos: libera uoce pronuncias: caerimonias iudeorum pernitiosas esse & mortiferas
 christianis: & quicumque eas obserauerit: siue ex iudeis: siue ex gentibus: cum in barathrum diaboli deuolutum: ita ego
 hanc uocem tuam omnino confirmo: & addo: quicumque obserauerit eas: non solum ueraciter: uerum etiam simulate: eum in ba-
 rathrum diaboli deuolutum. Quid quis amplius? Sed sicut tu simulationem apostolorum ab huius temporis ratione secer-
 nis: ita ego apostoli pauli ueracem tunc in his omnibus conuersionem ab huius temporis: quis minime simulata caerimo-
 nias: iudaicasque obseruatione secerno: quoniam tunc fuit approbanda: nunc detestanda. Ita quis legerimus: lex &
 propheta usque ad Ioannem baptista: quia propterea querebant iudei Christum interficere: quia non solum solu-
 bat sabbatum: sed etiam patrem suum dicebat deum: & qualem se faciens deo: & quia gratiam pro gratia accipi-
 mus: & quoniam lex per Moysen data est: gratia & ueritas per Iesum facta est: & per Hieremiam promissum est: datu-
 ram deum testamentum nouum domui iuda: non secundum testamentum: quod disposuit patribus eorum: non ta-
 men arbitror ipsum dominum fallaciter a parentibus circumcissum: aut si hoc propter aetatem minime prohibe-
 at: nec eum arbitror illud dixisse fallaciter leprosum: quem certe non illa per Moysen precepta obseruatio: sed ipse
 mundauerat: uade & offer pro te sacrificium: quod precepit Moyses in testimonium illius. Nec fallaciter ascen-
 dit ad diem festum: usque adeo non causa ostentationis coram hominibus: ut non euidenter ascenderit: sed latenter.
 At enim dixit idem apostolus: ecce ego paulus dico uobis: quia si circumcidamini: Christus uobis nihil prodest.
 Decepit ergo Timotheum: & fecit ei nihil prodesse Christum? An quia fallaciter factum est: ideo non obtulit?
 At ipse hoc non posuit: nec ait: si circumcidamini ueraciter: sicut nec fallaciter: sed sine ulla expositione dixit: Si
 circumcidamini: Christus uobis nihil proderit. Sicut ergo tu uis hic locum dare suae tuae: ut uellis subintelligi nisi
 fallaciter: ita non impudenter flagito: ut nos etiam illic intelligere sinas: eis dictum: si circumcidamini: qui propter
 ea uolebant circumcidi: quod aliter se putabant in Christo saluos esse non posse. Hoc ergo aio: hac uoluntate: ista in-
 tentione quisquis tunc circumcidebatur: Christus ei nihil omnino proderat: sicut alibi aperte dicit. Nam si per legem
 iusticia: ergo Christus mortuus est gratis: hoc declarabat: & quod ipse commemorasti: Euacuati estis a Christo: qui
 in lege iustificamini: gratia excidistis. Illos itaque arguit: qui se iustificari in lege credebant: non qui legitima il-
 la in eius honorem a quo mandata sunt: obseruabant intelligentes: & qua praenuncianda ueritatis ratione man-
 data sunt: & quousque debeant perdurare. Unde illud quod ait si spiritu ducemini: non adhuc estis sub lege. Unde
 uelut colligis apparere qui sub lege est non dispensatiue ut nostros putas uoluisse maiores: sed uere ut ego in-
 telligo eum spiritum sanctum non habere: Magna mihi uidetur quaestio: quid sit esse sub lege sic quemadmodum
 apostolus culpatur. Neque hoc enim eum propter circumcisionem arbitror dicere: aut propter illa sacrificia: quae tunc
 facta a patribus: nunc a christianis non sunt: & caetera huiusmodi: sed etiam hoc ipsum: quod lex dicit: non con-
 pices: quod fatemur: certe christianos obseruare debere: atque euangelica maxime illustratione praedicari. Legem
 dicit esse sanctam: & mandatum sanctum & iustum & bonum. Deinde subiungit: quod ergo bonum est: mihi
 factum est mors: Absit: sed peccatum: ut appareat peccatum: per bonum mihi operatum est mortem: ut fiat su-
 pra modum peccans peccatum per mandatum. Quod autem hic dicit peccatum per mandatum fieri supra mo-
 dum: hoc alibi. Lex subintravit ut abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum: superabundauit & gratia.
 Et alibi: cum superius de dispensatione gratiae loqueretur quod ipsa iustificet: uelut interrogatus ait. Quid ergo
 lex: atque huic interrogationi continuo respondit. Prauaricationis gratia posita est: donec ueniet semen cui pro-
 missum est. Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege: quos reos facit lex: non implentes legem: dum non intellige-
 do gratiae beneficium ad faciendam dei praecipua quasi de suis uiribus superba elatione praesumunt. plenitudo enim
 legis charitas. Charitas uero dei diffusa est in cordibus nostris: non per nos ipsos: sed spiritum sanctum: qui
 datus est nobis. Sed huic rei quantum satis est explicanda prolixius fortasse & sui proprii uoluminis sermo de-
 betur: si ergo istud quod lex ait: Non concupisces: si humana infirmitas gratia dei adiuta non fuerit: sub se reum
 tenet: & prauaricatorem potius damnat quam liberat peccatorem: quanto magis illa quae significationis causa praeci-
 cepta sunt: circumcisio & caetera: quae gratiae reuelatione latius innotescere necesse fuerit aboleri iustificare ne-
 minem poterant. Non tamen ideo fuerant tanquam diabolica gentium sacrilegia damnanda: etiam cum ipsa gra-
 tia iam inciperet reuelari: quae umbris talibus fuerat praenunciata: sed permittenda paululum eis maxime qui
 ex illo populo cui data sunt uenerant postea uero tanquam cum honore sepulta sunt: a christianis omnibus irrepara-
 biliter deferenda. Hoc autem quod dicit non dispensatiue ut maiores nostri uoluerunt: quid sibi uult oratio?
 Aut enim hoc est quod ego appello officiosum mendacium: ut haec dispensatio sit officium uelut honeste men-
 tiendi: aut quid aliud sit omnino non intelligo: nisi forte addito nomine dispensationis sit: ut mendacium non

fit mendacium. Quod si absurdum est: cur ergo non aperte dicis officiosum mendacium defendendum: Nisi forte nomen te mouet: quia non tam usitatum est in ecclesiasticis libris uocabulum officii: quod Ambrosius non timuit: qui suos quosdam libros utilium præceptorum plenos de officiis uoluit appellare. An si officiose mentiatur culpandus est quisque: si dispensatiue approbandus: Rogo te mentiatur ubi legerit: qui hoc purat: quæ & in hoc magna quæstio est: sine aliquando boni uiri in uero uiri christiani: qualibus dictum est: sit in ore uestro est est: non non. ut non sub iudicio decidatis: & qui fide audiunt: perdes oēs qui loquuntur mendaciū. Sed hæc ut dixi & alia & magna quæstio est. Eligat quod uoluerit: qui hoc existimat ut mentiatur: dum tamen ab scribentibus auctoribus sanctarum scripturarum & maxime canonicarum inconcussa credatur: & defendatur abesse oino mendacium: ne dispensatores Christi: de quibus dictum est: hic iam queritur inter dispensatores: ut fidelis quis inueniatur: tanquam magnum aliquid sibi fideliter didicisse uideantur pro ueritatis dispensatione mentiri: cum ipsa si des in latino sermone ab eo dicatur appellata: quia fit quod dicitur. Vbi autem fit quod dicitur: mentiendi utique non est locus. Fidelis igitur dispensator apostolus paulus proculdubio nobis exhibet in scribendo fidem: quia ueritatis dispensator erat non falsitatis: ac per hoc uerum scripsit uidisse se petrum non recte ingrediente in ad ueritatem euangelii: eique in faciem restituisse: quæ gentes iudaizare cogeret. Ipse uero petrus quod a paulo fiebat utiliter libertate charitatis: sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplum præbuit posteris: quo non dedignaretur sicubi forte recti tramite reliquissent: etiam a posterioribus corrigi: quæ paulus quo confidenter auerent etiam minores maioribus pro defendenda euangelica ueritate salua fraterna charitate resistere. Nam cum satius multo sit a tenendo itinere in nullo quam in aliquo declinare: multo est tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem: quam audacter corrigere deuantem. Laus itaque iuxta libertatis in paulo: & sanctæ humilitatis in petro quantum mihi pro modulo meo uidetur: magis fuerat aduersus calumniantem Porphyrium defendenda: quam ut ei daretur obrectandi maior occasio: qua multo inordinatius criminaretur christianos fallaciter uel suas litteras scribere: uel dei sui sacramenta tractare. Flagita a me: ut aliquem saltem unum ostendam: cuius in hac re sententiam sim secutus: cum tu tam plures nominatim commemoraueris: qui te in eo quod astruis præcesserunt petens: ut si te reprehendo errantem: patiar te errare cum talibus quorum ego fateor neminem legi. Sed cum sint ferme sex aut septem: horum quatuor auctoritatem tu quoque infringis. Nam Laodicenum: cuius nomen taces: dicitis nuper de ecclesia egressum. Alexandrum autem ueterem hæreticum: Origenem uero ac Didymum reprehensos abs te lego in recentioribus opusculis tuis: & non mediocriter: nec de mediocribus quæstionibus quibus Origenem mirabiliter ante laudaueris. Cum iis ergo errare puto: quia nec te ipse patieris: quis hoc perinde dicatur: ac si in hac sententia non errauerint. Nam quis est: qui se uelit cum quolibet errare: Tres igitur restant. Eusebius: Emisenus: Theodorus Heracleotes: & quem paulo post commemoras Ioannes: qui dudum in pontificali gradu constantinopolitanam rexerat ecclesiam. Porro si queras: uel recolas quid hinc senserit noster Ambrosius: quid noster in eodem Cyprianus: inuenies fortasse nec nobis deuisse: quos in eo: quod asserimus sequemur: quæ sicut paulo ante dixi: tantummodo scripturis canonicis: hanc ingenuam debeam seruitutem: qua eas solas ita sequar: ut scriptores earum: nihil oino in eis errasse: nihil fallaciter posuisse: non dubitem. Proinde cum quæro tertium: ut tres etiam ego tribus opponam. Possim quidem ut arbitror facile reperire: si multa legissem. Verum tamen ipse mihi pro his omnibus: immo super hos oēs apostolus paulus occurrit. Ad ipsum confugio: ad ipsum ab omnibus qui aliud sentiunt litterarum eius tractatoribus prouocor: ipsum interrogans appello: & requiro in eo quod scripsit ad galathas: uidisse se petrum: non recte ingrediente in ad ueritatem euangelii: eique propterea in faciem restituisse: quæ illa simulatioe gentes iudaizare cogebat. Vtrum uerum scripserit: an forte nescio qua dispensatiua fallitate mentitus sit: & audio eum paulo superius in eiusdem narrationis exordio religiosa mihi uoce clamantem. Quæ autem scribo uobis: ecce coram deo: quia non mentior. Dent ueniam quilibet aliud opinantes: Ego magis credo tanto apostolo in suis & pro suis litteris iuranti: quam cuique doctissimo de alienis litteris disputanti. Nec dicit timeo sic Paulum offendere: quæ non simularit errorem iudeorum: sed uere fuerit in errore: quoniam neque simulabat errorem: qui libertate apostolica: sicut illi ipsi congruebat: uetera illa sacramenta ubi opus erat agendo commendabat ea: non sathanæ uerlutia decipiendis hominibus: sed dei prouidentia pronuntiandis rebus futuris prophetice constituta: nec uere fuerat in errore iudeorum: qui non solum nouerat: sed etiam instanter & acriter prædicabat eos errare: qui putabant gentibus imponenda: uel iustificationi quorumque fidelium necessaria. Quod autem dixi: eum factum iudeis: tanquam iudeum: & tanquam gentilem gentilibus: non mentientis astu: sed compatientis affectu: quemadmodum dixerim: parum mihi uisus es attendisse: immo ego fortasse non satis hoc explanare poterim. Neque enim hoc ideo dixi: quæ misericorditer illa simulauerit: sed quia non ea sic simulauit: quæ faciebat similia iudeis: quemadmodum nec illa quæ faciebat similia gentibus quæ tu quoque commemorasti: atque in eo me: quod non ingræte fateor adiuuisti. Cum enim abs te quesisset in epistola mea: quomodo putaretur: ideo factus iudeis tanquam iudeus: quia fallaciter suscepit sacramenta iudeorum: & cum gentibus tanquam gentilis factus sit: nec tamen suscepit fallaciter sacrificia gentium. Tu respondisti in eo factum gentibus tanquam gentilem: quæ præputium recepit: quæ indifferenter permiserit uesci cibis quos dānant iudei: ubi quæro utrum & hoc simulate fecerit. Quod si absurdissimum atque falsissimum est: sic ergo & illa in quibus iudeorum consuetudini congruebat: libertate prouidentia: non necessitate seruitutis: aut quod est indignius: dispensatione fallaci: potius quam fidelis. Fidelibus enim & iis quæ cognouerunt ueritatem: sicut ipse testatur. nisi forte & hic fallit: omnis creatura dei bona est: & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur. Ergo & ipsi paulo non solum uero: uerum etiam dispensatori: maxime fidelis: non solum cognitori: uerum etiam doctori ueritatis: omnis utique in cibus creatura dei: non simulate sed

Fidelis quia fit et dicitur

uere bona erat. Cur ergo nihil simulate accipiendo sacrorum ceremoniarumque gentiliū: sed de cibis: & præputio:
uerum sentiendo: ac docendo: tamen tanquam gentilis factus est gentibus: & non potuit fieri iudæis tanquam iudæus:
nisi fallaciter suscipiendo sacra iudæorum: Cur oleastro inserto obseruauit dispensationis ueracem fidem & natu-
ralibus ramis: non extra sed in arbore constitutus: nescio quid dispensationis uelamen simulationis obtendit? Cur
factus tanquam gentilis gentibus: quod sentit docet: quod agit sentit: factus autem tanquam iudæus iudæis: aliud claudit in
pectore: aliud promittit in uerbis: in factis: in scriptis. Sed absit hoc sapere. Veritas enim debebat charitate de cor-
de puro & conscientia bona & fide non ficta: ac per hoc oibus oia factus est: ut oēs lucrifaceret non mentientis astu:
sed cōpatientis affectu. i. non oia mala hoīum fallaciter agendo: sed aliorum oīum malis oibus tanquam si sua essent mi-
sericordes medicinæ diligentia procurando: Cū itaque illa testamenti ueteris sacra etiam sibi agenda minime re-
cusabat: non misericorditer fallebat: sed oīno non fallens: atque hoc modo a domino deo illā uisum ad certi tēpōs dis-
pensationem iusta esse cōmendā: a sacrilegis sacrīs gentium distinguebat. Tunc autē nō mentientis astu: sed cō-
patientis affectu: iudæis tanquam iudæus fiebat: quando illos ab illo errore: quo uel in Christum credere nolebant
uel per uetera sacerdotia sua ceremoniarumque obseruationes se a peccatis posse mundari: fierique saluos existimabant
sic liberare cupiebat: tanquam ipse illo errore teneretur: diligens utique proximum tanquam se ipsum: & hæc aliis faciens
quæ sibi ab aliis fieri uellet: si hoc opus esset. Quod cum dominus monuisset: adiunxit. Hæc est autē lex & pro-
pheta: hunc cōpatientis affectum in eadem epistola ad Galathas præcipit dicens. Si præoccupatus fuerit ho-
mo in aliquo delicto: uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis intendens te ipsum ne & tu
teateris. Vide si non dixit fieri tanquam ille: ut illum lucrifacias: non utique ut ipsum delictum fallaciter ageret: aut
se id hæc simularet: sed ut in alterius delicto quid etiam sibi accidere posset attenderet: atque ita alteri tanquam sibi al-
tero uellet misericorditer subuenire: hoc est non mentientis astu: sed cōpatientis affectu. Sic iudæo: sic gentili:
sic cui libet hoī Paulus in errore uel peccato aliquo constituto: non simulando quod non erat: sed compatiedo: quæ
esse potuisset: tanquam qui se hoīem cogitare: omnibus oia factus est: ut omnes lucrifaceret. Te ipsum si placet ob-
secro re pauli sper intueri: te ipsum inquam erga me ipsum & recolere: uel si habes conscripta relege uerba tua in illa e-
pistola: quam mihi per fratrem nostrum iam collegam meum Cyprianum breuiorem misisti quam ueracem quam germa-
no quam pleno charitatis affectu: cum quædam me in te cōmisisse expostulasses grauius subiunxisti. In hoc lædi-
tur amicitia: in hoc necessitudinis iura uiolantur: ne uideamur certare pueriliter: & fautoribus inuicem uel de-
tractoibus nris tribuere materiam contendendi. Hæc abs te uerba non solum ex aīo dicta sentio: uerum etiam bey-
nigno aīo ad consulendum mihi. Denique addis quod etiam si non adderes appareret: & dicis hoc scribo: quia te pu-
re & christiane diligere cupio: nec quicquam in mea mente retinere quod distet a labiis. O uir sancte mihi que ut deus
uidet aīam meam ueraci corde dilectæ: hoc ipsum quod posuisti in lris tuis: quod te mihi exhibuisse non dubito: hoc
ipsum oīno apostolum Paulū credo exhibuisse in lris suis non unicuique hoī: sed iudæis & græcis & oibus gen-
tibus filiis suis: quos in euangelio genuerat: & quos pariendos parturiebat: & deinde posterorum tot milibus fide-
lium christianorum: propter quos illa memorie cōmendabatur epistola: ut nihil in sua mente retineret: quod di-
staret a labiis: Certe factus es etiam tu tanquam ego non mentientis astu: sed cōpatientis affectu: cum cogitares tã
me non relinquendum in ea culpa in quã me prolapsus existimasti: quæ nec te uelles si eo modo prolapsus esses.
Vnde agens gratias beniuolæ menti erga me tuæ simul posco: ut etiam mihi non succenseas: quæ cum in opus-
culis tuis aliqua me mouerent: motum meum intimaui: tibi hoc erga me ab oibus obseruari uolens: quod erga
te ipse seruauit: ut quicquid improbandum putat in scriptis: nec claudant subdolo pectore: nec ita reprehendant
apud alios: ut taceant apud me: hinc potius existimans lædi amicitiam: & necessitudinis iura uiolari. Nescio. n.
ut uerū amicitia christiana putanda sint: in quibus magis ualet uulgare prouerbiū. Obsequiū amicos ueritas odii
um parit: quæ ecclesiasticum: Fideliora sunt uulnera amici: quam uoluntaria oscula inimici. Proinde charissimos nros
qui nris laboribus sincerissime fauerit hoc potius quãta possumus instantia doceamus: quo sciant fieri posse:
ut inter charissimos nihil aliquid alterutro sermone contradicatur: nec tamen ipsa charitas minuatur: nec ueri-
tas odium pariat: quæ debetur amicitia: siue illud uerum sit quod contra dicitur: siue corde ueraci quæcūque dicitur:
nō retinendo in mente quod a labiis distet. Credat igitur fratres nostri familiares tui: quibus testimonium phibes
quæ sunt uerba Christi: me inuito factū: nec mediocriter de hac re dolore esse cordi meo: quæ litteræ meæ prius in multo-
rum manus uenerint: quæ ad te ad quem scriptæ sunt puenire potuerunt. Quod autē modo id acciderit: & longū est nar-
rare: & nisi fallor superfluum: cū sufficiat siquid mihi in hoc credatur: nō eo factum aīo quo putatur: nec oīno meæ
fuisse uoluntatis aut dispositionis aut consensionis aut saltem cognitionis: ut fieret. Hæc si non credunt quod te-
ste deo loquor: quid amplius faciã: non habeo. Ego tamen absit ut eos credam: hoc tuæ sanctitati maliuola mente
suggerere ad excitandas inter nos inimicitias: quas misericordia domini dei nri auertat a nobis sed sine ullo no-
cendi aīo facile de hoīe humana uicia suspicari. Hoc enim me de illis æquum est credere: si uerba sunt Christi: nō
in contumeliam: sed in honorem facta: & disposita in domo magna: deo ad omne opus bonum. Quod si post
hanc attestationem meam: si in noticiã eorum uenerit: facere uoluerint: quæ non recte faciãt: & tu uides: quod sane scri-
pseram: nullū me librū aduersus te romam misisse: ideo scripseram: quia & libri nomen: ab ipsa epistola discernebam.
Vnde omnino nescio quid aliud te audisse existimaueram: & romam nec ipsam epistolam: sed tibi miseram: & aduersus
te non esse arbitrabar: quod sinceritate amicitia siue ad admonendum: siue ad te uel me abs te corrigendum:
fecisse me noueram: exceptis autem familiaribus tuis. te ipsum obsecro per grām: qua redempti sumus: ut quæ-
cūque tua bona quæ domini pietate tibi concessa sunt: in litteris meis posui: non me existimes insidioso blandi-
loquio posuisse. Siquid autem in te peccauit: dimittas mihi. Nec illud quod de te nescio cuius poetæ factum:

ineptius fortasse: q̄ litteratius a me commemoratum est: amplius q̄ dixi: ad te trahas: cum continuo subiecerim: nō hoc ideo me dixisse: ut oculos cordis reciperes: quos absit unq̄ ut amiseris: sed ut aduerteres: quos sanos & uigiles haberes: propter solam ergo palinodiam si scripserimus aliquid: quod scripto posteriore destruere debeamus imitandam: non propter Stesichori cæcitatem: quam cordi tuo nec tribui: nec timui: attingendū illud existimaui: atq; idētidem rogo: ut me fidēter corrigas: ubi mihi hoc opus esse prospexeris. Quāq̄ enim secundū honorum uocabula: quæ iam ecclesiæ usus obtinuit: episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. Licet etiam a minore quolibet non sit refugienda uel dedignāda correptio. De interpretatione tua iam mihi persuasisti: q̄ utilitate scripturas uolueris transferre de hebræis: ut scilicet ea: q̄ a iudæis prætermissa uel corrupta sunt: proferres in medium: sed peto insinuare digneris: a quibus iudæis utrū ab eis ipsis: qui ante aduentum domini interpretati sunt: Et si ita est: quibus uel quonam eorum? An ab istis posterioribus: qui propterea putari possūt aliqua de codicibus græcis uel subtraxisse: uel in eis corrupisse: ne illis testimoniis de christiana fide uincerentur: Illi autem anteriores: cur hoc facere uoluerint: non inuenio. Deinde non bis mittas obsecro interpretationem tuam de .lxx. quam te edidisse nesciebam: librum quoq; tuum: cuius mentionem fecisti: de optimo genere interpretandi: cupio legere: & adhuc nosse: quomodo coarctanda sit in interpretatione peritua linguarū: coniecturis eorū: qui scripturas edisserendo pertractant: quos necesse est etiā si recte atq; uni us fidei fuerint uarias parere in multoq; locorum obscuritate sententias: quis nequāq̄ ipsa uarietas: ab eiusdē fidei unitate discordet: sicut etiam unius tractator: secundū eandem fidē aliter atq; aliter eundem locū potest exponere: quia hoc eius obscuritas patitur. Ideo autē desidero interpretationē tuam de .lxx. ut tanta latinorū interpretū qui qualescūq; hoc ausi sunt: quantum possumus: iperitia careamus: & hi qui me inuidere putāt utilibus laboribus tuis: tandem aliquādo si fieri potest: intelligant: propterea me nolle tuā ex hebræo interpretationē in ecclesiis legi: ne contra .lxx. auctoritatē tanq̄ nouū aliquid proferentes: magno scādalo perturbemus plābes christi: quæ aures & corda illam interpretationē audire consueuerunt: quæ etiam ab apostolis approbata est. Unde illud apud Ionam uirgultum si in hebræo: nec hedera est: nec cucurbita: sed nescio quid aliud: quod trunco suo nixum nullis sustentandum ad minuculis erigatur: mallet iam in omnibus latinis cucurbitam legi. Nō enī frustra hoc puo septuaginta posuisse: nisi quia & huic simile sciebant. Satis me immo fortasse plus q̄ satis: tribus epistolis tuis respondisse arbitror: quarum duas p̄ Cyprianum accepi: unam per firmum. Rescribe quod uisum fuerit ad nos uel alios instruendos. Dabo autem operam diligentiorē: quantum me adiuuat dominus ut litteræ: quas ad te scribō: prius ad te perueniant: q̄ ad quenq̄: a quo latius dispergantur. Fateor enim nec mihi hoc fieri uelle de tuis ad me: quod de meis ad te factū: iustissime postulas. Tamen placet nobis inuicē non rantū charitas: uerū etiam libertas amicitie: ne apud me taceas uel ego apud te: quod in nostris lris uicissimi nos mouet: eo scilicet aio qui oculis dei in fraterna dilectione non displicet. Quod si inter nos fieri posse sine ipsius dilectionis pernitiōsa offensione nō putas: nō fiat. Illa. n. charitas: quā tecū habere uelle profiteor: maior est: sed melior hæc minor q̄ nulla est.

Sancti Augustini episcopi ad beatum Hieronymum presbyterum expositionem petentis de eo quod scribit in canonica Iacobi. Siquis totam legem seruauerit: offēdat autem in uno: factus est omnium reus: ubi plurima tractat de connexionione uirtutum ac uitiorum secūdum philosophorum catholicorumq; sententias.

Epistola. CXV.

Quod ad te scripsi honorande mihi in Christo frater Hieronyme quærens de anima humana: si nascentibus singulis nouæ singulæ nunc usq; sunt: ubi peccati uinculum contrahunt: quod per sacramentum gratiæ Christi etiam in infantibus recenter natis soluendum esse non dubitamus: cum in non paruū uolumen procederet: nolui nulla alia onerare quæstione: sed quod urget acrius: multo minus est negligendum. Proinde quæro: & per deum obsecro: ut exponas mihi quod multis existimo profuturum: aut si iam uel abs te uel ab alio aliquo expositum habes: dirigas nobis quomodo accipiendum sit: quod in epistola Iacobi apostoli scriptum est. Quicumq; enim totam legem seruauerit: offēdat autem in uno: factus est omnium reus: quæ res talis ac tanta est: ut quod hinc tibi non iam olim scripsi: multum me poeniteat. De agenda namq; præsentis uitæ quomodo ad uitam perueniamus æternam: non de præterita perscrutanda: quam penitus demersit obliuio: sicut est illud quod de anima quærendum putauī: hæc uertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur: quod huic rei satis apte conuenit. Cum quidam ruisset in puteum: ubi aqua tanta erat: ut eum magis exciperet ne moreretur: q̄ suffocaret: ne loqueretur: accessit alius: & eo uiso admirans ait. Quomodo huc cecidisti? At ille. Obsecro inquit cogita quomodo hinc me liberēs: non quomodo huc ceciderim quæras. Ita quoniam fatemur: & fide catholica tenemus de reatu peccati tanq̄ de puteo etiam paruuli infantis animam Christi gratia liberandam: satis est ei: q̄ modum quomodo salua fiat nouimus: etiam si nunq̄ quomodo in malum illud deueniret nouerimus. Sed ideo putauī esse quærendum: ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ: aliquam teneamus incautius: quæ liberanda prius animam paruuli contradicat: negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissime retento: q̄ anima paruuli de reatu peccati liberanda est: nec alio modo liberanda nisi gratia dei per Iesum christum dominum nostrum si possumus etiam ipsius mali causam & originem nosse: uaniloquis non disputatoribus: sed litigatoribus paratius instructiusq; resistimus. Si autē nō possumus: nō quia latet miseræ principiū: ideo pigrescere misericordiæ debet officium. Aduersus eos autem qui sibi uidentur scire quod nesciunt: hoc tuiores sumus: q̄ hanc ignorantiam

Hinc deducitur cor
repto a minore.

Elegans dictu nō

rantiam nostram non ignoramus. Aliud est enim quod nescire malum est: aliud quod sciri uel non potest: uel non opus est uel ad uitam quam quærimus indifferens est. Hoc est uero quod de litteris apostoli Iacobi nunc re-
 quiro: in hac ipsa qua uiuimus & ut semper uiuamus deo placere studemus actione uersatur. Quomodo igitur
 intelligendum est obsecro te: quicumque totam legem seruauerit: offendat autem in uno: factus est omnium reus. Ita
 ne qui furtum fecerit: imo uero qui dixerit diuiti: sede hic: pauperi autem tu ista illic: & homicidii & adulterii &
 sacrilegii reus est: Quod si non est: quomodo qui uno offendit factus est omnium reus? An illud quod dixit de
 diuite & paupere ad ista non pertinet: quorum si quis offenderit: fiet omnium reus? Sed recolendum est unde uenerit
 illa sententia: & quæ illa superiora pepererint: quibusque conexa dependeat. Fratres mei nolite inquit in persona-
 rum acceptione habere fidem domini nostri Iesu christi gloriæ. Etenim si introierit in cõuentu nostro uir annulum
 aureum habens in ueste candida: introierit autem & pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus ue-
 ste præclara: & dicatis ei: tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: tu ista illic: aut sede sub scabello pedum meorum
 nõne iudicatis apud uosmetipsos: & facti estis iudices cogitationum iniquarum? Audite fratres mei dilectissimi:
 nõne deus elegit pauperes in hoc mundo: diuites in fide: & hæc redes regni: quod repromisit deus diligētibus se?
 Vos autem exhonoraſtis pauperem: propter illum scilicet cui dictum est: ista illic: cum habenti annulum aureum
 dictum esset: tu sede hic bene. Ac deinde sequitur eandem ipsam sententiam latius uersans & explicans: nonne i-
 quit diuites per potentiam opprimunt uos: & trahunt ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen: quod i-
 uocatum est super uos? Siquidem legem perficitis regalem secundum scripturam: diliges proximum tuum si-
 cut teipsum: benefacitis. Si autem personas accipitis: peccatum operamini: redarguti a lege quasi transgressores.
 Vide quemadmodum transgressores legis appellat: qui dicunt diuiti sede hic: & pauperi ista illic. Vnde ne puta-
 rent contempibile esse peccatum: in hac una re legem transgredi: secutus adiunxit. Quicumque totam legem ser-
 uauerit: offendat autem in uno: factus est omnium reus. Qui enim dixit non mœchaberis: dixit: & non occi-
 des. Quod si non occidis: mœchcharis autem: factus es transgressor legis: propter id quod dixerat redarguti a
 lege: quasi transgressores. Quæ cum ita sint consequens uidetur: nisi alio modo intelligendum ostendatur: ut
 qui dixerit diuiti: sede hic: & pauperi ista illic: huic non honorem: quem illi deferens: & idolatra & blasphemus &
 adulter & homicida: & ne quod longum est: cuncta commemorem: reus omnium criminum iudicandus est. Of-
 fendens quippe in uno factus est omnium reus. At enim qui unam uirtutem habet: omnes habet: & qui unam
 non habet: nullam habet. Hoc si uerum est: confirmatur ista sententia: sed ego eam exponi uolo: non confirma-
 ri: quæ per se ipsam apud nos omnibus philosophorum auctoritatibus firmior est. Et illud quidem de uirtuti-
 bus & uitii: si ueraciter dicitur: non est consequens: ut propter hoc omnia peccata sint paria. Nam illud de in-
 separabilitate uirtutum: nisi forsitan fallor: tamē si uerum memini: quod uix memini: omnibus philosophis pla-
 cuit: qui easdem uirtutes agenda uitæ necessarias esse dixerunt. Hoc autem de paritate peccatorum soli Stoi-
 ci ausi sunt disputare: contra omnem sensum generis humani. quam eorum uanitatem in Iouiniano illo qui in
 hac sententia Stoicus erat: in aucupandis autem & defendendis uoluptatibus Epicureus de scripturis sanctis di-
 lucidissime conuicisti. In qua tua suauissima & præclarissima disputatione satis euidenter apparuit: non pla-
 cuisse auctoribus nostris: uel ipsi potius: quæ per eos locuta est ueritati: omnia paria esse peccata. Quomodo
 autem fieri possit: ut etiam si hoc de uirtutibus uerum est: non tamen ideo cogamur fateri æqualitatem omnium
 peccatorum quantum possum adiuuante domino aperire conabor. Quod si effecero approbabis: tibi uero cau-
 sa defuero: tu supplebis: certe hinc persuadet: qui unam uirtutem habuerit: habere omnes: & omnes deesse: cui
 una defuerit: prudentia: nec ignaua: nec iniusta: nec interpretans potest esse: nam si aliquid horum fuerit pru-
 dentia non erit. Porro si prudentia tunc erit si & fortis & iusta: & temperans sit: profecto ubi fuerit: secum ha-
 bet cæteras. Sic & fortitudo imprudens esse non potest: uel intemperans: uel iniusta: sic temperantia necesse est
 ut prudens: fortis: & iusta sit. Sic iusticia non est nisi sit prudens: fortis: temperans: ita ubi est una uera aliqua
 earum: & aliæ similiter sunt. Vbi autem aliæ defunt: uera una illa non est: etiam si aliquo modo similis esse ui-
 deatur. Sunt enim ut scis quædam uitia uirtutibus aperta discretionem contraria: ut imprudentia prudentiæ.
 Sunt autem quædam quæ tantum uitia sunt: ideo contraria: quadam tamen specie fallaci similia: ut eidem pru-
 dentiæ: non imprudentiæ: sed astutiæ. Nunc enim eam dico astutiæ: quæ usitatius in malitiosis intelligi: & uo-
 cari solet: non sicut nostra loqui scriptura consueuit: quæ sæpe astutiam in bono ponit. Vnde estote astuti: ut
 serpentes: & illud: ut & innocentibus det astutiæ: quæ & apud illos: romanæ linguæ disertissimus dixerit: neque
 illi tamen ad cauendum dolus: aut astutiæ deerant: astutiæ ponens in bono: sed apud illos rarissimum: apud
 nostros frequentissimum est. Itemque in partibus temperantiæ apertissime contraria est effusio parsimoniæ:
 ea uero quæ tenacitas dici uulgo solet: uitium quidem est: tamen parsimoniæ simile: non natura: sed fal-
 lacissima specie. Item dissimilitudine manifesta contraria est iniusticia iusticiæ. Solet autem quasi imita-
 ri iusticiam uindicandi se libido: sed uitium est. Ignauia fortitudini perspicue contraria est: duritia uero di-
 stat natura: fallit similitudine. Constantia pars quædam uirtutis est. Ab hac inconstantia longe abhorret:
 & indubie contra sistit. Pettinacia uero constantia dici affectat: & non est: quia illa est uirtus: hoc uitium. Ut
 ergo non iterum hæc eadem commemorare necesse sit: exempli gratia ponamus aliquid: unde possint cæ-
 tera intelligi. Catilina ut de illo scripserunt: qui nosse potuerunt: frigus: sitim: famem: ferre poterat: eratque
 patiens inedia: algoris: uigiliæ: supraque cuique credibile est: ac per hoc & sibi & suis magna præditus forti-
 tudine uidebatur: sed hæc fortitudo prudens non erat: mala enim pro bonis eligebat. Temperans non
 erat: corruptelis enim turpissimis fœdebatur. Iustus non erat: nam contra patriam coniurauerat. Et ideo

Peccatorum paritatem
aspirant stoici.

Intemperans

Salus dicitur
Astutiæ in bono

De Catilina

nec fortitudo erat: sed duritia sibi: ut stultos falleret: nomē fortitudinis iponebat. Nā si fortitudo esset: non uitiū sed uirtus esset. Si autē uirtus esset: ceteris uirtutibus tanq̄ inseparabilibus comitibus nunq̄ relinq̄retur. Quia propter dū quærēt etiā de uitiis: utrū ipsa similiter omnia sint: ubi unū erit: aut nulla sint: ubi unū nō erit: laboriosū est id ostēdere: propterea quia unī uirtuti duo uitia opponi solent. Et quod apte cōtrariū est: & quod specie similitudinis adumbrat. Vnde illa Catilinæ quia fortitudo nō erat: quæ esset cū secū uirtutes alias nō haberat: facilius uidebatur. Quod uero ignauia fuerit: ubi exercitatio q̄libet grauissimas molestias ppetiendi atq; tollerandi: supraq̄ cuiq̄ credibile est fuit ægre psuadere potest. Sed forte acutius intuētibus: ignauia apparet ipsa duritia: quia labore bonorū studiorū quibus uera acquirīt fortitudo neglexerat. Verūtamen quia sunt audaces qui timidi non sunt: & rursus timidi a quibus abest audacia: cū sit utrūq; uitiū: quoniā qui uera uirtute fortis est: nec temere aude: nec inconsulte timet: cogimur fateri uitia plura esse uirtutibus. Vnde aliq̄do uitiū uirtio tollitur: ut amore laudis: amor pecuniæ: aliq̄do unū cedit: ut plura succedāt: uelut qui ebriosus fuerit: si modicū biberit: & tenacitatē & ambitionē didicerit. Possunt itaq; uitia etiā cedere uitiis succedentibus non uirtutibus: & ideo plura sunt. Virtus uero quo una ingressa fuerit: quoniā secū ceteras ducit: profecto uitia cedēt oia q̄cūq; inerant. Non enī omnia inerant: sed aliquando totidē: aliquando plura paucioribus uel pauciora pluribus succedebant. Hæc utrū ita se habeant: diligentius inquirendū est. Non enī & ista diuina sententia est: quæ dicitur: qui unā uirtutē habuerit: omnes habet: eiq; nulla inest: cui una defuerit: sed hoibus hoc uisū est: multū quidē ingeniosis: studiosis: sed tamē hominibus. Ego uero nescio quē admodū dicā: non dico uisū a quo denominata dicitur uirtus: sed etiā mulierē: q̄ uiro suo seruat: thori fidē si hoc faciat propter præceptū & promissum dei: & quæ primitus sit fidelis nō habere pudicitia: aut pudicitia nullā uel paruā esse uirtutē. Sic & maritū qui hoc idē seruat uxori: & tamē sunt plurimi tales: quorū sine aliquo peccato esse: neminem dixerim: & utiq; illud qualecūq; peccatū ex aliquo uitio uenit. Vnde pudicitia coniugalis in uiris fœminisq; religiosis cū procul dubio uirtus sit: non enī aut nihil aut uitiū est: non tamē secū habet omnes uirtutes. Nā si omnes ibi essent: nullū esset uitiū: nullū omnino peccatū. Quis autē sine aliquo peccato? Quis ergo sine aliquo uitio: id est fomite quodā uel quasi radice peccati: cū clamet qui supra pectus domini recūbebat: si dixerimus quia peccatū nō habemus: nos ipsos seducimus: & ueritas in nobis non est. Neq; hoc apud te diutius agendū est: sed propter alios qui forte hoc legerint dico. Nā tu quidē in eodē ipso opere splendido cōtra Iouinianū etiā hoc de scripturis sãctis diligenter probasti. Vbi etiā ex hac ipsa epistola cuius uerba sunt: quorū nunc intellectū requirimus posuisti: quod scriptū est: in multis enī offendimus omnes: non enī ait offenditis: sed offendimus omnes: cū christo loqueret apostolus: & cū hoc loco dicat. Quicūq; autē totā legē seruauerit: offendat autē in uno: factus est oium reus. Ibi non in uno sed in multis: nec quosdā sed omnes dicit offendere. Absit autē ut quisq; fidelis existimet tot milia seruorū christi: qui ueraciter dicunt se habere peccatū: ne se ipsos decipiant: & ueritas in eis nō sit nullā habere uirtutē: cū uirtus magna sit sapientia. Dixit autē ipsa sapientia homini. Ecce pietas est sapientia. Absit ergo ut dicamus tot ac tantos fideles & pios homines dei non habere pietatē quā græci uel eusebiani uel expressius & plenius theosebia uocant. Quid autē pietas est: nisi dei cultus: & unde ille colit nisi charitate. Charitas igitē de corde puro & cōscientia bona & fide nō ficta magna & uera uirtus est: quia ipsa est & finis præcepti. Merito dicta est fortis sicut mors: quia siue nemo eā uincit sicut mortē: siue quia in hac uita usq; ad mortem est mensura charitatis: sicut dominus ait. Maiorē hac charitatē nemo habet: q̄ ut animā suam ponat pro amicis suis: siue potius: quia sicut mors aīam euellit a sensibus carnis: sic charitas a cōcupiscentiis carnalibus. Huic subleuit scientia cū est utilis: nā sine illa inflat. Quod uero illa ædificando impleuerit: nihil ibi ista inane quod inflat inueniet. Utile porro scientiā definiendo monstrauit: ubi cū dixisset. Ecce pietas est sapientia continuo subiunxit. Abstineret uero a malis: scientia est. Cur ergo non dicimus qui hanc uirtutem habet habere omnes: cū plenitudo legis sit charitas. An quanto magis est in homine: tanto magis est uirtute præditus. Quanto autem minus: tanto minus est uirtus: quia ipsa est uirtus: & quanto minus est uirtus: tanto minus est uitiū. Vbi ergo illa plena & perfecta erit: nihil ex uitio remanebit. Proinde mihi uidentur stoici falli: quia proficiētē hoīem in sapientia non lunt omnino habere sapientiā: sed tunc habere cū in ea omnino perfectus fuerit: non quia illum perfectum negant: sed nisi ex profundo quodā emergendo repente emicetur in auras sapientiæ liberās: nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominē præfocandū utrū aquam stadiis multis super se habeat altā: aut unū palmū aut digitū: sic illos qui tendunt ad sapientiā proficere quidē dicunt: tanq̄ ab imo surgentes gurgitis in aerē: sed nisi totā stultitiā uelut opprimentē aquā proficiendo uelut emergendo euaserint: non habere uirtutem: nec esse sapientes. Vbi autē euaserint mox habere totā: nec quicq; stultitiæ remanere: unde omnino ullū peccatū possit existere. Hæc similitudo: ubi stultitia: uelut aqua & sapientia: uelut aer ponit: ut animus a præfocatione stultitiæ tanq̄ emergens in sapientia repente respiret: nō mihi uidetur satis accommodata nostrarū scripturarū auctoritati. Sed illa potius: ut uitiū uel stultitia tenebris luci aut uirtus & sapientia cōparetur: quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt: non itaq; sicut de aquis in aerem surgens: ubi eas summū transierit repente quantum sufficit inspiratur: sed sicut de tenebris in lucē procedens: paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec plenissime fiat: iam eum tamen dicimus tanq̄ de abditissima spelunca egredientē: uici-nia lucis afflatū tanto magis: quanto magis propinquat egressus: ut illud qd̄ in eo lucet: sit utiq; ex lumine: quo progreditur. Illud autem quod adhuc obscurum est: sit ex tenebris unde egreditur. Itaq; & non iustificabitur in conspectu dei omnis uiuens: & tamen iustus ex fide uiuit. Et indui sunt sancti iusticia: aliis maius: aliis minus. Et nemo hic uiuit sine peccato: & hoc aliis maius: aliis minus. Optimus autem est qui minimum.

Sed

Virtus a uero dicitur

Eusebia
Theosebia
Pietas
Charitas

1 Corin. 13

Stoici error

Sed quid ego tanq̄ oblitus cui loquor: doctore simili factus sum: cū proposuerim qd abs te discere uelim: Sed quia de peccator: paritate: unde ad id quod aieba incidit q̄stio: examinādā tibi sententiā meā promere statue ram: iam eā tandē aliq̄do concludā. Quia & si ueḡ est: eū qui habet unā omnes habere uirtutes: eū qui unā nō habet: nullā habere: nec sic peccata sunt paria: quia ubi uirtus nulla est: nihil quidē rectū est: nec tamē ideo nō prauo prauius est: distortoq; distortius. Si autē: quod puto esse uerius: sacriscq; litteris cōgruentius: ita sūt animæ minus: aliud omnino caret lumine: & tenebroso inumbrat̄ obstaculo: pfecto ita ut quisq; illustratione piæ charitatis affectus est: in alio actu magis: in alio minus: in aliquo nihil: sic potest dici habere aliā: & aliā non habere: aliā magis: aliā minus habere uirtutē. Nā & maior est in isto charitas: q̄ in alio: recte possumus dicere: & aliqua in isto: nulla in illo: quantum p̄tinet ad charitatē: quæ pietatis est: & in ipso uno homine q̄ maiore habuit pudicitia: q̄ patientia: & maiore hodie q̄ heri: si pficit: & adhuc non habeat continentia: & habeat non paruam misericordia: & ut generaliter breuiterq; cōplectar: quæ de uirtute habeā notionē: quod ad recte uiuendū attinet: uirtus est charitas: qua id quod diligendū est: diligit. Hæc in aliis maior: in aliis minor: in aliis nulla est. Plenissima minus est: q̄ debet ex uitio est. Ex quo uitio nō est iustus in terra q̄ faciat bonū & non peccet. Ex quo uitio nō iustificabitur in cōspectu dei omnis uiuēs. Propter quod uitii: si dixerimus: quia peccatū nō habemus: nosmetipsos seducimus: & ueritas in nobis nō est: propter quod etiā: quantumlibet profecerimus: necessariū est nobis dicerē: dimitte nobis debita nostra: cū iam oīa in baptismo dicta: facta: cogitata: dimissa sint. Quid itaq; qui recte uidet: unde & quando & ubi speranda sit illa profectio cui nō sit: qd̄ adici possit: Si autē præcepta nō essent nō utiq; esset: ubi se homo certius inspiceret: & uideret: unde auerteret: quo conaret: quare gratularet quid præcatur. Magna est ergo utilitas præceptor: si libero arbitrio tantū detur: ut gratia dei amplius honoret. Quæ si ita se habet: unde fiet oīum reus: si in uno offenderit: qui totā legē seruauerit: An forte quia plenitudo legis charitas est: quæ deus proximusq; diligit: in quibus præceptis charitatis tota lex pendet & propheta: merito sit reus oīum: qui cōtra illā facit: in qua p̄dēt oīa: Nemo autē peccat nisi aduersus illā faciendo: quia nō adulterabis: non homicidiū facies nō furaberis: non cōcupisces: & si quod est aliud mandatū: in hoc sermone recapitulat̄: in eo q̄ diligit proximiū tuū tanq̄ teip̄sū. Dilectio pximi malū non operat̄. Plenitudo autē legis charitas. Nemo autē diligit proximiū: nisi diligens deū: & hoc q̄tū potest: proximo ip̄ndat: quē diligit tanq̄ seip̄sū: & ut ille diligit deū: quē si ipse nō diligit: nec se nec proximiū diligit. Ac p̄ hoc qui totā legē seruauerit: si in uno offenderit sit oīum reus: quia cōtra charitatē facit: unde tota lex p̄dēt. Reus itaq; sit oīum: faciendo cōtra eā: in qua p̄dēt oīa. Cur ergo non dicant̄ paria peccata: An forte quia magis facit cōtra charitatē: qui grauius peccat: minus qui leuius. Et hoc ipso quod admittit: sit quidē oīum reus: sed grauius peccans uel i pluribus peccans magis reus. Leuius autē uel in paucioribus peccans minus reus: tanto maiore scilicet reatu q̄to amplius: tātō minore quanto minus peccauerit: tamē etiā si in uno offenderit reus est: quia cōtra eā facit: in qua pendēt omnia. Quæ si uera sūt: eodem modo & illud absoluit: quod ait homo: etiā apostolicæ gratiæ. In multis enī offendimus oēs. Omnes enī offendimus: sed alius grauius: alius leuius. Quāto quisq; grauius leuiusq; peccauerit: tātō in peccato cōmittēdo maior: quāto in diligēdo deo & proximo minor. Et rursum tātō minor in peccati p̄p̄tatione: quāto maior in dei & pximi dilectione. Tātō itaq; plenior iniquitatis: quāto inanior charitatis. Et tūc p̄fecti sumus in charitate: quādo nihil restat ex infirmitate. Nec sane quantum arbitror putandū est leue esse peccatū i personæ acceptione habere fidē domini Iesu christi: si illā distantia sedendi ac standi ad honores ecclesiasticos referamus. Quis enim ferat eligi diuitem ad sedem honoris ecclesiæ contempto paupere instructiore atq; sanctiore: Si autē de quotidianis confessibus loquitur: quis non hic peccat: si tamen peccat: nisi cū apud se ip̄sū intus ita iudicat: ut ei tanto melior quanto ditior illo uideatur. Hoc enim uidetur significasse eum dicit. Nōne iudicatis apud uosmetipsos: & facti estis iudices iniquarū cogitationum. Lex itaq; libertatis lex charitatis est: de qua dicit: si tamen legem p̄ficiatis regalem secundum scripturas: Diliges proximum tuum sicut teip̄sum: benefacitis. Si autem personas accipitis: peccatum operamini: redarguti a lege tanq̄ transgressores. Et post illam sententiam ad intelligendum diffillimam de qua satis dixi: quod est dicendum putauī eandem legem libertatis cōmemorans: sic loquamini inquit: & sic facite: sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Et quoniam quid paulo ante dixerit nouit: quoniam in multis offendimus omnes: suggerit dominicam tanq̄ quotidianam quotidianis: & si leuioribus tamen uulneribus medicinam. Iudicium enim inquit sine misericordia illi: qui non facit misericordiam. Hinc enim & dominus dimitte inquit: & dimitetur uobis: date: & dabitur uobis. Superexaltat autem misericordia iudicium: non enim est aduerso iudicio: sed sepe exaltat: quia plures per misericordiam colliguntur. Sed qui misericordiam præstiterūt (Beati enim misericordes: quia ipsis miserebitur deus) & hoc utiq; iustum est: ut dimittatur eis: quia dimiserunt: & detur eis: quia dederunt. Inest quippe deo & misericordia iudicantis: & iudicium miserantis: propter quod ei dicitur. Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quisquis uelut nimium iustus iudicium sine misericordia quasi securus expectat: irā iustissimam prouocat quam timens ille dicit. Ne intres in iudiciū cū seruo tuo. Vnde dicitur populo cōtumaci. Quid uultis mecum iudicio cōtendere: Cū enim rex iustus sederit in throno: quis gloriat̄ castū se habere cor: Aut quis gloriabit̄ mundū se esse a peccato: Quæ igitur spes est: nisi superexaltet misericordia iudiciū: Sed erga illos q̄ misericordia fecerunt: ueraciter dicendo: Dimitte nobis: sicut & nos dimittimus: & sine murmuratione dādo: hilarē enī datorē diligit deus. Deniq; sanctus lacobus iam ex isto loco de misericordiæ operibus loquitur: ut quos uehementer illa sententia terruerat consoletur

700. 3

Luce 6

Matth. 5

Psalm. 100

Psalm. 117

1. Cor. 13

Matth. 5

2. Cor. 13

cum admonet: quomodo etiā quotidiana peccata sine quibus hic non uiuūt: quotidianis remediis expiētur: ne homo qui cū in uno offenderit: sit oīum reus: in multis offendēdo: quia in multis offendimur: propter magnū aggerē reatus sui minutatū collectū ad tribunal tāti iudicis pueniat: & cā quā non fecit misericordiā non inueniat: sed potius dimittēdo atq; dando mereat sibi dimitti peccata: reddiq; promissa. Multa dixit: quibus tibi tādū fortassis inferrē: qui hęc quæ tamē approbas: nō expectes discere: q; ea docere consueuisti. Siquid autē est in eis: quum ad rē ipsā pūnet: nā quali eloquio explicata sint: nō nimis curo: siquid ergo in eis est qd' eruditionē offendat tuā: q; io ut rescribendo admoncas: & me corrigere non graueris. Infelix est enī qui non tantos etiā sanctos tuos: studio: labores: & digne honorat: & de his domino deo nostro: cuius munere talis es: gratias agit. Vnde cū libentius debēā a quolibet discere quod inutiliter ignoro: q; p̄optius quoslibet docere quod scio: q; to iustus abs te hoc charitatis debitū flagito: cuius doctrina in nomine & adiutorio domini tantū in latina lingua ecclesiastica littera adiuta sunt: quum unq; antea potuerunt. Maxime tamē istā sententiā: quicūq; totā legem serua uerit: offendat autē in uno: factus est oīum reus: si quo alio modo exponi melius posse nouit tua dilectio: per dominam obsecro: ut id nobiscum communicare digneris.

CA. gumētū excerptū ex secūdo libro retractationū beati Augustini de duabus epistolis siue tractatibus directis beato Hieronymo: uidelicet de pximo precedēti: & alio q; habet inter q̄stiones de origine animæ.

Scripsi etiā duos libros ad presbyterū Hieronymū si dentē in Bethleē. Vnū de origine animæ hominis Aliege de sententiā Iacobi apostoli: ubi ait. Q; uicūq; totā legē serua uerit: offendat autē in uno: factus est oīum reus: de utroq; cōsulens eū: sed in illo priore q̄stione quā proposui ipse nō solui. In posteriore autē quid mihi de illa soluenda uidere: non tacui: sed utrū hoc approbaret etiam ille consuluit: rescripsit autē laudans eandē cōsulationē meā: sibi tamen ad respondendū ociū non esse respondit. Ego uero quousq; esset i cor pore: hos libros edere nolui: ne forte responderet aliq; do: & cū ipsa responsione eius potius ederet. Illo autē de sancto ad hoc edidi priorē: ut qui legit admoneatur aut non q̄rere omnino quomodo detur anima nascentibus: aut certe de re obscurissima eā solutionē q̄stionis huius admittere: quæ contraria non sit ap̄tissimis rebus quas de originali peccato fides catholica nouit in paruulis nisi regenerentur in christo sine dubitatione dānādis. Posteriorē uero ad hoc ut q̄stionis de qua ubi agitur: etiam quæ nobis uisa est solutō ipsa noscatur. Hoc opus sic incipit dominum nostrum qui uos uocauit.

Beati Hieronymi de corpore & sanguine christi.

Epistola. CXVI.

Magnitudo celestiuū beneficiorū angustias humanæ mētis excedit. Et propterea ordinauit ita diuina prouidentia: ut quod capere in nobis ratio res mole uicta non poterat: fides deuota conciperet: & intellectū credulitatis robusta nutrirēt. Cū ergo propter transgressionem Adæ origini: & morti teneremur obnoxii: prospiciens ex alto deus ex quo essemus graui debitores iuxta qualitatem captiuitatis: reparauit munus redemptionis: id est pro debita morte offerret indebitā: quia nec nos habebamus unde uiueremus: nec iste unde moreretur. Materiam ergo de nostra mortalitate suscepit: ut de sua immortalitate collata mori possit uita pro mortuis. Et quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis nostris: & syderibus illaturus necessarium erat: ut nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret: ut coleretur: uel iugiter iure per mysterium quod semel offerebatur in præcium: ut quia quotidiana & ineffesa currebat pro hominum salute redemptio perpetua esset etiam redemptionis oblatio: & perēnis illa uictima uiueret in memoria: & præsens semper esset in gratia. Vera tunica & perfecta hostia fide æstimandi non specie: nec exterioris cōfenda uisu hominis sed interioris affectu. Vnde merito celestis confirmat auctoritas: quia caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quādo quidem qui auctor est muneris ipse est etiam testis ueritatis. Nam uisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui: uerbo suo secreta potestate conuertit: ita dicens Accipite & comedite hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita: Accipite inquit: & bibite hic est sanguis meus. Ergo ut ad nutum præcipientis domini repente ex nihilo substituerunt excelsa cælorum: profunda fluctuum: uasta terrarū: parem potentiā in spiritalibus sacramentis uerbi præbet uirtus: & rei seruit effectus. Quanta itaq; & q̄ celebrāda uis diuinæ benedictionis operetur: & quomodo tibi nouū & impossibile uideri non debeat: q; in christi substantiā terrena & mortalia commutantur: te ipsum qui iam in christo es regeneratus interroga dudū alienus a uita: peregrinus a misericordia: a salutis uia intrinsecus mortuus exulabas: subito initiatus christi legibus & salutaribus mysteriis innouatus in corpore ecclesiæ non uidēdo sed credēdo trāsuisti. Et de filio p̄ditionis adoptiuus dei fieri occulta puritate meruisti in mensura uisibili permanens maior factus es teipso uisibiliter sine quātatis augmento: cū ipse atq; idem esses multo aliter fidei processibus extitisti: in exteriorē nihil additū est: & totum in interiorē mutatum est: ac si homo christi filius effectus: & christus in hominis mēte formatus est: sicut ego sine corporali sensu præterita uisitate deposita subito noua indutus es dignitate: & sicut hęc quæ in te deus læsa curauit: infecta diluuit: maculata deteruit: non sunt oculis nec sensibus tuis credita: ita cum reuerendo altari celestibus cibus faciendis accedis sacrum dei tui corpus & sanguinem respice: honora: mirare: mente cōtinge: cordis manu suscipe: & maxime haustu interiori assume. Quod si illius ueteris legis māna: de quo legitur pluit eis māna: ut ederent: hoc unicūq; sapiebat quod desideris cōcupierat. Aliudq; erat quod sumebatur: aliud quod uidebatur: inuisibiliterq; sapor ille in singulorū sensibus formabat. Si ergo illud ueteris legis manna cælitus elapsum per multumodas suauitates naturæ suæ meritū & generis sui excedebat intuitum: & si creaturam suam dispensatio largitoris multiplici diuersitate cōsiderat: ut præberet gustus: quod ignorabat aspectus: quia iuxta recipiētis desiderium esse illius nouitas

nouitas & dignitas nascebat. Vñ quęq; eni uariis & alienis saporibus reficiebat mellifluū pluuię illius donū: & multiplex sicci imbris obsequiū: quę cū ita sint: quod illic auiditas faciebat: hic fides faciat: & sicut in corpore cibibus sapiebat: in pectore deus crudelitate proficiat: sicut legimus: Accedat homo ad cor altū: & exaltabitur deus. Ideo quod ibi delectatio obtinebat in faucibus: hic benedictio operet in sensibus. Ad cognoscendū & percipiendū sacrificiū ueri dominici corporis: ipsa te roborat potentia cōsecratoris: & qui tunc latuit pręfiguratus in mānā: sic tibi nunc manifestatus in gratia. Ipsū autē fuisse in mānā illius specie pręfiguratū etiā propheta euidenter ostēdit dicens: panē cęli dedit eis: panē angelorū māducauit homo. Et q̄s panis est angelorū: nisi christus: qui cibo suę charitatis & lumine claritatis nos satiat. Et hūc dat panē: dicēte propheta: Sexta die duplum colliges: dū eni primo a dominica die in lege tribuit: & i solo sabbato denegat: iā tūc christus ab ecclesia cui domini cū resurrectionis diē consecrauit: recipiendus ostendit: & synagogę ad quā cultus sabbati pertinebat: negādus esse p̄cipit: dū dies qui est septimus cęlestis panis fraude multat: de quo panis uetus narrat historia: nec quę plus collegerat habuit amplius: nec qui minus parauerat reperit minus: eo quę eucharistię p̄ceptio nō in q̄titate: sed i uirtute cōsistat: quę corpus domini sacerdote dispensante tantū est i exiguo: q̄tū esse cōstat i toto: quę cū ecclesia fidelium sumit: sicut plenū in uniuersis: ita integrū esse p̄bat in singulis: de quo sēsu apostolica sentētia deriuata est dicens: quę multa habet nō abūdabit: & qui modicū habet nō miorabit. Nō eni de cōmuni pane accipi dīctū potest: quę si forte esuriētibus apponeremus: nō ex toto pueniret ad singulos: quia particulati & minutati p̄portioe sua unusquisque pręsumeret: de hoc uero pane cū assumit nihil minus habet singuli: quę uniuersi: totū unns totū duo: totū plures sine diminutioe accipiūt: quia benedictio huius sacramēti scit distribui: nec scit distributioe cōsumi. Sacramēti itaq; huius formā etiā in iudæorū paginis uidemus expressā. Nā de Melchisedech in Genesi legimus. Et Melchisedech rex Salē obtulit panē & uinum: & benedixit Abraham. Fuit autē sacerdos dei altissimi: dūq; a pręputio: id est a gētili circūcisio futura benedicti: ecclesię gloria prędicat: & synagogę i fidelis populus ex gēnibus acquisitus pręponit. Huius ergo Melchisedech genealogia uel origo notitiā illius tēporis latuit: & oblatione panis & uini hoc christi sacrificiū pręfigurauit: de quo p̄pheta pronūciat. Tu es sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech. Nā & Moyses de eo mysterio loquēs: uinū & sanguinē sub una appellatione significat: & i benedictione patriarchę dominicā passionē multo amplius demōstrat: ita i quiens. Lauabit i uino stolā suā: & i sanguine uuę palliū suū. Aduerte quę euidenter cōstat uini creaturā christi sanguine occupatam: & quid adhuc de hac duplici specie inquirere debeas: ipso domino attestante cognosce. Nisi inquit manducaueritis carnē filiū hominis: & biberitis eius sanguinē: non habebitis uitā in uobis. Quod testimoniū contra Pellagium blasphemias euidentissimū atq; ualidissimū est: qui afferere arrepta impietate pręsumit: nō propter uitā: sed p̄pter regnū cęlorū baptismū paruulis cōferendū. Sub his eni dei uerbis: quibus euangelista pronūciat nō habebitis uitā in uobis: aperte intelligendū est: quę omnis anima munere baptismi uacua non solū gloria careat: sed & uitā. Hoc itaq; dominici sanguinis uinū aqua esse miscendū non solū traditione: sed ipso genere passionis ostēdit: ex cuius sacro latere sanguis & aqua lacę illusione profluxit sicut & propheta multo ante pręcinit dicens. Percussit petrā: & effluerūt aquę. Et apostolus. Bibebāt inq; de cōsequēte eos petra. Vides quę qui biberit de christi gratia: sequit eū christi misericordia. Sed & i Salomone de ipso deo prędictū legimus: sapiētia iquit ædificauit sibi domū: id est corpus hoīs assūpsit: in quo habitat plenitudo diuinitatis. Excidit colūnas septē: quia illū benedictio gratię sepius formis impleuit: imactauit hostias suas: miscuit in cratere uinū suū: & parauit mensā suā. Et in sequēti. Venite: & edite de meis panibus: & bibite uinū quod miscui uobis. Admixtū ergo aqua uinum legimus. Nūc causā quare utrūque dominus misceri uoluerit inquiramus. Quādo i iudæorū cōuiuio nuptiali uinū: id est fides in eis deficiebat: uinū inquit deficiebat: quia uinea fructū negabat: de qua dicit. Expectabā ut faceret uuas fecit autē spineas: unde & sertū spineū capiti redēptoris iposuit: quādo dominus nuptiali tēpore: id est quādo sponsus se ecclesię suę paschali exultatione iungēdo aquas in uinū cōuertit: manifeste pręfigurās multitudines gentiū de sanguinis sui gratia esse uēturas. Per aquas eni populos significari satis aperitur eloquiis: sicut legitur. Aquę istę quas uidiisti populi sunt & gentes & linguę. Vnde & aduertimus in aquis figurā gentiū demonstrari: i uino autē sanguinē dominicę passionis ostēdi. Ac sic cū in sacramentis uino aqua miscetur christo fidelis populus incorporatur: & iungitur: & quadā ei copula perfectę charitatis unitur: ut possit dicere cū apostolo. Quis nos separabit a charitate christi? Tribulatio: an āgustia: an persecutio: & reliquę. Deus autem homini suscepta sanctificatione miscetur: quam fides in ipso peccatore: affectus iusticię: misericordia pietatis infundunt. Etiam in hoc ipso: quę in numerosis tritici granis panem confici nouimus: unitatem cōstat assignare populorum. Sicut enim frumentum quod sola purgantis sollicitudine ad candidam speciem molarę labore perficitur ac per aquā & ignem in unius panis substantiam congregatur: sic uarię gentes diuersęq; nationes: in unam fidem cōueniētis unum de se christi corpus efficiunt: & christianus populus quasi tritici grana innumerabilia in sacrilegis nationibus fide purgata atq; cribrata discernitur: Et in unū: quasi infidelium lolio per transeunte colligitur: & duorum testamentorum instructione: uelut frumentum gemino molarum opere curatum nitescit. Et in illā primę originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptismi uel per ignem spiritus sancti: æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius confectione panis ad unationem non possunt: & sicut aquę ad propriam redire substantiam in uinum permixtę iam non possunt: sic & fideles quicquę atq; sapientes: quę redemptos se christi sanguine & passione cognoscunt: ita debent quasi inseparabili membra: capiti suo: fidei obseruatione: & ardentissima religione sociari: ut ab eo non uoluntate: non necessitate sciungi: nō illa terrenę spectatione: nō deniq; ipsa possint morte diuelli. Nec dubitet quisq; primarias creaturas: nutu diuinę potentię:

præsentia sumæ maiestatis i dominici corporis trāsire posse naturā: cū ipsū hoīem uideat artificio cælestis misericordiae christi corpus effectū. Sicut aut̄ quicūq; ad fidē christi ueniens ante uerba baptismi: adhuc i uiculo ē ueteris debiti: his uere memoratis mox exiit omne fæce peccati: ita q̄do benedicēda uerbis cælestibus creaturæ sacris altaribus i ponunt: ante q̄ iuocatiōe sui nominis cōsecrant: substantia illic ē panis & uini: post uerba autē corpus & sāguis est christi: q̄d aut̄ mixtū est: si ea q̄ uerbo potuit creare: uerbū possit creata cōuertē. Immo iā minoris uidet esse miraculi: si id q̄d de nihilo agnoscit cōdidisse: iā cōditū i melius ualeat cōmutare. Reque qd ei possit esse difficile: cui facile fuit hoīem de limi materia figurare: imaginē etiā suæ diuinitatis i ducere: cui prōptū est eū rursū reuocare de iheris: restituere de pditione: reparare de puluere: de terra i cælū leuare: de hoīe angelū facere: corpus humanū cōforme corpori suæ claritatis reddere: & figmētū suū i regni sui cōsortio sublimare: ut qui corpus nostræ fragilitatis assūperat: nos i corpus suæ immortalitatis assumat: ad quā gloriosam resurrectionē piis nos operibus præparare dignet: qui uiuit & regnat in sæcula sæculorū. Amen.

Incerta Homelia super euangelio secundum Matthæum.

.CXVII.

Sanctus euangelista docet nos necessitatē inopiæ tolerātes subsidii causa amicū debere perquirere: & id qd̄ deest ad refectiōē alterius: oportere ab altero mutuari. In tātū aut̄ ad postulatū peruicacē esse uoluit petitorē: ut nec nocturnis horis pulsare amicū ianuā desinat: nec excitare eū dubitet q̄scētē: ita etiā ut tædiū inferēs ipudētia mereat: qd̄ amicitia nō meret: & cōmunionē panis extorq̄at iportunitas: quā non ipe rat humanitas. Ait enī. Q̄ uis uestrū habebit amicū: & ibit ad illū media nocte &c. Videt ergo secundū litterā aliquid persuadere: ut media nocte quiescenti amico: & clauso cubiculo dormienti molesti esse minime desinamus. Sed si ad spiritalē nos intelligentiā reuocemus: inueniemus non dure dominū: sed utiliter præcepisse. Nā utiq; postq̄ discipulos orationē dominicā docuit: hanc subiicit parabolā: ut i teligeremus iportunos nos amicos esse debere: non ex postulando aliquid: sed potius præcandō: id est christū nō carnali manu percutiendos: sed spiritali oratione pulsando. Ipse enim si recte uiuimus amicus noster est. Nam quis amicitior nobis est: q̄ ille qui præcio sui sanguinis nos redemit. Ipse inq̄ amicitior omnibus est: qui cū sit dominus: amicus esse dicatur: dicens ad apostolos. Iam nō dicam uos seruos: sed amicos. Huius ergo amici ostium incessabiliter pulsare debemus: & horis eū inquietare nocturnis: & usq; adeo molesti esse: ut iportuni etiā iudicemur. Sed non huius iportunitatis uereamur: offensam: quia hæc apud dominū iportunitas opportuna ē. Acceptor enim est illi i pudens deprecatio: q̄ secura præsumptio: hoc est plus meretur qui sollicitus orat instanter: q̄ qui confidens dissimulat negligenter. Ait enim & ille si perseuerauerit pulsans: perseuerans igitur meretur accipere: quod alibi euidentius dicit. Qui perseuerauerit usq; in finē: hic saluus erit. Non multū ergo iuuat si q̄nter orare: cui contigerit aliquando cessare. Semp̄ igitur & sine intermissione petendū est: & pulsandū: ne præcatio ante acta nihil prosit: si non ad finē eodē quo coeperit tenore peruenerit. Dico inquit uobis & si non dabit illi surgens eo q̄ amicus eius sit: propter iportunitatē eius surget & dabit: magna p̄seueratiō est: quæ quīs iportuna est: q̄q̄ molesta sit deo: tamē plus amica est q̄ amicus. Ecce enī quod amico negatur: perseuerantia pro meretur. Illi recusat de fiducia: huic de contētiōe cōpatitur. Illi non largitur familiariter pulsanti: huic pertinaciter miseretur oranti. Pulsemus igitur ostiū domini non solū per fidē: sed etiā perseuerantia: ut aperiatur nobis & media nocte pulsemus: ne grauis nos ad uigilandū peccatorū sonus inuadat. Quod scriptum est: beati serui quos cū uenerit dominus inuenerit uigilantes. Hoc aut̄ ostiū aperiiri sibi apostolus exposcit: non solū suis: sed et propriis orationibus obsecrans se iuari: dicens. Ut aperiatur mihi ostiū ad loquendū mysterium christi: scilicet aperto ostio illos sacramenti panes accipere desiderans: de quibus esuriētis gentilis populi ad cognoscendū dominū inedia saturatur. Et nos ergo pulsemus hoc ostiū: & perseueranter oremus: ut ex ipso sapientiæ & scientiæ panē accipere mereamur. Nā nisi substantiā exinde sūperimus: fraternitatis istius desiderium proprio sermone reficere non ualemus: uel homo iste quilibet christianus intelligitur: qui fidē trinitatis tantūmodo intelligit: & quod necessariū est: nisi alter eū doceat ignorat. Amicus uero eius ut diximus christus est. Quod dicit uadit ad illū media nocte: id est i nouissimo tēpore: & dicit illi cōmoda mihi tres panes: ac si dicat aīa illa ad christū: Cōmoda mihi fidē trinitatis: & fac me intelligere quæ admodū operari me oportet. Amicus meus uenit de uia: ac si dicat sensus meus ambulauit per diuersas regiones: & rediens ad me uacuus est: non habeo alimēta spiritalia quæ ante illū ponam: nisi in me doceas fidem trinitatis: sp̄e charitatem: & omne quod ei tribuā: nec unde eū doceā habeo. Ad quē ille respondēs deintus dicat. Noli mihi molestus esse &c. Distulit quidē desiderii: sed non abstulit: ut plus nos q̄ramus: & inuentus strictius teneatur: quod uero dicit: Pueri mei mecū sūt: ac si dicat dominus christus omnipotens: sancti mei quos uolui iam mecū sūt. Non possum surgere: & dare tibi: ideo negat petitionē: ut probet cuiuslibet perseuerantiā. Et quod dicit si non dabit illi surgens: eo q̄ amicus est: p̄pter iportunitatē tamē eius surget: & dabit illi quotquot habet necessarios: sic & dominus iesus amicus noster & frater christianorū: omni iportune fideliterq; petenti: pro iugi petitione quicquid in nomine eius petierit: sine difficultate tribuet. Sicut & sequitur: ego uobis dico. Petite & dabitur uobis: q̄rite & inuenietis: pulsate & aperiatur uobis: id est petite patrē: q̄rite filiū: pulsate spiritū sanctū: uel petite cogitationibus: q̄rite uerbis: pulsate operibus: siue petite fide: q̄rite opere: & pulsate scientia: & ecce omnia aperiuntur uobis. Quis autē ex uobis patrē petit panē: nūquid lapidē dabit illi? Ac si dicat: qui petit a domino charitatē & dilectionē: non illi dat duritiā cordis. Aut pisce: nūquid pro pisce serpentem dabit illi? per pisce fides intelligitur: per serpentem infidelitas: ac si dicat: si petis a domino fidem: non tribuit tibi infidelitatem. Aut si petit ouum: nūquid porriget illi scorpionem? ac si dicat: si habes in deū spem ueram: siue cogitationem sanctam in corde tuo cogitaueris: non contrarietatem nec

Deo in digne

in digne

nec insidias calūniā a domino pertimescas. Si ergo uos cum sitis mali: nostis bona dare filiis uestris: quāto magis pater uester de cælo dabit uobis spiritū bonū timētibus se: Ac si diceret: si homines carnales inter bonum & malū discernitis: & nō uultis ut quisq; uesterū de manu uestra malū pro bono recipiat: q̄to magis deus qui cūcta cōdidit homini: quē ad imaginē suam fecit: fideliter sibi petenti tribuet bona: Ignē ueni mittere in terrā: & quid uolo nisi ut accendatur: quid hoc loco ignē nisi spiritū sanctū intelligimus: quē dominus in terrā misit: ut urat uitia & peccata: & accendat per charitatem atq; illuminet.

Peri Pauli uergerii Iustinopolitani sermo de laudibus sancti Hieronymi presbyteri habitus i anniuersario natalis eius. CXVIII.

Sanctissimi doctore fidei nostræ Hieronymū: cuius diēs solēnis adest: ita mihi dari cupio recte laudare: ut in eo laudādo laudē ipse meā nō quærā. Sed sit ei quēadmodū sermo: ita & mens ppria intentione dedicata: q̄quid sperandū sit laudis locuturo non uideo: ubi magnitudine reꝝ eloq̄ntiā uis omnis obrui: & excellentiā meritoꝝ omnis ipar est sermo. Me uero minime oīum sperare id conuenit: ac siquid taliū mentē subeat: plane desipio: qui cū obire quorannis munus hoc laudū soleo: semp̄ tamen postea q̄ id cepi: ita deinceps p̄ annos affectus sum: ut augeri mihi desiderū sentiā: minui facultatē. Euenit aut̄ hoc fortasse: siue q̄ nōdū satis sint mihi uires ingenii mei p̄pensā: qui subire tanti oneris causā non uerear: q̄ quantū sit: & intellexi tātisper dudū: & indies p̄spicio magis: siue q̄ illius merita apud plurimos quidē diligēter parā: aīad uersata me uero etiā sūmo studio cōsiderata: quo magis elucescunt: eo magis affectū mētis alliciunt: & a cōseq̄n di spe ingenii acūmē magis magisq; deterrent. Siue q̄ p̄rā desiderio meo studioq; religionis in illū: tāto mihi retardari facultas uidet̄ ingenii: q̄to p̄rācurrit studiū uoluntatis. Quāq; equidē reꝝ ut subesse utrāq; primarum nō negotia adeste postremā magnope mihi cupio. Nā officio quidē ille meo aut cuiusq; alterius in reddendis de se laudibus nihil indiget: ac nō delectari opinor nisi boni profectusq; nostri gratia: cū p̄ se ipse infinito pprio bono in beata illa æternaq; uita fruatur: deuotione uero cultu religionē pietate ac fide: cū i hunc: tum in reliquos cælitēs nos ipsi nostra causa indigemus. Atq; i primis ego qui meritis huius sancti gloriosi: multa magnaq; sã penumero beneficia apud deū immortalē consecutū manifesta fide me deprehēdi: & difficillimis tēporibus suis se de grauisimis periculis eius ope atq; intercessione liberatū. Quod si ante hac deuotionis ullū studiū a me debeat: multo certe nunc amplius adhibendū est mihi: ut parentis nup̄ime diē functi: qui erat deuotissimus tibi sancte pater Hieronyme uicē hic referā: cuius apud te p̄rāces mea causa plurimū ualuisse sum crebro expertus: ut quēadmodū p̄rāclari huius instituti familiarisq; deuotionis discipulus uiuentis fui: ita & ei quoq; defuncto sim hæres: & quod mihi patrociniū in illo erat: nunc omne sit in me ipso: q̄quid eū confido tuis meritis atq; p̄rācibus: p̄rāterea q̄ rectus homo erat: & timens deū: excedentē ex hac luce in ea loca deductū: ubi a te & per te multo facilius cōsequi: quiduis possit. Quod igit̄ ad me atinet: quēadmodū deuotio animi & seruanda & augmētanda est: ita munus hoc annuū reddendā: laudū nullatenus negligendū: in quo qualisq; sit sermo: dū mens sit integra: ac penitus illi deuota: non magnificendū arbitror: q̄ in eū magis esse gratus cupio q̄ disertus. Nec me fallit: eum qui laudare quempiam ex illustribus accedat: maxime uero q̄ ad rem diuinam atinet: debere & ipsum quoq; laude dignum esse: labeq; omni carere: ne dicentis uitam reprehendat oratio: Verbitq; speciosis mores sordidi fidem abrogent. Quod ut in me non sit: boni tamen piiq; ingenii solet esse argumentum: laudare studiose uirtutem: & rebus sacris cultum adhibere p̄rācipuum. Quod si ex me quispiam quærat: quā huius sancti gloriosi primā potissimāq; laudem existimē: hanc scilicet incōtānter respondebo: q̄ meo quidē iudicio nō possit digne humano ore laudari: deinde q̄ in unoquoq; genere laudū earū: quæ ad doctū rectūq; hominē: ac plane religiosissimū christianū pertinent: laudari eximie de singulis potest: q̄ si iam in eo laudando cœpero litterarū peritiā cōmemorare: diuersarū experiētiā linguarū: orationis facundiā: rectos fabularū sensus: multam historiā memoriā: naturalium rerum cognitiōē: moraliumq; sermonū: tum uero scripturæ sacræ uerāq; theologię perceptionem: non uidebor forsītā aliquid magnum dicere. Quod hæc ipsa malis etiā hominibus possunt aduenire: neq; enī ista bonos faciunt: sed eruditos. Aut si p̄rāterea continentia: fortitudinē: prudentiā: constantiā: mansuetudinē: patientiā: benignitatēq; in illis laudibus recognouero: nec sic quidem forsītā magno pere eum ornare iudicabor: q̄ & his uirtutibus plurimi gentiliū p̄rāditū fuere: sūtq; hæc laudes: ut debita quidē uiro bono: ita plane non propriæ homini christiano: postremo si fidem constantem: spē certam: charitatē intēsam: omnēq; sanctimoniā & cerimoniarū cultum: religionisq; studiū demonstrauero: nec sic quoq; fortassis laus erit eximia: q̄ hæc ipsa debet unusquisq; de se rectus fidelisq; christianus exhibere. At uero si hæc omnia & q̄ cūq; his nominibus aut omnino uirtutis nomine continetur in eo fuisse uniuersa cōtester: eaq; ipsa non mediocriter aut uulgari quodā sūmotenus modo: sed excellentissime atq; incōparabiliter affuisse constet: nōne hoc diuinum quiddam in homine uideri necesse est? Ego sane cum trita ista uulgo uocabula eruditionem: eloquentiam: fortitudinem: prudentiam: fidem: ac charitatem & cætera huiusmodi cōmemoro: alia quædam dicere mihi uideo: qualia solent in cōmuni hominum uita reperiri: & non eminentissimas illas uirtutes quas in excellentissimis uiris paucis illis quidem omni ætate fuisse constat. Quam ob rem ægre ferre soleo: & latinæ orationi i dignari: q̄ propriis atq; exquisitis nominibus exquisitissimas laudes efferre non licet: quæ tantum pene a cōmunibus distant uirtutibus: quantum ferme uirtus a uitio. Verum quod orationi deest: oro suppleat audientis intellectus: & non quod dicam: sed quod dicere uelim accipiat. Quod & hinc quoq; licebit intelligere: nam solent pauca horum aut singula quædam: dum intenso gradu cupiam adfunt: magnum uirum constituere: admirabilisq; excellentiæ eum uideri: qui plura ex his sit assecutus. Quid ergo his debet existimari: clxxxiii.

Rethorici preceptum.

qui omnium virtutum cunctarumque bonarum artium cumulum non perfunctoria: sed ad summum in se collegisset: cuius uita totius sanctitatis exemplum: eloquentia: stupor: doctrina miraculum: Itaque non tam sanctum nomen habuit: quod quidem ipsum denotat Hieronymi uocabulum: quod ipsam in se habuit sanctitatem. Nam cum duabus rebus fundata est in initio sacra religio: praedicatione scilicet apostolorum: & in sanguine martyrum: cumque illi sermone docebant: hi per carceres & tormenta ac denique mortem ipsam astruerent: in utrorumque locum suo gradu subierunt sancti doctores: qui quod illi compendiose docuerant: latius explicarent: quodque martyres sanguine suo testati sunt: hoc illi sanctimonia uita confirmarent: atque aduersus omnem haeresim omnemque uitiatorum labem pro fide iusticiaque consisterent: idem & militum uires gererent & ductorum. Multa autem uariarumque Hieronymus uti fortis miles in hac uita bella sustinuit: cum mundo quippe bellum gessit: & uicium: quando sacerdos iam factus & summo sacerdotio dignus habitus ab urbe cessit: populi & omni ambitione mundanorum honorum renunciauit: cum carne ac demonibus: cum in illa trans mare uasta solitudine: quae ut ipse ait exulta solis ardoribus: horridum monachis habitaculum praestabat: carnem quidem ieiuniis frangeret: spirituales autem hostes orationibus effugaret cum improbis atque a mulis: in quos saepe per prologos saepe per epistolas scribendo inuectus est: cum haereticis: quos libris tractatibusque scribendis saepe numero de diuersis conuicit erroribus: disputandoque uir rationum superauit. Doctoris ergo nomen ut habet: ita & officium studiosissime uiuens gessit: praesentes uoce & exemplis erudiens: absentes scriptis. Vt utroque tam suae aetatis quam posteros uoluminibus diuersi idiomatis uaria interpretatione linguarum uiuorum doctorum eruditione adiuuans: rudiores historia delectans acutiores instruens archaicas sacrae scripturae sensibus explicandis. Eloquentiam certe iam eius laudare tentarem quae tanquam riuus limpidissimus leniter defluens & a spectu & sono delectat: nisi ipse se multo melius quam a me fieri possit: elegantia sua legentibus commendaret: ad quam digne praedicandam eius ipsius eloquentia opus esset. Nec me deterret: quod damnatus fuerit eius studio aliquando Hieronymus: cum extatica uisione tractus ad iudicium aeterni tribunalis: & quinam esset interrogatus: pro christiani nomine quod inter metum trepidationemque profitebatur: Cicero niam sibi nomen obiici audiuit: neque enim res ipsa damnata est: sed fortassis eius studium uehementius: sine qua profecto uix sacrae litterae: certe non tanta cum uoluptate legerentur. Haec igitur ut caeterarum quoque dotes quas stricte commemorauimus: multos acerbissimosque illi aemulos comparare: quos ut improbitati caderet: Roma migravit: & qui doctor late clarissimus habebatur: Gregorio Nazianzeno in disciplinam se tradidit. Postquam studia cum de frequentissima urbe cessisset: ad heremum se transtulit: & qui in urbe omnium urbanissima homines perpeffus erat bestiales: in desertissima heremo bestias est expertus humanas. Ibique leo natura seuissimus imperium eius pertulit: cum hic homo natura mitis in se saeuiret. Roma igitur Bethleem permutauit: diuitique ex urbe non tam pulsus quam cedens: elegit ibi pauper uiuere: ubi pauper Christus est natus: & inde salutem petere: unde ortus est auctor salutis. Quid enim aduersus malignitatem tutum uispiam esse poterit: quando tanta uirtus persecutore non caruit: quod siquid nobis tale accidat: ex eius casu consolari nos ipsos debemus. Interea uero maledicos benefacendo uincere: & eorum in nos odium uirtute patientiae mansuetudinisque superare: illo praestante qui uiuit & regnat in saecula saeculorum. Amen.

Diui Hieronymi Epistolarum Partis primae uolumen feliciter finit.